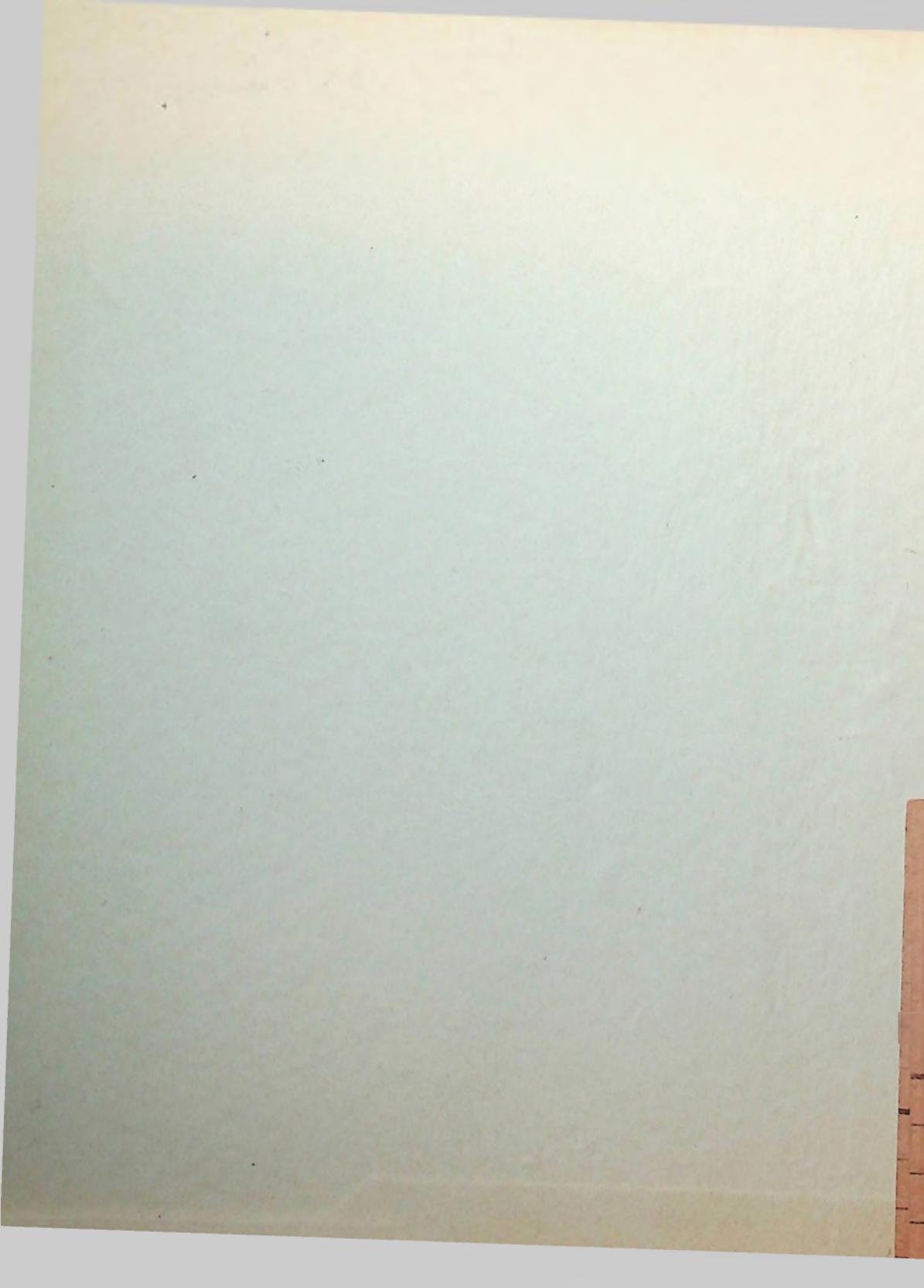

336
P58

336
P58

D-326

Ht

45.510

PESTI Hazai Első Takarékpénztár
sület százéves története. I

336
P58

D-326

1995 -09- 2 0

HELYTÖRTÉNET

1986 JUN 2 0

461 45.510

2003 JÚL. 07

2019 JÚL 01

A PESTI HAZAI ELSŐ
TAKARÉKPÉNZTÁR-EGYESÜLET
SZÁZÉVES
TÖRTÉNETE

ELSŐ KÖTET
1839—1889

BUDAPEST, 1940
A PESTI HAZAI ELSŐ TAKARÉKPÉNZTÁR-EGYESÜLET KIADÁSA

A PESTI HAZAI
ELSŐ TAKARÉKPÉNZTÁR-EGYESÜLET
SZÁZÉVES TÖRTÉNETE

ELSŐ KÖTET
1839—1889

1970 MAJ 8
1975

ORSZÁGI KÖNYVTÁR
45.510
BUDAPEST

ELŐSZÓ

A PESTI HAZAI ELSŐ TAKARÉKPÉNZTÁR-EGYESÜLET 100 ÉVES TÖRTÉNETÉHEZ.

Nemcsak egyéneknek — intézményeknek is van életrajzuk. S valamint jeles emberek életének leírása nem csupán gyönyörködtet, hanem hasznos tanulságokkal is szolgál, éppen úgy nevezetes intézmények fejlődésének, munkásságuk folyamatának és eredményeinek ismertetése nemcsak hogy felkeltheti érdeklődésünket, hanem szélesbítheti látókörünket s követendő példákkal szolgálhat.

Amint egyesek alkotó szerves tagjai nemzetünknek, ugyanígy szervei a nemzetnek az intézmények, melyek szorosan bekapcsolódnak az ország életébe, vérkeringésébe, tevékenységük fontos tényező a közélet munkájában, emelkedésük és dicsőségük hasznára s díszére van a nemzetnek.

Ez a kétkötetes könyv Magyarország életében egyik igen nevezetes intézetnek, a Pesti Hazai Első Takarékpénztár-Egyesületnek százesztendőös történetét tartalmazza. Száz évre az emberi élet nagyon ritkán terjed — ám az intézmények tovább élhetnek, tovább munkálkodhatnak, mint az egyének. A Hazai Takarékpénztár is, amely immár egy évszázadra tekinthet vissza, életének izmos férfikorát éli s Isten segítségével még hosszú és remélhetőleg diadalmas jövőre vár reá. Működési köre még tágulhat, feladatai szaporodhatnak, erői fokozódhatnak.

A Pesti Hazai Első Takarékpénztár-Egyesület történetét nagy részletességgel előadó eme munka nem csupán magát az intézetet ismerteti, hanem mintegy tükröt tart az ország pénzügyi és gazdasági élete elé, sőt — bár tárgyalási köréből a politikát kötelességszerűen kizárja — szükségszerűen megmutatkoznak a történet háttérében a politikai élet körvonalai is. Így ez a könyv valósággal történelmi munkává válik, amelyből uralkodó eszmék áramlása és sorsdöntő események dübörgése érződik és hallatszik ki. Éppen ezért ez a történet valósággal lebilincselően érdekes mű, amely nemcsak pénzemberek és közgazdák figyelmét keltheti fel, hanem amelynek lapjait tanulsággal forgathatja minden művelt olvasó, akit nemzetünk sorsa, nemzeti életünk sokágú fejlődésének ismerete érdekel.

De egy intézmény történetébe természetesen emberek élete és munkája szövődik bele. EMERSON — a nagynevű amerikai bölcselő — mondja az emberi szellem képviselőiről szóló remekművében, hogy „a világot a jó emberek igazsága tartja fenn, ők teszik a földet egészségessé“. EMERSON természetesen nem emberi mindenhatóságra céloz itt, hiszen ő — aki mint unitárius lelkipásztor kezdette meg fényes pályáját — tiszta lélekkel állítja az embereket az isteni akarat alá, csak éppen az emberi jóság és igazság jelentőségét hangsúlyozza.

A Pesti Hazai Első Takarékpénztár-Egyesület története is egy jó és igaz ember nemes és hasznos célú akaratának megnyilvánulásával kezdődik. FÁY ANDRÁS — a magyar szépirodalomnak is jeles munkása —, akit sokirányú önzetlen tevékenységére tekintettel SZEMERE PÁL „a haza mindenesének“ nevezett el, alapította meg voltaképpen ezt a takarékpénztárt. Igaz, hogy SZÉCHENYI-nek 1830-ban megjelent Hitel című hatalmas munkája ingatta meg alapjában a rendi Magyarország korhadó oszlopait s költötte fel a nemzetben a gyors haladás utáni vágyat és az általa felébresztett szellem tette fogékonyá az embereket arra, hogy közgazdasági téren ilyen intézet létesítésére törekedjenek, de nem feledhetjük, hogy FÁY ANDRÁS, aki saját bevallása szerint is egész életével és minden munkájával azon igyekezett, hogy használjon a köznek, már 1825-ben, tehát a Hitelt megelőzőleg, a magyar reformkorszak kezdetén foglalkozott a takarékpénztár eszméjével és az országgyűlési követi utasítások tárgyalásánál már erre vonatkozó javaslatot is tett.

Igy FÁY munkásságának úttörő jellege semmilyen vonatkozásban sem vitatható el és a Pesti Hazai Első Takarékpénztár-Egyesület méltán tisztelheti ebben a legnemesebb és legmagasztosabb fel fogás szerint való magyar táblabíróban igazi életrekeltőjét.

Az itt fekvő mű első kötete az intézet történetének első félszázadáról szól, amely kötet az ötvenéves évforduló alkalmából már megjelent. A második kötet a második félszáz évet ismerteti s így újból kiadatván az első ötvenéves történet, a két kötet együtt a Takarékpénztár százesztendősi történetét foglalja magában.

Mit végzett, mennyire haladt, hogyan fejlődött a Pesti Hazai Első Takarékpénztár-Egyesület száz év alatt, mindez részletesen feldolgozva tárul elénk ebből a két kötetre terjedő munkából. Az Egyesület időrendre Magyarország első önálló takarékpénztára volt és jelentőségre ma is az első. Az alapításkor az emberbaráti cél nyomult előtérbe, az alapszabályokban vezérelvül kimondatván, hogy az intézet rendeltetése a köznépnél a szorgalmi ösztön és takarékoság felébresztése. Szűkebb körű feladatát azonban hamarosan kiszélesítette az intézet, 1845-ben — KOSSUTH indítványára — valódi részvénytársasággá alakulván át. De e változás ellenére sem szakí-

De egy intézmény történetébe természetesen emberek élete és munkája szövődik bele. EMERSON — a nagynevű amerikai bölcselelő — mondja az emberi szellem képviselőiről szóló remekművében, hogy „a világot a jó emberek igazsága tartja fenn, ők teszik a földet egészségessé“. EMERSON természetesen nem emberi mindenhatóságra céloz itt, hiszen ő — aki mint unitárius lelkipásztor kezdette meg fényes pályáját — tiszta lélekkel állítja az embereket az isteni akarat alá, csak éppen az emberi jóság és igazság jelentőségét hangsúlyozza.

A Pesti Hazai Első Takarékpénztár-Egyesület története is egy jó és igaz ember nemes és hasznos célú akaratának megnyilvánulásával kezdődik. FAY ANDRÁS — a magyar szépirodalomnak is jeles munkása —, akit sokirányú önzetlen tevékenységére tekintettel SZEMERE PÁL „a haza mindenésének“ nevezett el, alapította meg voltaképen ezt a takarékpénztárt. Igaz, hogy SZÉCHENYI-nek 1830-ban megjelent Hitel című hatalmas munkája ingatta meg alapjában a rendi Magyarország korhadó oszlopait s költötte fel a nemzetben a gyors haladás utáni vágyat és az általa felébresztett szellem tette fogékonyá az embereket arra, hogy közgazdasági téren ilyen intézet létesítésére törekedjenek, de nem feledhetjük, hogy FAY ANDRÁS, aki saját bevallása szerint is egész életével és minden munkájával azon igyekezett, hogy használjon a köznek, már 1825-ben, tehát a Hitelt megelőzőleg, a magyar reformkorszak kezdetén foglalkozott a takarékpénztár eszméjével és az országgyűlési követi utasítások tárgyalásánál már erre vonatkozó javaslatot is tett.

Igy FAY munkásságának úttörő jellege semmilyen vonatkozásban sem vitatható el és a Pesti Hazai Első Takarékpénztár-Egyesület méltán tisztelheti ebben a legnemesebb és legmagasztosabb felfogás szerint való magyar táblabíróban igazi életrekeltőjét.

Az itt fekvő mű első kötete az intézet történetének első félszázadáról szól, amely kötet az ötvenéves évforduló alkalmából már megjelent. A második kötet a második félszáz évet ismerteti s így újból kiadatván az első ötvenéves történet, a két kötet együtt a Takarékpénztár százesztendősi történetét foglalja magában.

Mit végzett, mennyire haladt, hogyan fejlődött a Pesti Hazai Első Takarékpénztár-Egyesület száz év alatt, mindez részletesen feldolgozva tárul elénk ebből a két kötetre terjedő munkából. Az Egyesület időrendre Magyarország első önálló takarékpénztára volt és jelentőségre ma is az első. Az alapításkor az emberbaráti cél nyomult előtérbe, az alapszabályokban vezérelvül kimondatván, hogy az intézet rendeltetése a köznépnél a szorgalmi ösztön és takarékoság felébresztése. Szűkebb körű feladatát azonban hamarosan kiszélesítette az intézet, 1845-ben — KOSSUTH indítványára — valódi részvénytársasággá alakulván át. De e változás ellenére sem szakí-

tott az első gondolattal, azt az elvet pedig, hogy a körültekintő böles konzervativizmus legyen fő-fő tartó oszlopa az intézetnek, a száz év küzdelmei során sem adták fel a Takarékpénztár vezetői és valóban ennek köszönheti hírnevét és nagyságát az intézet ma is. Mert — SZÉCHENYI törekvésével megegyezően — az észszerű haladástól soha el nem zárkozó, mind nagyobb tőkeerővel rendelkező intézet jelentékenyen hozzájárult az országnak az anyagiak terén való megizmosodásához, — egy nemzet gazdasági megerősödése pedig az erkölcsi és szellemi téren való diadalmas előhaladásnak is egyik feltétele és biztos záloga.

Bátran elmondhatjuk tehát, hogy a Pesti Hazai Első Takarékpénztár-Egyesület, ha nem sorozható is közvetlenül a „legnagyobb magyar“ alkotásai közé, de az ő eszményeinek egyik hűséges letéteményese, melyben SZÉCHENYI alkotó akarata és nehézségeken győzedelmeskedő ereje buzog. Ezt nem egyszer bizonyította be azzal is, hogy nagy csapások során az intézet gályája, kormányosainak a magasztos hagyományokat s a szilárd elveket szem elől sohasem tévesztő akarata folytán, megsegítve a Gondviseléstől, mindig diadalmasan került ki a veszedelmekből. Pedig azokban bőven volt része. Százéves múltjának első felében nem mulhatott el a Takarékpénztár felett sem nyomtalanul a szabadságharc, az elnyomatás, majd az 1869-i és méginkább az 1873-i nagy hitelválság, de ha érezte is az intézet az általuk előidézett gazdasági hátrányokat, hamarosan újult erővel és munkakedvvel folytatta áldásos tevékenységét. Mikor pedig a második félszázad során megremegtette és pusztította nemcsak szerencsétlen hazánkat, hanem egész Európát a világháború irtózatos földrengése és tűzvésze, s emberek millióinak vére patakokban folyt, trónok összedőltek, országhatárok szétromboltattak, intézmények kártyavárként összeomlottak — a Pesti Hazai Első Takarékpénztár-Egyesület, ha súlyosan megsebesült is, mindig jól bevált elvei nem inogtak meg. S habár az akkor bekövetkezett rettenetes értékpusztulás az intézet erőit sem kímélte meg, helyes irányú fejlődése egy évtized múlva — a jelen század huszas éveinek második felében — lépést tartva az általános pénzügyi és gazdasági fellendüléssel s megerősődéssel, újra jelentékeny sikereket mutatott fel. Mindez azt igazolja, hogy a mag, melyet a mindig az országos érdekeket tekintő SZÉCHENYI szellemétől áthatott FÁY ANDRÁS száz esztendővel ezelőtt elültetett, egészséges volt és sudárba szokkenvén, úgy megizmosodott és megterebélyesedett, hogy ha lombkoronáját vész és vihar időnként megtépdeste is, az ép törzsből nem vészett ki az új ágakat növesztő és gyümölcstermést hozó életerő. Vezérfonalként húzódik át a száz év történetén az okosan konzervatív alapelv, mely nemcsak hogy az intézetre magára irányadó volt, hanem hazánk egész pénzügyi és gazdasági életére áldásosnak bizo-

nyult, s a társadalmi és politikai viszonyok alakulására is előnyös befolyást gyakorolt.

Így aki kezébe veszi ezt a könyvet és tartalmát figyelmére méltatja, nyilvánvalóan arra a megállapításra fog jutni, hogy a Pesti Hazai Első Takarékpénztár-Egyesület száz esztendőn keresztül mindig úgy felelt meg hivatásának, úgy tett eleget kötelességének, hogy tevékenysége beleolvadt az általános nemzetépítő munkába és élete minden mozzanatát áthatotta az az áldozatkészség és az a szeretet, amellyel a haza iránt a nemzet minden hű fia és minden intézménye tartozik.

Budapesten, 1939. december 15-én.

Szász Károly

A PESTI HAZAI
ELSŐ TAKARÉKPÉNZTÁR-EGYESÜLET
SZÁZÉVES TÖRTÉNETE

2 kötetre oszlik.

Az első kötet tartalmazza az első ötven év:

1839—1889,

a második kötet tartalmazza a második ötven év:

1890—1939

történetét.

I. kötet

1839—1889.

Ez a kötet szószerint és teljes terjedelmében közli

FENYVESSY ADOLF

1890-ben megjelent művét.

Felelős kiadó: Körmendi Péter.

32.440. — Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest. (F.: Thiering Richárd.)

A PESTI HAZAI ELSŐ
TAKARÉKPÉNZTÁR-EGYESÜLET
ÖTVEN ÉVES
TÖRTÉNETE

1839—1889

AZ IGAZGATÓSÁG MEGBÍZÁSÁBÓL

ÍRTA

FENYVESSY ADOLF

AZ EGYESÜLET TULAJDONA

*

BUDAPEST, 1890

TARTALOM.

	Lap
I. Az egyesület keletkezése	1
II. Szervezet és igazgatás.....	13
III. Betétek	41
IV. Jelzálogos és közkölesönök	63
V. Váltóleszámitolás	84
VI. Kölesön értékpapírokra	92
VII. Értékpapír	98
VIII. Adóügy.....	105
IX. Alap- és tartaléktőke. Külön tartalék. Nyugdíj-alap	113
X. Tiszta jövedelem és jótékonyág. Osztalék és a részvények árfolyama	121
Mellékletek	125

ELŐSZÓ

E folyó 1890. év január 11-dikén mult ötven éve, hogy a Pesti hazai első takarékpénztár megnyilt. Ez volt legelső hitelintézete Magyarországnak. Kicsi kezdetből, sok viszontagságon át, a közbizalom vállán oda emelkedett, hogy ma nemcsak hazánk, hanem a magyar-osztrák monarchia legtekintélyesebb pénzügyintézeteinek egyike. Az egyesület jelen igazgatósága e félszázados fordulónál azt hitte, hogy tartozik az egyesület nemeslelkű alapítójának, FÁY ANDRÁS-nak, tartozik választmányi s igazgatói elődeinek és némileg önmagának is azzal, hogy ezen intézet fejlődése történetét megírassa és közzétegye. Hozzá kíván ekkép járulni némi adalékkal hazánk és fővárosunk hitel-, pénz- és egyéb anyagi viszonyainak történelméhez.

M. é. február 13-dikán tartott ülésében elhatározta tehát az igazgatóság, elnöke STEIGER GYULA vezérigazgató indítványára, hogy „az egyesület ötven éves jubileuma alkalmából kiadandó az egyesület fejlődésének története, valamint az egyesület működésének az ország közgazdasági viszonyaira való behatását tárgyazó monographia“. Ennek megírásával, ugyanazon indítványra, engem bízott meg az igazgatóság, rendelkezésemre bocsátva az egész levéltárt és minden kellő adatot az üzleti könyvekből.

Innen vettem az anyagot, melyből ez a munka épült és a melyre nézeteimet a félszázad alatt foganatba vett mindennemű intézkedésekről alapítottam. Ítéletemet, az igazgatóságnak legkisebb irányása nélkül, függetlenül, a részletek lelkiismeretes latolásával és annak érzetében alkottam meg, hogy olyan első rendű hitelintézet történetét írom, melynek minden nevezetesebb mozzanata az ország anyagi fejlődésével egybeforrt.

Budapesten, 1890. január havában.

Fenyvessy Adolf.

I. A Z E G Y E S Ü L E T K E L E T K E Z É S E.

„Minden üdvös új vállalatoknál halasztást óhajt a félakarat, kifogást keres a nem-akarat, rágalmat és gyanút hinteget a rosszakarat; de a teljes jóakarat fontol, kételkedik, hogy győződjék, meggyőződve pedig munkára siet, mert mindenkor vesztesnek tekintí a jónak halasztását.“

FÁY ANDRÁS. Tervezet, 1839.

FÁY ANDRÁS, a mióta csak közügyekről elmélkedett, a nép javát előmozdító intézmények közt első sorban mindig takarékpénztárak felállítását sürgette. A takarékoságot nagy erkölcsi s anyagi rúgónak tartotta; ezért amaz erény ápolását nemes feladatnak tekinté. Mikor I. FERENCZ király 1825-re országgyűlést hirdetett, FÁY követi utasításra tervet készít és ebben több rendbeli közművelődési, igazságügyi s ipari reformok során takarékpénztárak létesítését is nyomatékosan ajánlá. Ezen országgyűlésen a rendek főkép a sérelmek orvoslását sürgették és mindenekelőtt a sokszorosan megbontott alkotmány védelmére követeltek biztosítékokat. Az 1791-ben megrendelt országos reformtervek ilyképen tárgyalásra, az országgyűlésnek egész két évi tartama alatt, kitűzhetők nem voltak; országos választmánynak adták ki újabb megfontolás végett. A közszellem ez időben nem is igen kedvezett valódi reform-munkálatoknak. Az elszigeteltség, melyre az osztrák kényuralom hazánkat kárhoztatta, hozzáférhetetlenné tévé nekünk a külföld szellemi s ipari haladását. A nemzet nem érezte még az átalakulás, a sok nemű javítás sürgető voltát. De ha törvényekkel nem vitte is előbbre ez az országgyűlés a haza anyagi s művelődési érdekeit: az első egészséges mozgalom sokféle reform felé, melyet utóbb két évtized küzdelmével elérni sikerült, mégis ez időből veszi eredetét.

SZÉCHENYI ISTVÁN ekkor kezdette meg Pozsonyban a társadalmi actiót egy club alkotásával, hogy censura-mentes módon terjeszthesse eszméit. A rendek tábláján sokat foglalkoztak a jobbágyok nyomasztó viszonyaival. A nemesek kiváltságait ugyan senki sem akarta még ekkor csorbitani; de voltak igenis az igazság érzetétől hevített férfiak, a kik nem nézhették, hogy az alkotmány sánczain kívül hagyott milliókat, a törvény engedte határon túl terhelik, zaklatják és hogy e visszaéléseket a népnek ép azoktól kell szenvednie, kik kiváltságos jogaikhoz oly mereven ragaszkodtak. Éles vita folyt a rendeknél továbbá a jobbágyi viszonyokat érintő egyik elvi kérdés fölött. Az adó alá tartozó urbéri telkek összeírásáról lévén szó, kérdés támadt: vajon nemeseknek, kik urbéri földeket

mívelnek, kell-e adót fizetni? Az ősi kiváltságok előharczosai elle-
nezték, hogy nemesek bármi czímen az adózók közé soroztassanak ;
a rendek azonban, támogatva a főrendektől, többséggel kimondották,
hogy az olyan nemesek, kik urbéri földeken élnek, három év eltelté-
vel adót fizetni vagy azon telkeket elhagyni tartoznak. Törvényt
még nem alkothatt erről az 1825—1827-diki országgyűlés, de maga
a határozat a közteherviselésért folyt harcban vívmánynak tekin-
hető. Ezen országgyűlésnek különben örökké ragyogó jelenete volt
az, mikor SZÉCHENYI ISTVÁN a Magyar Tudományos Akadémia
megalapítására jószágainak egy évi jövedelmét felajánlotta.

SZÉCHENYI egész forradalmat keltett az elmékben „Hitel“
című röpiratával, a melyben a recriminációk meddőségét festvén,
oly positiv alkotásokra buzdít, melyek nemzeti műveltséget, anyagi
felvirágzást és ezzel együtt valódi önállást és szabadságot biztosíta-
nak. Megtámadja hűbéries birtokrendszerünket ; kimutatja, hogy
az ősiség miatt a földbirtoknak nem lehet kellő értéke, a földbirtok-
kosnak nem lehet hitele, ennél fogva nem is lehet a földet hasznos
beruházásokkal művelni. Hibásnak mondja az egész urbéri rend-
szert ; mert a munkaerőnek elfecsérlését okozza. A nemesi osztályt
kiváltságai nyomorítják meg ; az ezekből eredő visszaélések a tör-
vénykezés körül, a melyek mindig az adósnak kedveznek, uzsorások
kezébe hajtják a földbirtokost. Sürgeti a köz- és magánjognak oly
alakítását, hogy egészséges hitel fejlődhessék országszerte. „Csak
a hitel — így ír említett művében — tehet varázsokat, mely ha ketté
törik, az áldás könnyen átokká válhat.“ Továbbá : „Szoros hitellel
is az egészre nézve csak kevesen buknak el tökéletesen s rövid idő
alatt, de annál jobban és szaporábban emelkedik a község java s az
egész haza dísze.“ Ismételve sürgeti ugyancsak a hitel bővítése
s erősítése végett a „jus cambio-mercantile“ törvénybe iktatását.

Reformterveinek megvalósítása végett Pesten casinót és egyle-
teket teremt, és ezekben élénk társadalmi actiót indít meg. Egész
tevékenységének gyúpontjává Pestet teszi, melyet magyarrá s széppé
varázsolni, híd által Budával egyesíteni, tudományos intézetekkel,
közlekedési eszközökkel, gyári vállalatokkal emelni, gazdagítani
szüntelen fáradozott. És mindabban, mi e célra szolgált, ő egyaránt
kezdemenyező s fáradhatatlan munkás volt.

SZÉCHENYI eszméi FAY lelkében erős visszhangra találtak.
„Bélteky-ház“ című 1832-ben megjelent regénye az összes társa-
dalmi problémákat felkarolja, a SZÉCHENYI ISTVÁN-tól fölvetett
nemzeti közgazdasági reformokat tárgyalja, s a hitel egyik erős ténye-
zőjeként a takarékpénztárakat melegen ajánlja. Szépen rajzolja,
hogy a jó igyekezetű cseléd megsugorgatott néhány forintjával
mennyi kísértésnek van kitéve, ha nincs intézet, a hová nyugodtan
elhelyezheti azt, mit gyámoltalan vénsége napjaira megtakaríthatna.

„Számosabb takarékpénztárak kellenének hazánkban is — úgy-
mond mély nyomokat hagyott regényének egyik főszemélye —
takarékpénztárak, mikkel a miveltebb külföld régen ellátva van.“

SZÉCHENYI „Világ“ és „Stádium“ című újabb munkáival
védekeznek és ostromol. Határozottan körülírja, hogy mit kell tenni
a korhadtt állapotok megszüntetésére s a nemzet anyagi jólétének
előidézésére. El kell törölni az ősiséget és fiscalitást; meg kell adni
a nem-nemeseknek a szabad birtokszerzés jogát; ki kell mondani
a haza minden fiára nézve a törvény előtti egyenlőséget, a közteher-
viselést; el kell törölni a regálékat, czéheket és árszabályozásokat;
be kell hozni a váltójogot. Ezeknek az eszméknek híveket és a köze-
lebbi 1832—1836-diki országgyűlésen lehetőleg érvényt szerezni
fáradozott most szüntelen SZÉCHENYI.

Pestmegye második követét, PÉCHY FERENCZ-et, mivel nem
egyszer, eltérve utasításától, a kormány mellett szavazott, vissza-
hívta 1835 augusztus havában és szeptember 9-diki közgyűlésén
FAY ANDRÁS-t választotta, szabadkozása ellenére, követül. Az ország-
gyűlés ekkor már messze haladt munkálkodásában; az urbéri kér-
dés vitatása azonban megújult s ő e közben, valamint a jobbágyok
terheit érintő más discussióban, azoknak sorsa iránt mindig jó indu-
latot tanusított. A takarékpénztárt is mindig oly intézetnek tekin-
tette, mely mindenekfölött a szegény köznép javát mozdítaná elő.
Pozsonyban, különösen a SZÉCHENYI körül csoportosultak eszme-
cseréjében, mindig ébren tartotta az érdeklődést a takarékpénztárak
iránt. És az 1832—1836-diki országgyűlés alkotott több olyan tör-
vényt, mely egy felállítandó takarékpénztárnak a hitelnnyújtást,
illetőleg az adandó kölcsön behajtását meg fogná könnyíteni. Ilyen
az urbéri új törvények némely rendelkezése; ilyen a szóbeli perek
biróságairól szóló XX. törvényczikk, mely rövid szóbeli peres eljá-
rást enged meg 60 forint erejéig terjedő világos keresetben, ha az
adós nem is veti magát alá az ily bíraskodásnak. FAY 1839-ben
takarékpénztári tervének kidolgozásánál, a jobbágyoknak adandó
kölcsönökre nézve számba vette ezen bíraskodást, melyet azután
az 1840. XI. törvényczikk 200 frtig menő s a felek szabad meg-
egyezése mellett, bármi nagy követelésekre kiterjesztett.

Törvényt alkotott ez az országgyűlés a „Pesten országos költ-
ségen felállítandó nemzeti játékszínről“ is, és ugyanazon országos
küldöttség, mely a Buda s Pest közt építendő híd ügyében ki volt
rendelve, a színház számára is terv és költségvetés készítésével,
valamint alkalmas telek szerzésével bizatott meg. És ezen országos
küldöttségnek JÓZSEF nádor elnöklete alatt, SZÉCHENYI mellett
FAY ANDRÁS is egyik tagja volt. Nem is vetekedhetett ez utóbbival
senki a magyar színészetért kifejtett fáradozásban; és az ő közre-
működése a nemzeti színház létesítésében a Pesti hazai takarékpénz-

tárra azt a maig fennálló hagyományt szállította, hogy ezen nemzeti intézet pénzügeit gondozza.

1838-ban FAY az Athenaeumban „Felszólítás“ cím alatt lelkesen szól a kedvenczeül fogadott takarékpénztári intézmény mellett. Rövid idővel ezután az eszmének megtestesítésére annyira elérkezettnek tartotta az időt, hogy be nem várva az 1839—1840-diki országgyűlésen tárgyalta fontos földbirtoki, törvénykezési, kereskedelem- és hitelügyi javaslatoknak, melyekről, mint törvényekről, többször lesz alkalmunk szólni, törvényerőre emelkedését: már 1839 márczius havában tetteg kilép az alkotás terére, s részletesen kidolgozza a pestmegyei köznép számára felállítandó takarékpénztár tervét.

Ezen munkájában a legapróbb részletekig kifejti a pestmegyei takarékpénztár felállításának, berendezésének és működésének tervét, gazdag adatokkal megokolván az egyes főbb rendelkezéseket. Ez a munka a hazai takarékpénztáraknak sokáig irányadó vezérfonalul szolgált.

Bevezetőleg említi, hogy Győrben és Nagy-Szombatban a bécsi főtakarékpénztár évek óta bizományokat (fókokat) tart fenn; de ezek függésöknél és a pénz kiszivárogtatásánál fogva nem lehetnek az alsóbb néposztályokra eléggé üdvösek. Brassóban néhány év óta városi takarékpénztár áll fenn. Említi, hogy a különböző országok takarékpénztárainak szervezetét tanulmányozta és gondos egybevetés után hazánk és különösen Pest-vármegye viszonyainak megfelelő tervezetet készített. Magában a munkában népszerűen és meggyőzőleg előadja külön fejezetekben a takarékpénztárak célját, irányát, hasznát a köznépre, a nemzet felsőbb osztályaira a fejedelemig és az egész nemzetre; kimutatja, hogy Pestmegye kiválóan alkalmas takarékpénztár felállítására. Újabb időben a megyék versengnek emberiségi intézetek: vakok, siketnémák, tébolyodottak házának, árva-intézetek felállítása, fogházak javítása körül. Pest-vármegye nem maradt hátra e versenyben; de illő volna, hogy előljárjon egy mintaszerű takarékpénztár szervezésével. Ezen intézet megyei közönségét 400.000 lélekre teszi, a melyből 349.403 nem-nemes. Ekkora érdeklődő népesség bőven elegendő egy takarékpénztár fentartására. Részletezi hat pontban, hogy kik lesznek a betevők; mind csupa szerény módú nemes és nem-nemes nép, cseléd, katona stb. Elfogadhatók lennének kivételkép per alatti pénzek és más letétek, de csakis a rendesnél kisebb kamattal.

A takarékpénztár „jótállási bátorságát“ hármassal alapra fekteti: az „alapítványi“ összegre, a tartalékpénzre s a tisztviselők vagyoni jótállására. Az alaptőkére nézve, föltéve, hogy a betét évenként 200.000 frtra megy, 20.000 p. frtot is elégnek tart. Említi, hogy számos párisi takarékpénztárnak e nemű alapja csak 20.000 frank.

„Egyebütt is — mondja igen helyesen — oly csekélyek ezen alapítványi összegek, hogy az, ki nem tudja: miként a takarékpénztárak valódi bátorságának nem annyira anyagilag az intézet nagy vagyonában szükség feküdnie, mint inkább az intézet kiszámolt pontos kezelésében, ellenőrségeiben stb., meg nem foghatja okát, miért, hogy ily csekély vagyonbeli jótállások mellett is alig van példa arra, hogy valamely takarékpénztár megbukott, nem fizethetett, vagy tisztviselői által tetemesben megkárosított volna.“ Nem áll meg mindamelllett a 20.000 p. frtnál, hanem a feleslegig menő biztosság végett már kezdetül 40.000 p. frtra szabja az alapítványi összeget. Ez 200 részvény útján 200 frtjával szerzendő be. Megjegyzi azonban FAY, hogy pénztelenebb vidéken 100 frtos részvényt is el lehetne fogadni, s hogy nem szükséges a teljes 40.000 frt az intézet életbe léptetésére. A részvényesek, a kik rendszerint pestmegyei birtokosok, nem tartoznak a tőkét lefizetni, de az összeg okvetetlenül a részvényesek birtokára a takarékpénztár javára bejegyzendő; mert csak így van meg a teljes biztosíték az iránt, hogy szükség esetén a részvényesek az intézet veszteségeért részvényeik arányában helyt állanak. Csak a 6%-os kamatot tartoznak a részvényesek évenként előre, 10 évig fizetni; a ki a tőkét befizeti, tíz év múlva kamat nélkül visszakapja. Ezen tíz év leteltével a jótállás is megszűnik, és töröl-tetik a bejegyzés.

Gyámolók azok, a kik az intézetet adományban részesítik. Ezek, ha egy részvénytőkénél nagyobb összeget adakoznak, tiszteletbeli tagokul választhatók, és idővel az igazgatásba bevonhatók.

A tartalékpénzt FAY következőleg számítja: a tisztviselők és szolgák évi fizetése 1650, a kezelési költség 509, az egész kiadás 2159 p. frt. A hivatal két szobáját a megye ingyen engedné át; az első fölszerelés a gyámolók adakozásaiból fog fedeztetni. Mindezekről a legapróbb részletekig kimutatja a költségeket. Ama 2159 frt kiadást levonva az alapítói tőke után befolyó 2400 frt kamatból, marad 241 frt. Ehhez adva a betéti pénzek kikölcsönzéséből várható 3000 frt hasznot, egészben 3241 frt évi jövedelme lesz az intézetnek, mely összeg a tartalékpénz szaporítására szolgál és kamatjaival együtt ezen alapot néhány év múlva az alapítványi tőke magasságára fokozhatja. Mihelyt ezen tartalék 50.000 frtra emelkedik, további szaporítására nincs szükség, és a tiszta jövedelem jótékony célra fordítandó.

Pestmegye pártfogását, a vagyoni jótállás kirekesztésével, (nem is írt alá részvényt) több tekintetben óhajtja igénybe venni. Az intézet czége legyen: „Pestmegyei takarékpénztár“. A megye külön küldöttség útján ellenőrizze az ügyvitelt; az intézet mutassa be évenként számadásait a megye közgyűlésén, a honnan azok a helytartótanács-hoz felterjesztendőek. Engedje el a megye a takarékpénztárnak mindennemű hivatalos eljárásért a megszabott díjakat;

per esetén lehető gyorsan szolgáltasson a megye igazságot és váltó-jog hiányában, a megye compromissionalis bíróságot rendeljen, melynek a takarékpénztár adósa előre is magokat alávetni kötelesek. A megye indítsa meg az intézet megalapítására szükséges lépéseket. Végre oly esetekben, midőn pénzbeli apály áll be, „a megye, alispáni kirendelés mellett, 2000 p. frtig emberelje meg házi pénztárából az intézetet csak néhány napra,“ addig t. i. míg ismét bővebben folyva be pénz, a kölcsönt azonnal visszafizeti a takarékpénztár.

Az intézet szervezetét következőleg javasolja FÁY: A részvényes egyesület ügyeit a közgyűlés, az igazgató s választmány intézi. Rendszerint január második felében, rendkívüli esetekben máskor is tartandó közgyűlés. A rendes közgyűlés választja az igazgatót, ki ennek is, a választmánynak is elnöke, azután választja a 18 tagból álló választmányt. Minden részvényes, akárhány részvénye legyen, csak egy szavazatot gyakorolhat. A tíz év elmúltával is az alapító részvényesek, vagy utódaik tagjai a közgyűlésnek; azokból és később a gyámolók sorából alakul a választmány. A közgyűlés ügykörébe FÁY a ma is szokásos tárgyakat sorozza; de a tisztviselők fizetését is az állapítja meg.

Az igazgató három évre választatik meg és újból választható; ha újból meg nem választatik, akkor tagja marad a választmánynak, hogy tapasztalatainak az intézet hasznát vehesse. „Ingyen, csupán becsületből munkálkodik.“ Benne központosul az egész ügyvitel; a tervezet több pontban részletezi teendőit.

A választmányi tagok egy évre választatnak, évközben maguk egészítik ki magukat. Legalább hatnak kell jelen lenni, ha kezelési ügyeket tárgyalnak, nyolcznak pedig, ha kölcsönadásról döntenek; az első esetben általános, a másodikban kétharmad többség szükséges a helybenhagyásra. A fizetéses tisztviselők választására hasonló többség kívántatik. A választmány intézi az igazgatóval a takarékpénztár összes ügyeit és viszi az ellenőrzést. „A választmány teljes hatalmú s habár számot ad is tetteiről a közgyűlésnek, de vagyoni felelettel csak azon egy esetben tartoznék az egyesületnek, ha hűtlensége oklevelesen s törvényesen bebizonyíthatnák ellene, mi egy kiválasztott lelkes testületről fel nem tehető. Hitet a tagok, kik ingyen, csak becsületből szolgálnak, le nem tesznek ugyan, de szint-úgy, mint az igazgató becsület-szavukat adják az egyesületnek.“ A választmány mindenik tagja köteles sor szerint legalább két hétig egy folyamatban biztosí teendőkben eljárni, a mi abból áll, hogy azon napokon, mikor a takarékpénztári hivatal nyitva áll, a tisztviselőket ellenőrizze és támogassa a be- s kifizetéseknel és minden e körüli teendőknél.

A fizetéses tisztviselők (pénztárnok, számvevő, ügyvéd, irnok), kiktől tiszta-kezüség és nyájas bánásmód követelendő, a megye

közgyűlésén hitet tesznek le hűséges hivataloskodásra és pénzbeli biztosítékot tartoznak nyújtani. „Fizetésüket csak évnegyedenként szedhetik ki, előre soha.“

A takarékpénztár üzleteiről FÁY terve a legapróbb részletekre kiterjedő útmutatást szolgáltat. A hivatal a hétnek csak három napján: kedden, pénteken és szombaton (mint a pesti és budai hetivásárok napjain) d. e. 9—12 és d. u. 3—6 óráig legyen nyitva; országos vásárkor minden nap. Ezen időben a hivatal minden munkálatot végez, kivéve a betétekért járó kamat kifizetését, a mi január és július első hetében történik és ekkor szintén minden nap nyitva áll a hivatal.

Egy-egy betét legkisebb összege 20 p. krajczár, legnagyobb összege pedig 100 p. frt. Egy könyvön a kamatokkal együtt nem állhat több, mint 200 p. forint; a mi ezen túl megy, azért nem jár kamat. A többlet új betétre használható. Másfelől mégis óvakodni kell attól, hogy ugyanegy személy különböző nevekkkel több könyvre ne tegyen betéteket; nehogy az így könnyebben megeshető tömeges felmondás zavart okozzon. Azért a betevőnek rendszerint személyesen kell megjelenni. Kamatot fizessen a takarékpénztár, tekintet nélkül nagy vagy kis betétre, egyaránt 5%-ot; csakis a concursuális összegekért és a bizonytalan idejű letétekért, melyek különben is kamat nélkül hevernének, ha azok egyáltalában elfogadtatnak, csupán 3% fizetendő. Az intézet viszont szedjen a kölcsönökért egyaránt 6%-ot; a különbözet a tartalék-pénztár javára esik. Ha a tartalék 50.000 forintot elér, akkor ezen kamat 5%-ra lesz leszállítható. A betétek kamatozása a befizetésre következő hónap 1-jével kezdődik és a kifizetést megelőző hónap végével szűnik meg; a kölcsönök kamatai ellenben, mivel itt nagyobb összegekről van szó, napra számítandók, befoglalva úgy a ki-, mint a visszafizetés napját.

A betétek visszafizetésére nézve azt ajánlja a tervezet, hogy az első évben, rendkívüli szorultság eseteit kivéve, nem fizettetik ki betét; azon időn túl 50 frton alól fölmondás nélkül, 50-től 100-ig 8 napi, ezen fölül 200 frtig egy havi felmondással lehet csak betéteket kivenni. A takarékpénztár ne tartsa magát ezen kikötéshez és rendszerint fizessen azonnal, ha elég a pénze. A betéti könyv névre szól, a betevőnek lakása s személyi leírása is följegyzendő, a kifizetésnél a személyazonosságra ügyelni kell.

Az adandó kölcsönökre nézve két elvet állít föl FÁY: senkinek pusztán személyes hitelére ne adassék kölcsön, a kimutatandó biztosíték a megye kebelében fekdjék. A kölcsönvevő tartozik az 1836: XX. törvényczikk 1. §-a értelmében az intézettől szabad tetszése szerint választandó szóbeli bíróságnak magát alávetni. A legmagasabb kölcsön összege 10.000 frt. A választmány itéli meg,

hogy a biztosítékul lekötendő birtok tiszta s elégséges bátorságot nyújt-e? Ezen biztosság megítélésénél nem vehet részt oly választmányi tag, ki a kölcsönkérőnek negyedézig atyjafia. Maguk a választmányi tagok és az igazgató nem vehetnek az intézettől kölcsönt és nem is vállalhatnak másért kezességet. A kölcsön egy év elmulta előtt sem részben, sem egészben föl nem mondható, kivéve, ha a kölcsön veszélyeztetve látszik; és egy éven túl is csak akkor, ha az adós a kikötött tőkerészletet és kamatot nem fizeti pontosan. Rendszerint egy évben a kölcsön legfőlebb egy negyedének visszafizetését kívánhatja az intézet, ha a választmány pénzek bevonását szükségesnek találja s ekkor a kölcsönök időszora szerint történik a felmondás. 1000 frtig a felmondás egy, 2000-ig két, 3000-ig három havi, ezen összegben fölül félévi a felmondás. Az intézet ellen is élhet felmondással az adós; de a visszafizetés oly időhöz legyen kötve, minőhöz a betétek kivétele köttetik. A kamat utólag félévenként fizettetik. A községek is vehetnek kölcsönt. A parasztgazdának adassék apróbb kölcsön, hogy uzsorásoktól menekülhessen, hogy gazdaságát javíthassa, hogy adósságait tisztázhassa, hogy testvérek, atyafiak osztozását rendezhesse stb. Szabályul követendő, hogy mivel az 1832—36: IV. törvényczikk 6—10. szakaszai szerint az úrbéri telkek javításai, haszonvételei a jobbágy sajátját képezik, csakis ezeknek erejéig adható telkes jobbágyoknak kölcsön; de nem adható sem házatlan, sem házas zsellérnek. A kölcsön 60 frtnál több nem lehet; minthogy ekkor az 1836: XX. törvényczikk szerint a rövid szóbeli biráskodás kötelezőleg csak ezen összegre szorítkozott. A kölcsönt kívánó gazda tartozik bizonyítvánnyal igazolni, hogy nem pazarló s kimutatni, hogy mire szándékozik fordítani a kölcsönpénzt. „Parasztgazdánál több függ a személyi, mint a vagyoni bátorságtól.“ A visszafizetés 6 év alatt történjék: az elsőben semmi, a másodikban 1, a harmadik, negyedik és ötödik évben 2—2, a hatodikban 3 tizedrész törlesztendő.

A váltójog hiányát és a perlekedés bonyodalmaikat FAY szerint a takarékpénztárak felállításának egyik főakadályául kell ugyan tekinteni, de a váltótörvény megalkotása s a törvénykezés javítása idejéig is a megye buzgósa, törvény sérelme nélkül, pótolhatja a hiányokat és rövid lefolyású perrel megóvhatja a takarékpénztárnak jogos igényeit adósaival szemben. Nézete helyességét részletes törvénybeli fejtegetéssel mutatja ki FAY, kifejezván egyúttal biztos reményét, hogy a törvényhozás a közelebbi mult országgyűlésen a közhitel javára alkotott törvényeket kiegészíteni, tökéletesbíteni fogja.

A tervezet végre az ügykezelésre nézve igen részletes iromány-mintákat szolgáltat és némely felhozható nehézség eloszlatásával foglalkozik; említi, hogy idővel Pestmegye területén, később a szomszédos megyékben is fióktakarékpénztárakat kellend felállítani

s előadja, hogy a megye, a részvények aláírása s a takarékpénztárnak 1840 január elején történendő megnyitása végett, minő előkészítő intézkedéseket tegyen.

Bőven ismertettük FAY tervezetét. Szándékosan tettük; hadd lássa az utókor, mily gondos körültekintés, minő gyakorlati érzék és a köznépnak milyen hő szeretete sugallta FAY munkálatát. Ki mondhatja ma, félszázados tapasztalat után, hogy hitelintézeteink szervezete a tényleges viszonyoknak jobban megfelelne, mint ama tervezet az akkori föltételeknek? A berendezés egyszerű, a kezelés óvatos, a részvény- és tartaléktőke az előreláthatott műveleteknek elég támaszt nyújt; egyfelől a betétek elhelyezése, másfelől a kölcsönök törlesztése helyesen aránylanak egymáshoz; a kölcsönökért szedett törvényes és mérsékelt kamathoz képest a betétek jól gyümölcsöznek. Szűk volt az üzleti kör: de váltótörvény és hazai értékpapírok hiányában az egyesület más hitelnyujtásra, mint ingatlanra egyelőre nem gondolhatott. Jól tudta FAY, hogy ennek is eljön, még pedig nem soká, az ideje. „Fődolog minden serkentő, ébresztő intézetnél — úgymond — a béketűrés és nem csüggedés azon hiedelemből, mintha az igen lassú haladás már sikeresztés volna.“ És a mint a hatáskör kiterjesztésére mód kínálkozott, meg is ragadta ő a kezdeményt. Egyelőre „a köznép javára“ philanthrop intézetet akart állítani; az lebegett szemei előtt, hogy „a takarékpénztárak nem szegényeket, kórokat ápoló intézetek, hanem inkább mint az elszegényedésnek, inségnek óvó-eszközei, a dolog- vagy szolgálattelvő szegénynek iparát, takarékos gazdálkodását serkentő, gyámolító intézetek legyenek, melyek e célból sem alamizsnát nem osztogatnak, de nem is nyerekednek a szegénységen, hanem ingyen fáradsznak, munkálkodnak egyedül azon belső önelégedésre tartva számot, melyet a boldogító emberiség nevében ki-kit saját szíve szokott megjutalmazni“.

FAY ANDRÁS Pest-vármegyének 1839. márcz. 19-diki kisgyűlésén bemutatván a takarékpénztár felállítása iránti tervezetét, „azt az egybegyűlt Karok és Rendek nevezett táblabíró hazafiúi buzgóságához méltányos szívességgel fogadták“ és ezen tervezetnek, valamint a magtárak felállítása iránt tett javaslatnak megvizsgálása s mielőbbi jelentéstétel végett bizottságot küldöttek ki. Tagjai voltak: DUBRAVICZKY SIMON első alispán elnöklete alatt SZÉCHENYI ISTVÁN gr., KÁROLYI GYÖRGY gr., RÁDAY GEDEON gr., BENICZKY ÁDÁM, BENYÓVSZKY PÉTER, PATAY JÓZSEF, LISSEVINYI LÁSZLÓ s TAHY KÁROLY táblabíró, RAKÓCZY ENDRE főügyész, ZLINSZKY JÁNOS főszoigabíró, NYÁRY PÁL főjegyző s egy maguk mellé veendő esküdt.

Látni való, hogy SZÉCHENYI ISTVÁN a takarékpénztárnak mindjárt megalapításánál közreműködött. Mindamellet igaz lehet,

a mi közhitként el van terjedve, hogy SZÉCHENYI kezdetben, a tervezéskor nem pártolta a takarékpénztárt és az, mit VAS GEREBEN „Az alispán“ című elbeszélésben oly élethű vonásokkal rajzol, hogy, mikor FAY SZÉCHENYI-t egy-két részvény aláírására fölkérte; alig tudta őt csak egynek is elvállalására rábírní. Nem bízott az ügy sikerében; a mint ő, ki minden életrevalót és szükségest maga szeretett felkarolni, egyáltalában kevés bizalommal volt ahhoz, mit mások indítottak meg. És különös, hogy SZÉCHENYI, a „Hitel“ lelkes írója, a per eminentiam „hitelintézet“-nek nevezett hypothekabankot 1844-ben a főrendi táblán, be nem vallva ugyan, sőt tagadva, de mégis folytonosan ellenezte. A Pesti takarékpénztár-egyesülettől nem vontta meg azonban közreműködését; sőt — mint látni fogjuk — néhány éven át részt vett annak tanácskozásaiban és a mikor nagy országos feladatok másfelé vonták figyelmét és erejét, legbizalmasabb embere: TASNER ANTAL, az első alapítók egyike, vett részt a takarékpénztár ügyeinek intézésében és utóbb egy évtizeden át (1851—1860) mint választmányi tag működött az egyesületnél. — De térjünk vissza az események fonalához.

FAY kinyomatta munkáját és átnyújtotta a bizottság tagjainak. Címe: „Terve a pest-megyei köznép számára felállítandó takarékpénztárnak. Irta FAY ANDRÁS. Budán. A magyar kir. egyetem betűivel. 1839.“ A művet ajánlja „Tekintetes Pest-vármegye karainak és rendeinek mély tisztelettel“. Az előszón kívül sűrűn nyomott 82 lapból és a betéti könyv mintájából áll. A munka tanulmányozása után a bizottság június 4-dikén egybegyűlt és a tervezetet nagy elismerés mellett egészben helyeselte. Csak annyiban kívánt módosítást, hogy egy részvény 100 frtos lehessen és hogy a takarékpénztár ne csak a megyére, hanem Pest és Buda városára, különös tekintettel az itt levő értelmiségre, szintén kiterjedjen; csak hogy ezen városi lakosok, úgyis mint részvényesek, úgyis mint adósok, mindenben a pestmegyei biráskodásnak kell, hogy magukat alávéssék. Továbbá azt a módosítást ajánlja, hogy a megyétől rövid időre igénybe vehető kölcsön ne a házi pénztárból, hanem a rendek szabad rendelkezésére álló pénztárából adassék. A kezelésre nézve netalán szükséges módosításokat a takarékpénztár első nagygyűlése határozza el. Történjék meg minden előkészület, hogy az intézet 1840 január 1-jén meg legyen nyitható. E végre jelöltessék ki a megye házában két szoba (csak egyet kapott) a hivatal számára; osztassanak ki önkényt vállalkozók közt aláírási ívek részvényesek megnyerésére s irassék népszerű oktatás a takarékpénztár céljáról. Ezen oktatás, 5—6 ezer példányban kinyomatván, függesztessék ki keretben minden helység-házánál, osztassék ki a nép között; a tisztviselők, az uraságok és azok tisztjei, a lelki atyák és jegyzők minden alkalommal a takarékpénztár használatára buzdítsák a népet. A rész-

vényesek aláírásáról a megye közgyűlésének novemberben tétessék jelentés és akkor tüzessék ki a részvényesek nagy-gyűlése. A junius 10-dikén tartott megyei közgyűlés a bizottság ezen javaslatait mind helybenhagyta s ez alkalommal MONDOROVITS ISTVÁN főszolgabíró a nyomtatványok elkészítésére 100 p. frtot ajándékozott. A részvények aláírására buzdító s a gyűjtő-íveket nemsokára kiosztották; 42 ív adatott a fő- s alszolgabíráknak, 2—2 ív küldetett Buda- és Pest-város tanácsainak szétesztás és aláírások gyűjtése végett. A köznépi értesítés számos példányban osztatott szét, a jegyzők hat vasárnapon, isteni szolgálat után, rövid kivonatban felolvasták a nép előtt amaz értesítést és a lelkeszek, vallás külömbsege nélkül, hirdették a takarékpénztárak üdvös voltát.

A föntemplített küldöttség a november 14-dikén tartott megyei közgyűlésnek örömmel jelenthette, hogy addig már 28 gyűjtő-íven 326 részvény iratott alá, hogy gyámolóktól 790 frt 38 kr. pp. és 1 arany folyt bes hogy ennél fogva a 400 részvényre számított intézet 1840 január 2-dikán bizton megkezdheti működését. Legtöbb részvényt, 97-et, iratott alá ZLINSZKY JÁNOS középponti főszolgabíró, azután FÁY ANDRÁS 40-et, NAGY JÓZSEF orvostudor 32-t, RÁDAY GEDEON gr. 23-at. A részvényesek nagy-gyűlésének megtartása december 15-dikére tüzetett ki; addig a pénzek kezelésével, úgy szintén a küldöttség utasítása szerint a többi teendőkkel is, SIMONTSITS JÁNOS, másod-alispán bizatott meg, a ki azután több éven át, mint igazgató, az intézet élén állott.

Az első nagy-gyűlés december 15-dikén tartatott meg SIMONTSITS JÁNOS elnöklete alatt a megye közgyűlési nagy-termében. A részvényesek nagy számmal gyűltek egybe s lelkesülve proclamáltak a takarékpénztár létrejvetelét; megválasztották igazgatónak SIMONTSITS JÁNOS-t és megválasztották, az elnök ajánlatára, közfelkiáltással a 18 választmányi tagot. Kiküldöttek az alap- és kezelési szabályok megbírálására bizottságot, mely jelentését az ugyanezen hó 29-dikén tartandó nagy-gyűlésen előterjeszse. Ugyanekkor lesz napirenden a tisztviselői állások betöltése, a melyekre pályázat irandó ki. Ezen második nagy-gyűlésen a bizottság jelentése még nem volt tárgyalható; nemcsak terjedelménél és fontosságánál, de annál fogva is, mert a részvényesek egy része miatt szükséges volt német szövegről is gondoskodni.

A városi polgárságban sok volt akkor a német, görög, örmény, szerb, román és zsidó, kik között az érintkezési nyelv, különösen az üzleti életben, a német volt. — Egyébként is városokban a jegyzőkönveket azon időben három nyelven: németül és sokszor csakis németül, magyarul és latinul vezették.

Elhatározta tehát a második nagy-gyűlés, hogy a jelentést előbb két nyelven ki kell nyomatni, s tárgyalását az 1840 január

9-dikén tartandó gyűlésre halasztotta. A második nagy-gyűlésen megtörtént, napirend szerint, a tisztviselők választása. A takarékpénztár-egyesület ezen első hivatalnokai: SZALAY JÓZSEF titoknok és ügyvéd, MATRAY JÓZSEF pénztárnok, SÁNTHA PÉTER ellenőr, SUHAJDA FERENCZ irnok.

FAY ANDRÁS az alapszabályok kidolgozására kiküldött bizottság nevében jelenti, hogy ez szükségesnek tartja a sokféle teendő miatt a választmányi tagok számát 18-ról 36-ra emeltetni, s az igazgató mellé segédigazgatót választani. A nagy-gyűlés FAY ANDRÁS-t „az intézet ügyében tett és örökké fenmaradó érdemei méltánylásául“ egy-akarattal segédigazgatónak kiáltotta ki. Egyúttal az elnök-igazgató, a FAY ezen megválasztása s egy másik választmányi tag lemondása folytán betöltendő összesen 20 új helyre javaslatot tévén, a tagok közfelkiáltással megválasztattak. Az intézet ezen első igazgató karának névjegyzéke, a működésének megkezdése előtt közbejött némi változtatással, a IV. mellékleten olvasható.

Az 1840 január 9-dikén tartott nagy-gyűlés az egész napon késő estig foglalkozott az alapszabályok tárgyalásával és ezeket megállapítván, magyar és német nyelven való kiadásukat elrendelte. Ezen kis füzet közli egyszersmind, és mi a mellékleten reproducáljuk, e takarékpénztár első alapító részvényeseinek névsorát, a melyen a haza legfényesebb nevű fiai tündökölnek: ott van SZÉCHENYI ISTVÁN gr., DEÁK FERENCZ, KOSSUTH LAJOS; ott van: ANDRÁSSY GYÖRGY gr., BAJZA JÓZSEF, BEÖTHY ÖDÖN, KÁROLYI GYÖRGY gr., RÁDAY GEDEON gr., SZEMERE PÁL, SCHEDEL (TOLDY) FERENCZ, TELEKI JÓZSEF gr., WENCKHEIM BÉLA b. és WESSELÉNYI MIKLÓS b. Ott van természetesen FAY ANDRÁS és a FAY-ak egész sora; ott vannak nagyobb számmal nemeslelkű hölgyek. A túlnyomó részt a pesti s budai kereskedők és iparosok teszik; legtöbb részvényt, 10-et, ugyanaz a szitányi ULLMANN MÓRICZ jegyzett, a ki az első magyar vasutnak megalapítója s a pesti kereskedelmi bank első tervezője volt, és még BIEDERMANN M. L. és TÁRSA pesti nagykereskedő. Az akkori 423 alapító tag közül, tudomásunk szerint, életben vannak ma, midőn e sorokat írjuk: BARABÁS MIKLÓS, FRÖHLICH FRIGYES, JANKOVICH LÁSZLÓ, KOSSUTH LAJOS, LÁSZLÓ LÁSZLÓ, LENDVAYNÉ-HIVATAL ANIKÓ, PULSZKY FERENCZ és TÓTH LŐRINCZ.

II. SZERVÉZET ÉS IGAZGATÁS.

A Pesti hazai első takarékpénztárt kezdetben részvényes egyesületnek nevezi ugyan FAY, de a „részvényes“ és „részvényi tőke“ szókat 1839-ben más értelemben használták, mint a melyet a közkereseti társaságokról szóló 1840. XVIII. és a mai kereskedelmi törvény s gyakorlat megállapítanak. A Pesti hazai takarékpénztár-egyesület kezdetben ép úgy nem volt részvényes társaság, mint a mennyire nem az a magyar földhitelintézet mind e mai napig. „Takarékpénztári egyesület“, „alapító tagok“, „tartaléktőke“ voltak az első hét évben a megfelelő kifejezések, és ezeket az előbb említettekkel vegyest használták is. Az 1841 január 3-diki közgyűlés elvetette amaz indítványt, hogy az intézet jegyeztesse be czégét a váltótörvénytől; elvetette azzal a megokolással, hogy az egyesület nem közkereseti társaság. Az alapító tagok 10 éven át 6 frtot tartoztak egy-egy 100 frt tőkét képviselő részvény után fizetni. Az intézetet netalán érő veszteségeikért az alapítók részvényenkint 100 p. frt erejéig kezeskedtek: ellenben nem volt fenntartva sem a befizetett tőkére, sem kamatokra, sem az egyesület egyéb vagyonára, feloszlás esetén sem, semmi igényök. Az első két évben az alapítóktól részvényenkint befizetett évi 6 frt kamat, a betétek gyümölcsözéséből eredt jövedelemmel együtt, a tartalékpénztárba folyt, a melyből a „közpénztári“ betétektől egészen elkülönítve, adattak mindennemű, kezdetben főkép jobbágy-kölcsönök.

A névleges részvénytőkét eredetileg 40.000 frtban állapították meg; de a mint az aláírók szaporodtak, nem szabtak e tőke növekedésének sem határt. 1840 elejére már 324 alapító 506 darab részvényt írt volt alá; ebből egyért befizették a 100 frt tőkét, melyet 1848-ban, természetesen kamat nélkül, visszafizettek. Évről-évre szaporodott a részvényesek és részvények száma, a míg 1845-ben az egyesület megtagadta újabb részvény-aláírás elfogadását. A 100 p. frtra szóló részvények száma volt:

1840 év végén	607 darab
1841 „ „	629 „
1842 „ „	636 „
1843 „ „	659 „
1844 „ „	667 „

Az egyesület élén állott SIMONTSITS JÁNOS igazgató és FAY ANDRÁS segédigazgató. Első ízben csak egy évre, azután 1841-ben három évre fogadták el a megválasztást. A kezelésben mind a kettő egyaránt tevékeny volt; de a tervezésben, a javítások előkészítésében és keresztülvitelében legtöbbit FAY fáradozott. A közgyűléseknek, szabály szerint, az igazgató nem volt eo ipso elnöke; de miként később is mindig az igazgatót, vezérigazgatót, úgy SIMONTSITS-ot rendszeren közfelkiáltással elnöknek választották. Fizetés az első években egyiknek sem járt; becsületből szolgáltak. Mikor a három évi megbízás letelt, az 1844 január 21-dikén tartott közgyűlésen, az új választás előtt, FAY ANDRÁS táblabíró, felhossa azt, hogy az intézet szép gyarapodása megengedi már, hogy az igazgató, kinek nagyon megnehezült a munkája s felelőssége, az értékpapírokra közvetlenül adott kölcsönök és a sokszor felgyűlt készpénz kezelése miatt, némi jutalomban részesüljön. Indítványozza tehát, hogy ajánlja meg a közgyűlés az igazgatónak addig is, míg rendes fizetésben részesíthető lesz, évi 100 arany tiszteletdíjat. A közgyűlés az indítványt elfogadta, s azután SIMONTSITS JÁNOS-t igazgatónak és FAY ANDRÁS-t segédigazgatónak három évre újból megválasztotta.

A következő évi rendes közgyűlésen FAY nyomban azután, hogy a gyűlés a nemeslelkű alapító arczképét az intézet számára elkészíteni, azt sokszorosítani s a részvényesek közt kiosztatni rendelte, gyengélkedése miatt magát a segédigazgatói tiszttől felmentetni óhajtotta; de megtartá azt a közgyűlés egyhangú kérésére, „még pedig SZÉCHENYI ISTVÁN gr. részvényestársnak közörömmel fogadott indítványára az egyetemes részvényeseknek azon egyhangú nyilvánításával, hogy a takarékpénztári segédigazgatói tisztt a FAY ANDRÁS névnek élete fogytáig elidegeníthetlen és változás alá nem eshető tulajdona marad“.

Az előbb említett igazgatói tiszteletdíj megszavazása egyik kifejezője volt a takarékpénztár tetemes gyarapodásának. Tanúskodik erről az a körülmény is, hogy a pártfogó megye jegyzői hivatala 1844 vége felé kijelentette, hogy az intézet javára kiállítandó kötvényekért őt megillető törvényes díjakat, melyeket eddig a tartalékpénztárnak átengedett, ezentúl igénybe fogja venni. S még jellemzőbb volt az intézetnek nemcsak tényleges gyarapodására, hanem még inkább a jövő felvirágzásába vetett hitre nézve, hogy mind sűrűbben szólaltak fel a részvényesek a mellett, hogy a részvénykamatok további befizetése, mint szükségtelen szűnjék meg, vagy hogy a kamat 6-ról 4%-ra szállíttassék le. A közgyűlés határozottan visszautasította ezen kívánságot; de egy év multával, az 1845 január 19-diki közgyűlésen KOSSUTH LAJOS utalt arra, hogy a tartalékalapnak akkori állása — 40.396 frt — szerint, az alaptőkéül tervezett 100.000 frt jóval a tíz év lejárta előtt teljes lesz és így kér-

dés : mi történjék az alaptőkéhez többé nem csatolandó jövedelemmel ? és vajon nem kellene-e részvényes társasággá alakítani az intézetet ?

Az első kérdést korainak tartotta a közgyűlés. Az alapszabályok szerint a tizedik évben fog erről határozni az egyesület, akkor is mindenesetre szem előtt tartva nemeslelkű eredetét és philanthropicus hivatását ; de addig a „speculativ irányt“ továbbra is követni fogja a végből, hogy majd az átalakulás idején a tartalékalap minél erősebb lehessen.

A másik kérdést illetőleg, tagadhatatlan, hogy a részvénytársasági eszme ekkor erősen hódított hazánkban. „Az ország közjavát és kereskedését gyarapító magányos vállalatokról“ szóló 1836. évi XXV. törvényzikk még csak „magányos személyek vagy társasági egyesületekről“, „vállalkozókról“ tesz említést ; de nyomban az ugyanazon évi XXVI. törvényzikk „egy állandó hidnak Buda és Pest közötti építéséről“ kimondja, hogy ez „egy részvénytársaságnak feladása lesz“. Évekkel annak előtte, hogy a törvényhozás a részvénytársaságokról intézkedett, általános volt a meggyőződés, hogy csakis ilyen vállalatoktól várható a buda-pesti hidnak és a Duna bal- meg jobbpárti vasutnak létrejötte, a melyek nélkül Buda és Pest egyesítése s a főváros felvirágzása lehetetlen. A Dunát Pestről a Tiszával egybekötő csatornának építése szintén részvényes vállalat feladata volt. Még a balparti vasuti társaság előtt megalakult a pozsony-nagyszombati, eredetileg lóvonatú vasúti részvénytársaság, majd meg a bécs-győri gőzerejű vasuti vállalat. 1838-ban alapította SZÉCHENYI ISTVÁN gr. a pesti József-hengermalom részvénytársaságot, azután a pesti czukorgyárt. Az 1840. XVIII. törvényzikk pedig megvetette általában a részvénytársaságok alapját. Nemsokára létrejött a „Pesti magyar kereskedelmi bank“, mely sehogysem pótolta a nemzettől hön óhajtott, rég sürgetett magyar jegybankot ; de hasznos szolgálatokat tett azonnal a pesti kereskedelemnek. Ez időből ered, mint a védegyleti törekvésnek egyik leghathatósb tényezője : a gyáralapító társaság, úgy szintén a magyar export ápolása végett alapított magyar kereskedelmi társaság. A részvénytársaságok alakulása ekként több irányban indult meg.

A szép számmal szaporodó takarékpénztárak közül az egyik, mely a Pesti hazai első takarékpénztár mintájára, jótékony intézetül indult meg, részvényes társasággá alakult át. Ugyanis az 1840 február havában létesült „Aradi első takarékpénztári egyesület“ már 1844 augusztus havában megtette az intézkedést a részvényes társulattá alakulásra. Más takarékpénztárak pedig keletkezésöktől fogva részvényes, közkereseti alapra helyezkedtek. Ilyen az 1842 január 1-én megnyílt pozsonyi takarékpénztár, mely 20.000 forint alaptőkével kezdte meg működését és azonnal intézkedett a részvényeseknek fizetendő osztalékról. Így tett az 1843-ban 15.000 forint.

részvénytőkével megnyílt soproni s az 1844 végén ugyanakkora részvénytőkével alakult miskolczi takarékpénztár, mely utóbbi alapszabályaiban egészen a pozsonyi mintát követte.

A részvénytársasági szerkezetet megkedvelték tehát már ország-szerte, mielőtt KOSSUTH LAJOS az átalakulás eszméjét kérdésképen fölveté. „Az osztalékos részvényesség — úgymond egy évvel később FÁY — mintegy láza jelenleg Európának, és e láz megkapta immár takarékpénztárainkat is.“

Az 1845 évi január 19-dikén tartott közgyűlés nem felelt határozott igennel KOSSUTH kérdésére; de a részvénytársaság megalkotását előkészítette annyiban, hogy ezen naptól fogva új részvények aláírását többé el nem fogadták, a kamatfizetéssel hátralékos nagy számú részvényeseket pedig nyilvánosan felhívták, hogy azon év július elsejéig róják le tartozásukat; mert különben minden joguk elvész és részvényeik a társaságra szállnak. Ez úton az egyesület az alaptőkét, mely addig évről-évre részvények újabb aláírásával növekedett, határozott összegben akarta megállapítani úgy, mint ezt a közkereseti társaságokról szóló törvény a részvénytársaságokra nézve megszabja.

A szeptember 7-diki közgyűlés az „osztalékosság“ elvét már elfogadottnak tekintette s csak a foganatosítás módjaival foglalkozott. Az előbbi közgyűlés után folyt ugyan hirlapokban s az egyesületben vita az eszméről: SIMONTSITS a Jelenkorban az osztalékosság ellen szólt, de FÁY terjedelmes jelentése, mely azon sarkalt, hogy a részvényeseket egyéni érdekekkel az intézet egészséges fejlődéséhez szorosán kell csatolni, köztetszésre talált. A szeptemberi gyűlés kimondotta, hogy az osztalék fizetése csak akkor kezdődik, mikor a tartaléktőke a 100.000 frtot eléri; s ha idővel ezen tőke valamely veszteség folytán csonkúlna, csak akkor fizethető ismét osztalék, mikor a tartalék ki lesz egészítve. Kimondatott, hogy a kik június végeig a hátralékos kamatokat be nem fizették, azok megszűntek részvényesek lenni; a kik pedig későbbi években iratkoztak alá, tartoznak az előbbi évekre pótolni a kamatot. A törvények folytán a részvényeknek 1844. évi 667 számából lett 1845-ben 627 és 2 részvénynek utólagos igazolása következtében, 1847-ben 629, a mely létszám 1864-ig változatlanul megmaradt. Az osztalékfizetés és egyéb lényeges módosítás újabb alapszabályok szerkesztését tette szükségessé. Ezeknek 42. §. 2. pontja kimondja, hogy mihelyt a tartaléktőke 100.000 frtot elért, a tiszta jövedelemnek egy részét az évi rendes közgyűlés „hazai célokra“ fordítja, a többi része pedig a részvényesek között részvényeik számához aránylag osztalékképp felosztatik és kifizettetik“. A helytartótanács ezen hozzá fölterjesztett alapszabályokat az egyesülethez még 1845 június 10-dikén leküldött intézvénnel megerősíti.

Hazánkban ekkor már 20 takarékpénztár állott fenn, míg Ausztriában, a hol az elsőt 1819-ben alapították, mindössze csak 8-at engedélyeztek vala 1844, sőt 1848-ig. És mégis elérkezettnek látták ott az időt, hogy a takarékpénztárak alakítását és kezelését rendelettel szabályozzák. Az Ő Felségének 1844 szeptember 2-diki elhatározásával kelt és ugyanazon hó 26-diki cs. k. udvari cancelláriai decretummal kibocsátott osztrák „Regulativ für die Bildung, Einrichtung und Ueberwachung der Sparcassen“, a takarékpénztári ügyek szabályozására, a közbejött módosítások mellett is, mai napig lényegileg az irányadó rendelet. Érvényben létének első négy évében nem alakult Ausztriában takarékpénztár, míg hazánkban 1845—48-ban 23 új takarékpénztár létesült. A magyar kir. udvari cancellária azonban csak 1847 derekán, mikor a takarékpénztár-alapítási kedv hanyatlott, veszi magát észre, hogy szabályozni kellene ez ügyet és július 22-diki leiratával felhívja a helytartótanácsot megfelelő rendelet kidolgozására. Irányadóul megküldi az előbb említett 1844-diki osztrák regulativumot.

A cancelláriai utasítás szerint kidolgozott helytartótanácsi szabályrendelet lényegileg magyar kiadása az osztrák regulativumnak. Eltér az eredetitől annyiban, hogy a betéti tőke s a kamat elévülésére nézve nem veszi át az osztrák általános polgári törvénykönyv rendelkezéseit, de más rendelkezést sem tesz helyökbe. Kihagyja az egyes betét és az egy könyvecskén álló összes betétek maximumáról való intézkedést. A jelzálogos kölcsönök adásánál a közalapítványi pénztárakból adott kölcsönök feltételeit ajánlja szem előtt tartani. Egyebekben a szabályrendelet szorosán követi az osztrák regulativumot. Így a betét-pénzekben „ausztriai kincstári vagy a tartományi rendek által kibocsátott kamatozó kötelezvényeket és zálogleveleket is szabad megszerezni“. Hogy valamely hazai községi kötelezvényre is adhasson kölcsönt a magyar takarékpénztár, azt szinte tiltja; mert az osztrák szabályzatban foglalt felhatalmazást ilyenmű kölcsönökre mellőzi. Pedig a Pesti hazai takarékpénztár-egyesület legelső, 1840-diki alapszabályaiban kimondta, hogy kölcsönt ad „a vármegyében kebeleztett nagyobb és közpénztárral biró vagy kiváltságos községeknek“. De ezen szabályrendeletben legkülönösebb az, hogy részvényekre alapított, osztalékot fizető takarékpénztári társaságokról, a milyenek pedig ekkor hazánkban már szép számmal voltak, és a milyenek alapítását a cancelláriai leirat maga is megengedhetőnek mondja, egyetlen szóval sem emlékszik. És miért? Azért, mert az osztrák regulativum ilyenekről, mivelhogy Ausztriában nincsenek, nem szól. Az élet, a gyakorlat teljesen mellőzte ezt a szabályrendeletet és egészen eltérő irányt követett.

A Hazai első takarékpénztár-egyesület 1847 januári közgyűlése utasítja a választmányt, hogy a részvényezimleteket kinyomattassa

s szétosztassa ; de újabb határozat következtében ezek csak ideiglenes részvények, minthogy az aláírók a hátralevő három éven át részvényenkint évi 6 frtot fizetni, s 100 frt erejéig az intézetért kezességgel tartoznak. A végleges részvény 1849 végén lesz kiszolgáltatandó. Ezen ideiglenes címlet, miként a törvény rendelé, névre, de nem bizonyos összegre, hanem a takarékpénztár egész vagyonának $\frac{1}{629}$ részére szólt. E részvényen Pestmegye címere, s a pecséten is a repülő méh fölött a kétfarkú orosz lán látható. Az 1850 márcziusi közgyűlés azután a végleges részvények kiadását rendelte el.

*

Az osztrák első takarékpénztárnál fennálló „Ápoló-intézet“ (Allgemeine Versorgungs-Anstalt) sikeres fejlődése a Hazai első takarékpénztár több választmányi s más alapító tagját arra indította, hogy ismételve szóba hozzák hasonló „korbiztosító“ intézetnek felállítását a takarékpénztár kebelében. Megpendítette azt FAY s KOSSUTH is. Vitatták ennek életbeléptetését a sajtóban. A takarékpénztár közgyűlései hol a pénzerő elégtelenségével, hol a berendezés hiányosságával mentették ki a halasztást ; de az 1846. június havában tartott közgyűlés kimondotta, hogy megteszi mindazon könyvviteli s egyéb kezelési berendezést, mely a korbiztosító intézetnek 1847-ben való életbeléptetésére szükséges és kijelentette egyúttal, hogy a mult év végén Székes-Fehérvárott tervezett életbiztosító intézet alapítói ne tekintsék ezen elhatározást ama vállalat ellen irányzottnak ; minthogy a Hazai első takarékpénztár olyan intézet létesítésével már 1843 óta foglalkozik, minthogy ez helyesen úgyis csak a fővárosban állítható fel és azt később a székesfehérvárral egyesíteni késznek ajánlkozott.

FAY nagy buzgalommal látott az ezen intézet megalapítására szükséges népmozgalmi adatok országos egybegyűjtéséhez. A különböző vallású lelkészekhez mintegy 700 felszólítást intézett, hogy kimutassák az 1837—1846-diki 10 évben elhaltak számát és életkorát. Hálával említi azt a készséges buzgalmat, melylyel fáradozását jutalmazták ; mert szétküldött felhívásaiból csak kettő maradt válasz nélkül. Ezen adatgyűjtés fő eredményeit, igen tanulságos fejtegetésekkel kísérve, később „Adatok Magyarország bővebb ismeretetésére“ című munkájában tette közzé. Az 1847 június havában tartott közgyűlésen jelentést tevén az adatgyűjtés haladásáról, felhatalmazást kért, hogy, mihelyt a kellő anyag rendezve lesz, GATHY ISTVÁN-t, az Akadémia jeles tagját, ki a hirlapokban az ily intézet szervezéséről többször értekezett, a matematikai alap kidolgozására felkérhesse. Ezt az indítványt a közgyűlés készséggel elfogadta. Az 1848. márczius 12-diki közgyűlés örömmel vett tudomást FAY

részletes tervéről, melyet külön bizottság megvizsgált; 2000 frtot megszavazott a tartalékalapból az előleges költségekre és kimondotta, hogy, a két intézet bár egymástól független lesz, egymást kölcsönökkel támogatni fogja. És ezzel — fájdalom — a közbejött nagy forrongás következtében megszakadt végkép ezen korbiztosító intézet életfonala, melyet különösen FÁY ANDRÁS oly soká szeretettel gondozott.

*

Az intézet működésének folytonos öregbedésével szűknek találták a megyeházban neki ingyen átengedett helyiséget. Keskeny, egy ablakos, földszinti szobácska ez az udvari épületben; jelenleg az iktató hivatal első helyisége. Ajtaja most szemben van a nagyterembe vezető lépcsőházzal; de a negyvenes években egy mellékpitvarról volt a bejárat. A választmányi üléseket a megye kistermében, a közgyűléseket a nagyteremben tartották. Az 1845 januári közgyűlésen szóba hozták, hogy a hivatal számára tágabb helyiséget kellene más valahol szerezni. Ellenezte ezt a közgyűlés azon okból, mert az intézet iránti bizalom egyik tényezője az, hogy „a megyével láthatólag egybeforrt“. Nemsokára azt indítványozták, hogy a tartaléktőkéen ház építésére telket vásároljon az egyesület; de az ügyet elhalasztotta a közgyűlés, mert a részvénytársasággá alakulás épen folyamatban volt, ama tőke az alapszabályszerű magasságot még nem érte el, és különben is nagyobbbrészt jobbágykölcsönökre volt kiadva. Okvetetlenül szükségessé vált azonban, a forgalom terjedése miatt, nagyobb helyiséget szerezni. Átengedett tehát a megye két téresebb szobát egy előszobával, földszint, a főépület bal-szárnyán, ugyanazon helyiséget, melyet jelenleg a megye főpénztára foglal el. Minthogy ekként két szobát engedett át a megye: az egyesület, eddig egyet ingyen bírván, ezentúl a másikért 100 frt évi bért fizetett. 1847 elején megint szóba került egy nagyobb szállásnak mulhatatlan bérlése. Ekkor a FÁY elnökle alatt tanácskozott bizottság, elismerve bár az intézet hivatalának nagyon szűk voltát, az ügyet mégis elhalasztani ajánlotta; minthogy az intézet, ha egyszer teljes lesz a tartaléktőke, úgyis házat szándékozik építeni. A bizottságnak egyik tagja, BOSCOVITZ JÓZSEF, ez alkalommal azt indítványozta, hogy a takarékpénztár hagyja vagyonát érintetlenül, de bocsásson ki a ház építése céljából 200 részvényt 100 frtjával; és ha az eddigi részvényesek az új címleteket el nem fogadják, ő maga kész 100 darabot elvállalni és befizetni. A közgyűlés ez utóbbi ajánlatot, melyben akkor már nem voltak hajlandók áldozatkészséget látni, nem fogadta el, hanem igenis megbízta a választmányt, hogy szemeljen ki Pesten egy fekvésénél és építésénél fogva „az intézet nemcsak jelen állapotának, hanem nagyszerű jövődjé-

nek is megfelelő“ házat, vagy ha ilyent nem találna, igyekezzék telket, egyesületi ház építésére alkalmas tért szerezni.

Ugyanezen év június havában egy kiküldött bizottság a közgyűlésnek jelentést tett néhány megtekintett telekről és házról. A gyűlés az ALMASSY PÁL-lal kötött előleges szerződést helybenhagyva, annak az egyetem- és zöldkert- (most reáliskola-) utcában, tehát a takarékpénztár mai központi épületének helyén, 640 □ ölnyi területen fekvő egyemeletes két házat 88.000 p. frton és 400 arany kulcs-pénzen való megvételét határozta el, a mi az átírási költségekkel együtt 92.898 frtra ment, és külön bizottságot utasított, hogy az új intézeti épületre készíttessen tervet és költségvetést. Az 1848 márczius 12-diki közgyűlés helybenhagyván az építési tervet és költségvetést, kimondotta, hogy az intézet a ház építésére ne fordítsa a 100.000 frtot már elért tartalék-tőkét, miként ezt eredetileg tervezték, hanem vegyenek föl arra magától az intézettől kölcsönt, a melynek kamatjára s törlesztésére szolgáljon a részvényeseknek ez évtől fogva először járó osztalék négyötöd része, az egyötöd pedig fizettség ki.

Néhány héttel később kénytelen volt az intézet, a politikai zavarok miatt, a házépítés tervét elhalasztani s magát a viharos időkre a megye házában meghúzni.

*

A takarékpénztár-egyesületnek is természetesen megnehezültek napjai 1848-ban és még súlyosabban 1849-ben. A választmány a márcziusi mozgalmas napoknak mindjárt elején szükségesnek látta rendkívüli segélyforrásokat fölkeresni. A párisi forradalom kitörése, az olasz tartományokba küldendő haderőre szükséges ezüstpénz rendkívüli beszerzése, a bank jegyeinek nagyon hiányos ércfedezete megrendítették a közhitelt. Bécsben és vidéki fiókjainál ostromolták a bankot, hogy váltsa fel ezüstre jegyeit; és bár e követelésnek egy ideig megfelelt, a bank állása iránt a bizalom folyvást alább szállt. Pozsonyban a karok és rendek márczius 3-diki kerületi ülésében BALOGH KORNÉL, Győrmegye követe, azt indítványozta: „Kéressék meg ő felsége, hogy a bécsi bank állása és különösen a forgalomban levő bankjegyek mikénti fedezése iránt a nemzetet világosítsa fel és nyugtassa meg“. Ezen indítvány alkalmat nyújtott KOSSUTH-nak azon lelkes felirati javaslat előterjesztésére, melyet az országos ülés másnap közakarattal elfogadott. Márczius 15-dikén a bank először teszi közzé s pedig ezuttal február 29-diki statusát, mely 214 millió jegyforgalom ellenében csak 65 millió ércfedezetet mutat ki. E mellett tudva volt, hogy a bank activái közt a kincstárnak 131 millió erejéig adott előleg is szerepel. Az aggodalom az osztrák nemzeti bank készfizetésének megszüntetése s a jegyek

devalvatiója miatt, egyre öregbedett. Az ezüstpénz eltűnt a forgalomból.

A Hazai első takarékpénztárnál a kivevő felek márczius három első napján tömegesen jelennek meg és szedik ki betéteiket ; 124 fél vette ki 2-dikán pénzét, a mi, a rendes számnak vagy négyszeresét teszi s a mellett a betevő felek nagyon megfogytak. A választmány látva, hogy ekként hamar kimerül a pénztár, márczius 5-dikén este rendkívüli ülést tart és elhatározza, hogy másnap reggel rögtöni kisegítőképen a pesti kereskedelmi banktól váltóra 20.000 p. frtot vesz föl és egyuttal a helytartótanácshoz 100.000 p. forint kölcsönért folya-modik, a minek fedezetül 208.000 frtra menő betáblázott kölcsönkötvényeket ajánl fel. A kereskedelmi bank a 20.000 frtot márczius 6-dikán kora reggel, és a helytartótanács is azonnal ülést tartván, másnap kifizettette a takarékpénztárnak a közalapítványi pénztárból a 100.000 frtot.

Ez a rendkívüli kisegítő nem sokáig pótolta a betétek tömeges kiszedését ; a pénzkészlet rohamos apadása folytán a választmány márczius 22-dikén szükségesnek tartotta az ezen hó 25-dikén lejáró 20.000 frtos váltóhitel megújításáért és a helytartótanácsnál további 100.000 frtnyi kölcsönért lépéseket tenni. A pénzkészlet lehető megóvása végett, de tekintettel különösen a moratoriumnak küszöbön álló érvénybe lépésére, kimondotta a választmány, hogy egyelőre semmi nemű új kölcsönt nem ad, a betétek visszafizetésénél pedig a szabályszerű felmondási idő meg lesz tartandó. A betétek mindegyre visszavonatnak, újak alig fordulnak elő ; az adósok késlekednek a fizetéssel, a kamatokat sem róják le ; a zálogba vett értékpapirokra, az árhanyatlás arányában, két ízben elrendelt pótlás hézagosan folyt be ; eladni pedig azokat majdnem lehetetlen. A választmány márczius 31-dikén küldöttséget meneszt, hogy sürgesse meg a helytartótanácsnál az ígért másik 100.000 frt kölcsön folyóvá tételét, utasítva egyuttal ezen küldöttséget, hogy sikertelenség esetén forduljon a magyar ministeriumhoz, kérve a kölcsönt a közbéke szempontjából is. A helytartótanácsnál nehézségeket támasztottak ; mire a küldöttség KLAUZÁL GÁBOR ministerhez fordult, a kitől ápril 7-dikén azon megnyugtatót nyerte, hogy a helytartótanács ad 100.000, szükség esetén 200.000 frt kölcsönt azon feltétel alatt, hogy a takarékpénztár egész nap több helyen fizessen a betevőknek. A több helyen való fizetést az ellenőrzés szempontjából kivihetetlennek tartotta a választmány, de, ezt kivéve, mindenemű könnyítést léptetett életbe. Ennek következtében a pénztár a kimerüléshez jutott és a helytartótanács még mindig késlekedett az 50.000 frtnyi részlet folyóvá tételével. Április 10-dikén várták ugyan másnap déltájra a kifizetést ; de mivel a takarékpénztárnál a készlet nagyon megapadt, a választmányi ülésen jelen volt tagok

egy része reggelre kölcsönt ajánlott fel, nehogy a betevek kielégítése fennakadjon. A folytonos kifizetés és a közhangulat némi javulása következtében, már több nappal, mielőtt a helytartótanács ápril 22-dikén az 50.000 frtot utalványozta, kissé oszlik a bizalmatlanság és szaporodnak a betétek. Erre a választmány az egészben felmondott tartozásokra csak részletfizetéseket kíván, lejárt váltókat meghosszabbít. Május elsején az országszerte mutatkozó bajok következtében a betétek és törlesztések ismét elakadnak, a betétek visszavétele fokozódik; a választmány zavar elkerülése végett KLAUZÁL ministertől további kölcsönt kér. Ez két biztost küld ki az intézet állapotának megvizsgálására. A segély késik; a mellett közeledik az alapítványi pénztárból vett, előbb 100.000, azután 50.000 frtnyi kölcsön lejáratja. Azért június vége felé a választmány EÖTVÖS JÓZSEF b. vallásügyi miniszterhez azon kéressel fordul, hogy ne követelje még a kezelése alatt álló alapítványi pénztár számára az említett két kölcsön visszafizetését. Ujabb kölcsönt azonban ezen, időközben teljesen megürült közpénztártól nem lehetett várni; és mivel július 9-én a takarékpénztárnak nem volt több, mint 15.000 frt készpénze, egy küldöttség KOSSUTH pénzügyministernél járt 100.000 frtnyi hitel kieszközlése végett. Ily kiegészítőért folyamodni az intézet annyival inkább volt jogosítva, mert a nemzeti kormány a hitelválság közepette elhatározta számos oly vállalatot is kölcsönrel támogatni, melyet a törvényhozás nem sujtott úgy, mint a takarékpénztárt a moratoriummal. A pénzügyminister, ki az intézet belviszonyait kezdettől fogva közvetlenül ismerte, KLAUZÁL biztosaitól annak tényleges helyzete felől megnyugtatót nyert: készséggel megajánlotta a kölcsönt és pedig 5%-kal kamatozó, félévenként lejáró, 50 és 100 frtos kincstári utalványokban. A kölcsönért ugyancsak 5% kamatot kellett fizetni s az törleszthető volt hasonló kincstári utalványokkal. A takarékpénztár fél évre 20.000 frt ilyen kölcsönt vett föl július 12-dikén. Magyar bankjegy akkor még nem készült el; de KOSSUTH megígérte a nála járt küldöttségnek, hogy, ha azok vagy két hét múlva forgalomba jönnek, a takarékpénztár mindig kaphat, p. o. 40.000 frt beszolgáltatott ezüst fejében ezen összegben fölül 32.000 frt kölcsönt, külön fedezetre. Nyilván, főképp a bankjegyek ércfedezetének erősítése végett tette a pénzügyminister ezen ajánlatot; mert 40.000 ezüst forint, a kereskedelmi bankkal kötött szerződés, de köztapasztalat szerint is, 100.000 frt bankjegy beváltására elégséges fedezetnek tekinthető.

A közviszonyok mindinkább elborúltak. A nemzeti kormány kénytelen volt a haderő fokozására szükséges nagy költségek ellátása s a 61 milliónyi deficit fedezése végett augusztus hó végén 5, 10 és 100 frtos pénzjegyek, államjegyek, kibocsátására felhatalmazást kérni. A Pesti hazai első takarékpénztár választmánya, miután idő-

közben az országos kincstártól 100.000 frt erejéig fölvelt kamatozó utalványokkal sem győzte a tömeges kivételeket, már július 21-dikén elhatározta, hogy a mindegyre súlyosbodó hitelviszonyok miatt, úgy, mint más intézetek, ismét és pedig 400.000 frtnyi kölcsönért folyamodik. Ezt az akkor már szóban forgott „státus-papírok“-ban kérte olyképen, hogy a visszafizetés szintén hasonló államjegyekben történjék. KOSSUTH azonban másnap kijelentette, hogy nem bír kölcsönrel segíteni az egyesületen. Erre a választmány elhatározta, hogy rögtön kérvénynyel járul az országgyűléshez, a melyben azt kérelmezi, hogy vagy függeszszék fel a nemesi birtokokra adott kölcsönök felmondását gátló 1848 : IX. törvényczikk 5. §-át, mely a takarékpénztárak fizető képességét megingatja, vagy terjeszszék ki a moratoriumot ezekre az intézetekre is. SIMONTSITS igazgató július 28-dikán átadja a képviselőház elnökének, PÁZMÁNDY DÉNES-nek a kérvényt, mely a kérvényi bizottsághoz utasított és átadta pártolás végett a pénzügyministernek is. Több vidéki takarékpénztár hasonló kéréssel fordult az országgyűléshez ; de ez a kérvény többé szóba nem került.

Minthogy a kormány a segílyt megtagadta és az intézet pénzereje kimerült, a választmány még az nap tartott ülésében elhatározta, hogy, míg az ingatlanokra 1848 előtt adott kölcsönök 20%-os törlesztése végett egy héttel ezelőtt az adósokhoz intézett felhívásra, november közepeig pénz be nem foly : mindaddig kénytelen a betétek visszafizetését általában felfüggeszteni ; csak kamatokat fizet ki s 100 forintnál nem nagyobb betétekből 10—20 frtos részleteket. Ezen határozatot a hivatal ajtajára azonnal kiszegeztette.

Sötét lap ez az intézet történetében ; de az igazgatást nem terheli vád az eset bekövetkezése miatt. Minden mozzanatot összefoglalva, mondhatni, hogy a pénz- és hitelviszonyok oly általános és mélyreható, példátlan felforgatása, lehetetlenné tevő a Hazai első takarékpénztárnak, hogy fizetőképességét egészen fentartsa. Egymaga az 1848 : IX. törvényczikk 5. §-ával a nemesi birtokosoknak nyújtott moratorium elég arra, hogy megrendítse a takarékpénztárak fizető erejét. A törvényhozásnak e moratoriummal szemben vagy moratoriumot kellett volna a takarékpénztáraknak is adni, a mint ez a jelen század elején Poroszországban a földhitelbankoknak súlyos viszontagságok közt megadatott ; vagy pedig, a mi üdvösebb, gondoskodnia kellett volna arról, hogy a kölcsöneinek visszakerülésétől ekként megfosztott takarékpénztárak elegendő állami támogatásban részesüljenek. Ámde a nemzeti kormány maga is pénzhiánnyal küzdött ; a korlátolt erejű magyar jegybank : a pesti magyar kereskedelmi bank, nem szolgálhatott pénzforrásul ; az osztrák nemzeti bank igénybevételéről pedig szó sem lehetett. A takarékpénztár-egyesület e szerint nem bírt azon természetes és

correct kiséítőhöz folyamodni, a mely a bécsi, prágai s más ilyen intézettől az ideiglenes fizetésmegszüntetés csapását elhárította; nem bírt ugyanis jó activáira: kölcsönkötvényeire, váltóira, a lombardtárczában levő értékpapirokra kölcsönt kapni, mint a hogy azt a jegysajtót bőven foglalkoztató osztrák nemzeti banknál vagy az ennek jegyeivel könnyen rendelkező bécsi kormánynál a megszorult osztrák pénzügyintézetek elérhették. Kétségen kívül igen nagy volt az aránytalanság a Hazai első takarékpénztárnál egyfelől az ingatlanra hosszú törlesztés mellett és másfelől a váltóra és értékpapirra, rövid lejárat mellett, adott kölcsönök közt. 1847 december 31-dikén a betétek és a tartalékalap 2,871.471 frtra mentek; ebből ingatlanokra el volt helyezve 2,596.082, váltóra és előlegekre együttvéve csak 246.393 frt. Több mint 90%-a az elhelyezhető pénznek volt tehát ingatlanokra kiadva. De mellőzve azt, hogy amaz időben váltóra és értékpapirokra, ilyenek elégtelensége miatt, többet a választmány, legnagyobb készsége mellett, képtelen volt jól elhelyezni és mellőzve azt, hogy az 1847 előtti években, mielőtt rossz termés és túlspeculatio folytán hitelválság tört ki, a váltókra nyújtott hitel a jelzálogihoz képest jóval nagyobb arányt mutatott: még elsőrendű osztrák takarékpénztárak is, melyeknél a rövid lejáratú hitelek kedvezőbb arányúak voltak, csak a kincstár és a bank bőkezű intervenciója következtében menekültek meg 1848-ban és későbbi esetekben is a fizetés felfüggesztésétől. Így az 1825-ben életbelépett első csehországi takarékpénztár, amelynek pedig a fejlett ipar és kereskedelem alapján bőséges váltóanyag és tulajdonul megszerezhető vagy kézi zálogul elfogadható értékpapir kínálkozott, 1847 végén 15,787.201 frt betétből ingatlanra 12,573.514 és árfolyamukban nagyon leszállott értékpapirra 1,768.714 frtot helyezett volt el. Mikor 1848 február-márczius havában a betevők Prágában pénzüket tömegesen visszavették, az igazgatóság, látva, hogy a fizetéseket az intézet a maga erejéből nem győzi: a pénzügyi kormányhoz s a nemzeti bankhoz fordult Bécsbe s mindegyiktől egy-egy millió frt kölcsönt kért. Az előbbi hatóság a pénzt mindjárt folyóvá tette, a bank rendelkezésre bocsátotta azt; de a takarékpénztár nem szorult erre, mivel időközben tetemes jelzálogi kölcsönöket átruházás útján értékesítenie sikerült és mivel a nyugalom Csehországban nemsokára, minden esetre sokkal hamarabb helyreállott, mint hazánkban.

Mikor 1866 július havában a győzelmes porosz hadsereg Bécs felé közeledett, az első osztrák takarékpénztár látta, hogy minden mobil vagyonának pénzzé tétele után sem lesz képes a tömeges kivevőket kielégíteni; nagy kölcsönért folyamodott a nemzeti bankhoz, melyet azonban csakis a békének közeli bekövetkezése miatt nem kellett igénybe vennie. Pedig a pénzügyi viszonyok

ekkor távolról sem voltak oly mélyen felforgatva, mint nálunk a szabadságharcz idején és ezen már 1819 óta működő, mintaszerűnek tartott osztrák takarékpénztár a betéteknek — bár elég nagy, mert mintegy 85 százaléknyi — de mégis kisebb hányadát helyezte volt el ekkor ingatlanokra, mint a Pesti hazai első takarékpénztár 1847-ben. Ha a betevők rohama a bécsi intézet pénztárára csak rövid idővel tart tovább, az a fizetést a jegybank rendkívüli segélynyújtása nélkül okvetetlenül felfüggeszteni lett volna kénytelen.

Az előbb említett korlátok közt a Hazai első takarékpénztár folytatta a betétek kifizetését egész szeptember végéig. Ekkor, JELLASICS hadaival Buda felé tartván, a fővárost veszélyeztettnak hitték; a takarékpénztár igazgató- s tisztviselő-személyzete az ellenség visszaverése végett szintén a közeli magyar táborba sietett. E miatt, de főképp azért, mert az intézet értékeit az ellenség elől biztosságba helyezni szükségesnek mutatkozott: a takarékpénztár szeptember 29-dikén működését megszüntette. Elhamarkodott lépésnek látszik ez, de JELLASICS fegyelmetlen hadaival szemben az ily óvatosság nem vala túlzott. Ezen hadak megveretése után október közepén az intézet ismét megkezdte működését és a pénztár állapota lehetővé tette, hogy a betevők igényei kielégíttessenek; sőt a közalapítványi igazgatóságnak sürgetésére a 150.000 frtnyi adósságból október és november folyamán 80.000 frtot visszafizetett. A betétek visszafizetése korlátoltan ugyan, de folyamatban volt, minthogy a felmondott adósságok némi része törlesztetett és a takarékpénztár január havában WINDISCHGRÄTZ herczeg seregeinek bevonulásakor és annakutána is folytatta működését. A közönség a sokféle kétes értékű bank- és pénzjegyet a takarékpénztárba viszi; a betétek annyira szaporodnak, hogy nemcsak a kivenni óhajtó feleket lehetett kielégíteni, hanem a választmány a hó vége felé ismét megkezdette az értékpapirokra való előlegezést. Február elején a közalapítványi igazgatóságnak és az államkincstárnak az adósság egy részének visszafizetését ajánlotta fel, a mit azonban elintézni nem lehetett. A 100 frtos pénzjegyek tömegesen adattak be a takarékpénztárba; a betétek kivétele pedig csekély volt. A választmány a zavaros viszonyok jobbra fordultáig csakis szerényebb módúaknak akarván kisebb kölcsönöket adni, márczius 1-én kimondotta, hogy egyelőre 50 frtnál nagyobb betétet egyszerre el nem fogad. A pénz szűkével egy fél év előtt küzködő intézetet a különféle pénzjegyek most elárasztással fenyegették. Az üzleti élet pangott, kölcsönöket adni nem lehetett; a különböző papirpénzek pedig oly zürzavart keltettek az elmékben, a bizalmatlanság valamennyi iránt oly általános volt, hogy mindenki igyekezett nélkülözhető pénzkészletét a takarékpénztárba rakni, arra számítva, hogy idővel majd jobb értékűt kap vissza. A betétekről szóló III.

fejezetben ezt részletes számokkal illusztráljuk. A 100 frtos magyar államjegyeknek, de nem az 5 frtosoknak, meglehetősen elzárta útját a választmány az előbb említett intézkedéssel. És a mikor WINDISCHGRÄTZ herczeg márczius 8-diki hirdetésével kijelentette, hogy az 5 és 100 frtos pénzjegyek semmiféle közpénztárnál el nem fogadtatnak, ellenben az érczalappal fedezett magyar bankjegyekről azt ígérte, hogy ezek nemsokára osztrák bankjegyekre fognak felváltatni: ezen két rendbeli bankjegyektől csak úgy igyekeztek szabadulni, mint ama pénzjegyektől. Azért számos egyént, ki nagy összegeket akart a takarékpénztárnál elhelyezni, el kellett utasítani. Az intézet 100 frtos magyar pénzjegyet még tőketörlesztésül sem, hanem csak kamatfizetésképen fogadott el; betéteknél 5 frtosokat elfogadott ugyan, minthogy 50 frt volt ekkor a maximum, de megjegyezték a könyvecskében, hogy ugyanilyen pénzben fog történni a visszafizetés. Minthogy azonban a nevezett császári alterego márczius 12-diki rendeletével azt hirdette, hogy a magyar pénzjegyek ugyanazon hó 24-dikétől fogva a forgalomból egyáltalán kitiltvák, az 1 és 2 frtos magyar bankjegyek pedig csak 4 millió frt erejéig váltatnak fel ugyanazon határnapig az osztrák nemzeti bank jegyeire: a takarékpénztár választmánya, az intézet fennmaradása érdekében, kénytelen volt kihirdetni, hogy magyar pénzjegyeket többé semmi czímen el nem fogad, magyar bankjegyeket pedig csakis márczius 23-dikáig. Ezen túl csak osztrák bankjegy és ezüst pénz fogadtatik el és ilyen bankjegyben fizet az intézet.

Ovakodni kellett nemsokára a takarékpénztárnak egy másik fölötte kétes értékű pénzjeggyel való elárasztás ellen. WINDISCHGRÄTZ herczeget nem látták el elég pénzzel, hanem egy márczius 22-dikén kelt császári parancscsal felhatalmazták arra, hogy Magyarország közjövedelmeire kényszerforgalmú pénzjegyeket, utalványokat bocsásson ki. Ezen „Tresorscheine“ később a nép nyelvén, mert ALMÁSSY MÓRICZ gróf aláírásával voltak ellátva, „ALMÁSSY bankó“ néven ismeretes jegyekről is azt határozta a választmány, hogy az ilyenekkel történő betétek hasonlókkal fognak visszafizettetni. Ilyenmű betétek azonban nem igen történtek és mivel az ellenséges csapatok a fővárost nemsokára elhagyni kényszerültek: amaz utalványokat többé senki el nem fogadta. Ezen, magyar és német nyelven kiállított jegyek 28 millió erejéig jutottak forgalomba; kezdetben csak Magyarországon bírtak kényszerforgalommal, majd a velünk határos osztrák tartományokban és azután Ausztria többi részeiben is, Lombardia és Velence kivételével. A magyar bank- és pénzjegyek iránt, mindamellet, hogy WINDISCHGRÄTZ az érczalapot elragadta, megint helyreállott a bizalom és a takarékpénztárhoz bőven gyűltek betétek. Ezért a választmány a kivevők kielégítése körül az előbbi korlátot, mely szerint 50 frtnál többet

egyszerre kifizetni ne lehessen, megszüntette. Május 8-dikán azonban IRANYI DÁNIEL kormánybiztos azon felhívására, hogy Pest Buda várából lövöldöztetésnek lévén kitéve, a hatóságok és testületek minél előbb biztosságba helyezték okmányaikat és értékeiket: a választmány mindezeknek kellő megóvásáról gondoskodott és az üzlet felfüggesztését rendelte el.

Budavár hősi elfoglalása után a bizalom ugyan helyreállt; de mivel üzleti élet hiányzott, a betétek nemsokára annyira emelkedtek, hogy a választmány a nemzeti kormányt a múlt év július havában fölvelt 100.000 frt kölcsönből még fönlevő 70.000 frt visszafizetésével megkínálta, a mit DUSCHEK pénzügyminister június 16-dikán el is fogadott. Az alapítványi igazgatóságnak is felajánlotta a 100.000 frtnyi adósság felének visszafizetését; de a fedezetül átvett kötelezvényeket az osztrák sereg magával vivén, a takarékpénztár nem akarta az 50.000 frtot lefizetni. A pénzkészlet folyton emelkedik; a választmány a „tőzsdén“ — ez nem lehetett egyéb, mint a WURM-ház egyik első emeleti szobájában létezett kereskedői csarnok, gabonacsarnok, „tőzsde“ akkor még nem volt — kihirdeteti, hogy kész megint váltókat leszámítolni. Megkezdí ujból a hitelezést ingatlanokra; de a pénz elhelyezése nem sikerül. A betevők nem kívánnak visszafizetést; ellenben folyton szaporodnak a betétek és pedig azon mértékben, a mint a szabadságharcz rossz fordulataival a magyar bank- és pénzjegyek értéke egyre csökken. A választmány tehát, minthogy az intézetnél elhelyezett pénzeket semmire sem tudja fordítani, július 2-dikán elhatározza, hogy egyelőre további betétet el nem fogad; ellenben folytonosan kész fizetni a kivevőknek, adósság-törlesztést pedig csakis lejárat esetén fogad el. A súlyos viszonyok miatt 1849-ben közgyűlés csak július 8-dikán volt tartható. Uj választmányt ez sem választhatott, hanem a régít még egy évre marasztalta s az elhaltak pótlását a múlt évben legtöbb szavazatot nyerők sorából rendelte el. A választmány rendkívüli intézkedéseit helyben hagyta, úgy szintén a kilépett számos tisztviselő helyébe történt kinevezéseket.

A függetlenségi harc gyászos kimenetele után a császári katonai kormány parancsára a takarékpénztárnak is be kellett szolgáltatnia a magyar pénzjegyeket. Július 18-dikán az igazgató 177.167 frtot ad át a katonai parancsnokságnak két nyugtára. Az egyik szól 103.650 frtról, melyet a városi parancsnok, mint „a vallás-alapnak járó tartozást“ nyugtáz; a másik szól 73.517 frtról, melyet takarékpénztári betétül ismer el. A két nyugta „Ungarische Banknoten“-t említ; de az előbb mondottakból világos, hogy azok nem bank-, hanem pénzjegyek voltak. SIMONTSITS igazgató a választmány utasítására külön boritékban adta át a katonai parancsnokságnak, mint a vallásalapot megillető

100.000 frt tőkét s 3650 frt kamatot. Az egyesület ugyanis, mikor fölös pénze volt, ismételve megkínálta a közalapítványi igazgatót a kölcsön törlesztésével ; de ez, bár korábban maga sürgette a visszafizetést, már február 2-dikán, mikor WINDISCHGRÄTZ herczeg még ki nem tiltotta a forgalomból a magyar pénzjegyeket, a tőkét ily jegyekben el nem fogadta s csak a kamat-lerovásba egyezett bele. 1849 márczius elején a választmány megint kínált 50.000 frtot. Midőn az alapítványi igazgatóság ekkor a fizetést azon okból, mert magyar százásokban ajánlotta fel a választmány, ismét elutasította ; elutasította pedig, daczára annak, hogy maga az osztrák katonaság későbbi napokban is ilyen jegyekkel fizetett : a választmány az említett összeget az alapítványi igazgatóság veszélyére birói kézhez tétette le. Ezen letét, nagyobb biztosság végett, azon időtől fogva, midőn Pest városát bombázás fenyegette, a takarékpénztárnál őriztetett birói pecsét alatt. Budavár elfoglalása után május 24-dikén késznek nyilatkozott az alapítványi igazgatóság a törlesztési részlet elfogadására ; a választmány azonban, tekintettel arra, hogy WINDISCHGRÄTZ herczeg elvitte a fedezetül átadott kötvényeket, a fizetést nem teljesítette. A takarékpénztár igazgatója tehát július 18-dikán ekkép, mint a közalapítványi igazgatóságot megillető vagyont, adta át külön az említett pénzüsszeget a katonai főparancsnokságnak.

A magyar jegyek elégetése folytán a készlet erősen megfogyott ; azért az intézet csak augusztus 6-dikán birta a pénztárt ismét megnyitni, miután a cs. kir. főbiztos a választmány ismételt sürgetésére a kért 50.000 frtnyi kölcsönből 30.000 frtot utalványozott. Ekkor is egy héten egy betevőnek legfőlebb 50 frt kifizetésére kötelezhette magát, a lejárt kamatokat azonban fennakadás nélkül fizette. A betétek kisedése ezen korlát mellett is folyton jóval nagyobb arányú volt, mint a befizetés ; a készlet egyre apad és szeptember közepén a választmány attól tart, hogy a közeledő Szent-Mihály napjáig, mikor a házbérnegyed fizetésére sokat kivesznek a felek, teljesen kimerül a pénztár. A választmány ez okból a cs. kir. főbiztoshoz, ki az intézet állapotát megvizsgáltatta, sürgős kérést intézett, hogy utalványozza a hátralékos 20.000 frtnyi kölcsönt. A kérelem teljesítése soká késett, miért is a választmány szeptember 21-dikén az egy héten visszafizethető betét maximumát 20 frtra szállította le.

A pénz szűke október közepén engedett ; a takarékpénztár-egyesület igazgatója azért felhívást intézett az adósokhoz, hogy a hátralékos kamatokat fizessék be. Sokan, nehéz anyagi viszonyaik tekintetéből, halasztást kérnek, mi meg is adatik. A pénztár helyzete, még mielőtt a cs. kir. kincstár október 26-dikán a 20.000 frtot folyóvá tette, betétek és visszafizetések következtében, olyannyira javult, hogy a kivevőket bővebben lehetett kielégíteni.

1849 folyamán a jelzálogos kölcsönökért járó kamatoknál nagy hátralék gyűlt fel. Tett ez az év végén 65.435 frtot. A hátralékok részben korábbi évekből származtak; nagy kölcsönt élvezőknél tapasztalta az intézet, hogy évnegyedenkénti előleges kamatfizetés helyett, 2—3 évi hátralékok támadtak. Így a kamat a valóban fizetendőnél kisebb lett. 2·5 millió betét mellett, 1 millió kölcsönért az intézet nem kapta meg a kamatot. E mellett tőketörlesztési részletek is elmaradtak, főleg az 1849-diki csapások következtében.

Az 1850 márczius 10-diki közgyűlés a két rendbeli hátralékokra nézve, tekintve ezeknek részben az országos zavarokból való eredetét, azt határozta, hogy azok rendszeresen, nem egyszerre, de fokozatosan behajtassanak és főleg e végre 500 frtos ügyési állást szervezett.

Ugyanczen közgyűlésen, letelvén ismét három év, az igazgatók választása volt napirenden. Igazgatónak egyhangulag SIMONTSITS JÁNOS-t választották, segédigazgatóul FÁY ANDRÁS örökösen volt megválasztva; de ő 1848 május 23-dika óta sem a közgyűlésen jelen nem volt, sem a választmányban és a bizottságokban egyelőre nem működött. E helyütt elismerőleg föl kell jegyeznünk azon választmányi tagok neveit, kik SIMONTSITS igazgató mellett a legnehezebb napokban szorgosan közreműködtek. Ezek: AIGNER FERENCZ, BARABÁS ANTAL, BERTHA SÁNDOR, ECKSTEIN ADOLF, FABRICIUS JÓZSEF, GÁL JÁNOS, KAJÁN SÁNDOR, KAPCZI TAMÁS, KARCSAG BENJAMIN, MÁHR ANTAL, SZÉHER MIHÁLY, SZEKRÉNYESSY JÓZSEF, TÖRÖK FRIGYES és SZALAY JÓZSEF jegyző. A viharos napokban rendszeren alig jelent meg ugyan 3—4 tagnál több a választmányi üléseken; de az említettek sorából jelentkeztek leggyakrabban és azok jártak el fontos kiküldetésekből. Méltó, hogy nevök följegyezve maradjon.

Az 1850 márczius 10-diki közgyűléstől fogva nem tartott az egyesület többé, miként a multban, valahányszor csak kisebb ok forgott is fenn, évenként 2—3, hanem rendszerint csak egyszer az év elején, közgyűlést, a melyhez soká hatósági engedély kívántatott, és a melyen polgári rendőri biztos volt kezdetűl végig jelen, előre intve a részvényeseket, hogy politikai tárgyat ne érintsenek. Ez időtől fogva a takarékpénztárnak a hatósághoz intézett és a nyilvánosságra tartozó minden irományát német nyelven is föl kellett terjeszteni, illetőleg közzé tenni. Belső ügyvitele azonban ekkor is tiszta magyar volt.

A cs. k. főispán, az országos teljhatalmú biztos meghagyásából, még 1850 ápril havában felmondotta az egyesületnek a megye házában tíz éven túl bírt helyiséget; ennél fogva a választmány az egyesület házában épen üresen állott öt téres szobát kellően

berendezte, a pénztári helyiség falait és boltozatát megerősítette, vasajtókkal felszereltette, katonas- és később éjjeli őrségről — mire addig szükség nem vala — gondoskodott, a takarékpénztárt idején átköltöztette s hivatalos működését 1850 szeptember 2-ától fogva, saját házában folytatta. A ház építésének kérdése annyiban szóba került ismét 1851-ben, a mennyiben a közgyűlés azon harmadév előtti határozatot, melynél fogva az osztalék négyötöd része a ház javára visszatartandó, megszüntette; de azért a tiszta nyereséget 1849—50-ból ki nem fizettette, mivel az 1849-ben szenvedett kárnak Ő FELSÉGE kegyelmétől várt helyreépíttatése még függőben volt és így az évi nyereséget szükségesnek vélte az alaptőke erősítésére fordítani. A ház építése ezután megint majdnem minden közgyűlésen szóba jött, de elhalasztották mindannyiszor, jobb időket várva.

A pénztár állapota már 1850 tavaszán javult; a kivevőket bővebben ki lehetett elégíteni, váltóra s aranyokra rövid lejáratú kölcsönöket adni. 1851-ben szaporodtak a betétek és az egyesület újból mindennemű kölcsönt, ingatlanra is: pesti házakra, volt nemesi birtokokra, nyújtott.

Az üzlet terjedésével a pénztári kezelés egyre több munkaerőt és gondot igényelt, a könyvvitelnél is nagyobb rendet és szakértelmet sürgettek. Az 1848 februári közgyűlés a soros napi biztosok számát, mert nem igen pontosan jártak el, 40-ről 100-ra emelte. Az 1851 márcziusi közgyűlés a kettős könyvvitel behozatalát rendelte el, a mi 1852 kezdetén életbe is lépett; egyúttal a soros biztosoknak 3 p. forint napi díjat szabott meg. Az üzlet jól fejlődött és legfelsőbb helyről olcsó kölcsönre nyílt ismét kilátás. Másfelől azonban az 1849-ben szenvedett veszteségek ürömpohara csak most telt meg egészen. A közalapítványi főkormányzóság ismételve fölszólította az intézetet, a többször említett 100.000 frtnyi kölcsön visszafizetésére. A választmány azt vitatta, hogy a pénz a közalapítványi igazgatóság rendelkezésére állott, és hogy azt mint az ő tulajdonát vette át a katonaság. A jegyek elégetéséből eredt kár tehát az alapítványi igazgatóságra esik. Ez pert indított, az intézet 1852 márczius havában 100.000 frttal elmarasztaltatott. Minthogy időközben a választmány csak a birói pecsét alatt átadott 100.000 frt tőke s 3650 frt kamatra nézve tartotta fenn azon igényt, hogy az elégetett pénz a közalapítványi igazgatóságot illeti: meg egyezés történt ezen igazgatósággal, hogy a nála levő egyik kötelezvénynyel elégíttessék ki a többi 50.000 frt. Ekként a megítélt 100.000 frtból 50.000 lévén törlesztendő: a fizetés, a közalapítványi igazgatóság ajánlatára, 10.000 frtos havi részletekben történt.

Azután kedvezőtlenül dőlt el az intézet kérelme olcsó kölcsön iránt. 1849 második felében az osztrák kincstár két ízben engedélyezett 50.000 frtos kölcsönt; a választmány ezt nemsokára vissza-

fizette, de deczember havában újból 400.000 frtos kamat nélküli vagy alacsony kamatú kölcsönért folyamodott, hogy ezzel az intézet ismét megszilárdulhasson és a magyar pénzjegyek elégetéséből eredt kárt lassankint helyrehozhassa. A kormány cs. k. biztost küldött ki az intézet állapotának megvizsgálására. A kérelemre azonban, ismételt sürgetés után, csak 1852 márczius 19-dikén érkezett azon tudósítás, hogy Ő FELSÉGE, méltatva a Hazai első takarékpénztárnak emberszerető törekvését, a köznép javára kifejtett tevékenységét és különösen azt, hogy a magyar pénzjegyek elhamvasztásából a betevőkre semmi kár sem háramlott, hanem azt csakis a részvényesek viselik : helyt ad az intézet kérelmének és, nem ugyan 400.000 frtot 2%-ra, hanem 200.000 frtot 3%-ra engedélyez, tíz évi törlesztésre. A választmánynak csak az volt a kérése Ő FELSÉGÉ-nél, hogy a törlesztés a 7-dik évvel kezdődjék 50.000 frtos részletekkel. A szép elismeréssel ígért és már biztosnak vett kedvezmény azonban elmaradt. Az osztrák pénzügyminister 1852 deczember 7-dikén arról értesíti az intézetet, hogy legfelsőbb elhatározással, úgy a kárpótlás az elégett pénzért, valamint a kért kölcsön végkép megtagadtatott. Ennek következtében az intézet activái közt : „beadott magyar pénzjegyek“ czimén vezetett követelés a tartalékalapból és az intézet vagyonából, együttvéve 177.167 frt, végleg töröltetett és ahhoz képest úgy a tartalék-, mint az alaptőke tetemesen leszállott.

*

Az egyesület szervezete s igazgatása nem változott időközben ; a magyar kir. helytartótanácsból 1845 június 10-dikén megerősített alapszabályok voltak mindenben irányadók. 1853 január 9-dikén a magyar hivatalos lapban megjelent az az 1852 november 26-diki legfelsőbb rendelet, mely az egyletek alakulását és működését szabályozza s utolsó szakaszában kimondja, hogy az ezen „törvényben“ foglalt irányszabályok a már fennálló egyletekre teljesen alkalmazandók, és a mely egylet, a nyílt-parancs kihirdetésétől számított három hónap alatt, a fenmaradás iránt való engedélyért nem folyamodik, annak működését a hatóság meg fogja szüntetni. A választmány fölterjeszti az 1845-diki alapszabályokat, azzal a megjegyzéssel, hogy most foglalkozik revisiójukkal. Erre az iratváltásnak hosszú sora következik a cs. k. és még a magyar kir. helytartótanáccsal. E hosszadalmas processusra, egy-két lényeges kérdésen kívül, nem is szolgáltatott komoly nézeteltérés okot. A zavar onnan eredt, hogy először is, osztrák kereskedelmi törvény hiányában, érvényben hagyták az 1840 : XVIII. törvényczikket : de egyben-másban változtattak rajta. Ehhez járult a most említett nyílt parancs, mely ezen hazai törvénnyel sokban ellenkezett.

A takarékpénztárakra nézve irányadó maradt az 1844-diki regulativum, a mely megint nem egészen alkalmazható a Hazai első takarékpénztár egyesületre; minthogy az osztalékot fizető részvénytársasággá alakult, ama szabályzat pedig oly egyletekről szól, melyek csak a tartalékalap erősítésére czélzó csekély megtakarításra néznek.

A budai cs. k. helytartótanácsi osztály júliusban visszaküldi az alapszabályokat, mellékli az említett regulativumot és meghagyja, hogy az egyesület ahhoz képest módosítsa szabályait. Ezeket a választmány 1854 márczius elején fölterjeszti; mire csak 1857 szeptember 30-dikán értesíti a helytartótanács az egyesületet, hogy a belügyministerium részvénytársaságnak elismeri s alapszabályait megerősíti; elvárja azonban, hogy a kijelölt módosításokat elfogadja. Az e végre egybehívott közgyűlés készséggel engedett a hatósági kívánalmaknak, a mikor ezek valódi érdekebe nem ütköznek; az 1844-diki regulativum 22. §-ában foglalt ama tilalmat azonban, hogy az egyesületi részvényesek semminemű hitelt ne élvezzenek a takarékpénztárnál, a közgyűlés nem vette föl az alapszabályokba, hanem Ő FELSÉGÉ-hez kérvényt intézett, a melyben ezen tilalom alól az egyesületet felmenteni kéri. Az első csehországi takarékpénztár ugyanez időben Ő FELSÉGÉ-hez hasonló kérelemmel fordult, felhozva, hogy ama tilalom káros minden takarékpénztárra nézve, minthogy az igazgatást a legértelmesebb erőktől fosztja meg. A legfelsőbb elhatározás soká késik; a választmány küldöttséget meneszt Bécsbe, míg végre úgy a pesti hazai, mint a prágai intézet ezen viszás szabály alól fölmentetik. Ezen eltérést az 1844-diki szabályzattól később az 1862. augusztus hó 29-dikén kelt legfelsőbb elhatározás valamennyi takarékpénztárnak megengedte. A magyar kir. helytartótanács ezen engedélyt az 1847-diki szabályrendelet 20. §-ára is alkalmazta, a mely az említett megszorítást tartalmazza s az alapszabályokban csakis az a megszorítás maradt fenn, hogy „az országos fejedelmi biztos, az igazgató s az intézet hivatalnokai a kölcsönzésből kizárják.“

Az 1857 végén újból módosított alapszabályokat azonban csak 1861 október havában küldi le megerősítve a m. kir. helytartótanács azon kijelentéssel, hogy foglalja azokba az egyesület az időközben elhatározott változtatásokat. Megteszi a közgyűlés és fölterjeszti az alapszabályokat. A magyar kir. helytartótanács, mielőtt ezekre választ küldene, felhívja 1863 július 8-dikán a pest-budai kereskedelmi s iparkamarát, hogy a pesti s a budai takarékpénztár-egyesületekkel tanácskozva, készítsen a takarékpénztárak számára alapszabály-mintákat, a melyeket a hatóság az új intézetek engedélyezésénél és a fennállóknak ellenőrzésénél irányadóknak tekintsen. Az alakulások — úgymond — oly különbözők, annyira mellőzik

az 1847-diki szabályrendeletet és az 1852 november 26-diki egyleti rendeletet, hogy a helytartótanácsnak nagyon megnehezült a hivatása ezen intézetek irányában. Leiratában a helytartótanács háromféle alapszabály-mintát kér, minthogy szerinte háromféle takarékpénztárt kell megkülönböztetni. Vannak 1. csupán jótékony czélúak; vannak 2. olyanok, melyek jótékonyág gyakorlása mellett nyereszkedésre igyekeznek; és vannak 3. a melyek zálogházi üzletet is folytatnak. A kereskedelmi kamara, a két takarékpénztár-egyesület nézetét meghallgatva, elkészíti és fölterjeszti a három mintaszabályzatot a helytartótanácsához. Ezen munkálatnak azonban semmi hatása sem tapasztalható. A helytartótanács visszatér régi álláspontjára s 1865 elején leiratot intéz a Hazai első takarékpénztár egyesülethez, a melyben kívánja, hogy az alapszabályokban mondja ki — s ez megint az 1844-diki osztrák regulativum 19. §-án, vagyis, mivel ekkor magyar rendeletre illett hivatkozni: az 1847-diki szabályrendelet 18. §-án alapszik — mondja ki, hogy a váltó-kötelezettek egyike mindenestre bejegyzett czégű kereskedő legyen. Az egyesület határozottan felszólal ezen kikötés ellen; minthogy ekként a földbirtokosoknak, kik épen most a hitel minden forrására utalvák, megnehezülne a váltóhitel használata. A helytartótanács engedett; jóváhagyta 1865 november 24-dikén az alapszabályokat és ezzel valahára vége szakad a tizenharmadfél évi, egészben véve meddő iratváltásnak, a melyet fölülről az iránytalan bureaucratismus oly hosszúvá nyújtott.

*

Az egyesület szervezetében két főkorszakot kell megkülönböztetnünk. Az első, mely a közkereseti társaságokról szóló 1840: XVIII. törvény uralmával összeesik, az 1840-dik évvel kezdődik, az absolutismus ideje alatt meg nem szakad és 1875-tel végződik. A második korszak a kereskedelmi törvénynek, az 1875: XXXVII. törvényczikknek 1876 elején történt életbelépésével kezdődik. Az első korszakba esik még az alaptőkének először 1 millióra, azután nemsokára 2,400.000 frtra emelése. Ezen nagy erőfokozásról tüzetesen szólunk majd az egyesület alapjait tárgyaló fejezetben.

E helyütt az alapszabályoknak azon részeiről szólunk csak, melyek a szervezetet és igazgatást illetik. Amaz idők szellemének felel meg az az újítás, hogy az igazgató választása hatósági megerősítésre szorúl; hogy „az intézet az államhatóság felügyelete alatt áll“; hogy „az intézethez egy felügyelő biztos neveztetik ki — a mi azonban meg nem történt — a ki, az 1847-diki szabályok 25. §-a szerint, az ügykezelésre folytonosan ügyel s örökodik a fölött, hogy az alapszabályok megtartassanak.“ Az igazgató s a választmány hatásköre lényegében változatlan marad. A választmányi

tagok számát az újabb alapszabályok nem határozzák meg ; később, az 1870. és 1872. évi 45-re emelik, minthogy a fiók-pénztárak felállítása következtében a választmányi tagok napi biztos teendője lényegesen megszorodott. Már 1863-ban eltértek attól, hogy a választmány egy évre választatik, és hogy hézag beálltakor a legtöbb szavazatot nyert póttag hívandó be ; a megbízás azon időtől fogva három évre terjed, a hiány a legközelebbi közgyűlésen választással pótolandó. 1870-től fogva évenként kilép 15 tag, és így részleges új választás van minden évben. A választmány bizottságokra oszlik, melyek a választmány elé tartozó ügyeket előkészítik és azokat egy ideig valamely választmányi tag, később hivatalnok által, adatják elő. A hivatali személyzet fokozatosan szaporodik és a ténylegesség a régi épületben egyre növekedik.

A választmányi tagok először 1869-ért részesülnek jutalékban ; addig minden díjazás nélkül működtek. Ezen évben a részvénytőke már 1,000.000, az osztalék, 1200 részvény után egyenként 240 frt volt. Jutalékul a tiszta jövedelem 5%-a a választmány tagjainak, és az igazgatónak külön 1% jár. Az igazgató fizetése 200 aranyról 400-ra, azután 2500, majd 3500 és 1868-ban 6000 frtra emelkedett, azonkívül az anyaintézetben szabad lakása volt. A napi biztosok illetménye a kezelési költségek számlájára tartozik. A hivatalnokok közt a tiszta jövedelemnek 3%-át osztották szét jutalékul. A szervezet és igazgatás megmarad így az új kereskedelmi törvény életbelépéséig.

1856 július 25-dikén hajnalban meghalt SIMONTSITS JÁNOS, az egyesületnek megalakulásától fogva igazgatója. FAY ANDRÁS, ki az 1848-diki viharos napok kezdete óta a választmányban meg nem jelent, az említett napon, mint örökös segédigazgató elnököl a választmányi ülésen. Méltatja SIMONTSITS érdemeit az egyesület körül s kijelenti, hogy ő maga, egészségének s különösen szemévilágának gyengesége miatt, még ideiglenesen sem vállalhat igazgatói feladatot és ideiglenes igazgató választására hívja fel a választmányt. HAJÓS JÓZSEF, a választmánynak több év óta tevékeny, kiváló tagja, ki már SIMONTSITS betegeskedése alatt az igazgató teendőit végezte, választatik meg ideiglenes igazgatónak. Az augusztus 27-diki rendkívüli közgyűlésen ismét és utolszor FAY ANDRÁS elnököl ; ekkor megválasztják igazgatónak nagy szótöbbséggel HAJÓS JÓZSEF-et.

A takarékpénztári forgalom örvendetes fejlődése közben mindinkább érezhető volt, hogy az egyesület házában elfoglalt helyiség és ennek berendezése nem felel meg céljának. Egyre több tért foglaltak el a hivatalok, de a közönség jogos igényei nem voltak ez épületben kielégíthetők. A választmány kebelében szüntelen szóba hozták az építés szükségességét ; valahányszor az üzletben

pangást véltek észrevenni, vagy a kezelésben hiba tünt ki: azért mindig a meg nem felelő helyiséget okolták. Közgyűlések ismételve elhatározták az építést; megszerezték a szomszédos telket és földszintes házat a reáliskola-utczában; pályázatot hirdetnek három emeletes ház tervére; helyben is hagyták az egyiket, részletes költségvetést dolgoztattak ki. Megint elhalasztották, azt látva, hogy az építés nem jövedelmező. Időközben más tájon kerestek házat vagy telket; minthogy az egyetem-utcai nem látszott a forgalom középpontján lenni. Így az akkori Új vásár- most Erzsébet-téren álló báró SINA GYÖRGY-féle házat kívánták megszerezni. Ezt is elejtették utcaszabályozás, illetőleg térvesztés okából. Az örökös tervelésnek és ingadozásnak valahára véget vetett az 1866 október 24-diki rendkívüli közgyűlés, elhatározván, hogy mindkét telekre díszes, három emeletes házat építtet. YBL MIKLÓS műépítész készítette a tervet; az építés épen akkor folyt, mikor az alkotmány helyreálltával, kedvező gazdasági alakulás közepette, a fővárosban nagy terjedelmet öltött az építkezés és megdrágult az anyag és munka. Az épület, a belvárosnak mindenestre egyik dísze, elkészült 1868 szeptember havában, és ezen hó 20-dikán HAJÓS JÓZSEF, igazgató az új helyiségben nyitja meg először a választmányi ülést. Az építési költség és a telek ára együttvéve 697.920 frtra megy. Ezen házban az igazgatónak állásához illő szabad lakást rendeztek be.

Ez volt az építkezés terén hosszasan előkészített első lépés, melyre azután nyomban több következett. Az egyesület üzlete intensive s extensive növekedik. Czélszerűnek mutatkozott azt helyileg megosztani; azonkívül a kerületekből ismételve kifejezték az igazgató s a választmány tagjai előtt a kívánságot, hogy ez a bizalomra kiválóan érdemes egyesület könnyítse meg a közönségnek a pénz betételét az ő pénztáraiba. Ilyen felhívásra, de saját érdekének sugallatára is hallgatva, nyitotta meg az egyesület 1868 október 1-én a terézvárosi, 1869 június 15-dikén a józsef-ferenczvárosi, 1882 június 1-én a lipótvárosi s 1887 augusztus 1-én a budai fióktakarékpénztárt. Kértek ily fióktintézetet Kőbányáról is, de az igazgatóság nem tartja még elérkezettnek az időt annak felállítására.

Valamennyi fiókpénztár bérelt helyiségben nyílt meg; a lipótvárosi s, rövid időre még, a budai így vannak most is elhelyezve. Az egyesületnek azonban elve, hogy a mint ingatlant, házat, ne birjon többet, mint a mennyi üzletéhez szükséges: úgy viszont hivatalait lehetőleg saját házaiban tartsa. Azért azon váczai-körüti házat, melyet a terézvárosi fiók számára bérelt, nemsokára tulajdonul megszerezte s díszesen kiépíttette. A józsef-ferenczvárosi fiókot a Calvin-térre kiszögellő egyik házban nyitotta meg; csakhamar megvette a szomszédos Két pisztoly-féle telek nagyobb részét

és, YBL MIKLÓS terve szerint, pompás négy emeletes házat emelt. A Calvin-térnek, de az egész fővárosnak díszére szolgál az a monumentalis szökőkút, melyet ugyancsak YBL terve szerint az egyesület 54.000 frt költségen, a nevezett tér közepén 1883 október havában, állított és a fővárosnak tulajdonul átadott. A budai fiókpénztár az északkeleti vasúti társaság nyugdíjintézeti házában van még; de az egyesület a főút és jégverem-utca sarkán egy díszes ház építését, CZIGLER GYÖZŐ műépítész terve szerint, most juttatja befejezéshez és a budai fiókpénztár legközelebb ebbe fog átköltözni. Az egyesület ezen négy háza — nem számítva a nyugdíjalap házait — 901.547 frttal szerepel activ vagyonában.

A fiókpénztárak kétségenkívül városszerte gyűjtő erővel hatottak és közreműködtek az egyesületnél betett tőkék szaporításában. Üzleti teendőjük csak könyvecskékre s pénztári jegyekre való betételeket elfogadni s kifizetni.

Az egyesület fennállásának 15-dik évében, mikor anyagi viszonyai megint javultak, hivatalnokainak nyugdíj-élvezetéről kívánt gondoskodni. Már 1855 márczius havában kimondotta, hogy e végre külön alapot kell alkotni; foglalkozott az ügygyel az 1856-diki rendes közgyűlés és az ekkor elfogadott alaptételek nyomán megállapította az 1857 márczius 22-diki közgyűlés a szabályzatot. Ekkor 50.000 frtra szabták az alapot, 1876-ban 500.000 frtra emelték és egyebekben is módosították a szabályzatot. Az egyesület különböző alapjairól szóló fejezetben részletesen taglaljuk a nyugdíjalap pénzügyi fejlődését és némely más viszonyait. E helyütt, utalva a mellékleten közölt két szabályzatra, csak azt említjük föl, hogy a nyugdíjra jogosultak fizetésükből semmivel sem járuhnak az alaphoz és hogy a nyugdíj kiszabása igen méltányos, főkép az 1876-diki, most érvényben álló, szabályzat szerint. Hogy a nyugdíj nem 10 vagy 5 évi szolgálati fokozatok szerint méretik, hanem hogy 10 évi szolgálat után a fizetés 40%-a, azon túl pedig minden évért további 2% jár: ebben a méltányos mértékben a szabályzat majdnem egy évtizeddel előzte meg az 1885: XI. törvényczikk hasonló intézkedését.

A hála s kegyelet FAY ANDRÁS iránt a választmányban 1862 elején azt a gondolatot érlelte meg, hogy az egyesület az ő halhatatlan nevén oly alapítványt létesítsen, mely értékes irodalmi művek alkotására buzdítana. Nem a FAY nevének megörökítésére rendelte az egyesület ezen alapítványt; mert ez a név elévülhetlen; alkotta azért, hogy a kik az ő nevén hirdetett pályázatra versenyeznek, munkájukban az ő fönkelt szellemét kövessék. Az 1862 ápril 2-diki közgyűlés megállapította az elveket, és miután maga FAY a részleteket helybenhagyta, az 1863 ápril 11-diki közgyűlés elfogadta a szabályzatot. E szerint 20.000 frtos alapítvány létesült különböző

mértékű évi hozzájárulásokból. Közöljük a mellékleten az eredeti szabályzatot és annak későbbi módosítását. Ezekből kitűnik a Magyar Tudományos Akadémiának hatásköre a pályázati kérdés kitűzése s a díj megítélése körül. Közöljük a kitűzött pályakérdéseket és a versenyzések eredményét. Látni való mindezekből, hogy a FAY-alapítványnak több becses munka létrejöttét, valamint néhány, különben is megjelent érdemes mű írójának elismerő díjazását köszönhetjük. Az első pályázatot csak FAY halála után, 1865-ben hirdették.

FAY ANDRÁS 1864 július 26-dikán reggel halt meg. A választmány ülést tart és a jegyzőkönyvbe egyebek közt e szavakkal iktatja be a nagy halott érdemeit: „Ez esetben a halál egy hosszúra terjedt, olyan tettdús életet oltott ki, melynek hálás emléke a boldogultnak a közügyek minden ágaiban és az irodalom mezején az utolsó perczig soha meg nem szűnt munkássága s hasznos közreműködése által szerzett eredményeinél fogva örökké élni fog FAY ANDRÁS-nak, mint a takarékpénztárak eszméje legelső megpendítőjének, az utókor által is kegyelettel említendő neve a magyar hazában fennálló s még jövőben is felállítandó takarékpénztárakban mind megannyi díszes emlékoszlopokban fenn fog maradni s élni fog a késő századokig.“

Néhány hónappal ezután meghalt ALBISI BOD PÁL, a ki, mint látni fogjuk, a takarékpénztár megnyitásának első napján, 1840 január 11-dikén sietett, hogy mint első betevő a megengedett legnagyobb tételt, 150 frtot, ezüst huszasokban befizethesse. Az erről kiállított 1. számú betéti könyv, melyen a befizetést FAY ANDRÁS, mint választmányi biztos, ellenjegyezte, 1865 február havában a választmányi birtokába jut. A rajta álló néhány forintnyi betét kifizettetik és ezen könyvecskét az egyesület mind mai napig kedves ereklye gyanánt őrzi. Az anyaintézetben az igazgatósági termet FAY ANDRÁS mellszobra IZSÓ MIKLÓS-tól, a nagytermet képe BARABÁS MIKLÓS-tól — ugyanitt függ ugyanezen művésztől SIMONTSITS és HAJÓS képe is — díszíti. Később elhatározottat, hogy e csarnokban a mostani s a következő vezérigazgatók arczképei, szolgálatuk letelte után, szintén fel fognak függesztetni. Az egyesület anyagi támogatásával alkalmazta Zemplénmegye egyik bizottsága FAY ANDRÁS kohányi szülőházán, születésének századik évfordulójára, azt az emléktáblát, melyen olvasható: „E házban született 1786 május 30-dikán FAY ANDRÁS, kitűnő író s hazafi s a Pesti hazai első takarékpénztár-egyesület alapítója. Használni vala élte törekvése, jelszava.“

A hatvanas évekből ered továbbá két jótékony alapítvány. Az 1865-diki rendes közgyűlés 1000 frtnyi ösztöndíj-alapot szavaz meg a Pest városi főreáltanoda részére olyképen, hogy 5%-os

kamatja évenként szegényebb, de jeles tanulónak, a tanári kar ajánlatára, adassék. 1881-ben 2000 frtra emeltetik ezen alapítvány.

· A másik alapítvány: az 1848—1849. évi rokkant honvédeknek saját tűzhelyükön való ellátására felajánlott 10.000 frt. A tőkét az egyesület kezeli s kiszolgáltatja az 5%-os kamatot az említett célra. Fentartja magának továbbá, hogy ha ezen segélyezés szüksége megszűnik, akkor az alapot más köz- vagy jótékony célra fordítsa.

*

Ezek azon főbb, és az egyes üzleti körökbe nem foglalható tények, melyek az 1876 előtti korszaknak megadják jellegét. Az 1875-ben alkotott kereskedelmi törvény életbelépése szükségessé tette az egyesület igazgatásának változtatását. Az 1876 márczius közepén alkotott új alapszabályok szerint, az eddigi 45 tagú választmány helyébe 10 tagú igazgatóság lép. A számadások előleges megvizsgálására s a kezelést időszakonként is ellenőrző, évenként választott 7 tagú bizottság helyébe 6 tagú felügyelő bizottság lép, mely állandóan ellenőrzi az ügyvitelt és az igazgatósági üléseken egy-két tagja által képviseltetik. — A 45 választmányi tagon fölül volt még a közgyűléstől választott elnök; most a 10 igazgatósági tag választja a maga köréből az elnököt. Vezérigazgatót nem említenek az új alapszabályok; az elnök feladata „a társasági ügyek egységes vezetése“. Az igazgatóság hívja meg a pénztárakhoz a — legfőlebb 16 — napi biztost, kiknek díjazása a kezelési költségek sorába tartozik. Az igazgatósági elnöknek megmarad a fizetésen fölül az 1%-os jutalék; a választmánynak járt 5%-os jutalék most úgy oszlik meg, hogy 4% jut az igazgatóság és 1% a felügyelő bizottság tagjainak. Az egyesület hivatalnokai 1869-től fogva 1, 1870-től fogva mai napig 3% jutalomban részesülnek. Az igazgatóságnak mindössze 10 tagban történt megállapítása az igazgatás egyöntetűségét és gyorsaságát lényegesen előmozdította. Azonkívül a folyó ügyek előkészítése nem választmányi bizottságok, hanem kellő hivatalnoki személyzettel ellátott ügyosztályok kezébe jutott. Az igazgatóság is, elnökeül HAJÓS JÓZSEF-et választotta.

· Az alapszabályok azon módosításai közül, melyek az egyesület szerkezetét illetik, főlemlítendő azon újítás (72. §.), hogy „a társaság fennállása 1876. év január 1-étől számítandó 50 évre határoztatik meg“. Ebben az igazgatóság, illetőleg közgyűlés a kereskedelmi törvény 157. §. 2. pontja követelésének akart megfelelni, mely szerint az alapszabályokban „minden esetre“ meg kell állapítani a társaság tartamát is.

· Az alapszabályok 1880. évi módosítása alkalmával az igazgatósági tagok számát 9-re szállították le, jutalékukat pedig 6%-ra,

a felügyelő bizottsági tagokét $1\frac{1}{2}\%$ -ra emelték. Az elnök, később a vezérigazgató jutaléka 1% -kal változatlan marad. 1880-ban a közgyűlés az igazgatósági elnök fizetését 6000 frtról 12.000-re emeli. HAJÓS JÓZSEF-re nézve kivételkép, érdemeinek elismeréseül már korábban kimondatott, hogy, bár ő nem hivatalnok a egyesületnek, mégis ezen fizetése után nyugdíjban fog részesülni. 1881-ben az elnökre nézve az a változás történt, hogy nem az igazgatóság, hanem a közgyűlés választja s hogy ő e szerint társasági s egyszersmind igazgatósági elnök. Felfüggesztette tehát az egyesület azon gyakorlatot, hogy a közgyűlés mindig ad hoc választja elnökét, a ki azonban az igazgató volt. 1882-ben újabb változás történik. HAJÓS egészsége, különösen szemevilága, az utóbbi időben meggyengült; az elnökséggel egybekötött vezérigazgatói teendőket nem bírta ellátni. Ennélfogva február havában maga volt kénytelen megpendíteni, hogy különítsék el az igazgatósági elnök teendőjét és állását a vezérigazgatói teendőktől és állástól; és hogy az igazgatóság bizzon meg valakit a vezérigazgatói teendőkkel. Az elnök fizetését szabja meg a közgyűlés, a vezérigazgatói teendők ellátásáért járjon az igazgatósági elnöknek eddig rendelt 1% jutalék.

Az alapszabályokat 1881-ben ily értelemben módosították; de a vezérigazgatói teendőket HAJÓS tovább is kezében kívánta tartani. Gyengélkedése öregbedvén, 1882 február 11-dikén bejelenti az igazgatóságnak, hogy a vezérigazgatói teendőket nem láthatja el s kéri ezen minőségében való nyugdíjaztatását. Az igazgatóság kész a nyugdíjazást ajánlani, ha HAJÓS az elnökségről is lemond. Mint-hogy azonban a közgyűlés őt ismét elnöknek választotta, tehát az igazgatóság vezetésével is megbízta, a nyugdíjazás elmaradt. Ezen viszonyok ellen a részvényesek közt mozgalom támadt és HAJÓS 1883 márczius 22-dikén bemutatja az igazgatóságnak a közgyűléshez intézett lemondását. A vezérigazgatói teendőkkel ideiglenesen STEIGER GYULA, igazgatósági tag, bíztatik meg.

Az ápril 14-dikén tartott közgyűlés, elfogadván HAJÓS lemondását és elhatározván nyugdíjazását, a három ízben egymásután módosított alapszabályokat akként állította helyre — s ezek azóta úgy állanak is fön —, a mint 1876-ban az igazgatóságra nézve lényegileg alakultak. A közgyűlést az igazgatósági elnök nyitja meg, azután a közgyűlés választja elnökét, a ki rendesen az igazgatósági elnök. Ez az egyesületnek félszázados traditiója. Az „igazgatóság tanácskozásainak vezetésére elnököt, az egyesület ügyeinek vezérletére pedig saját kebeléből vezérigazgatót választ“. A mióta Pestmegye 1839 végén másod-alispánját a takarékpénztár élére igazgatóul állította és melléje választmányt rendelt, a mai napig, a különböző külső alakulások mellett, a kezdeményezés, vezetés s intézés mindig az igazgató, vezérigazgató kezébe volt letéve.

1883 ápril 24-dikén az igazgatóság, megbízatásának hátralévő idejére a tanácskozások vezetésére elnöknek VÁRADY KÁROLY-t, az egyesület ügyeinek vezetésére pedig vezérigazgatóul STEIGER GYULÁ-t választja. VÁRADY 1885 december végén lemond állásáról és kilép az igazgatóság kötelékéből. Erre az igazgatóság 1886 január 2-diki ülésében STEIGER GYULA vezérigazgatót elnökének is megválasztja, és azóta személyében ez a két állás ismét egyesítve van. Fizetése, szállása s jutaléka, mint vezérigazgatónak, ugyanaz, a mi volt HAJÓS-é. STEIGER 1869 óta a választmányának és igazgatóságának egyik legtevékenyebb tagja. Nem volt fontosabb jogi, pénzügyi s szervezeti kérdés, melynek megindításában és megoldásában ne jutott volna neki kiváló szerep. HAJÓS hosszas gyengélkedése alatt az egész actiót lényegileg ő vitte. A mióta pedig mint vezérigazgató az ügyek élén áll, az intézet tevékenysége feltűnően fokozódik és üzlete mind nagyobb térre hat ki. Tanúsítja ezt a betétek meglepő emelkedése s tanúsítják részletesen az egyes üzletágakról szóló, itt következő fejezetek.

*

A mellékleteken közöljük az egyesület igazgatásában az alapítástól kezdve közreműködött férfiaknak és a főbb hivatalnokoknak, állás és idő szerinti kimutatását; továbbá a most működő összes személyzet névjegyzékét, az ügyosztályok szerinti szervezetet, valamint végre ezeknek személyi létszámát.

„Kiemelni kívánom azon tényt, hogy oly institúció, melyet egy nagy kereskedelmi ország veszélyesnek tart, nálunk minden itt uralgó téves kezelési elv mellett is káros befolyás nélkül létezik, sőt virágzik; a miből látni, hogyha parallelákat vonunk két ország institúciói közt, az elvontan a nemzetgazdasági fejlődéstől meg nem történhetik.“

WENINGER VINCZE. A bankügy elmélete a jegy- és letéti bankokról. 1861.

FAY terve szerint 20 p. krajczár volt a legkisebb, 100 p. forint a legnagyobb egyes betét, egy könyvecskén a kamatokkal együtt legfőlebb 200 frt állhatott; a többletért nem járt kamat, de lehetett azt más könyvecskére betenni. Nem tiltja, hogy ez is az eredeti betevő nevére szóljon; de bajnak tartja, ha álnév alatt számos könyvecskére helyez el ugyanazon egyén nagy összeget, mert így tömeges felmondással zavarba ejthető az intézet. Büntető rendszabályokat ajánl ama visszaélés ellen. Még a takarékpénztár megnyitása előtt, az alapszabályokban az egyes betét maximuma 150, az egy könyvön álló összeg maximuma 300 frtra emeltetett. A visszavételre nézve fenmaradtak az alaptervben foglalt föltételek. Az első évben azonban nem lehetett betétet kivenni.

A takarékpénztár megnyitásának első napján, 1840 január 11-dikén, szombaton, az első betevő volt BOD PÁL ügyvéd, az akkori időknek egyik tipikus magyar alakja, a ki vállára vetve a 450 darab ezüst huszassal telt zacskót, sietett a megyeházába, hogy elsőül berakja az alapszabályokban megengedett legnagyobb tételt. Hasonló intézeteknél, különösen postatakarékpénztáraknál, a fejedelem szokott az első betevő lenni. I. FERENCZ JÓZSEF, felséges apostoli királyunk, a magyar postatakarékpénztár megnyitása napján, 1886 február 1-én a postatakarékpénztári főpénztárnál az első betevő volt 300 frttal. A Pesti hazai első takarékpénztár megnyitásának említett napján mindössze 18 betevő volt, 384 p. frttal, köztük BOD PÁL-on kívül még egy 150 frtos, azután voltak 20, 10, 5, 2, 1 frtosak és kettő 30 krajczárjával. A második napon, január 14-dikén, betett 32 fél 853 frt 30 krt; a harmadik napon, január 17-dikén, 22 fél 249 frt 40 krt.

Már 1840-ben és azután folytonosan sürgette az előbb említett határok tágítását úgy a betevő közönség, mint a választmány, amely utóbbi az egyre szaporodó betétek biztos kikölcsönzésére bő alkalmat talált. A betétek emelkedését az első három évben mutatja a betéti tőke következő alakulása. Volt ugyanis az új betét összege:

1840. évben	62.962	p.	frt.
1841. „	134.144	„	„
1842. „	236.182	„	„

Az első év legnagyobb havi betéte volt februárban : 10.015 frt 14 kr, a harmadik évnek pedig november havában, mikor a maximum felemelése még nem volt érvényben, 32.436 frt 13 kr. ; tehát több mint háromszorosa az első havi maximumnak. A FÁY elnökllete alatt tanácskozott bizottság az egyes betételnek maximumát 150 p. frtról 1000-re kívánta emeltetni, nem is szabva határt az egy könyvecskére elhelyezhető pénznek ; csak a kamatot ajánlotta a betét öregedésével, 4,5, illetőleg 4%-ra leszállítani. Az 1842 október 30-dikán tartott közgyűlés azonban az egyes betét maximumát 150 frtról 300-ra, az egy könyvön álló betétekét pedig 300 frtról 600-ra emelte, megadva különbség nélkül az 5%-os kamatot. A 100 frton fölüli kivétel egy havi felmondáshoz köttetett. Mindezen intézkedés 1843 kezdetén lép életbe.

Az év folyamán a betétek — összesen 649.785 frt — annyira szaporodtak — a legkisebb havi betét-összeg is jóval nagyobb volt, mint az előző év legnagyobb havi összege — hogy sok pénz hevert gyümölcstelenül. Az egyesület kénytelen volt tehát a betéteknél megszorítást, a kölcsönöknél tágítást elrendelni. A megszorítás nem a betéti maximumnál történt ; sőt, mivel a választmány azt tapasztalta, hogy sokan más-más név alatt ezreket raknak be több könyvecskére s ekként az egészért 5%-os kamatot élveznek : azt határozta a szeptember 24-diki közgyűlés, hogy egy könyvre 5000 frtig lehet betétet, kamatjaival együtt elhelyezni, azonban 5-ös kamat csak 300 frtig jár ; ezenfelül csupán 4-es. 5000 p. frton fölül, csak a választmány engedelmével esetenként megállapítandó kamat fejében és külön kikötendő hosszabb felmondás mellett, fogadtatik el. A 300 frtig terjedő betét kivételi módján nem történik szigorítás, de azonfölül 2000 frtig két, 5000 frtig három havi felmondás a szabály.

Ezen intézkedések mindjárt október 1-én léptek életbe s a betétek azonnal nagy szaporulatot mutattak. Október rendszerint gyenge betétű hónap volt. És míg szeptemberben, a még általános érvényű 5% kamat mellett, 59.936 frt 27 kr. volt a betét : ezen kamat mellett októberben már csak 33.920 frt 22 krt raktak be, de 4% fejében ugyanezen hónapban 40.245 frt volt a betét. Világos jele ez annak, hogy a tőkepénzesek, valamint nagy mértékben igénybe vették az intézetet, úgy másrészt pénzzel is bőven ellátták. Az intézet kezd tehát kibontakozni a szerényebb módúaknak mindenekfölött szolgáló takarékpénztár jellegéből, a miért is — 1844-ben a betétek az első milliót jóval és 1845-ben már a második milliót túlhaladják — az egyesület ezen alakulás folyamán gyakran kénytelen rendszabályait változtatni.

A 300 frton túli betét kamatjának 4%-ra leszállítása megint sokat, tőkepénzeseket és testületeket arra indít, hogy álnevekkel, nagy számú, 300 frtos könyvecskére ezeket rakjanak be s így a magasabb kamatot élvezzék. Szinte nyílt titok volt, hogy kik követik el ezen visszaélést; azért az 1846. februári közgyűlés szigorúan utasította a tisztviselőket, hogy vegyék elejét az intézet ezen kijátzásának és a kit rajta érnek, az csak az egyik 300 frtos betétért kapjon 5, a többiért pedig 4%-os kamatot.

Letéteket, FÁY szerint, mint láttuk, csak igen szűk korlátok közt és a rendesnél kisebb kamat mellett fogadhatott el az intézet; de az első alapszabályok a depositumokat egyáltalában kizárták. És mikor mindjárt 1840 elején a pesti halász-czéh közel 1000 p. frtnyi betegsegélyző alapját a takarékpénztárba azon kötelezettséggel akarta betenni, hogy évek során át otthagyja, a mire más czéhek is készeknek nyilatkoztak s a FÁY vezérlete alatt tanakodott külön bizottság ily letéteknek 4%-os kamatozás mellett elfogadását ajánlotta: a márczius 25-diki nagy-gyűlés mindamellett kijelenté, hogy egyelőre „az intézet jelen zsenge korában“ sem depositumot, sem árvapénzt más méretben és módon, mint rendes betéti könyvre el nem fogad. Az 1842 október 30-diki közgyűlés azonban, mely úgy a kölcsönzés, mint a betétek határain tágított, kimondotta, hogy 1843-tól fogva az intézet elfogad árvapénzeket 5000 frtig a rendes betéti kamat mellett, de csak úgy, ha az illető törvényhatóságok arra kötelezik magukat, hogy e pénzeket legalább öt évre behagyják. Letéti pénzeket azonban az egyesület csakis Pest-megyétől 300 p. frtig 4% kamat fejében és azon kikötés mellett fogad el, hogy a pénz legalább fél évig benn marad és csak félelvi felmondással vehető ki. Később kimondotta a közgyűlés, hogy depositumok csak annyiban esnek más tekintetek alá, a mennyiben 5000 frton túli betétről lenne szó.

A betétek szaporodását és az 5 meg 4% melletti berakás eloszlását mutatja a következő néhány adat, a melyre nézve megjegyzendő, hogy a rossz termésű 1847-dik évben, az előzőhöz képest, csökkent a betétel és a mellett még öregbedett a kivétel. Volt ugyanis pengő forintokban az új betétel:

ÉVBEN	ÖSSZESEN	5%-RA	4%-RA
1844	1,100.041	657.542	442.499
1845	1,650.579	959.630	690.949
1846	1,860.634	1,033.629	827.005
1847	1,828.745	1,130.115	698.630

Az első három évben tehát a kisebb kamatú betétel, vagyis a jobb-módúak pénze az egésznek tetemes quótáját teszi.

A 300 frtos betéti maximumot 5-ös kamatra azonban nem-sokára alacsonynak találta a választmány és, minthogy a közlő kormányzati s főkép gazdasági gyökeres átalakulás nagy tőkék gyümölcsözését ígerte: az 1848 februári közgyűlés elérkezettnek látta az időt, hogy az intézet a betevőknek méltányosabb feltételeket nyújtson. Ennélfogva elhatározta, hogy a betétekért 2000 frtig jár 5%, az ennél nagyobbakra nézve pedig az eddigi szabály marad fenn. Méltányos volt az a további újítás, hogy a betétek kamatozása ne mindig a következő hó 1-étől, hanem, ha a befizetés a hó első felében történik, ugyanazon hó 16-ától számítandó; a kivételnél is, ha az a hó második felében történt, a kamatozás nem 1-én, hanem 15-dikén szűnt meg. Ezt a méltányos kamatszámítást az első osztrák takarékpénztár csak 9 évvel később, 1857-ben, léptette életbe; valamint hogy azon későbbi javításban, miszerint a betétel után közvetlenül következő napon kezdődjék és a kivétel előtti napon szűnjék meg a kamatozás, harmadfél évvel előzte meg a Pesti hazai első, az Osztrák első takarékpénztárt.

Mindezen újítás azonban egyelőre nem hozta meg gyümölcsét; mert alig lépett életbe, mire a politikai zavar és az osztrák bankjegyek érték hanyatlása a betevőket tömegesen pénzők visszavételére ösztönözte. Előadtuk már a II. fejezetben az 1848—49-diki viharos események hatását a Pesti hazai első takarékpénztárra. Itt a helye részletesen kimutatni, hogy a betétek, az üzlet ezen alapzata, milyen ostromnak voltak ekkor kitéve. Képet nyújt erről a betétek hullámzását feltüntető következő két kimutatás:

1848.

HÓNAP	BETÉTEL			KIVÉTEL		
	FELEK SZÁMA	ÖSSZEG		FELEK SZÁMA	ÖSSZEG	
Január	1240	165.082	28	1.215	111.228	04
Február . . .	888	139.663	22	867	127.605	21
Márczius . .	668	191.906	46	2.299	335.486	22
Április	425	174.354	43	1.965	243.248	07
Május	451	128.362	52	2.043	215.421	40
Junius	268	59.684	57	1.520	164.061	33
Julius	358	104.356	14	2.005	240.638	30
Augusztus .	253	79.705	13	1.024	101.912	12
Szeptember	100	37.513	02	1.262	76.059	04
Október . . .	127	23.229	50	881	55.514	44
November .	158	36.745	15	1.249	123.051	50
Deczember	175	44.910	—	834	69.983	24
Összesen .	5111	1,185.514	42	17.164	1,864.210	51

1848 január havában a betétel a kivételt még fölözte 53.854 frttal; februárban a párisi s bécsi események már élesztették a bizalmatlanságot és az új betét csak kevéssel haladta túl a kifizetéseket. Egyes napokon betéteket csakis elfogad, de ki nem fizet az egyesület. Márczius kezdetén — 2-dikán, és ez volt a legerősebb kivételi nap ezen hóban: 124 fél jelentkezett mint kivevő a pénztárnál — oly rohamos volt a kivétel, hogy csakhamar a kereskedelmi banktól 20.000 és a helytartótanáctól, a közalapítványi pénztárból, 100.000 frt kölcsönt kellett kérni. Még ezen pénz sem pótolta egészen az új betéteken messze túlmenő kifizetéseket. A lombard-adósokat két ízben felszólította a választmány, hogy az értékpapírok árhanyatlása következtében 10—10%-ot pótoljanak. Az innen eredő hézagossal befizetésekkel és némi adósságtörlesztésekkel, minthogy új kölcsönöket nem adott, győzte az egyesület egy ideig a betétek kifizetését. Julius folyamán a nemzeti kormánytól 100.000 frt kölcsönt kap; de mivel a kivételek a betéteket ápriltól július végeig közel 400.000 frttal meghaladták és az adósok zömétől, a moratoriumnál fogva, törlesztésre számítani nem lehetett: a választmány kénytelen volt újabb kölcsönért folyamodni. A nemzeti kormány négy részletben kamatozó kincstári utalványokban, 100.000 frt kölcsönt ad; de mivel a kivételek magában júliusban a betéteket vagy 140.000 frttal meghaladják, az egyesület választmánya újabb kölcsönért folyamodik. A pénzügyminister ezt meg nem adhatja; ennél fogva a takarékpénztár július hó végétől csak a kisebb betevőknek birt apró részleteket fizetni. Öt annyi átlagosan a kivevő, mint a betevő fél; de a mit azoknak kifizetnek, csak kétszerese-háromszorosa annak, a mit mások befizetnek. A sok kivevő fél épen csak apró részleteket kap. A következő hónapokban a polgárháború és a pénzsűke miatt a betétek mind kisebbek lettek; szűk volt különösen az októberi forgalom, mivel a hónap első felében JELLASICS közeledése s a hivatali személyzet elszéledése miatt a pénztár zárva maradt. A betéteket nagyban felülmuló kivételek a visszafolyt kölcsönökből pótolattak. A váltóadósok, habár gyakran igényeltek hitelmegújítást és a kik budapesti házakra birtak kölcsönt, törlesztettek; a november havi nagyobb kivételekre fedezetül, főképp a jelzálogos adósoktól felmondás következtében befolyt pénzek szolgáltak.

HÓNAP	BETÉTEL			KIVÉTEL		
	FELEK SZÁMA	ÖSSZEG		FELEK SZÁMA	ÖSSZEG	
Január	330	106.481	13	765	77.704	45
Február . . .	344	103.107	40	526	86.197	35
Márczius . .	292	36.353	54	436	43.240	14
Április	135	31.734	52	576	29.355	43
Május	141	23.944	32	309	45.202	02
Junius	473	150.561	09	504	82.283	—
Julius	90	7.355	—	252	14.250	43
Augusztus .	92	14.771	40	971	34.664	38
Szeptember	165	35.899	56	1171	47.994	34
Október . . .	256	42.063	30	1197	52.174	57
November .	223	42.878	18	966	79.572	03
Deczember	333	66.740	32	627	77.759	43
Összesen .	2874	661.892	16	8300	670.399	57

1849 elején, mikor a magyar bank- és államjegy, valamint az osztrák seregek Budapesten lételekor az osztrák bankjegy is, bő forgalmat keltettek, január és február folyamán jelentékeny volt a takarékpénztárnál a betétel és kisebb a kivétel. Ki az osztrák, ki a magyar jegy iránt volt bizalmatlan; egyaránt azt hitték, hogy ha majd kiveszik a pénzt: rosszabbat nem kapnak, mint a milyent betettek. Fordulat állott be és hirtelen nagyot csökkent a betét, mikor WINDISCHGRÄTZ herceg márczius 8-dikán a magyar pénzjegyeket a forgalomból kitiltotta és a magyar bankjegyeknek osztrák jegyekre leendő felváltását hirdette ki. Februárban még 103.107, márcziusban csak 36.353 frt volt a betét. És a hanyatlás mind nagyobb, míg a nemzeti fegyverek sorsával a magyar jegyek hitele is bukásnak indult; ekkor tömegesen rakják be azokat a takarékpénztárba, hogy majd teljes értékűeket kaphassanak érettök. Innen van a 150.000 frtot meghaladó juniusi betétel, mikor az előző hónapokban csak 20—30.000 frtot raktak be. A választmánynak ez ellen önvédelmi rendszabályt kellett fogatosítani s bár világosan megjegyezték a betéti könyvecskékben, hogy a visszafizetés ugyanoly pénzjeggyel fog történni, mint a betétel: mégis a 177.167 frt magyar pénzjegy, melyet az igazgató július 18-dikán a katonai főparancsnokságnak kiszolgáltattott, tisztán a takarékpénztár kárára hamvasztatott el.

A II. fejezetben erről elmondottak után itt csak a betétek további alakulására kell mutatnunk. HAYNAU július 13-dikán közzétett parancsa folytán a választmány kénytelen volt másnap a takarékpénztár működését felfüggeszteni, egész pénzkészletét rendbe szedni s kiszolgáltatni. A pénztár csak augusztus 6-dikán nyílt meg ismét, miután az egyesület a cs. ideiglenes fizető-fiók-hivataltól 30.000 frt kölcsönt nyert. November 5-dikén további 20.000 frtot vett igénybe. A betétek az év hátralevő részében csekélyek voltak; kissé emelkedtek, de túlsúlyban maradtak mindig a szintén öregbedő kivételek.

Meg kell jegyeznünk, hogy az itt kimutatott összege az 1848 és 1849. évi betéteknek és kivételeknek nagyon eltér a betéti forgalomról és évi végállományról két más mellékleten közölt számoktól. Ennek magyarázata az, hogy a betétek 50 évi forgalmáról és az évi végállományról szóló kimutatáson az 1848—49-diki adatok az akkori könyvelés szerint, magukban foglalják a kölcsön vett és a visszafizetett pénzeket is úgy, mintha ezek is betételek és kivételek lettek volna. Ezen elszámolás azután így vitetett át a következő évekre. Az itt közölt két kimutatásban azonban a betéti pénzek tisztán el vannak különítve a pénztár egyéb forgalmától.

1850-ben a betétek lassankint szaporodtak; az év első hónapjaiban még nem hitelezésre, hanem a betevők bővebb kielégítésére fordított a pénzfölösleg. Csak április vége felé, mikor a kir. ügyész BARKÓCZY LÁSZLÓ b., székesfehérvári püspök hagyatékából a takarékpénztárnál, két havi felmondás mellett, 40.000 frtot elhelyezett, kezdik meg a rövid lejáratú váltókra és aranyokra a kölcsönzést. A kivevő felek száma és a kivett összeg még mindig nagyobb, mint a betevő felek száma és a betétek összege. Jobb fordulat csak 1851-ben állott be s a változás a következő évben még kedvezőbb lőn.

1853-ban a betétek kamatozása körül lényeges változás következett be. Az osztrák általános polgári törvénykönyvnek nálunk május 1-én történt életbe lépte folytán a kézi s jelzálogra adandó kölcsönökért ezentúl nem 6, hanem csak 5% volt szedhető. Csupán az utóbbi kölcsönökre a betéteknek átlag 80%-a volt elhelyezve:

ÉV VÉGÉN	BETÉT	JELZÁLOGOS KÖLCSÖN	%
1851	2,933.395	2,406.493	82
1852	4,204.155	3,316.685	78·8

És az 5%-ra betett tőke 1851 végén 2,540.446, 1852 végén pedig 3,670.201 frtra ment; tehát jóval többre, mint a mennyi — akkor még 6%-kal — ingatlanokra elhelyezve volt. Nem lehetett tehát továbbra betétekért 5%-ot fizetni. A május 28-diki közgyűlés azonban nem valamennyi betét kamatját szabta 4%-ra, hanem tekintettel arra, hogy a váltóleszámitolásnál, valamint az 1853 május 1-je előtt adott kézi s jelzálogos kölcsönökért tovább is 6% kamat szedhető, elhatározta, hogy július 1-étől ne többé 2000, hanem a szegényebb módúakra való tekintetből, 500 frtnyi betétig járjon 5, azon fölül 5000-ig 4%. A választmány azután augusztus elején szabályul megállapította azt, hogy a pénzkészletből egyelőre kétharmad jó váltókra, egyharmad, a meddig a 4%-os betétekből telik, házakra adassék kölcsön. Minthogy azonban a betáblázási nehézségek a földbirtoknál némileg oszlottak, a választmány egyéb ingatlanokra is kezdett kölcsönöket adni.

Az 1853—54-diki rossz termések, a drágaság és a keleti háború szülte üzleti élénkség közrehatottak arra, hogy a betétek csökkenjenek és a kivételek öregbedjenek: a betéti kamat leszállítása magában nem okozta a betétek apadását. Az 5%-os betétek ugyanis 1853 végén még mindig közel 8-szorosát tevék a 4%-kal kamatozóknak. Az 1854 február 25-dikén tartott közgyűlés elhatározta, hogy márczius 1-étől kezdve ismét 2000 frtnyi betétig 5, azon túl 5000 frtig $4\frac{1}{2}\%$ jár, még nagyobb betétre külön megállapodás szükséges. Az előbbi kamatozáshoz való visszatérés mellett több ok harczolt. Az egyesület kiheverte ugyanis az 1849-diki veszteségeket; 1851 óta erősödött forgalma; 1853-diki eredménye oly kedvező, hogy az elégetett pénzjegyek miatt megcsonkult tartalékalap közel 100.000 frtig helyreállott és még maradt 60 frt osztalék. De a döntő ok mindenekfölött az vala, hogy a mi pénz a betétekből időközönként rendelkezésére állott, azt legtöbbször a váltóüzletben 6%-kal értékesíthette a választmány; a régi betétek pedig ingatlan, tehát 6%-os kölcsönökben maradtak elhelyezve. 1853 végén a 4%-ra betett tőke 462.435 frt volt, az értékpapirokra s ingatlanokra 5%-kal adott újabb kölcsönök pedig együtt véve csak 111.474 forintra mentek.

A betéti állományt az említett kamatszabályozás után nemsokára erős ostrom érte. 1854 augusztus, szeptember hónapjaiban a rossz aratás, a sorsolási meg nemzeti kölcsönre elrendelt aláírás és az osztrák seregnek a dunai fejedelemségekbe történt bevonulása következtében oly tömegesen szedték ki a betéteket, hogy a választmánynak kezdetben 500, azután kevesebb és végre — a szabályok keretén belül — 50 frtra kellett szorítani a felmondás nélkül egyszerre kifizethető tételeket. Így 1854

HAVÁBAN	BETETTEK		KIVETTEK	
Augusztus	125.780	03	250.129	58
Szeptember	114.842	19	212.313	58
Október	211.222	44	268.674	48

A betétekre irányult ezen ostrom még október első felében is tartott, minélfogva a nagy kivételek fedezhetése végett a választmány ezen hó 8-dikán, kikérve a kormány közbenjárását, az osztrák nemzeti bankhoz 200.000 frt kölcsönért fordult. A kölcsönt azonban nem kellett fölvenni, mert azalatt, míg a választmány az osztrák nemzeti bank azon kikötésének, hogy az egyesület jegyeztesse be czégét, megfelelt, a betéti forgalom lényegesen javult.

Az előbb említett új kamatszabályozás sem maradt fenn tovább egy évnél. Kitünt megint, hogy nagyobb összegeket különböző neveken, 2000 frtig menő könyvecskékre felosztva, raknak be, hogy ekként 5%-os kamatot érhessenek el. Ennélfogva az 1855 márczius 22-diki közgyűlés azt határozta, hogy 5000 frtig járjon 5, azon túl csak 4%. A választmány úgy találta, hogy a fél % a kamatszámításnál zavaró. Az új, 1858-diki alapszabályi tervezet, mely egyik phasisa az egyesület és a cs. k. budai helytartótanácsi osztály s azután a m. kir. helytartótanács közt 1853 kezdetétől fogva majd 13 éven át föl-alá vándorolt munkálatoknak, akként szólt, hogy „5000 frtot meg nem haladó betétel öttel kamatoztatik; fenntartja azonban az intézet magának azon jogot, hogy ezen kamatlábat szükség esetén négyre leszállíthassa“. Ezentúl nem szabták meg többé közgyűléseken és alapszabályokban sem a betételek, sem a kölcsönök kamatját; ez a választmány, illetőleg az igazgatóság jogköréhez tartozik. A helybenhagyott 1865-diki alapszabályok azon további rendelkezést is tartalmazzák, hogy a korábbi betétekre a kamat-leszállítás csak a kihirdetést követő azon különféle határidő mulva érvényesül, mely a felmondásra ki van kötve. Mindenesetre visszas kikötés; mert a 100 frtnyi betétnél, a mely felmondás nélkül kivehető, a kamatreductió azonnal érvényesül, a nagyobb betéteknél pedig fokozatosan hosszabb lévén a felmondás, a kamatleszállítás egyre későbbben veszi kezdetét. Ezen rendszabálynak különben nem lett gyakorlati fogamatja; mert, mielőtt a kamatleszállítás esete bekövetkezett volna, helyt foglalt az a máig fennálló alapszabályi rendelkezés, hogy a kamatleszállítás a régi betétekre is csak a kihirdetést követő 30 nap mulva érvényesül.

Az 5-ös kamatnak 5000 frtig való kiterjesztése azt eredményezte, hogy az egész betéti állomány nagy progressiója mellett, a 4%-os új betét igen csekély lett; a régi pedig évről-évre alább szállt, úgy

hogy 1865-ben a betét mind 5%-kal kamatozott. A 4%-os betétek ezen fogyatkozása következtében kézi s jelzálogra 5%-kal új kölcsönt igen szűken adtak és az új betétek legnagyobbbrészt a váltóüzletben forogtak; míg 1857-ben pesti házakra és 1859-ben földbirtokra kezdett a választmány 6%-kal kölcsönt adni.

A következő három évben a gabonának igen jó ára és élénk exportja volt, a betéti állomány egyre s tetemesen szaporodott: 1856-ban jóval meghaladja az öt milliót. A gabonaárak ezen évben hanyatlani kezdtek; de mivel a magtermelés új területeket foglal és az aratás többnyire jó volt, a gazdasági viszonyok javultak, a betétek szaporodtak. 1859-ben azonban a betevők újra ostromolják a pénztárt. III. NAPOLEON-nak az osztrák nagykövethoz az újévi tisztelgéskor intézett szavai a háború közeledtét jelezték. Nyugtalan-ság szállta meg a betevőket; az osztrák nemzeti bank megszüntette jegyeinek alig megkezdett ezüstre váltását és a kormány más hitel-forrás hiányában, a bank sajtóját tette működésbe. A háború kitört ápril végén és ezen, valamint a következő két hónapban a Hazai első takarékpénztárnál a betéti forgalom következőleg alakult. Volt 1859

HAVÁBAN	BETÉTEL		KIVÉTEL	
Április	334.912	72	511.410	79
Május	351.297	16	720.713	12
Junius	327.373	90	599.783	67

A választmány már februárban tett lépéseket az osztrák nemzeti banknál 200.000 frtnyi kölcsön iránt, melyet ez készséggel meg is ajánlott. Azután jelzálogos nagyobb adósoktól 10%-os törlesztést kívánt. Minthogy ily részletfizetések nagyobb számmal könnyen befolytak és júliusban, a békekötés után, a betéti forgalom javult: az egyesület ismét mellőzhette a kölcsönt az osztrák nemzeti banktól.

A választmány az alapszabályszerű felmondás követelése nélkül fizettetett a betevőknek. A betéti állomány az év végén jelentékeny többletet mutat az előző évhez képest, a mely nagyobb számban egyébiránt az osztrák értékre történt átszámítás szintén tényező. 1859-ben történt a kezelés könnyítése végett, a be- s a kifizetési pénztár elkülönítése.

A betétek ezután egyre szaporodtak; 1861 derekán elérik a 10 milliót. Még a kereskedői bukásoktól sűrűn látogatott 1862-dik és az inséges 1863-dik évben is több volt a betétel, mint a kivétel. Ez utóbbi évnek július elsején lépett életbe az a betevő felekre

méltányos újítás, hogy a kamat a befizetést követő naptól fogva egész a kivételt megelőző napig számíttatik. E javításban is megelőzte, s pedig harmadfél évvel, a Hazai első az osztrák első takarékpénztárt, a hol ez az újítás csak 1866 január 1-én lépett életbe, s pedig azon változattal, hogy ott „nap“ helyett „köznep“ mondatik, tehát a vasárnap és ünnepnapra eső kamat elvész a betvőkre nézve úgy a be-, mint a visszafizetés alkalmával.

1864-ben a betétek 600.000 frttal megfogytak. A termés ez évben jobb volt ugyan, mint 1863-ban; de a közgazdasági viszonyok világszerte megromlottak; nálunk is kereskedők sorra buktak; az osztrák nemzeti bank szerződés szerint, kénytelen volt jegyforgalmát reducálni, a pénz megdrágult. Mindezt a Pesti hazai takarékpénztár betéti állománya is megsínylette. Így szeptember és október havában több mint 600.000 frttal haladta túl a kivétel a betételt. Volt ugyanis:

HAVÁBAN	BETÉTEL		KIVÉTEL	
Szeptember	647.806	15	949.013	54
Október	532.986	03	838.803	—

Megint az osztrák nemzeti bankhoz fordult 200.000 frt hitelért a választmány, de most sem kellett azt tényleg igénybe venni.

A betétek a következő években folyvást emelkedtek. Mozgalmas év volt az 1866-diki. A rossz gazdasági állapotok, a háborús előjelek igen sok betevőt már az év elején pénzének kivételére ösztönzött úgy, hogy az egyesület ápril havában szükségesnek látta az osztrák nemzeti bankhoz 200.000 frt kölcsönért fordulni, melyet azonban igénybe venni csakhamar fölöslegesnek mutatkozott. Mikor május elején a hadi készülődés költségeinek fedezésére a bankjegyek szaporítottak és azután nemsokára 215 millió államjegy bocsáttatott ki: oly tömegesen növekedett, különösen a békekötés után a betét, hogy valamennyi pénzintézet kénytelen volt a kamatot leszállítani.

A betéti forgalomról képet szolgáltatnak a következő adatok:

HAVÁBAN	FÉL	BETETT		FÉL	KIVETT	
Április	1940	593.848	20	2489	863.021	80
Május	2163	696.215	96	2820	1,057.752	67
Junius	2065	800.995	97	2043	690.508	59
Julius	2060	792.205	23	3879	1,104.288	82
Augusztus	2179	1,089.762	11	1889	703.105	19

Legnagyobb volt a kivétel, úgy a felek számát, mint a pénzösszegét tekintve, július havában, a königgrätzi csapás idején és akkor, midőn a magyar határt porosz csapatok átlépték. A békekötés után, augusztusban, megint erősen emelkedik a betétel és lényegesen kisebb a kivétel. Ha a Pesti hazai takarékpénztár-egyesület ekkor nem követi a kamat leszállításában a többi pénzintézetet: hozzáadódul a sok papírpénz, a melyet pedig nehéz volt, a pénzbőség közepette, gyümölcsöztetni. Bár inséges és egyéb jelzálogos kölcsönökre tetemes összegeket fordított az egyesület, mégis kénytelen volt a fölösleg egy részét idegen intézeteknél elhelyezni, másikat pedig értékpapírok, főleg földhitelintézeti záloglevelek vásárlására fordítani. Az egyesület az év végén leszállította a betéti kamatot annyiban, hogy 500 frtig fentartotta az 5%-ot, 500-tól 5000 frtig 4.5%-ot fizet.

A pénznek nagy áradata s a megfelelő gyümölcsözés nehézsége, kivált miután más pénzintézetek 3%-ig mentek le a kamattal, 1867 folyamán ismételten arra indították a választmányt, hogy módosítsa a betéti kamatot. Így június vége felé, érintetlenül hagyva a kisebb betéteket, az 500 és 5000 frt köztiek kamatját 4½%-ról 4-re szállította le. Fokozta minden irányban üzletét és még sem bírta másképp, mint értékpapírok újabb beszerzésével elhelyezni a fölös pénzt. Julius közepén a heverő készlet 600.000 frtra gyűlt; a 3%-ra való lemenetel a pénzintézeteknél általános lett. Az egyesület választmánya ennél fogva az 5%-ot már csak 200 frtig menő betéteknek adta meg; innen 500-ig 4, 500-tól pedig 5000-ig 3%-ot fizetett, a nagyobb betétek föltételei külön megegyezésre maradván. Ez a kamatozás azonban csak két hétig állott fenn; mert az élénk gabonaüzlet és a kereskedés általános föllendülése sok pénzt vonzott magához; minél fogva a választmány július vége felé megint helyreállította 500 frtig az 5-ös, 5000-ig a 4-es kamatot, és ez utóbbit október 15-én 4.5-re emelte.

Minthogy 1868 első felében a betétek, a mult őszi s téli jó kereset következtében, megint tetemesen szaporodtak, — 20 milliót tetemesen meghaladtak —, a választmány ismét 4%-ra szállítja le az 500-tól 5000 frtig terjedő betétek kamatját és folyton nagy mennyiségű értékpapírt vásárol. 1869 június elején azonban, mikor a hitelválság jelei mutatkoznak, a választmány 1000 frtig terjesztette ki az 5-ös kamatot, az 5000 frtig menő betéteknek pedig 4.5%-ot juttatott. És mikor értékpapírok bőséges eladása után sem teltek eléggé a pénztárak és a válság nőttön-nőtt: augusztus végén a választmány a kamatot, a betétek nagyságára való tekintet nélkül, általában 5%-ra emeli. A betétek nagy csökkenése szeptemberrel kezdődik, a javulás pedig novemberrel köszönt be:

HAVÁBAN	FÉL	BETETT		FÉL	KIVETT	
Szeptember	4079	1,982.463	47	5089	3,115.496	38
Október ...	3951	2,281.878	88	4673	2,576.335	09
November .	4791	2,504.908	16	4356	2,455.565	59
Deczember	3958	2,702.106	01	3931	2,176.433	17

A betéti állomány az év vége felé, az üzleti élet pangása következtében, öregbedik és 28 millióval, tehát lényegesen nagyobb összeggel záródik, mint 1868-ban.

A hitelválság kiterjedt 1870-re s folytonossága miatt a kór még inkább pusztított mint a kitörés évében. Egy ideig a betétek állása türehető volt ; de az egyesület hitelét nagy mértékben vették igénybe, a miért is a választmány több tekintetben megszorításokat határozott el. Bukások következtek egymásután, melyekkel az egyesület is károsult : az új betétek gyérültek. Az osztrák nemzeti bank az egy év előtt 4-ről 5-re emelt, leszámítolási kamatot most július havában szokatlan magasra, 6%-ra, az előlegezési kamatot pedig 6.5%-ra emeli. A francia-német viszály, mely hazánkban is nagy izgalmat keltett, július 19-én, hadüzenetté fokozódott. Ez időtájban a Hazai első takarékpénztárnál a betéti forgalom így alakult :

HAVÁBAN	FÉL	BETETT		FÉL	KIVETT	
Július	4543	2,184.511	53	6948	3,313.417	03
Augusztus .	4099	2,029.248	46	5359	2,976.094	74
Szeptember	3668	1,821.383	44	4090	2,235.175	06
Október ...	3872	2,233.419	49	4234	2,034.868	14

A választmány a rendkívüli szükséglet fedezéséről jókor két irányban gondoskodott. Az egyesület az osztrák nemzeti banktól most tetteg először 500.000 frt előleget vett értékpapírok alapján, azután 360.000 frtnyi váltót nyújtott be visszleszámítolásra ; másfelől meg a magyar földhitelintézetől fedezet mellett, folyó számlára vett 1,350.000 frtot. Ezenkívül folyton eladatott árcsökkenésnek kevésbé kített értékpapírokat. Az év vége felé javulnak a viszonyok; a földhitelintézet kölcsöne már ekkor, az osztrák nemzeti banké pedig 1871 elején fizettetik vissza. Ez utóbbi egész év nyugodalmas és a betéti állomány 1871 végén jóval 30 millió fölül emelkedik.

1872-ben a túlspeculatio nálunk és még inkább Ausztriában újra felburjánzik; a betétel, különösen a második félévben, az általános rossz termés után 678.000 frttal apad. Ha csupán a könyvecskékre történt befizetést nézzük, a betét csökkenni látszik; de ha, a mint kell, számba vesszük a pénztári utalványokra s a folyó számlára való betételt is: akkor az állomány több mint 3 millióval szaporodik.

Itt a helye, hogy ezen pénztári utalványokról, pénztári jegyekről tüzetesen szóljunk. Az egyesület 1873 február 1-jétől fogva bocsátotta ki ezen már 1868-ban tervezett és az alapszabályokban már 1870 óta hirdetett pénztári utalványokat. 1873 folyamán 11,206.000 frt ily utalvány jutott forgalomba s az év végén künn maradt 5,242.000 frt. Ezen betét rokon természetű a könyvecskékre berakott 27,529.296 frtnyi végállománnyal, és így a betét 1873 végén — ide nem számítva még a folyó számlára adott betéteket — tulajdonkép 32,771.296 frt, a mi az előző évi 30,141.255 frtnyi állományhoz képest, nagy hitelválság közepette, mindenesetre nevezetes javulás.

Ezt a gyarapodást úgy érte el az intézet, hogy a pénztári utalványokra betevő feleket, külön kedvezményekben részesítette. 1873 január 10-diki ülésében, a crisis küszöbén, a választmány szükségesnek tartotta új utakon minél több tőkét az intézethez vonzani. Elhatározta tehát, hogy február 1-jétől fogva pénztári utalványokat (pénztári jegyeket) bocsát ki, egyelőre 500, 1000 és 5000 frtról; 8 napi felmondásra 5, 15 napra 5·5, 30 napra 6%-os kamat fizettetik. A lejárt kamatok évnegyedenként vehetők fel. Ezek lényeges kedvezmények a másnemű betétek föltételeihez képest. Az utalványokat kiállítják úgy az anyaintézetnél, mint a fiók-pénztáraknál; a beváltás és kamatfizetés csak az illető kiállító pénztárnál történik. A pénztári utalványokra befizetett pénzek magasabb kamatját úgy hozta helyre a választmány, hogy a régiebb kölcsönökért az írásdíj $\frac{1}{2}\%$ -ról 1% -ra emelkedett és így ama díj egyenlővé vált valamennyi kölcsönre nézve.

Az év vége felé a tőkék visszavonulván a bukó s kétes vállalatoktól, valamint az árfolyamban sülyedő papiroktól, a takarékpénztárakhoz tódultak. Ezekre nézve pedig megnehezült, az ipar pangása s a bizalom megrendülése következtében, a pénz elhelyezése. Sokalták tehát a takarékpénztárak 1874 elején a betétekért az 5-ös kamatot, a mit előbb hosszú időn át készséggel fizettek. A Hazai első takarékpénztár-egyesület választmánya ennél fogva január 16-dikán a betéti kamat mérsékléséről tanácskozott. Meghagyta egyelőre magát a kamatlábat, de a pénztári utalványoknál módosította, annyiben, hogy $5\frac{1}{2}\%$ ne 15, hanem 30 napi, 6% pedig ne 3, hanem 6 havi felmondás mellett járjon; a könyvecskékre betett

pénzekért 5·5-es kamat ezentúl is csak 3 havi felmondással járt. Egyébkint az általános kamatláb 5% volt.

Ezen nehezítés közrehatott arra, hogy a pénztári jegyek forgalma tetemesen megcsökkent. 1873 folyamán 11,206.000 frtnyt bocsátott ki az egyesület, 1874-ben csak 9,184.500 és 1875-ben 3,554.000 frtnyt. Később rövid felmondás mellett, kisebb lévén a kamat, mint a könyvecskére való betéteknél, a mely utóbbiakat pedig rendszeren felmondás nélkül fizetik ki: a pénztári jegyeket nem kedvelték többé. Azért az évi végállomány is, mint a mellékleten látható, rohamosan hanyatlott, úgy, hogy ezen betéti ág most már majdnem végkép elenyészett.

Ugyancsak 1873-ban honosította meg az egyesület a folyószámlára való betételt. Itt a pénztári jegyekkel ellenkező fejlődés mutatkozik. Kicsi a kezdet, de nagyra növekedett. Amott az első év végén a betéti állomány több mint 5 millió s most 18.000 frt; itt a folyó-számlán a betét 1873 végén 29.787 frt és most 1889 végén 5,165.290 frt. Ezen pénzek egészen betéti természetűek és rendszeren azokkal hasonló kamatozásban részesülnek. Kevésbé mozgó, mint a könyvecskékre befizetett tőkék, nagyobb tételekből alakulnak; pénzintézetektől, nagy családoktól, tekintélyes cégektől, testületektől, egyletektől erednek. A folyó számlára elhelyezett pénzek mindenestre a betéti állományhoz tartoznak; a XII. mellékleten külön is ki vannak mutatva s a betéti főösszegben is befoglaltatnak.

Mikor 1873 május havában a hitelválság kitört és a pénz megrágult, a választmány felhatalmazta az igazgatót, hogy a rendszeren nagyobb kamatot adjon hosszabb időn megnyerhető betétekért. Ennek fejében fölemelte a leszámítolási kamatot 3 havi váltóknál 7, 4 haviaknál 8%-ra s csak úgy hosszabbította meg a váltóhitelt, ha a lejáratkor legalább 20% törlesztetett. Ez időtől fogva a pénz szaporodik, minélfogva 1874 kezdetén, azután szeptember havában és újból 1875 elején fokozatosan szállította a választmány a hosszú felmondáshoz kötött betétek kamatját. 1876 augusztus közepén a pénzkészlet újabb szaporodta miatt a betéti általános kamat 4% lett. Augusztus közepén, mikor a keleti láthatár elborult, a betétek ismét apadóban voltak; ennek következtében megint 5%-ra emelték a betéti általános kamatot, egyszersmind 7%-ra az escompte s előlegezés kamatját. Az év vége felé, minthogy az orosz-török háború elkerülhetőnek látszott, az aggodalom némileg oszlott és a betétek megint annyira szaporodtak, — közel 45 millióra mentek — hogy árfolyamukban szállott nagyobb mennyiségű értékpapírt vásároltak. A pénzkészlet azután egyre emelkedett és mivel más intézetektől nagy összegeket raktak be az egyesületnél: 1877 márczius elején 5000, július közepén pedig 1000 frtra szabták azon határt, a melyen túl csak 4% jár a betétekért. A betétek nagy szaporodása a jó ter-

mésnek és a jó áraknak köszönhető. A kiviteli conjunctura kedvező volt, mert az orosz és román gabonának el volt zárva, különösen a Fekete-tengerről, az útja. A betéti kamat leszállítása daczára, az összes állomány az előző évihez képest, majdnem öt milliónyi többlettel, vagyis majdnem 50 millióval záródik. Az igazgatóság azért egyre értékpapírt vásárolt és tetemes összegeket helyezett el bank- és állampénztári kamatozó jegyekbe.

1878 első felében tovább is kedvezők voltak a gazdasági viszonyok, bár a san-stefanói béke után nem soká felszabadult orosz export nyomta a gabonaárakat. A pénzkészlet szaporodik, a pénztári jegyek kamatja leszállittatik. Bosznia megszállása azonban fordulatot képez ; a betétek az év végeig vagy 600.000 frttal apadnak. Ez éven túl a betétek végállománya folytonos progressiót mutat. Az évi gyarapodás különböző mértékű : néha fél millió, néha tíz annyi, vagyis 5 millió. 1880-ban közel jár az állomány a 60 millióhoz, hat évvel reá túl van a 80 millió, és most az 50-dik év végén, eljutott a 91 millióig. Az 1873—74-diki hitelválság óta általában nem a betétek gyűjtése s megtartása, hanem azoknak kellő gyümölcsözése okozott az igazgatóságnak gondot. Nem akasztotta meg semmikép a betétek dús gyarapodását a postatakarékpénztáraknak meghonosítása ; az egyesület üdvözli ezen intézményt, mert elismeri hasznos voltát a maga körében. Szívesen látja az egyesület magának az anyaintézetnek épületében levő egyik ilyen postatakarékpénztári hivatalt.

Ha csupán a könyvecskéken álló betéteket tekintjük, akkor az utóbb említett évek sorából az 1882-diki mutat visszaesést. Az év elején nagy hitelválság támadt Párisban, a mely visszahatásában BONTOUX magyar alkotásait is megingatta ; a pénz megdrágult nálunk is, az osztrák-magyar bank október havában 1%-kal föl-emelte a leszámítoló s előlegezési kamatot. A Hazai első takarékpénztár-egyesületnél szeptember havában még betett 6200 fél 5,045.655 frtot és kivett 6007 fél 5,013.940 frtot. Október havában beállott a rossz fordulat és az általános gazdasági s pénzügyi viszonyokat rontotta még a közönségnek azon aggodalma, hogy a betéteknek épen akkor tervezett magasabb adóját a betevők fogják viselni. A forgalom az év utolsó hónapjában így alakult :

HAVÁBAN	FÉL	BETETT		FÉL	KIVETT	
Október . . .	6397	4,390.898	62	6692	4,899.536	35
November .	6794	4,473.055	62	5981	5,239.056	82
Deczember	6107	4,169.268	78	6012	5,204.397	33

A kivett összeg ezen 3 hónapban 2,309.767 frttal haladta túl a betéteket és pedig túlnyomó volt a nagyobb betétek kiszedése. Azért az igazgatóság azt határozta, hogy 1883 kezdetétől fogva a 4·5%-os kamat 50.000 frtig menő betétekig terjed ki, s hogy a kisebb kamatra elhelyezett pénzekért is 4·5% jár. Kihirdette továbbá, hogy a tőkekamat-adót, ha a javaslat törvénynyé lesz, a 4%-os betétekért az egyesület fogja viselni. Hogy a 4·5%-nak említett kiterjesztése 50.000 frtig ez idő szerint helyes rendszabály volt, azt mutatja az az eredmény, hogy nyomban január havában kivett ugyan 10.018 fél 5,630.153 frtot, de jóval kevesebb, vagyis 9496 fél, 6,469.657 frtot tett be. A betétek ismét annyira szaporodtak, és gyümölcsözések annyira megnehezült, hogy az igazgatóság a 4·5%-os általános kamatot február 3-dikán megint 4-re szállította le — az osztrák-magyar bank ugyanekkor $\frac{1}{2}\%$ -kal leszállította a kamatlábat — és csak a rövidebb vagy hosszabb felmondáshoz kötött nagyobb betétek számára tartotta fenn a 4·5, 5 és 6%-ot. Csakhogy az ezek után február 1-jétől fizetendő 10%-os adó a felek rovására esik; kivéven a pestmegyei árvapénzeket, a melyekért az adót az egyesület vállalta el.

A kamat ezen időszerű változtatása — mint láttuk — nem akasztotta meg a betétek folytonos öregbedését. Hogy 1883-tól kezdve minő kamatra, mekkora tőkék voltak és vannak jelenleg elhelyezve, s hogy ezen betétek, nagyság szerint, mikép oszlanak meg, azt két táblázat részletezi, melynek adatai sokféle gazdasági s társadalmi érdekes reflexióra szolgáltatnak anyagot; ép úgy, mint azon harmadik kimutatás, mely azt tünteti fel, hogy az 50 évfolyamán egy-egy betevő, évenként átlag, mekkora tőkét rakott össze az egyesületnél, és hogy mennyire emelkedett egy-egy félnek átlagos évi betétele.

*

A betétek történetéhez tartozik okvetetlenül ama mellékközlételek előadása, melyeknek azok a befizetésnél és kivételnél alávetve voltak és vannak.

Kezdetben a betétek elfogadására vagy visszafizetésére hetenként rendszeren csak „három nyitott napja“ volt a hivatalnak: kedden, pénteken és szombaton; pesti vásárok alkalmával az elővásár péntekétől kezdve egész vásárheti keddig (bezárólag) öt napon át folyton nyitva volt a hivatal, úgy szintén január és július első hetében minden köznapon, a félévi kamatok kifizetése végett. A hivatalos órák voltak: délelőtt 9-től 12-ig, délután kedden és pénteken 3-tól 6-ig, szombaton pedig — mivel ekkor a heti forgalmat összefoglalták, könyvelték — télen 4 órától 7-ig, nyáron 5-től 8-ig. Három nap az akkori forgalomnak bőven megfelelt; kedden és pénteken ugyanis Pesten, szombaton pedig Budán a várban volt heti vásár. Ama renden az 1843-diki alapszabályok annyiban változ-

tattak, hogy csakis a három napot tartották meg és pedig úgy, hogy kedd és péntek a befizetésekre, szombat a visszafizetésekre szolgált; a délutáni hivatalos órák pedig egyaránt 3-tól 6-ig tartattak. 1846-tól fogva szombat kivételével, minden nap volt hivatal, de a közönség számára csak 9 órától d. u. 1-ig; ezen napok közül betéteket elfogadtak hétfőn, kedden és szerdán, visszafizetések történtek csütörtökön és pénteken. Délután az irási s számolási munkák folytak. Szombaton a heti zármérleg készült és választmányi ülés tartatott.

Nemsokára szükségessé vált minden hétköznap 9 órától d. u. 1-ig nyitva tartani a hivatalt, úgy a be-, mint a kifizetésekre.

A betéti könyvekért kezdetben díjak jártak. Az 1840-diki alapszabályok szerint 20 p. frtnyi betételig semmi, 50 frtig 6 p. krajczár, 50 frttól 100-ig 8 és azon fölül 10 kr. járt. Az 1843-diki alapszabályok a tarifát kiegészítették annyiban, hogy 101-től 150-ig 10 p. kr. és azon túl 20 p. kr. fizetendő. 1846-ban kiegészítették a díjszabás úgy, hogy 300 frtig járt 20 kr., 301-től 1000-ig 30 kr., 1000 frtos betéteken felül pedig mindenik 1000 frtért külön 30 kr. 1858 végén, mikor a pengő pénzről az osztrák értékre való átmenetelt rendezték, ezen díjakat újból megszabták és leszállították némileg; 1862 végén pedig egészen eltörölték. Az elmaradó bevételt azzal pótolhatta a választmány, hogy a mely kölcsönöknél addig minden 100 frt után 10 krajczár irás- és kezelési díj járt, azoknál azontúl 12 kr. volt szedendő.

Az egyszeri betétel, valamint az egy könyvecskén álló összeg maximumáról, továbbá a fizetett kamatok nagyságáról, mint lényeges föltételekről, tüzetesen szoltunk már az intézet igazgatását tárgyzó II. és a jelen fejezetben.

Említsük meg itt először is a legkisebb betételt. FAY tervezete s az 1840, 1843 és 1845-diki alapszabályok szerint a legkisebb betét, melyet a takarékpénztár elfogadott, 20 pengő krajczár volt; az 1857-diki javaslat egynegyed frtra teszi. A cs. kir. helytartótanács november havában közli a belügyministerium azon rendeletét, mely szerint, az összes takarékpénztárak egyöntetű kezelése végett, a legkisebb betétnek 1 frtban való megszabását sürgeti. A választmány a fölterjesztett alapszabályokra utal és kéri mindenekelőtt azoknak jóváhagyását. Egyelőre az egynegyed frt betéti minimumnál marad és a magyar kir. helytartótanács azt helyben is hagyja. Így a kezdettől fogva 20 pengő vagyis 35 osztrák értékű krajczárral megszabott betéti minimum leszállt 25 o. é. krajczárra. Ekkor mondatott ki először az, a mi különben kezdettől fogva érvényben állott, hogy a kamatozás 1 frtnál kezdődik. 1870-ben a betétek roppant öregbedése és a pénzérték csökkenése folytán, a legkisebb összeg 1 frtra emeltetik. 1880-tól fogva az első betét minimuma 5 frt, de a felfizetés lehet 1 frt is.

Láttuk, hogy eleinte a kamatozás a befizetést követő hó 1-jével kezdődött és a kifizetésnél megszűnt az előző hó végével; később a kamatozás már a hó 16-dikán kezdődött, ha annak első felében történt a befizetés, és a kamatozás csak 15-dikén szűnt meg, ha a visszafizetés a hó második felében történt. Mikor pedig végre az lett a szabály, hogy a kamat a berakást követő naptól a kivételt közvetlenül megelőző napig jár, több tekintetből szükséges volt az az intézkedés, hogy kamat csak oly betételekért fizettetik, melyek, egy időben legalább 15, majd, 1872 kezdetétől fogva, legalább 8 napig voltak elhelyezve. Jelenleg ki van kötve az is, hogy, ha 30 napon belül vétetik vissza a betét, akkor a bejegyzett kamatlábnál — mint ez igen rövid hitelért helyén is van — 1-gyel kisebb százalék fiztetik.

A betétek folyóvá tételére nézve fontos mozzanat a felmondási határidő fokozása a visszafizetendő összeg nagysága szerint. Eredetileg 50 p. frtig nem kellett felmondás, 100 frtig kellett 8 nap, 400 frton felül 1 hónap. 1846-ban úgy egészítettet ki ezen szabály, hogy 2000 frtig 2, ettől 5000 frtig 3 hónap volt a felmondási idő. Az 1865-diki alapszabályok szerint, 100 frtig nem kellett felmondás, 101-től 500-ig 15 nap, 501-től 1000-ig 30 nap; egyebekben nem történt változtatás. Az ezután következő két alapszabályi módosítás alkalmával történt a 2000 frton fölüli visszafizetés felmondási idejére nézve változtatás; de 1876 óta mai napig ezek a felmondási határidők:

			100 frtig	semmi
	100 frton fölül		500 frtig	8 nap
500	„ „	1000	„	15 „
1000	„ „	2000	„	30 „
2000	„ „	10.000	„	3 hónap
10.000	„ „	50.000	„	6 „

50.000 frtnál nagyobb betétek kamatlábat s a visszafizetés módozatait az igazgatóság külön állapítja meg. Az alapszabályok mindig kimondották azt, hogy a körülményekhez képest, a betétek előbb is visszafizettetnek. És az intézet az igen nagy összegek kivételével, rendszerint a felmondási idő bevárása nélkül, azonnal fizetett; az alapszabályszerű haladékokat nem vette igénybe máskor, mint az 1848—1849-diki válságos napokban és rövid időre 1854-ben a krími háború okozta nehézségek közepette. De már az inséges 1863-dik évben, az 1866-diki háború, az 1869-diki hitelválság, az 1873—1874-diki pénzzavarok és az 1878-diki tömeges kivételek alkalmával, nem ragaszkodott az igazgatóság a felmondásokhoz; készségesen, azonnal fizettetett és nagyrészt ezzel is mindinkább szilárdította a Hazai első takarékpénztár iránti közbizalmat.

Korábbi alapszabályokban ki volt mondva, hogy „a társaság részéről eszközöndő felmondásoknál ugyanezen határidők fognak megtartatni“; de 1880 óta ez a kikötés elejtetett, a betevők csakis saját kívánságukra kapják ki pénzüket. Nem is volt gyakorlati szükség gondoskodni azon esetről, hogy az intézet a betevőknek kívánságuk ellenére, visszaadja a betéteket.

A kamatok tőkésítésére nézve mindössze kevés változás történt. Már az első alapszabályok szerint január és július első hetében ki volt vehető a kamat; ha ki nem vették, azonnal tőkésítették; csak az első évben nem fizetett ki az intézet sem tőkét, sem kamatot. Az 1858-diki megállapodás szerint a tőkésítés február és augusztus 1-jétől fogva kezdődött, ha a kamatot január és július folyamán ki nem vették; az 1865-diki alapszabályok azonban visszatértek az előbbi helyes tőkésítési határidőhöz és ez a rend érvényes ma is.

A betétek és kamataik elévüléséről a takarékpénztár 1839., 1843. és 1845. évi alapszabályai nem intézkedtek, később pedig többször változtak intézkedéseik az uralkodó jog szerint. Kezdetben tehát 32 évet kellett az elévülés határidejének tekinteni. Először az 1854 február 25-diki közgyűlés foglalkozott az ügygyel és kijelentette, hogy a revisió alá veendő alapszabályokban mondassék ki, hogy a betétek az utolsó felfizetéstől számított 41 év múlva évülnek el. Az alapszabályi javaslat a cs. kir. helytartótanács budai osztálya s az intézet közt többszörös iratváltásra szolgáltatott okot. És midőn a nevezett hatóság az 1844 szeptember 2-diki osztrák takarékpénztári regulativumot 1857 szeptember 30-dikán mihez tartás végett leküldötte: az év végén tartott rendkívüli közgyűlés az említett regulativum 17. és 18-dik szakaszához alkalmazkodva, először is azt mondja ki, hogy „elveszett betéti könyvnél a megsemmisítési határidő nem a törvényben kiszabott egy év, hanem 6 hónappal telik el“. Továbbá kimondja, hogy az általános polgári törvénykönyv 1480. §-nak azon rendelete, melynél fogva a 3 évig nem követelt kamatok elévülnek, a takarékpénztári betételek kamataira nem alkalmaztatik; az intézetnek azonban szabadságában áll oly esetekben, mikor a kamatok elérik a betétel és felfizetés magasságát, a további kamatozást megszüntetni. A betett tőke s kamatai az utolsó betétel vagy kivétel napjától számítandó 40 év alatt évülnek el és az intézet tartalékalapjához csatolandók. A helytartótanáctól 1865-ben helybenhagyott alapszabályok csak azon megszorítást mellőzik, mely szerint a további kamatozás megszűnik, ha a kamat a betétek magasságát eléri.

Az 1870-diki alapszabályok a megsemmisítési határidőt 3 hónapra szállítják le s helyreállítják a magyar törvényben gyökerező 32 évi elévülést. Az alapszabályok ezentúl, úgy a megsemmisítésre, mint az elévülésre nézve egyszerűen a törvényekre utalnak. Az

1882-diki alapszabályokban foglaltatik először a következő rendelkezés: „A társaság fentartja azon jogot, hogy kivételes esetekben az elévült s a tartalékalapba átvett betéteket a közgyűlés az igazgatóság előterjesztésére kamat nélkül kiutalványozhassa“. Természetes, hogy a „kamat nélkül“ alatt azon kamatok értendők, melyek az elévülési időn túl lennének számíthatók. Az idézett határozmánynak az alapszabályokba történt fölvétele semmi gyakorlati újítást nem képez; mert a közgyűlések mindenkor, nem „kivételes esetekben“, de minden igazolt kérésre, az igazgatóság ajánlata folytán készséggel kiadták az elévült betéteket, az elévülési határidőig felgyűlt kamatokkal együtt.

Bizonyos álhiedelem keringett egy időben arról, hogy a Pesti hazai első takarékpénztár gyarapodását részint a szabadságharcban elhalt számos hazafi után maradt és elévült betétekből merítette. Ezen balhit illusztrálása, valamint annak kimutatása végett, hogy mekkora az az összeg, mely eddig, miután gazdája nem akadt, törvény és szabály szerint a tartalékalapra szállott: itt közöljük évről-évre egyfelől az elévült, másfelől az ilyen kifizetett betéteket.

ELÉVÜLÉS IDEJE			ELÉVÜLT BETÉT		EBBŐL KIFIZETTETETT	
ÉV	HÓ	NAP				
1876	október	17	3.067	38		
1877	április	30	179	—		
1878	február	11	750	30		
1880	márczius	31	8.251	70	519	91
1881	márczius	31	3.413	95		
1882	május	31	—	—	43	32
1882	december	30	962	91		
1883	márczius	23	—	—	1.775	34
1884	február	22	129	52		
1885	julius	22	1.629	31		
1886	január	16	6.303	82		
1886	január	29	2.432	33		
1886	február	20	—	—	6.897	30
1886	február	24	—	—	2.419	08
1886	márczius	10	2.816	36		
1887	január	18	—	—	146	11
1887	február	25	252	82		
1888	február	21	185	63		
1889	február	26	496	31		
			30.871	34	11.801	06

Ötven éves fönnállás mellett, mindössze nem sok az egész elévült összeg; de elég tekintélyes annak készséggel kifizetett hányada. Am álljanak elő azok, kik tulajdon-jogukat kellő időben nem érvényesítették: a Pesti hazai első takarékpénztár-egyesület, meg vagyunk róla győződve, sohasem fog késni a tartalékalapot különben megillető elévült betétek kiszolgáltatásával.

*

Ezen részletes fejtegetésből kiderül, hogy a gazdasági s politikai élet minden erősebb lüktetése azonnal érezhető volt az egyesület betéti állományán, és hogy e tőkék emelkedésén és csökkenésén az ország és a főváros anyagi fejlődése, mint fokmérőn, leolvasható. *Saxa loquuntur*; de a számoszlopok is beszélnek. Az ezen fejezethez tartozó, a XIII—XVII. mellékleteken levő számcsoportok, valamint az ezeket és a betétek elhelyezését — miről a most következő fejezetek tüzetesen szólnak — vázoló rajz érthetően hirdetik 50 évnek viszontagságos fejlődését; hirdetik a kezdet lassú haladását, majd a rohamos emelkedést; de hirdetik mindenekfölött a növekedő közbizalmat a Hazai első takarékpénztár-egyesület iránt.

„1840-től kezdett a földművelés élénkebb beruházások és javítások tág terévé válni. Ezen korszakban változtak meg a magyar földbirtokos hitelviszonyai. Azelőtt az alapítványi pénztárak, de magánosak is elegendő, törvényes kamat mellett kölcsönpénzzel látták el a magyar földbirtokost. Az 1840-ben hozott váltótörvény egészen megváltoztatta ezen viszonyt s az országgyűlési három évi szünetelő elég sajnós tapasztalásokat mutatott, melyek a magyar földbirtokhitelnek hitelintézet általi segélyezését szükségesnek bizonyították.“

LÓNYAY MENYHÉRT.
A földbirtoki hitel s különösen
a földhitelintézetek. 1857.

A választmány az egyesületnek már második havi működésében szükségesnek találta, hogy az ingatlanokra adott kölcsönök körül az alapszabályoktól némileg eltérő új magatartást kövessen. Egy bizottság FÁY elnöklete alatt a kölcsönzési módokra nézve még februárban javaslatot dolgozott ki s azt a márczius 25-iki nagygyűlésnek előterjesztette. A módosítás mindenekelőtt arra czélt, hogy a betétek, melyek 50 frt erejéig felmondás nélkül bármikor, a nagyobbak pedig aránylag rövid felmondással kivehetők: ne helyeztessenek el túlnyomólag ingatlanokra, a honnan a pénz, az alapszabályok szerint, de a kölcsönök természeténél fogva is, csak hosszabb idő múlva vehető vissza. Hogy e szerint az intézet zavarba ne jusson, kimondotta a bizottság javaslatára a nagygyűlés, hogy elsőség adandó az osztrák állampapírokra kért és könnyen pénzzé tehető, valamint a váltókra igénybe vett kölcsönöknek; egyúttal azonban az ingatlanokra adandó kölcsönökön tágitott annyiban, hogy a pesti s budai házakra ezentúl, nem az egy évi jövedelem, mely különben sem látszott helyes mértéknek, hanem a gondosan megállapítandó becsérték egy negyedéig, azonban egy kötelezvényre legföljebb 5000 pengő forint legyen adható.

Az első évben a választmány az összes kölcsönöknek jóval több mint felét — 60.810 p. frtból 35.210-et — ezen három üzletágra fordította; 20.100 p. frtot adott pestmegyei nemesi birtokra, jobbágyoknak pedig épen semmit. Az év folyamán e miatt a megyéből többfelől lehetett megjegyzéseket hallani s ez a körülmény szóba is került az 1841 január 3-diki közgyűlésen. A választmányt azonban, bár tagjai nagyrészt kereskedők voltak, a hitelezés amaz irányzatában nem a kereskedői hitelszükségletnek első sorban való figyelembe vétele, hanem azon mindenekfölött álló tekintet vezérelte, hogy a betétek mindenkor kifizethetése végett könnyen és rövid időközökben visszakerülő kölcsönökre adassék ki a pénz. A közgyűlés elismerte, hogy az alapterv szerint az intézet egyik

főbb hivatása jobbágyoknak kölcsönt adni; azonban, az említett okoknál fogva, 1841-ben még nem kívánta megkezdeni ezen hitelezést, hanem csak akkor — úgy hitték 1842-ben — midőn az intézet sajátjából, a tartalékpénztárból fog ily kölcsönöket adhatni.

A jobbágyok is az innen vett hitellel jobban járnak; minthogy az esetleg szükséges gyorsabb visszafizetéstől elválhatlan zaklatásnak így nem lesznek kitéve.

FAY az október 31-diki közgyűlésen megint szóba hozta az ügyet, mire őt felkérték, hogy, többedmagával tanácskozáván, terjeszsen elő a jövő év elején tartandó közgyűlésnek a jobbágykölcsönök tárgyában javaslatot. A január 9-dikén tartott közgyűlés a javaslat folytán elhatározta, hogy jobbágykölcsönöket ad a megye egész területén, bár csak egy részében készültek el az 1840: XXI. törvényczikk-rendelte betáblázási könyvek; de meg fogja a megyénél sürgetni azoknak befejezését. Kölcsönt csak a jó magaviseletét igazoló jobbágy kap. A fekvőség értékéhez számíttatnak, a törvényszerű jobbágyi állományon kívül, a szőlők és a megváltott irtások; zselléknél a szerzemény-földek, szőlők és irtások. Házak csak azon összegben vétetnek tekintetbe, a melynek erejéig tűzkár ellen biztosítvák. Kölcsön csak a tartalékpénztárból adható, a becsár negyedéig, de — a szóbeli sommás per hatályának az 1840: XI. törvényczikk által 200 frtra való kiterjesztése folytán — most már legfőlebb 200 frt és az alaptervben részletezett 6 évi törlesztés mellett. A kamat vagy tőkerészlet fizetésében késedelmes adós kölcsöne felmondottnak tekintetik és a tartozás rajta végrehajtás és árverés útján megveendő.

Ezen föltételeknek kihirdetése után a választmány nemsokára megkezdte a jobbágykölcsönök megszavazását és adott 1842-ben, csakis pestmegyei jobbágytelkekre, a tartalékpénztárból kölcsönöket. Ezek az év végén, az előbb említett nehézségek következtében, még csak 2100 p. frtra emelkedtek. Ezután évről-évre szaporodtak e kölcsönök, melyek kezdetben túlnyomólag a tartalék- és utóbb a közpénztárból adattak. A jobbágytelkekre nyújtott kölcsönök 1843 végén: 16.930 és 1844 végén: 34.770 p. frtot tettek; a mi, tekintve az egy telekre adhatott kölcsön maximumát, meglehetősen kiterjedt hitelezés volt. És a progressió a későbbi években még nagyobb.

Ugyanaz a közgyűlés részletes utasításokat szab meg arról, hogy mit és mi módon kell a nemesi birtokokra, másfelől a szabad mezővárosi ingatlanokra nézve igazolni, ha ilyenekre kölcsönt kérnek. Míg az első alapszabályok inkább általános szempontokat jelölnek meg, az 1843-dikiak a legapróbb részletekről adnak utasítást, főkép a „bírási jog“ tisztázása végett. A megkívánt összeírás hosszadalmas és költséges, de az akkori birtokviszonyok mellett szükséges is volt. A földbirtokra, valamint a pesti s budai házakra adható

kölcsönök maximumát azután az 1842 október 30-dikán tartott közgyűlés, mely a betét maximumát a kétszeresre emelte, az addigi legnagyobb összeg felével, vagyis 10.000 p. frtról 15.000-re fokozta; de egy-egy kötelezvényre azontúl is csak 5000 frt volt adható. Ezen fokozás mindjárt november 1-én lépett érvénybe. És mikor 1843-ban a betétek jelentékenyen szaporodtak és azoknak mindenkori gyümölcsöztetése gondot okozott: elhatározta a szeptemberi közgyűlés, hogy ezentúl ingatlanokra, pesti s budai házakra, a tiszta, tehermentes értéknek többé nem negyede, hanem harmada erejéig, maximum kitűzése nélkül, adható kölcsön.

Ugyanekkor szóba került az ilyen kölcsönöknek az évek hosszabb során át engedélyezendő törlesztése, miként ez bécsi s más intézeteknél fennállott, a mint ezt nálunk szerte vitatták és az 1844-diki országgyűlés rendszeres munkálata a „hitelintézet“-ről is célba vette.

Nagy mulasztásnak tekintették ekkor, hogy az előbbi országgyűlés, mikor a kereskedelmi hitelről törvényeket alkotott, egyúttal a földbirtoki hitel ügyében a szükséges intézményeket meg nem teremtette. E hiány most annál feltűnőbb volt, mivel az utóbbi három évben sok birtokos megérezte a váltótörvény szigorát. Sürgették a rendek és még inkább a főrendek, de a királyi előadások is a hypothekabank felállítását. A fölterjesztett munkálat szerint a hitelintézet Budán, a törvényhozás oltalma alatt állott volna. Kibocsát kamatozó hitelleveleket és törlesztésre kölcsönöket ad nemesi és városi földbirtokra, községeknek is, de csupán örökváltságok kifizetésére; jobbágyoknak azonban nem. A kölcsön a lekötött birtok értékének harmadrészéig terjedhet. Az intézet külön jogi privilégiumokat élvez. A legnagyobb kölcsön 200.000, a legkisebb 500 frt. Egy negyed % jár leszámítolási díj fejében; 1.5% pedig visszamarad a tartalékalap javára. A kamat 5, az évi törlesztés az eredeti tőke 1%-a. A tartaléktár alapítására az ország 200.000 frtot ajánl meg. A hitelintézet a nádor felügyelete alatt áll, a ki a királytól kinevezett igazgatósági tagokat, az országos ellenőrző bizottság jelentésére, felfüggesztheti. Az intézetnek 1845 július 1-én kellett volna működését megkezdeni.

Elmaradt azonban az intézet a kormány és az országgyűlés közti fontos differentiák miatt. A királyi válasz olyképen módosította a tervezetet, hogy világosan kitűnt, miszerint a kormány az intézetet politikai eszközül akarja felhasználni: az országos bizottság ellenőrzési jogát meg akarja szorítani, a koronától kinevezett igazgatóknak pedig tág discretionárius jogot adni. Elmaradt tehát a törvény megalkotása 1848-ig, az intézet felállítása pedig 1863-ig.

A Hazai első takarékpénztárnál a betétek 1844—1845-ben gyorsan emelkednek; szükségessé vált tehát az ingatlanokra adandó kölcsönök terét szélesbíteni. Bevonták Fehérmegyét, azután 1846-tól

fogva Bács-, Csongrád-, Észtergom-, Heves-, Hont-, Komárom-, Nógrád- és Tolnamegyét, a Jász- és Kis-Kun-kerületeket és a mind-ezen területeken fekvő szab. kir. városokat. Kölcsönt itt csak föld-birtokra adtak, házakra nem. A Pest- és az említett szomszédos megyei nemesi birtokokra a gondosan kinyomozott értéknek — kellő betáblázás és nagyobb jogi biztosítás végett, rendszerint zálogos átadás mellett — negyede, sőt harmada is kölcsönözhető; de a külső megyékben nem kevesebb, mint 2000 frt. A kölcsönös felmondási idő 1000 frtig egy, 2000-ig két, 3000-ig három hónap, azon fölül fél év. Jobbágykölcsönök most is csak Pestmegyében adatnak a tartalékalapból a fekvőség becsértékének egy negyedéig. A hat évi törlesztés ezeknél a korábbi módozatok szerint történik. Felmondottnak akkor is tekintendő az egész tartozás, ha a jobbágy a közterhek lerovásában késedelmes. Az 1845-diki alapszabályok a birtokállapot és érték, valamint a kölcsönkérő más anyagi viszonyainak kinyomozásáról az előbbieknél még messzebb menő s a birtok jogi természete szerint különböző utasításokat adnak. A pesti s budai házakra engedélyezhető kölcsönöknél ismét tovább ment az intézet, a mennyiben a népesebb utcákban levő díszesebb házakra a tiszta érték feléig ad kölcsönt.

A jelzálogos kölcsönök az utóbbi években, bár a kamatot nem mérsékeltek, tetemesen gyarapodtak. Az összes ilyenmű kölcsönök tettek :

1843. év végén	459.605 p frtot
1844. „ „	1,070.905 „ „
1845. „ „	1,491.389 „ „
1846. „ „	2,080.614 „ „
1847. „ „	2,596.081 „ „

Ezen jelzálogos kölcsönök közt különösen a nemesi birtokokra nyújtott hitel szaporodott, annak következtében, hogy az Pest- és Fehérmegyéről a főntebb említett többi szomszéd vidékekre kiterjedt. Lényegesen szaporodott a budapesti házakra nyújtott hitel is. Az utóbbi három évben a köz- és tartalékpénztárból a nemesi ingatlanokra, pestmegyei jobbágytelkekre s budapesti házakra adott kölcsönök így állottak p. forintokban :

ÉV VÉGÉN	NEMESI BIRTOKRA	JOBBÁGY TELEKRE	BUDAPESTI HÁZAKRA
1845	939.543	36.317	386.540
1846	1,187.963	71.572	560.384
1847	1,387.327	162.628	747.006

A kölcsönök egyik neménél sem okoztak az 1848—1849-diki események és az ezek után következett telekkönyvi s törvénykezési átalakulások oly forradalmat, mint a jelzálogos és főképp földbirtoki kölcsönöknél. Az intézet szervezetéről és igazgatásáról, úgy szintén a betétekről szóló fejezetben taglaltuk az 1848 : IX. törvényzikk 5. §-ában nyújtott moratorium végzetes hatását a takarékpénztárakra. De hogy ezek létökben megrendültek, az nemcsak magukra, hanem a földbirtokosokra nézve is súlyos csapás volt. Több kellett akkor és még számos éven át, az urbériséget vesztett, csak nagysoká kárpótolt földesuraknak, mint az 1848 előtti adósságok fel nem mondhatása. Az urbéri szolgálatok megszünése folytán, a volt földesuraknak számos eseléséget, béres-fogatokat, drága napszámósokat kellett fizetni, gazdasági eszközöket kellett beszerezni. A szabadságharcz okozta nyagi csapások és az osztrák adók terhe alatt a gyengébb existenciák teljesen megrendültek. Bőséges hitel igen sok bajt enyhíthetett volna ; de a hitelintézet, melynek felállítására az 1848 : XIV. törvényzikk a ministeriumot utasítja, csak másfél évtized múlva létesül ; az absolut kormány pedig nem birt, nem is akart a létező hitelintézeteknek, hogy a földbirtokosokat kölcsönben részesíthessék, segítségére lenni.

A Pesti hazai első takarékpénztár-egyesület választmánya az 1848 márczius 22-diki ülésben, mikor már a betevők kielégítése végett, kölcsönt volt kénytelen fölvenni, elhatározza, hogy egyelőre semminemű kölcsönt nem ad ; néhány nappal később pedig kimondja, hogy a lejárt és lejárandó kölcsönöket meg nem hosszabbítja, hanem haladéktalan fizetést követel. Ápril 19-dikén, mikor a nyugtalanság kissé oszlott, a választmány enyhítette ezen rendelkezését. Julius 21-dikén felszólítást intéz — a jobbagyiak kivételével — az összes kötelezvényes és zálogos adósokhoz, kik 1847 végéig kölcsönt kaptak, hogy vegyék tekintetbe az intézet nehéz viszonyait és törleszsenek november 15-dikéig 20%-nyi részletet. A közalapítványi igazgató, ki a 150.000 frt visszafizetését ismételve azzal sürgette, hogy a vallás- és közoktatásügyi ministeriumnak magának szüksége van a pénzre, a választmány épen az említett határidőre befolyó törlesztésekkel biztatta. A 20%-nyi részlet a volt nemesi birtokokra adott kölcsönökből 445.176 frtot tett és befolyt november közepéig csupán 75.587 frt. Ez nagyobb részt az alapítványi tartozás törlesztésére fordított ; ép ezért szükségessé vált a kormányhoz újból nagyobb kölcsönért fordulni. De nemcsak a földbirtokosok nem feleltek meg az intézet felhívásának, melynek teljesítésére, a moratorium miatt, nem is voltak szoríthatók, hanem az értékpapirokra előleget nyert adósok is csak igen csekély mértékben birták a papirok 20%-os árhanyatlását befizetéssel pótolni. A tőketörlesztést nem teljesített jelzálogos adósok ellen a további eljárást abbanhagyta az intézet ;

de igenis elrendelte a végrehajtást a nagy terjedelmű kamathátralékokért, a melyeknek lerovásától a moratorium az adós földesurakat nem is mentesítette. Ennek sem volt foganatja; a kamathátralékok folyton szaporodtak és 1849 végén 50.000 frtot meghaladtak.

Az ingatlanokra adott kölcsönök állománya 1848—1849-ben lényegesen csak a budapesti házaknál csökkent; a földbirtokosoknál csak annyira, a mennyire az említett önkényes törlesztés ment. És minthogy 1850-ben semminemű új kölcsön ingatlanra nem adatott, a házakon állott korábbi kölcsönök pedig a törlesztéstől mentesek nem valának: ebben az évben is tetemesen megfogyott a jelzálogos adósságok ez utóbbi része, míg a földbirtokiak keveset csökkentek. Fordulat állott be 1851-ben, mikor a gyarapodó betétek a hitelezést ingatlanokra ismét lehetővé tették. Az év elején a választmány a földbirtoki viszonyok új alakulása s a jelzálogi biztosítás ingadozása következtében kimondotta, hogy, míg a rendszeres telekkönyvek el nem készülnek, addig csak pesti s budai házakra, mint a melyekről előbb is rendes telekkönyvet vezettek, fog kölcsönöket adni. Junius vége felé módosította megállapodását. Kormányrendelet jelent meg ugyanis, mely szerint a nem-nemesi birtokokra adandó kölcsönök addig, míg a telekkönyv el nem készül, nem a megyénél, hanem a járásbiróságnál tábláztatnak be, a mi sok utánjárást és időhaladékat okozott; ellenben a volt nemesi birtoknál a betáblázás tovább is a központban, a megyei törvényszéknél, intézhető el. Ennélfogva a választmány ez utóbbiakra megint kész volt kölcsönöket adni. Mindamellett a betétek gyarapodása nagyobb része váltókra, azután házakra s igen kis részben földbirtokokra helyeztetett el. Ez a megoszlási arány 1852-ben még szembeszökőbb volt.

A földbirtoki hitelviszonyok igen nyomasztók voltak; az uzsora a gazdák közt sűrűen pusztított; méltányos áron elérhető kölcsönökre vékony forrásul csakis az árvák és a közalapítványok pénze szolgált. Vajmi sekély ér a földbirtokosok tenger szükségletéhez képest; kivált, ha tekintetbe vesszük azt, hogy a kormány a közalapítványi pénzeknek minél nagyobb részét államadósságokba fektetni rendelte. A takarékpénztár-egyesület igyekezett, a telekkönyvek elkészülésével lépést tartva, mindinkább kiterjeszteni a hitelezést ingatlanokra; de az osztrák polgári törvénykönyv behozatala visszaszorította ama hitelnyújtást. Ezen törvény ugyanis a kézi- s jelzálogra adott kölcsönök kamatját 5%-ra szabja, az addigi 6%-os törvényes kamat ellenében. A betétekről szóló fejezetben ezen intézkedés hatását tüzetesen tárgyaltuk. Annyi bizonyos, hogyha 5%-os kölcsönök mellett, a betétek kamatja általánosságban 4%-ra szállíttatik le: akkor a felek, a pénz azon idő szerinti ára mellett, legnagyobb részt kiveszik betéteiket és a takarékpénztár nemcsak nem adhat ingatlanra új kölcsönöket, de a régieket is, melyekért különben a 6%-os

kamat tovább is szedhető volt, kénytelen felmondani. A betéti kamatnak óvatos szabályozása mindenekelőtt lehetővé tette a régi kölcsönök meghagyását; de újakat 5%-ra, több éven át vajmi keveset nyújtott az intézet, úgy, hogy azoknak állománya, csak úgy, mint a lombard-hitelnél, egyre csökkent és a szaporodó betéteket a 6%-kal folytatott váltóleszámítolásban kellett hasznosítani.

A kormány az osztrák nemzeti banknak 1855 október havában jelzálogüzleti osztály nyitását engedélyezte s szükségesnek tartotta a bankot ily kölcsönök tekintetében minden kamatmegszorítástól mentesíteni. Ezen üzletág engedélyezésével s a kamatszedés szabadságával jutalmazni kívánták a bankot, a kincstárnak tett szolgálatoért; de a magyar ház- és még inkább földbirtokosnak nagyon keveset ért az az 1857-től fogva — mert 1856-ban egész Magyarországra 4 kölcsön 87.150 frttal jutott — évenként adott néhány milliónyi, nagyobb bankkölcsön, mely épen nem volt olcsóbb, mint lett volna a takarékpénztárak által sokkal bővebben nyújtható kölcsön, ha azok — nem mint a jegybank, tetszés szerinti — hanem a törvényes 6-os kamatot szedhetnék tovább is. Hisz az osztrák nemzeti bank 1856 szeptember havában a helyi váltók leszámítolási kamatját 5%-ra emelte. Ha ez a kamat rövid hitelre, vajon megfelelő volt-e ekkor az 5% hosszabb törlesztésű kölcsönöknél? Hogy nem volt megfelelő Ausztriában sem, azt bizonyítja ama tény, hogy föl kellett menteni a kamatszedési korláttól az osztrák általános földhitelintézetet és föl később az 1865 október 28-diki állam- és igazságügyministeri rendelettel az összes osztrák takarékpénztárakat a kamatszedés korlátjai alól, még mielőtt az uzsora elleni rendszabályokat eltörlő, a mienkkel rokon, 1868 június 11-diki osztrák törvényt megalkották volna.

Az ugyancsak 1853 május 1-én hatályba lépett ősiségi nyilt-parancs is lényeges hatással volt a kamatláb változására, a mennyiben a zálogos kölcsönök egy részéből jelzálogilag biztosított új kölcsönöket alkottak. Említettük föntebb, hogy az ősiség követelményeihez képest, az 1845-diki alapszabályok utasítása szerint, Pest-, de még inkább a külső megyékben nemesi birtokra a kölcsön a folyamodónak, többnyire nem rendes kötelezvényre, hanem úgy adatott, hogy az összeírt birtok, törvényes átadás (resignatioja) mellett zálogul rendeltetett, és a birtok a tulajdonosnak, a zálogos összeg kamatjában, külön szerződés mellett bérbe adatik; úgy azonban, hogy, ha szerződési kötelezettségének eleget nem tesz, a haszonbértől időközben is megfosztatik s másnak adatik. Az ősiségi pátensnek az ily elzálogosított javak visszaváltásáról szóló intézkedései a takarékpénztárnál az összes e nemű szerződések átvizsgálását tette szükségessé s a választmány 1854 végén kebeléből külön jogtudó bizottságot küldött ki a tárgy tanulmányozására.

Kitünt, hogy az intézet kezén levő számos zálogra nézve a visszaváltási idő már lejárt és így azon birtokok az intézet tulajdonává lettek. Volt azután sokkal több olyan zálog, melynél a visszaváltási idő még le nem telt. Az utóbbiakra nézve, a bizottság véleménye szerint, nem volt szükség más intézkedésre, mint figyelmeztetni az adósokat, hogy a kikötött idő alatt rendezzék újból a kölcsönt; mert a zálogos szerződést ezentúl meghosszabbítani nem lehet, és a kikötött idő után egy évvel a zálog az intézet tulajdonává lesz. A mi pedig, a pátens szerint, az intézetnek már is tulajdonává lett oly zálogokat illeti, a melyeket az adósok a szerződésben kikötött törlesztési időn túli tíz évben azért nem váltottak vissza, mert ki nem fizették az adósságot: ezekre nézve a választmány távolról sem akart jogával élni s azokat tulajdonul megtartani. Kész biztosító nyilatkozatot adni a feleknek, hogy azonnal kiadja a zálogot, mihelyt az adósság törlesztve lesz; de kész a visszaváltási határidőn belőli ilyféle zálogos adósságokat jelzálogilag biztosított kölcsönökké átalakítani. Az intézet nemcsak tulajdont nem akart szerezni a zálogból, melynek nem volt soha, s a kölcsönadásakor fennállott ősiség mellett, nem is lehetett egyéb rendeltetése, mint a kölcsönért erősebb biztosítékul, fedezetül szolgálni, hanem az egyesület a szerződések felajánlott átalakításával még positiv áldozatra is késznek nyilatkozott. Mert, ha a választmány mindent in statu quo hagy, a mitől eltérni, kölcsöneinek biztosítása végett, nem volt oka: akkor tovább is 6%-os kamatot húz vala; míg, ha új szerződések létesülnek, akkor — mint láttuk — csak 5%-ot igényelhet.

Az 1848 előtti földbirtoki kölcsönök egyik része, ezekhez képest, jelzálogilag biztosított, kötelezvényes kölcsönné alakult; másik részét, melynél a zálogos birtok, az ősiségi pátens alapján, a takarékpénztár tulajdonává lett, haszonbéri szerződésbe öltöztették. Az adósok zálogba bocsátott birtokuk bérlői lettek és az évi kamat volt a haszonbér; egyszersmind nyilatkozatot kaptak az egyesülettől, hogyha az abban említett „összeget“ melynek azonban nem volt „adósság“ a neve, lefizetik, akkor a birtok nekik át fog adatni. Mikor 1856 május végén Pest-Pilis- és Soltmegye legnagyobb részében a helyszínelési munkálatok be voltak fejezve, a választmány intézkedett, hogy az intézetnek kölcsöneiből származó igényei az ideiglenes telekkönyvekbe való fölvétel végett bejelentessenek. Ekkor kitünt, hogy a helyszínelés alkalmával többen, kiknek zálogul átadott birtoka a takarékpénztár tulajdona lett, magukat jegyeztették föl birtokosoknak. Ezek ellen természetesen a kellő jogorvoslattel kellett élni.

A takarékpénztárnak ingatlanokra adott kölcsöneiről különben érdekes tájékozást nyújt azon bejelentés, melyet 1856 augusztus

havában Pest-Pilis- és Soltmegyének (Kecskemét és N.-Kőrös kivételével) nemesi és községi, valamint Buda s Ó-Buda elkészült és föltárt telekkönyvébe tétetett. 1., Tulajdoni igényt reclamált 20 lejárt zálogszerződés alapján 20 személy ellen. 2., Zálogos igényt jelentett be 13 zálogszerződés alapján 26 személy ellen. 3., 79 nemesi birtokra betáblázott kötelezvényt 87 személy ellen. 4., Budai s ó-budai vagyona betáblázott 28 kötelezvényt 51 személy ellen. 5., 173 községi kötelezvényt 2127 személy ellen és 6., 33 lejárt és lejárandó zálogos birtokra nézve uri hatóságot jelentett be.

A földbirtoki viszonyok átalakulása még egy oldalról támadta meg a takarékpénztár kölcsöneit. Az urbéri kárpótlásról rendelkező 1854 január 16-diki nyiltparancs 44. §-a szerint ugyanis azon hitelezőnek, ki betáblázott követeléseit 1854 márczius 1-éig bejelentette, szabad választásától függ, vagy megelégedni az adósok ellen nyert elsőbbségi joggal és a tárgyalás alatti kárpótlási tőkére nem reflectálni, vagy pedig a kárpótlási kötvények útján való kielégítést kívánni. A ki az említett határidőig betáblázott követelését be nem jelentette s a jelzett választás iránti jogát elvesztette: az mindenesetre kárpótlási kötvényekkel elégített ki. A választmány intézkedett tehát, hogy mindazon betáblázott kölcsönökre nézve, melyeknek adósai urbéri kárpótlásra jogosítvák, kellő időben a bejelentés megtörténjék, nehogy az intézetet alacsony árfolyamú papirokkal — a névleges értéket valóságos helyett számítva — lehessen kielégíteni.

Jogainak ezen gondos megóvása után még mindig jelentkezett több adós, a ki megkínálta a takarékpénztárt, hogy vegye föl a földtehermentesítési kötvényeket. Tudták az adósok, hogy ezt az ajánlatot nem fogadhatja el az egyesület és valójában maguk is óhajtották, hogy mondjon le azon földtehermentesítési kötvényekre való igényéről, minthogy ekként a birtokosok vehetik át. Említett ajánlatukhoz azonban, melyben az intézetre nézve hátrány rejlett, még azt a maguk részére compensáló kívánságot fűzték, hogy, ha az egyesület nem akarja a kárpótlási papirokat átvenni, akkor hosszabbítsa meg a kölcsönt. Így egy főrendi hölgy, kinek neve az első alapítók sorát díszíti, 1856 január havában azt írja a választmánynak, hogy egy pestmegyei birtoka után, melyet egyedül a Pesti hazai takarékpénztárnak 1847-ben adott 14.000 p. frtos kölcsöne terhel, 32.000 frt urbéri kárpótlás van utalványozva. Mivel azonban nem akarja „ezen általa kegyelt intézetet ezen papirokkal kielégíteni“, kéri a takarékpénztár-egyesületet: válaszon a közt, hogy hagyassék meg nála az adósság további 5 évre s akkor fizetne 5%-ot, és a közt, hogy hagyassék meg nála a kölcsön a moratorium megszűnte utáni 10 évig, de úgy, hogy előbb is visszafizethesse; ez esetben 6%-ra kötelezi magát. A vá-

lasztmány készséggel elfogadta az alternatíva utóbbi ágazatát, valamint általában készséggel meghosszabbította az ingatlan kölcsönöket; minélfogva az illető földbirtokosok a földtehermentesítési papírok útján pénzhez juthattak.

A választmányban 1856 folyamán több ízben szóba hozzák, hogy itt az idő a jelzálogos kölcsönök újból való megindítására. Többfelől kérnek ily kölcsönöket; de azok csak 5%-kal adhatók. Ekkor történt, hogy a pesti cs. k. zálogház igazgatósága augusztus havában 50.000 frtnyi kölcsönt kér és, mert tudta, hogy 6%-on alól a takarékpénztár nem hajlandó azt megadni, már előre a helytartótanács beleegyezésével késznek nyilatkozott ezen magasabb kamat fizetésére. A választmány azonban felhívta a zálogház igazgatóját, hogy kérdeztesse meg egyenesen a belügyministeriumot: vajon fizetheti-e betáblázott kölcsönért, az osztrák polgári törvénytől eltérő magasabb kamatot? És miután a zálogház igazgatója a cs. k. belügyministerium engedélyét a 6%-os kamat fizetésére bemutatta, a választmány november 11-dikén a kölcsönt, a zálogintézet házára való bekebelezés mellett, megszavazta. Ez az első eset, hogy a takarékpénztár az osztrák általános polgári törvénykönyvnek hazánkban történt hatályba lépte óta, 6%-ra adott jelzálogos kölcsönt. És adta ezúttal felsőbb jóváhagyással.

Mielőtt a jelzálogos kölcsönöket újra megkezdené, a választmány folyamodást intézett a cs. k. igazságügyministeriumhoz az iránt, hogy engedje meg az intézetnek kivételesen 6%-os kamat szedését. A kérvény alaposan fejti ki ezen kérelmet. A betéteket viszonyaink közt 5%-nál kisebb kamattal nem lehet marasztalni; de ekkor nem lehet 5%-kal ingatlanra kölcsönt adni. Az egyesület kénytelen a betéteket egyedül a váltóüzletben gyümölcsöztetni, a melyben magasabb kamat szedhető; pedig a földbirtoknak van mindenekfölött kölcsönre szüksége. Magyarországon rég időktől fogva a 6%-os kölcsönt igen jutányosnak tartják és ha Ausztriában 1811-ben helyes lehetett zálogra a kamatot 5%-kal megszabni s mostanig fentartani: nálunk káros volt, a jelenlegi nehéz pénz- és hitelviszonyok közt, a hosszas gyakorlaton alapuló és pénzviszonyainknak megfelelő 6%-os kamatot hirtelen leszállítani. De hogy a birodalomnak nem minden részében tartható fenn amaz alacsonyabb kamat, ezt tanúsítja ama tény, hogy már 1818-ban Triesztben és Fiumében 6% szedését kellett megengedni, s hogy csak az imént engedélyezték a nemzeti bank jelzálogosztályának a kamatszédés szabadságát. Végre felhossa a kérvény, hogy a cs. kir. belügyministerium jóváhagyásával épen a folyamodó intézetnek 6%-os kamatot biztosított a pesti cs. k. zálogház, az ingatlanjának lekötése mellett fölvelt 50.000 frtnyi kölcsönért. Ezen folyamodást 1856 november 22-én Bécsben egy küldöttség adta át az igazságügy-

ministernek és ajánlotta a pénz- s belügyi ministereknek. Az eredmény az lőn, hogy 1857 márczius elején megtagadtatik a kérelem egyszerűen azzal, hogy a cs. k. igazságügyministerium nem érzi magát indíttatva az általános törvényes rendelkezéstől eltérést javasolni.

Ezen sikertelen lépés után a választmány elhatározza a jelzálogos kölcsönök megindítását; de kimondja, hogy a váltóüzletnek meghagyja az eddigi dotációt és a jelzálogos új kölcsönökre csak a betétek növedékét fordítja. Egyelőre a jelzálogos új kölcsönök maximumát 500.000 frttal szabja meg; de nemsokára elhagyta ezen határvonalt. Így négy évi szünetelés után 1857 ápril havában szavaz meg a választmány először kölcsönöket földbirtokra. És míg 1856-ban mindenféle ingatlanra 5100 frt kölcsönt ad az intézet, 1857-ben már 919.670 frtot szavaz meg 5%-kal. Ezen év végén a közgyűlés revideálja a helytartótanáctól már harmad ízben visszaküldött alapszabályokat és fölveszi ezekbe a 44. §. c) pontja alatt azon újítást, hogy „az intézet engedmény útján magához vált jelzálogilag bekebelezett oly magán-kötelezvényeket, melyek szabályszerű biztosítékot nyujtanak“. És 1858-ban csakugyan nagyobb számmal cessione útján magához vált, de csakis pesti és budai házakra magánosok által régebben adott, tehát 6%-os kölcsönöket. Innen van, hogy 1858-ban házakra 120.037 frtnyi új kölcsönt adhatott, még pedig az osztrák általános polgári törvénykönyv rendelkezése ellen, 6%-os kamattal. De adott ugyancsak házakra s fekvő birtokokra, 5%-kal is, 447.990 frtnyi kölcsönt.

Ezen összeget, legnagyobb részt, már márczius közepe előtt, szavazta volt meg a választmány; mert ezen hó 16-án tartott ülésében — miután ismételve visszautasította azon fölvetett eszmét, hogy a jelzálogos kölcsönöknek bizonyos maximális határt kell szabni — azt határozta, hogy egyelőre ne adassék többé ingatlanokra kölcsön. A kivételhez képest ugyanis a betétel nem szaporodott, a 4%-os betétel meg teljesen elenyészett. Másfelől az első két hónapban igen nagy arányt öltött a jelzálogos kölcsönzés. Az említett határozat után új kölcsönt csak 6%-os kötelezvényeknek magához váltása útján adott az egyesület; és ha ily alkalommal az eredeti kölcsönnek megtoldását kérték, ezt megtagadta. Egészen új kölcsönrel csak azon egy esetben tett kivételt, mikor november végén a Barsmegye, Nagy-Sarló községbeli leégett ref. templom és iskolaház fölépítésére 7000 frt jelzálogos kölcsönt kértek. Ezt megszavazta a választmány azonnal 5%-os kamatra.

1859 elején megint szaporodtak a betétek és február közepén megindították a jelzálogos kölcsönöket, még pedig nemcsak Pest-megyében, hanem — Bács kivételével — a határos megyékben is. A kamat 5%, fizetendő felévenként előre, s jár még minden 100 frtért

50 krajczár írás- és kezelési díj. A kölcsön törlesztendő az eredeti tőkének évi 3%-nyi részleteivel. A választmány elismerte ezúttal, hogy mialatt a telekkönyvek készültek, a földbirtokosok bajosan szerezhették meg a jelzálogos kölcsönökhöz megkívántató okmányokat és hogy az utóbbi években ennél fogva házakra sokkal több kölcsön adatott, mint fekvőségekre; de ezentúl az legyen a szabály, hogy a házkölcsönök csak harmadát tehessék az ingatlanokra szánt összes hitelnek és az 1859-diki év későbbi folyamában, valahányszor a házakra adott kölcsönök amaz arányt túlhaladták: a választmány felfüggesztette az ilyenmű kölcsönök megszavazását és csupán földbirtokra nyújtott hitelt. A helyes arányt a kölcsönök megszavazásánál azonban csak 1860-ban látjuk elérve; mert ekkor 439.400 frt szavaztatott meg házakra s 987.102 frt földbirtokokra. 1859-ben történt, az absolutismus alatt először, hogy földbirtoki kölcsönért 6-os kamatot vehetett a takarékpénztár. Történt pedig ez egy pestmegyei nemesi birtokra 1847-ben adott magánkölcsönnek átvétele útján.

A jelzálogos kölcsönöket ápril és május havában meg kellett szorítani, minthogy az olasz háború miatt tömegesen kivették a betéteket; sőt szükségesnek mutatkozott az előző évekből eredt, 500 frtnál nagyobb kölcsönök 10%-ának befizetésére felhívni az adósokat. Junius közepén, a békekötés után, a betétek megint szaporodnak; a felmondott részletek befizetését nem szorgalmazza a választmány és augusztus vége felé megint megkezdí a jelzálogos hitel nyújtását, egyelőre a tényleg befolyt törlesztések erejéig.

Ezután évről-évre tetemesen szaporodnak a jelzálogos kölcsönök és a választmány ügyelt arra, hogy a földbirtokra s házakra adott hitelnél lehetőleg helyreálljon a kijelölt arány. 1861 első felében, mielőtt a magyar törvénykezés ismét életbe lépett, a választmány még 5%-ra adott kölcsönöket; de kikötötte, hogy ezek majd 6%-osokra fognak változni. Később csak 6%-ost szavazott meg. 1862 vége felé kimondotta, hogy az összes jelzálogos kölcsönökért, régiért úgy, mint újért, 6% kamatot szed; intézkedett, hogy az adósok, kik kisebb kamatra voltak kötelezve, 6% fizetéséről nyilatkozatot adjanak, a mely telekkönyvileg bejegyeztetett. A betétekért az egyesület — parányi kivétellel — 5%-ot fizetett. Ez év végén az 5%-os kölcsönök 3,313.112, a 6%-osok 3,295.904 frtra mentek. És 1863-ban, bár a betéti forgalom kedvezőtlen volt, meglehetősen terjedelmű új kölcsön jutott ingatlanokra, nevezetesen majdnem két annyi földbirtokokra, mint házra. Pesti s budai házakra jutott 263.390, földbirtokokra 503.333 frt. Az inséges 1863-dik és 1866-dik években főképen a megszorult községeket részesítette az intézet kölcsönökben. 1863 második felében és 1864 elején csupán ily helyekre 130.500 frt inséges kölcsönt utalványozott.

A betétek kedvezőtlen alakulása következtében a választmány nem tartotta lehetőnek, hogy közelebbi időben hosszú törlesztésre jelzálogos kölcsönöket utalványozzon. Mivel azonban a földbirtokosoknak, a rossz gazdasági viszonyok közepette, a művelésre s fentartásra sürgősen kellett kölcsön: 1864 közepétől fogva nyílt hitel czímén rövid lejáratú, rendszerint 5 év alatt törlesztendő, de meg is hosszabbítható, jelzálogilag fedezett kölcsönöket léptetett életbe. 500 frt a legkisebb, 5000 a legnagyobb efféle kölcsön, és egyelőre 100.000 frtot szánt a választmány ily hitelre. Alig mult el 4 hónap, és ki volt merítve ezen dotátio; a választmány újabb 100.000 frtot jelölt ki ama czélra. Ezen kölcsönök idővel nagy arányokat öltöttek; állományuk azonban a jelzálogos kölcsönöket részletező XIX. mellékleten csak 1882-től fogva van külön kimutatva. Kedvelték ezen kölcsönöket, mert áruk elég méltányos volt, és mert a választmány a törlesztést rendszerint elengedi, vagy annak halasztásába egyezik. Azonkívül tágított a hitel határain s időről-időre úgy osztályozta a nyílt hitel nagyságát, mint a váltóüzletnél. Később jelzálogos biztosíték helyett értékpapirokat fogadott el az egyesület fedezetül a folyó számlán nyújtott nyílt hitelekre, s a szedett kamat is rendszerint azonos volt az előlegüzletnél érvényes kamatlábbal.

1866-ban súlyos csapás érte az országot. A májusi fagy és a reá következett tartós aszály megsemmisítette országszerte a termést és általános inséget okozott. A képviselőház foglalkozott a nagy baj enyhítésének ügyével; de alkotmányos kormány hiányában nehéz volt a módokról és eszközökről megállapodásra jutni. Szóba hozták, mint egyik orvosszert, a moratoriumot. Ez ellen DEÁK FERENCZ, a június 13-diki ülésben, nyomatékosan felszólalt. Méltó, hogy ezen örökbecsű szavak emlékünkből felújíttassanak: „Ha Magyarországnak országgyűlése — így szólt — ilyen lépésre — mondhatom, kemény szót használok, de mondom — vetemednék: tökéletesen tönkre tenné Magyarországnak hitelét hosszú időre. És mikor tenné azt tönkre? Akkor, midőn az inség következtében a legtöbb embernek, hogy ne éhezzenek, hitelre van szüksége. Földűlná az összes ipart, és semmivé tenné csekély kereskedésünket, mely folytonos váltóadósságok nélkül nem lehet. Azt fogja tán valaki mondani, hogy a moratorium csak a földművelőket, csak az inségeseket éri, a kik szenvednek. Engedelmet kérek, nehéz itt a határvonalat megjelölni. Alig van kereskedő, kinek szólóje, földje, gazdasága ne volna. Vegyük föl már most azt az esetet, hogy valaki, mint végső eszközhöz, ahhoz nyúl, hogy utolsó terményét is eladja, a mi még volt, és a kereskedő azt mondja neki: En is vesztettem, nem fizetek. Gondoljuk meg, t. képviselőház, hogy moratorium által minden hitelintézet, minden takarékpénztár tönkre volna téve. A takarékpénztárakba a szegény ember beadja

filléreit, az pedig kiadja nagyobb összegekben másnak. A szegény ember azért adja be filléreit, hogy ha rászorul, onnan ismét kivehesse. De ha amazok, kik a pénzeket nagyban kivették, nem fizetnek, mert moratorium van, a takarékpénztár épen azoknak nem tudná kifizetni pénzüket, akik éheznek. Bátran el merem tehát mondani, hogy a moratorium a magán-adósságra nézve sokkal gonoszabb, sokkal nagyobb baj, mint maga a baj; mert ezen nem segíthet, utókövetkezései pedig hosszú időre veszedelmesek.“

A Pesti hazai takarékpénztár-egyesület már ápril havában segélyben részesítette a balatonmelléki, csallóközi s mezőségi inséges népet. Junius elején segélyző tevékenységét mindenekfölött Pestmegye megszorult lakóira irányozza; előbb 100.100, majd további 150.000 frt kölcsönt bocsátott, könnyű föltételek mellett, egyeseknek és községeknek rendelkezésére. Maga az egyesület igazgatója tette az inségi bizottságokkal egyetértőleg folyóvá a megye leginkább sujtott 89 községében a kölcsönöket. A kik korábbi adósságukat az inség miatt nem törleszthették, szó nélkül nyertek halasztást; az egyesület miatt el lehettek tehát moratorium nélkül. Adott a választmány azonkívül új jelzálogos kölcsönöket, különösen a nem rég megkezdett nyílt hitel alakjában. Szerencsére, tehette ezt; mert pénzkészlete az államjegyek tömeges kibocsátása következtében, melyet a hadviselés tett szükségessé, tetemesen fölszaporodott és annak gyümölcsözése, a szerencsétlen végű háború után, folytonos gondot okozott. Ekkor az egyesület nagy mennyiségben vásárolt földhitelintézeti zálogleveleket és közvetve ekként is szolgált a földbirtokos osztálynak.

A súlyosan megviselt földbirtokosok fokozott mértékben szorultak most hitelre; az egyesület hozzájárult, tehetsége szerint, annak kielégítéséhez. A földbirtokra adott kölcsönök tettek:

1866 év végén	3,988.353	frt	23	krt.
1867 „ „	4,751.056	„	36	„
1868 „ „	6,262.722	„	69	„
1869 „ „	6,497.701	„	20	„
1870 „ „	6,276.523	„	26	„

Megállott azonban egyidőre a progressio, mikor egyfelől a betétek állása rosszabbra fordult, másrészt a jelzálogos kölcsönök másik nemét, t. i. a budapesti házakra kért kölcsönöket, a főváros gyors építkezése miatt, sürgősen meg kellett adni. De a két rendbeli jelzálogos kölcsönre együttvéve az egyesület évről-évre — ritka megszakítással — egyre növekedő összegeket fordított. Szabályozó s korlátozó volt reá nézve egyedül a rendelkezésre levő betétek mennyisége s a helyes arány egyfelől a hosszú törlesztésű kölcsönök,

másfelől a rövid lejáratú váltó- és előleghitelek közt. — HAJÓS JÓZSEF igazgató többször emlité közgyűlési jelentéseiben, hogy a jelzálogos és a váltó- meg lombardhitelek nagyban úgy viszonylanak egymáshoz, mint 60 : 40, illetőleg körülbelől ekkora százalékját teszik a betéteknek. A XIX. melléklet ezen viszonynak hullámzását az egész ötven éven át tanulságosan illusztrálja. Az ezen különböző jellegű hitelek, valamint a betétek fejlődését egyébkint vázolja a XVIII. mellékleten levő rajz.

1867 óta — mint említők — a jelzálogos kölcsönök nagyobb részét budapesti házakra fordította a Pesti hazai takarékpénztár-egyesület. A mint a magyar törvényhozás kapui újból megnyíltak, a nemzeti kormány székét itt elfoglalja, számos főhatóság ide helyeztetett, a király a fővárosban és annak közelében gyakran tartózkodott, de különösen, a mióta a gyári ipar nagy arányokban fejlődött: Budapesten a köz- és magánépítkezésnek hatalmas lendületet kellett vennie. Ez a tevékenység fokról-fokra emelkedett, mikor a közmunkatanács megalkotásával az Andrássy-út épült, a fővárosi Duna-szakasz szabályoztatott, a rakpartok elkészültek, és a vasúti forgalom országos összpontosítására itt nagy közművek létesültek. A fővárosi építkezés évenkénti progressiójával, egészben tekintve, párhuzamosan halad a házakra adott kölcsönök hullámzása. Mert az egyesület nagy mértékben adott épülő házakra kölcsönöket, az építés előrehaladása szerint tévén folyóvá a pénzt. És ha voltak rossz idők, mikor néha a jelzálogos kölcsönzést föl kellett függeszteni: olyan építkezésekre mindig nyújtott az intézet hitelt. Mondhatni: alig volt és alig van most is nagyobb köz- vagy magánépítés, melynek költségeit nem a Pesti hazai takarékpénztár-egyesület előlegezte volna részben vagy egészben kölcsöneivel. Elég, ha fölemlítjük a Magyar Tudományos Akadémia palotáját, a Lipót-templomot, a nemzeti színházat, az operaházat, műcsarnokot, a Ferencziek bazárját, a pesti lövészegylet épületét, a pesti kereskedelmi akadémiát, református gymnasiumot, gyermekkórházat; említhetnők a humanitárius intézetek épületeinek egész sorát és a fővárosi törvényhatóság több nemű építkezését és a vízvezetékét.

A takarékpénztár-egyesület a jelzálogos kölcsönöket, lehetőségéhez képest, nemcsak bőven, hanem lehető jó föltételek mellett igyekezett szolgáltatni. Mikor 1866 második felében nagyobb pénzkészlettel rendelkezett, az egyre növekedő inséges kölcsönök mellett, nyílt hitelre is sűrűn utalványozott tetemesebb összegeket. Ezen hitelt akkor nem 5, hanem 10 évi törlesztésre adta, megnyugtatóván egyúttal a kölcsönvevőket, hogy a rendszeren törlesztendő részleteket ismét megkaphatják. Már ekkor foglalkozott a jelzálogos hitelezés olyan átalakításával, mely a föld- és háztulajdonos viszonyainak egyedül felel meg. Kimondotta 1867 végén, hogy 27—30 évi tör-

lesztésre ad jelzálogos kölcsönöket ; hogy a rövidebb törlesztésre vagy rendes törlesztés kikötése nélkül adott korábbi kölcsönök amolyan hosszabb törlesztésüekre alakíthatók át. A kölcsönök ára jutányos volt: az alaptétel volt évi 6% kamat, félévenként előre fizetve, s azonkívül külön írásdíj, mely az időszerinti pénzviszonyokhoz képest csak úgy változott, mint az árfolyam, melylyel másutt az intézetek a zálogleveleket leszámítolják.

Az egyesület intézői belátták, hogy hosszú törlesztésre jelzálogos kölcsönöket készpénzzel, vagyis a betétekből, csak bizonyos határok közt adhatnak. Irányadó körökben és az irodalomban sokat vitatták akkor, hogy a letéti bankoknak, vagyis takarékpénztáraknak vissza kellene vonulniok az ingatlanokra adott hosszú törlesztésű hitelektől. Az egyesület választmánya is azt vélte, hogy a rövidebb törlesztésű készpénz-kölcsönök mellett záloglevelek kibocsátása utján kell, és lehet bővebben és jóval hosszabb lejáratú jelzálogos kölcsönöket adni. Az egyesület már 1872-diki alapszabályaiban kimondotta, hogy záloglevelekkel fog kölcsönt nyújtani s megállapította, 1873 elején, ezen üzlet szabályait. Ezek szerint 6%-os, 30 év alatt kisorsolandó s azonkívül bizonyos lejáratú, 5 és 10 évre szóló zálogleveleket bocsátana ki az egyesület. A kisorsolható záloglevelekben adott kölcsön 30 év alatt törlesztendő, félévi 4%-kal, a miből 3% a kamatokra, 1% a tőketörlesztésre esik ; azonfölül a választmánytól időről-időre meghatározandó kezelési díj jár. A szabályzat szerint, az egyesület nem tartja fenn magának a záloglevelek leszámítolását, a kölcsönvevő átveheti azokat.

Az 1873-diki felforgatott pénzpiacz épen nem volt alkalmas új záloglevelek föl vételére. Az egyesület a hitelválság közepette pesti házakra szavaz meg folyvást kölcsönöket, többnyire 20 évi törlesztésre. Az építkezés a fővárosban ekkor nagy arányokat öltött. A pénz szűke mellett, az egyesület a tulajdonában levő magyar földhitelintézeti záloglevelek segítségével adott kölcsönöket.

A saját zálogleveleivel nyújtandó kölcsönökre az egyesület csak 1882 elején tette meg a törvényes s administratív intézkedéseket. Fölvette az alapszabályokba a megfelelő határozatokat és elkülönítette a záloglevelek biztosítására az 1876 : XXXVI. törvény-cikkben rendelt 500.000 frtnyi alapot. Kiállított az egyesület 4·5%-os, 43 év alatt kisorsolandó zálogleveleket, még pedig az első évben 423.500 frt névértékben. Az ezen záloglevelekkel adott kölcsönökért 43 éven át fizetni kellett, félévenként előre, évi 4·5%-ot kamatul, $3\frac{1}{4}\%$ -ot tőketörlesztésre s földbirtoknál egy negyed, budapesti házaknál két negyed százalékot kezelési díjúl ; minélfogva az annuitás a névérték után 5·5, illetőleg 5·75% volt. A zálogleveleket az egyesület nemcsak leszámította a kölcsönvevőknek, hanem tárczájában meg is tartotta. 1883-ban a kiállított, de az

egyesület értékpapirjai közt megtartott, saját 4·5%-os záloglevelek névértékben 1,196.600 frtra mentek. Az emissio 1884 folyamán 1,207.100 frtra emelkedett; de a záloglevelek forgalomba nem jöttek, a tőzsdén áruk nem jegyeztetett. Az igazgatóság meggyőződött arról, hogy a záloglevélüzlet az egyesületre nézve, a tisztán ez üzlettel foglalkozó intézetek mellett, nem lehet előnyös. Megszüntette tehát 1884-ben a további kibocsátást, kisorsolta az egész emissiot és bevonta a biztosító alapot a rendes tartalékba. Annál nagyobb erőt fejtett ki ezután a kamatozó községi kötvényekkel már két év előtt megkezdett kölcsönzés körül.

A készpénzkölcsönöket a záloglevelekkel tett kísérlet előtt és alatt is folytonosan szolgáltatta az egyesület. 1873-ban, mikor a hosszabb felmondási betétekért magasabb kamatot fizetett és a leszámítolás és előleg után magasabb kamatot szedett, igazolva volt a jelzálogos kölcsönök kezelési díját előbb 1, azután 1·5%-ig fölemelni. Megdrágult akkor az elsőrendű földhitelintézetek kölcsöne is; minthogy zálogleveleik cursusa tetemesen alábbszállt. 1876 augusztus havában, mikor a választmány a betéti kamatot 4%-ra szállította le, a kölcsönök kezelési díját is mérsékelte. Fokozatosan szállott le az új kölcsönöknél és ahhoz képest mérsékeltek a régibb kölcsönök magasabb kezelési díját is. A házakra adott kölcsönök mennyisége egészben a fővárosi építkezés arányában alakult, a mint az emelkedett, pangott, vagy ismét föllandult; holott a földbirtokra adott kölcsönök szaporodása egyenletesebb volt. A hitelkeresők a készpénz-kölcsönök többféle módozatai közt válogathattak, a szerint, a mint hosszabb vagy rövidebb törlesztés, a kisebb vagy nagyobb annuitás felelt meg jobban viszonyaiknak. Azonkívül mód nyílt a rövid törlesztésű, vagy határozott törlesztési mód nélkül fölvett kölcsönöket hosszú törlesztésűekre, többnyire 32 évesekre, változtatni.

Ma a jelzálogos kölcsönök föltételei így állanak. Utalványoztatnak kölcsönök: földbirtokra és szilárd anyagból épült vagy épülőfélben levő budapesti házakra. A legkisebb kölcsön 2000 frt. A 10—20 év, vagy még rövidebb idő alatt visszafizetendő kölcsönök évi kamatja, ha az összeg 5000 frton aluli, 5½%; ha 5000 frton fölül van, 5¼%. A visszafizetés egyenlő félévi tőkerészletekben történik; a kamat a tartozás maradéka után jár. Törlesztéses jelzálog-kölcsönökért, 5000 frton felülieknél a következő félévi előleges részletek fizetendők:

20	évi	törlesztés	mellett	8·02%
34	„	„	„	6·3%
40½	„	„	„	6%
50	„	„	„	5·7%

Ezen hányadban kamat és tőketörlesztés foglaltatik. Az 5000 frton aluli kölcsönökért ezen hányadokon fölül még $\frac{1}{4}\%$ kezelési díj fizetendő. A fél kikötheti, hogy a kölcsönt a lejárat előtt, részben vagy egészben, félévi felmondás után visszafizethesse.

És most a készpénzkölcsönök két igen érdekes fajára térünk át: az egyik az államjavak eladásából, a másik hasznos közmunkák létesítéséből ered.

1880-ban a kormány a mezőgazdasági államjavak fokozatos eladását határozta el. Ajánlották ezen intézkedést úgy pénzügyi, mint közgazdasági okok. A deficitek mérséklésére az az évi 5—10 millió bevétel, mely az államjóságok eladásából befolyhat, nem megvetendő tényező. A mellett sokkal helyesebb az államjóságokat a magán-gazdálkodásnak átengedni, mint kincstári kezelésben tartani. Szaporítsa az állam inkább vasutjait; a közgazdaságot ma ezekkel az eszközökkel inkább támogatja. A törvényhozás az évenkénti eladás mértékét a költségvetésekben szabja meg. 1880-ra 2, 1881-re 5 millió volt előirányozva. Az eladás fokozatosan, lassan történik, nehogy a tömeges kínálat nemcsak azon jószágoknak, de általában a föld árát rontsa. A pénzügyminister a mellett megkönnyítette a vételt azzal, hogy tíz év alatt törleszthető az ár. Minthogy pedig a pénzügyminister a vételárakat tényleges fedezet gyanánt iktatja a költségvetésbe, módot kellett találnia, hogy a künn levő hátralékokat minél előbb pénzzé tehesse. Az államjavak eladása 1881-ben indult meg nagyobb arányokban és a pénzügyminister ehhez képest 1882 szeptember havában felhívta a Hazai takarékpénztár-egyesületet, hogy ama követeléseit váltsa magához és tegye azokat a kincstárnak folyóvá. A megegyezés létrejött a felajánlott 3,100.000 frtnyi vételár-hátralékokra nézve. Az egyesület kifizette a hátralékokat a pénzügyministeriumnak azon biztosítékok és járandóságok fejében, melyek a kincstárt megilletik, és a kormány azonkívül kezességet is vállal. Az adósok fizetnek 6% -ot és törlesztik a tartozást tíz év alatt félévi egyenlő részletekben. Az egyesület a törlesztési részletekre, valahányszor a felek azt a pénzügyministerium utján alaposan kérték, halasztást engedett és a tartozást, ha kivántatott, az eredeti jelzálogos biztosítékok fentartása mellett, hosszú törlesztésű kölcsönökké változtatta.

Az említett időtől fogva a pénzügyministerium, a mint a künn levő vételárakból nagyobb összeg felgyűlt, azt az eredeti feltételek mellett a Hazai első takarékpénztár-egyesületnek átadta. Így tekintélyes üzlet fejlődött, mely a melléklet tanúsága szerint, az időközi törlesztések levonása után, most az egyesületre nézve 14·5 milliónyi jelzálogos kölcsönben nyilatkozik és a mely az államjavak eladási műveletét a kincstárnak, a vevő feleknek is megkönnyíti.

A közgazdasági tekintetben még fontosabb másik hitelnyújtást, t. i. a közhasznú művek létesítésére adott kölcsönöket, csak részben fedezi az egyesület készpénzzel. Már 1880—81 folyamán megyei törvényhatóságok, városok, községek, vízszabályozó társulatok sűrűen vettek az egyesületnél közművekre nagyobb hitelt igénybe. A XX. mellékleten ezen készpénzben adott közkölcsönök csak 1883-tól fogva jelennek meg elkülönítve; addig a jelzálogos kölcsönök közt szerepelnek, minthogy nagyobb részt jelzálogos biztosításon is alapulnak. És ez az oka részben a földbirtokra adott kölcsönök erősebb gyarapodásának 1880-tól kezdve 1883-ig. A hitelt azonban nem egyedül és gyakran épen nem, ingatlanra történő bekebelezésre, hanem az illető testületnek törvény- és alapszabályszerű, az illetékes felsőbb hatóságoktól helybenhagyott határozata következtében kiállított kötelezvényre teszi folyóvá az egyesület. Közhasznú műveknél a törvény-adta elsőbbségi jog vagy állami jótállás, vagy a behajtás állami biztosítása mellett tétetik folyóvá a kölcsön; avagy az adós testület jövedelmei és közjavadalmainak lekötése mellett, a melyekre a végrehajtás szintén a közadók módjára intézhető. Az ily kölcsönök feltételei hasonlóak a jelzálogos kölcsönök föltételeihez, és 40—50 évi törlesztésre is adatnak.

A mint a törvényhatóságok különféle közmunkákra, vicinális vas- s közutakra, a vízszabályozó társulatok védőművekre, városok, kaszárnya, kórház, iskola stb. építésére mind sűrűbben kölcsönt kerestek az egyesületnél: az igazgatóság látta, hogy ezen igényeket nem elégítheti ki mindig a betétekből és azért elérkezettnek vélte az időt, hogy az ily kölcsönök egy részére a pénzt kamatozó kötvények útján biztosítsa. Elhatározta tehát 1882 ápril havában az ilyen 5%-os czímletek kibocsátását, a melyeknek fedezetére az említett közkölcsönök szolgálnak. Ezen kamatozó kötvényeknek, melyeket az intézet a kölcsönkérők részére maga számítol le, oly jó kelete volt, hogy azokat mindig nagyobb mértékben keresték a pénzpiaczon, mint a mennyire az egyesület a megszavazott kölcsönök alapján azokat időről-időre kibocsáthatta. A kötvénykölcsönök és ahhoz képest a kibocsátott kamatozó kötvények állása volt:

1882. év végén	870.000	frt
1883. „ „	3,018.600	„
1884. „ „	6,739.200	„
1885. „ „	9,336.100	„
1886. „ „	12,778.793	„
1887. „ „	14,570.283	„
1888. „ „	16,953.209	„
1889. „ „	18,869.975	„

Az évi végállomány az időközi visszafizetések levonásával alakult ekként. Az eredeti kölcsönösszegek beszerzésére egy ideig 5%-os kamatozó kötvényt, mindössze névszerint 11,557.200 frt erejéig, bocsátott ki az egyesület ; mert, a mint ezek a százas árfolyamot megközelítették, elérkezett a kölcsönt keresők érdekében az idő 4·5%-os kötvények kibocsátására. Az igazgatóság ennél fogva 1886 szeptember havában megszüntette az 5%-os kötvények kiállítását és megkezdte a 4·5%-osak emissióját. Ama 11,557.200 frtnyi kötvény, rendes és rendkívüli kisorsolások folytán, leszállott 1889 márczius havában 8,783.300 frtra s ezen egész maradékot, az október havában tartott rendkívüli kisorsolás útján, egyszerre bevonta az egyesület, úgy, hogy most már csakis 4·5%-os van forgalomban.

A községi kamatozó kötvényekkel nyújtott kölcsönök rendszerint ugyanoly hosszú törlesztésre adatnak, mint a milyen a kötvények tervszerű törlesztési ideje : 40½ évre az 5, 43 évre a 4·5%-osoknál és ahhoz képest alakul a kölcsönvevőktől járó annuitás. Rendkívüli törlesztést is elfogad az egyesület, akár készpénzben, akár kötvényekkel teljes névértékben.

Az egyesület ezek szerint törvényhatóságoknak és községeknek, valamint társulatoknak, még pedig egyaránt közhasznú művekre, készpénzben és kötvények útján nagyszámú s könnyen viselhető kölcsönöket nyújt. A mindkét rendbeli kölcsön 1889 végén 31,104.867 frtra ment.

A kölcsönök most tárgyalt csoportja mellé sorozzuk még azon leszámítolást, melylyel az egyesület a GANZ és társa vasöntő- s gépgyár-részvénytársaságnak követeléseit szállított vasuti kocsikért előlegezi. E műveletet azért sorozzuk ezen fejezet alá, mert hosszabb tartamú, törlesztéses kölcsön természetével bír. A nevezett gyári vállalat ugyanis a magyar államvasutaknak, de kamatbiztosítást élvező vasuti társaságoknak is, nagyszámú kocsit szállít, a melyeknek árát az illető igazgatóságok 5—10 egymásra következő évben egyenlő részletekkel fizetik. A nevezett társaság a kocsik szállításáról szóló, saját forgatmányával ellátott elismervényeket 1883 óta eladja a Hazai első takarékpénztárnak, mely ekként a vasuti igazgatóknak, a GANZ-féle vállalat szavatossága mellett, hitelezőjévé lesz ; minélfogva ezek a kamatot és tőkét az egyesületnél fizetik. Az első ügylet 1883 július havában jött létre, mikor a GANZ-féle társaság a magyar államvasutaknak szállítandó 3000 waggonért járó 5—6 millió frtnyi átvételi elismervény időnkénti leszámítolását kérte. A leszámítolás 5·5%-kal történik és mivel a kincstár csak 5%-ot fizet a hátralékos tőkéért : a részvénytársaság fél% -ot pótolni tartozik. Ezen első ügyletet a magyar államvasutak részéről még követte más, és hasonló föltételek mellett leszámította az

egyesület a gyári társaságnak a kassa-oderbergi s az észak-keleti vasuti társaság ilyenemű elismervényeit. A legmagasabb fokot ezen üzlet — 7,423.988 frttal — 1884-ben érte el.

*

Az egyesület mindezek szerint nagy terjedelmű hitelt nyújt törlesztésre. Mennyiségénél, hosszabb tartamánál és a föltételek nagyobb állandóságánál fogva, közgazdaságilag fontosabbak ennek, mint minden egyéb hitelnyújtásnak a módozatai. Látjuk is, hogy a Hazai első takarékpénztár-egyesület ezen hosszú időre nyúló hitelekét mi különböző föltételek szerint adja ; mennyire alkalmazkodik a hiteltkeresőknek külön viszonyaihoz és hogy mennyire nyújt módot az adósságtól idő előtt szabadulni vagy azt könnyebbé átalakítani. S a mi végre magának az egyesületnek azon érdekét illeti, hogy a betétekből ne legyen túlnagy hányad hosszas törlesztésű kölcsönökben megkötve : tanúskodik róla a XX. melléklet, hogy az arány a rövid és hosszú kölcsönök közt régtől fogva egészséges.

„Kérdezzük meg Pesten kereskedőinket és megtudhatjuk, hogy ott a kereskedői lerovat (Disconto) a 6 perczentumot sokkal meghaladja és 12 perczentumig is áll. Ily jekvésében a dolognak, egy oly intézet, melynél jó váltókat 5—6 perczentummal lehessen minden időben biztosan lerovatolni (discontiren), valódi jótétemény még most.“

DESSEWFFY EMIL gr. Alföldi
levelek. 1839.

DEÁK FERENCZ 1840-diki követjelentésében ezeket mondá : „Hazánkban a sínlődő kereskedésnek s a hitel csökkent állapotjának nem ugyan egyedüli, de bizonyosan egyik legnagyobb oka volt az, hogy váltótörvények hiányában nálunk a váltók forgathatása alig vala lehető, külföldön pedig magyarországi váltót, külföldi kereskedő kezessége nélkül csak ritkán fogadtak el. A magyar kereskedés tehát egyedül a forgásban levő pénzmennyiségre vala szorítva s azt nem nevelhette, a forgást gyorsabbá nem tehette azon eszközök által, melyeket más nemzetek e részben annyi sikerrel és oly fényes eredményekkel használnak. Káros hatással volt ez a természetők osztályára is, mert hitel és forgalom, természetés és kereskedés mindig viszonyos kapcsolatban állanak.“

Ezen szavakból is látható, hogy a váltó, az 1840 : XV. törvényczikk életbelépése előtt, nem volt idegen hazánkban ; de az ilyen hitellel, az 1792 : XVII. törvényczikk szerint, csak azon kereskedők élhettek, kik magukat az osztrák váltótörvényszékeknek alávetették, vagy a fizetést az örökös tartományokban teljesíteni ígérték. Ily váltóadósságtól az idegen törvényszék ítéletét, ha a fél az 1792 : XVII. törvényczikk nyomán erre magát előre kötelezte, a hazai hatóságok végrehajtani tartoztak. A magyar váltójog megalkotása azonban már 1790 óta a legsürgősb teendők sorozatában állott. SZÉCHENYI folyton hangoztatta a jus cambio-mercantile rendezését. A Hazai első takarékpénztár-egyesület intézői se várhatták be a törvény életbelépését és már az 1840 március 25-diki nagy-gyűlés azt határozta, hogy addig is, míg a törvény életbe lép, váltóra, mely teljes hitelű, három pesti kereskedő aláírásával el van látva, három hónapra, és pedig egy váltóra 10.000 frtig, hitel nyújtható ; hogy egy váltókötelezett, bármely minőségben álljon a váltókon, 10.000 forintnál nagyobb hitelt ne élvezzen. A kölcsön maximuma váltóra két annyi tehát, mint minden más biztosítékra ; azonkívül a váltóra kölcsönt kérők elsőbbséggel bírnak a jelzálogi kölcsönt igénylőkkel szemben és nincsenek ezekkel ugyanegy sorrendnek alávetve. A nagy-

gyűlés szükségesnek tartja ezen elsőbbséget megadni a váltóhitelnek azon oknál fogva, mert ezen kölcsönök gyorsan visszafolynak. A kikölcsönzött pénz nincs annyira lekötve, mint az ingatlanra adott kölcsönök, melyek a takarékpénztárra nézve megnehezítik a visszakövetelt betétek mindenkori kifizetését. A váltókötelezettek addig, míg a törvény életbe lép, tartoznak nyilatkozatot kiállítani, melyben magukat az 1836 : XX. törvényezikben megállapított sommás eljárásnak alávetik. A váltótörvénynek azonban még életbelépése előtt kimondatott, hogy váltóra nemcsak kereskedő, hanem minden váltóképes egyén kapjon hitelt, csak hogy nagyobb biztosság kedvéért megkívántatik, hogy rajta, ha nem két, legalább egy kereskedő álljon. A váltók megítélésére külön bíráló bizottság küldetik ki; a váltótörvény életbelépése után a választmány végezte a censurát és a határozó ülésben legalább három kereskedő tagnak kellett jelen lenni.

A törvénynek 1841 január 1-én történt életbelépése után nemsokára elejtették azt a kikötést, hogy a három aláíró közt legalább egy kereskedő, vagyis a váltótörvénytől kezdve bejegyzett váltóköteles legyen és az 1842 október 30-diki közgyűlés, mely az egyes betét és az egy könyvecskén álló összes betét határát a kétszeresre tágította: a 10.000 frtnyi maximális váltóhitelt 15.000-re emelte, úgy azonban, hogy egy-egy váltó-levélre csak 5.000 frt engedélyezhető. Ennek folytán gyakran történt, hogy ugyanazon nap, ugyanazon aláírásokkal, egyforma összegről 2—3 váltót számított le az említett maximumig, a választmány.

Az említett intézkedések mindjárt november 1-én léptek életbe. De mivel a betétek nagyban szaporodtak, az egyesület kénytelen volt ezek gyümölcsöztetése végett, a hitelezés minden ágában, már egy év letelte előtt tágítani a határokat. Így a váltóhitel maximumát az 1843 szeptember 24-diki közgyűlésen, annak újabb elismerése mellett, hogy ez az intézetnek legjövedelmezőbb üzletága, az addigi föltételek épségben tartásával, 25.000 s nemsokára azután 30.000 frtra emelte. A váltóbírálatot is külön bizottság gyakorolta. Mikor pedig KOSSUTH LAJOS az 1846 januári közgyűlésen tett indítványára a három „budapesti“ kereskedő aláírásával bíró, úgynevezett kereskedői váltók osztályozását elhatározták: a bírálat az e nemű váltókra nézve is megmaradt ama bizottságnál, de az osztályozást, hogy t. i. kinek mennyi hitel adható váltóra összesen, külön „titkos“ osztályozó bizottság állapította meg. Ez a kereskedőket hét osztályba sorozta 1.000 forinttól 20.000 forintig terjedő hitellel. A maximum azonban csak azon váltók után számíttatik, melyeken ugyanaz a kereskedő mint elfogadó szerepel; holott egyéb váltóknál, melyeknél a hitelezés maximuma 30.000 frt, egy-egy váltókötelezettek, bármely minőségben forduljon elő aláírása,

terhére számítandó valamennyi váltóbeli kötelezettsége. A vegyes aláírású váltóknál a kereskedőre nézve az osztályozás szintén figyelembe veendő. Váltóhitel egyébként négy hónapra is adható.

Ama 30.000 frt maximumot szorosan megtartotta az egyesület, úgy, hogy mikor a pesti cukorgyár-részvénytársulat 1845-ben 60.000 frt hitelért fordult a takarékpénztárhoz és jelzálogi biztosíték hiányában, ezen gyár iránt érdeklődő, három nagy hitelű, főrangú pártfogó: BATHYÁNY LAJOS, ZICHY MIKLÓS és PEJACHEVICH JÁNOS grófok váltóra kérték a kölcsönt, a közgyűlés a szabályhoz való ragaszkodás miatt, megtagadta a hitelt.

1846-ban és 1847-ben a rossz termés és inség következtében kereskedelmi válság támadt, csődök következtek be, a takarékpénztárnak tetemes váltókövetelése kétezzé vált, minél fogva a tárcza így alakult:

1845. év végén	356.287 p. frt
1846. „ „	335.372 „ „
1847. „ „	136.409 „ „

Pedig ezen években a betétek tetemesen növekedtek; kevesebb fordítottván ekkor váltókra, annál több jutott ingatlan kölcsönökre. Az 1848—49-diki viharok rombolása leginkább a váltótárczánál látható. A moratorium ezen adósságokat nem kimélte; az új hitelnyújtást pedig a betétek teljes kimerülése lehetetlenné tevő. Valahányszor azonban ezen két évben és még utána néhány évig, mielőtt az ingatlanokra való kölcsönzés rendszeresen megindulhatott, a pénztárban nagyobb készlet felgyűlt: az egyesület mindig készséggel leszámított jó váltókat. A tárcza állománya volt:

1848. év végén	16.790 p. frt
1849. „ „	11.500 „ „
1850. „ „	69.400 „ „

1850 ápril közepén a betétek szaporodása folytán megkezdte az intézet a rövid lejáratú váltók leszámítolását.

Míg 1849-ben váltóra mindössze 8.180 frtot hitelezett az egyesület, a leszámítolás 1850-ben már 64.950 frtra, az összes hitelnyújtásnak majdnem felére emelkedett. 1850-ben életbe lépett nálunk az osztrák általános váltórendszabály; de e változásnak ép oly kevéssé volt valami érezhető hatása az egyesület üzletére, a mint nem volt hátrányos az 1840-diki váltótörvénynek visszaállítása 1860-ban. 1851 folyamán a váltóleszámítolás ép úgy, mint a többi üzlet, ismét megélénkült és 1852 elején a közgyűlés kimondja, hogy a classificatio alá eső kereskedői váltókra addig adható 20.000 frtnyi maxi-

num 30.000-re emeltessék. A váltótárca 1851 végén 468.739, 1852 végén 804.158 frt volt, a mi sokkal nagyobb arányú növekedés, mint az ingatlanokra adott kölcsönöknél. A váltóleszámítolás ugyanis tett az előbbi évben összesen 1,045.868, az utóbbiban 2,274.362 forintot; míg például a volt nemesi birtokokra ezen két évben adott kölcsön csak 136.890, illetőleg 252.300 frtra ment.

A váltóüzlet kiterjesztését, a betáblázás körüli bonyodalmakon kívül, szükségessé tette még az 1853 május 1-én nálunk hatályba lépett osztrák általános polgári törvénykönyvnek azon rendelkezése, hogy jel- és kézi zálogra adott kölcsönökért legfőlebb 5%-os kamat szedhető. Minthogy ily kölcsönökért e szerint az eddiginél egy százalékkal kisebb kamatot fog venni az egyesület, a betevőknek is ennyivel kisebb kamatot lehetne csak fizetni. A választmány azonban a kisebb betevőkre való humanus figyelemmel, azt határozta, hogy 500 frtot meg nem haladó betétért ezentúl is 5%, a nagyobb betétekért csak 4, illetőleg még kisebb kamat jár. De mivel az 5%-os betétek a túlnyomó tömeget képezték: a váltóüzletet, melyben 6%-os kamatot szedett kezdettől fogva az egyesület és a mely kamat tovább is szedhető, kellett mindenek fölött cultiválni. Néhány szám az 1853-dik évből — az 1854-diki, de részben az előző is, kivételes volt — megvilágítja a viszonyt. Az új betét volt 5%-ra 1,797.346 frt, váltóra az év folyamán adatott 6%-kal 2,961.904 frt, májusig ugyanily kamattal kézi s jelzálogra 362.178 frt; a 4%-os új betét volt 537.858 frt, az 5%-os kamattal, májustól kezdve ezen két nemű zálogra adott kölcsön pedig tett összesen 114.948 forintot. A váltóleszámítolás tehát ezen évben a többi hitelezéseknek együtt véve mindenesetre többszörösét képezte, kivált ha tekintetbe vesszük, hogy az utóbbiak közt lombard-kölcsön is van, mely ép oly gyorsan forog, mint a váltóhitel.

A váltótárca folyton emelkedik; 1854 végén 516.245 pengő frtot tesz, 1862 végén 4,300.885 o. é. frton áll, csekély az apadás 1863-ban, de a rossz termés, az alacsony gabonaárak és az üzleti pangás meglátszik ép úgy a betéteknek, valamint a váltótárczá-
nak 1864 végén leszállott állományán, a mennyiben ez 3,806.925 o. é. frtra apadt. A váltóleszámítolás 1863 folyamán még 13,591.870, 1864-ben csak 12,355.686 frtra ment. Az 1865 január 14-diki közgyűlés a helytartó-tanácsnak ama kívánsága ellen, hogy a bemutatott alapszabályokba vétessék föl az a kikötés, miszerint minden váltón legalább egy bejegyzett kereskedő cég aláírása álljon, határozott fölterjesztést intézett. Az említett kikötés az 1844-diki osztrák takarékpénztári regulativum 19. §-ának *d*) pontjából ered, a melyre már a cs. k. budai helytartó-tanácsi osztály 1857-diki leiratában utalt. A közgyűlés azonban kifejti, hogy ama megszorítás ellenkezik az intézet hivatásával, mely szerint a földbirtokos és iparos osztályt

olcsó pénzzel gyámolítsa, a mire ezek épen akkor, a rossz pénzviszonyok közepette, nagyon is utalvák. Érdekesek az alábbi számok annak jellemzésére, hogy a különböző kereseti s birtokos osztályok mily arányban részesültek ekkor a Hazai első takarékpénztár-egyesület nyújtotta váltóhitelben. Az ezen évben leszámított váltók eredtek :

kereskedőktől	1,450.451
földbirtokosoktól	1,354.832
iparosoktól	1,022.782
háztulajdonosoktól	632.832
íróktól s művészekről	28.409

frt erejéig. A földbirtokosok tehát, a jelzálogos kölcsönök folytonos szaporodása mellett, a váltóhitelnek jelentékeny hányadát élvezték. A helytartó-tanács nem ragaszkodott az említett kívánalomhoz és az nem is érvényesült az intézet alapszabályaiban.

Rossz aratás és szerencsétlen háború daczára, az államjegyek tömeges kibocsátása folytán, 1866-ban nagyon felszaporodtak a betétek ; a váltóüzletben is kellett tehát ezeknek bővebb gyümölcsözést keresni. Az általános kereskedelmi viszonyok azonban nem kedveztek ez igyekezetnek és az egész évi leszámítoló forgalom nem ment többre 12,754.952 frtnál. A választmány azért jónak látta október havában rendkívüli közgyűlés által elhatároztatni azt, hogy a 30.000 frtnyi maximális váltóhitel a fővárosi gőzmalomtársulatok elfogadványainál 100.000 frtra emeltessék. Ily váltónál még csak egy további kötelezettnek aláírása kívántatik. Az alapszabályok ezen értelemben módosultak. A Hazai első takarékpénztár ez időtől fogva különös gonddal cultiválja a budapesti gőzmalmi váltók leszámítolását és azért kétségen kívül némi tényező ezen hatalmas gyáripár emelkedésében.

Az 1870-diki alapszabályok a váltóhitelt még tovább tágították. Kimondják, hogy „az elfogadó hitelét 50.000 frt kimeríti ; azonban mint kibocsátó s forgató külön-külön 50.000 frtig terhelhető. Jó hitelű belföldi részvénytársulatok és egyeseknek kivételképen, de csak a választmány egyhangú beleegyezésével, két névre“.

1867 óta új hitelintézetek osztoztak a fővárosi escompte-üzletben. A Hazai első takarékpénztár-egyesület, miként ezt az 1863-diki alapszabályok rendelik, a „törvényes“ kamatot szedi ; az osztrák nemzeti bank helyi váltókért 4%-ot számít. Hogy ezen üzletág mennyire növekedett hirtelen, annak jellemzésére idézhetjük, hogy míg az osztrák nemzeti bank budapest fiókjánál 1865-ben 14·5 és 1866-ban 15 millióra ment a leszámítolás : ez 1867-ben 26·5, 1868-ban 51·6 és 1869-ben 81·3 millióra emelkedett. Hogy mennyi-

ben szolgált a túlnagy váltóhitelezés tisztán a szolid forgalomnak, arról szomorúan tanúskodik az 1869-diki s utóbb az 1873-diki válság. A Hazai első takarékpénztár-egyesület 1869-től fogva a rossz évek során, bukások következtében, veszteségeket szenvedett és jobban is bírta ekkor az egyre szaporodó betéteket jelzálogi kölcsönökkel és értékpapírok beszerzésével gyümölcsösíteni. Ez a két üzlet folyton emelkedik, a váltótárca pedig apad; míg 1875 végén ismét 4 millió fölül áll. A gyarapodás 1873-tól fogva kezdődik, mikor az egyesület a nagy hitelválságban zavarba jutott vidéki hitelintézetek kiegészítésénél első sorban közreműködik. Innen ered az ezen intézetekkel folytatott nagy terjedelmű visszleszámitolás, mely az egész váltóüzletnek ma már tetemes és az ország minden vidékére jótékonyan kiható részét teszi.

A vidéki pénzügyintézetek ugyanis már 1872 folyamán kezdik a Hazai takarékpénztár-egyesület leszámítoló hitelét igénybe venni. 1873—74-ben tetemesen fokozódik ez az üzlet. Az egyesület e szerint már önmagától könnyíteni igyekezett a vidéki pénzügyintézetek súlyos helyzetén, mikor a budapesti kereskedelmi kamara 1873 június havában egy hitelsegély-egylet alakítását pendíti meg, és a pénzügyminister tudatja, hogy az osztrák nemzeti banknál tetemes visszleszámitoló hitelt fog, az ezen egylettől forgatandó vidéki pénzügyintézeti váltókra, kieszközölni. A Hazai takarékpénztár-egyesület készséggel ajánlott fel 20%-ot vagyis 200.000 forintot az egy millióra tett biztosító alaphoz; hozzájárulásának, a közös megállapodás szerint, 20%-át készpénzben befizette, a többit értékpapírokkal fedezte. Az osztrák nemzeti bank négy millió visszleszámitolási hitelt bocsátott a hitelsegély-egylet rendelkezésére; vagy 200 vidéki intézet élt is vele közvetve; de az egész hitelt, ezen actio folyamán egyszer sem merítették ki. Mikor a válság az első nagy rohamon túl volt, a hitelsegély-egylet 1874 szept. 15-dikén feloszlását határozta el. Minthogy azonban a vidéki pénzügyintézetek még soká rászorultak a visszleszámitoló hitelre: a Hazai takarékpénztár-egyesület készségét nyilvánította, hogy részökre az osztrák nemzeti bank irányában négy millió reescompte erejéig a közvetítést és szavatosságot elvállalja. A vidéki pénzügyintézetek hálával fogadták ezen ajánlatot. A viszonyt, mely ekként egyfelől az osztrák nemzeti bank, másfelől a vidéki takarékpénztárakkal létesült, fel tüntetik a XXII. mellékleten közölt iratok.

Ezen viszony alapján az egyesület 1874 november és december havában 86 vidéki intézetnek nyitott 3,438.000 frt erejéig hitelt, 1875 folyamán további 39 intézetnek 1,367.000 frt erejéig. Ma 157 vidéki hitelintézetnek a Hazai első takarékpénztár-egyesületnél 7,614.000 frt visszleszámitoló hitel áll rendelkezésére. Hogy 1874 óta mily mértékben használták tényleg ezen hitelt a vidéki intéze-

tek, az látható a XXII. melléklet adataiból. Később az osztrák-magyar bank, mikor azt tapasztalta, hogy a négy milliót nem veszik igénybe, eme hitelt, az egyesület beleegyezésével, leszállította 3 millióra. A Hazai takarékpénztár-egyesület igazgatósága éber figyelemmel tartozott és tartozik kíséreni a nagy számú vidéki hitelintézetek üzleti viszonyait; és a mint készséggel fokozta az arra érdemes intézeteknek hitelmaximumát: úgy ellenkezőleg nem egyszer volt kénytelen vagy leszállítani más intézeteknek dotatióját vagy ismét másokat egészen kizárni a visszleszámítolás élvezetéből. Mindezen óvatosság mellett nem kerülhetett el az egyesület némely vidéki pénzüzetnél veszteségeket.

A leszámítolás terjedését a hetvenes évek közepétől fogva az igazgatóság azzal mozdította elő, hogy a gőzmalom- és más nagy ipari vállalatok, valamint első rendű kereskedő czégek váltóit a leszámítolásnál külön elbánásban részesíti. Ezeknek hitelét megállapítván és időről-időre revideálván, váltóik leszámítolását a kamatlábnak napról-napra, de a felajánlott váltó minősége szerint való kimérését is, az igazgatóság szűkebb bizottság kezébe tette le; a mely bizottság eljárásáról hetenkint rendszerint egyszer tesz az igazgatóságnak sommás jelentést, valamint esetről-esetre arról is, ha valamely czégnek a megszabott maximumon túl leszámítolást engedélyezni jónak látott. Az ily „rövid úton“ való leszámítolásoknál a kamat rendesen kisebb mint az általánosan érvényes kamat; sőt kisebb az osztrák-magyar bank hivatalos kamatjánál, a melyen alól maga a bank is keresve keresi a jobb minőségű váltókat. Ez az üzlet nagy mértékben növelte a leszámítoló forgalmat. Egyéb váltókat az igazgatósági ülésben mutatnak be leszámítolásra.

A kamat ez üzletágban gyakran hullámzik. Az első 15 évben 6% volt a kamatláb, azonkívül járt évi 1/2—2% kezelési díj. Ha fokozás szükségesnek látszott, ez az irásdíj emelése útján történt. Később sűrűen változott a leszámítolási tétel. A pénzbőség éveitől, a hetvenes évek második felétől kezdve, a leszámítoló kamat is egyre olcsóbb lesz. Ha a betétek kamatját időnként föl kellett emelni: akkor megfelelő mértékben megdrágult a váltóleszámítolás. Rendesen 1—1 1/2 százalékkal magasabb ez utóbbinak kamatja, mint a betétek legnagyobb részeért fizetett tétel; válságos időben 8%-ig is emelkedett. Utóbbi években az egyesület a bank-kamatlábhoz alkalmazkodott, és a mint ez föl- vagy alászáll — a mi különben a betétek mozgásával egészben véve párhuzamot szokott követni — a szerint módosul az egyesületnél is a leszámítolás ára. A leszámítolási kamat, a mióta a közérvényű betéti kamat 4%, lényegileg így áll:

rövid úton vett váltókért	3 ³ / ₄ —5,
benyújtás útján elfogadott váltókért	5—6,

vidéki váltókért a bank-kamatlábön fölül 1 százalék jár. Szokásban van a hitelt csereváltókkal meghosszabbítani, és pedig rendszeren 10, a betétek apadása esetén 20, sőt egyszer 1854-ben, 40 százalékos tőketörlesztés mellett. A meghatározott hitelt élvező vidéki pénzüintézetek váltóiért 5·5% a visszleszámítolási kamat. A rövid úton leszámított váltók kamatja néha alacsonyabb, néha magasabb mint a betéti kamat.

Ekként alkalmazkodva a pénzpiacz viszonyaihoz és a váltók minőségéhez, az egyesület ezen üzletét az ipar és kereskedelem minden solid rétegére, de a föld- és házbirtokosok körére is kiterjesztette s nagyra fejlesztette.

*

STEIGER vezérigazgató velősen fejtegette az intézet üzleti politikáját a budapesti kereskedelmi s iparkamara által 1889 február 4-dikén a takarékpénztárak ügyéről rendezett szaktanácskozmányban. Az utóbbi 3—4 évben ugyanis részint hanyagság, részint gonoszság néhány vidéki pénzüintézetet zavarba döntött, mire némelyek nagy garral a takarékpénztárak egész szervezetét betegnek és gyökeres reformra szorultnak hirdették. A kereskedelmi kamarában ennek egy tagja külön indítványban hibáztatta, hogy a vidéki takarékpénztárak a betétek egy részét váltóleszámítolásra fordítják, és hogy a fővárosi intézetek a vidékieknek visszleszámítolási hitelt nyújtanak. STEIGER, mint meghívott szakértő, concret adatokkal kimutatta, hogy a mi bajok némely vidéki pénzüintézetnél bekövetkeztek, azok vagy gondatlanságnak vagy közönséges gonoszságnak rovandók fel, a melyek ellen a kereskedelmi s büntető törvény nyújtanak rendszabályokat; ezeknek kell érvényt szerezni, nem pedig holmi hatástalan úgynevezett reformintézkedéseket tervezni. Kimutatja, hogy a takarékpénztárak általában egészséges alapon nyugosznak és jól kezeltetnek; hogy a váltóüzletet, akár a közvetlen, akár a visszleszámítolást, megszorítani bűn volna; hogy az utóbbi a vidék pénzüszüksége s a főváros meg más kereskedelmi központok pénzübősége közt a leghelyesebb kiegyenlítő. A szaktanácskozmányban jelen volt pénzüintézeti igazgatók és egyéb szakférfiak egyhangúlag helyeselték a Hazai első takarékpénztár vezérigazgatója által kifejtett üzleti s különösen váltóleszámítolási politikát.

„Nagy előny a tőkepénzesre nézve már az a tudat is, hogy válság idején, értékpapirjai, melyekbe pénzt fektet, hitelt nyithatnak számára, a nélkül, hogy e papiroktól tőkevesztéssel lenne kénytelen megválni.“

CSENGERY ANTAL. *A magyar földhitelintézet ügyében. 1866.*

FAY javaslata, a mint láttuk, kézi zálogra nyújtható kölcsönöket nem tervez, és ezen üzletágat csak akkor vonták be a takarékpénztár-egyesület körébe, mikor ez Pest és Buda városait, tehát a kereskedőket és tőkepénzeseket is magába foglalta. Ekkor az ily kölcsönöket, előlegeket, a legmozgóbb, a legkönnyebben visszaháramló elhelyezésnek mondták és ez időtől fogva maig ezen üzletág az alapszabályokban a kölcsönök különböző nemei közt mindig elsőnek szerepel. Az első alapszabályok szerint csakis „minden más kölcsönzések fölött elsőbbséggel bíró austriai státuspapirokra“ adhatott az intézet „budapesti“ lakosoknak, a bécsi árfolyam szerinti érték kétharmadáig, 3 hónapra kölcsönt, azzal a kikötéssel, hogy ha 10%-os árhanyatlás következne be, akkor az adós 24 órára a felszólítás vételétől, a hiányt pótolni tartozik; mert különben az intézet a letett értékpapirokat részben vagy egészben eladhatja. Már 1840 május havában a választmány azzal a kérdéssel foglalkozott: nem kellene-e a rimai vasut, a komáromi hajózási társaság és a budapesti állandó híd részvényeire, valamint az Eszterházy-sorsjegyekre oly feltételek mellett, mint az osztrák állampapirokra kölcsönt adni? A választmány ekkor abban állapodott meg, hogy, nem tekintve az említett értékpapirok ellen fölhozható nehézségeket, minthogy a váltótörvényszékek és a nemsokára felállítandó nemzeti bank a Hazai első takarékpénztár-egyesületet remélhetőleg az e nemű kölcsönök adásától fel fogja menteni: ennél fogva az egész ügy fölötti határozást el lehet halasztani. Az állampapirokra kért kölcsönöket azonban annyira kedvelte az intézet, hogy az 1842 október 30-dikán tartott közgyűlés kimondotta, hogy, mivel a választmány néha huzamosabb ideig nem tart ülést, hatalmaztassék fel az igazgató s pénztárnok arra, hogy az állampapirokhoz értő egy választmányi tag meghallgatásával, efféle kölcsönt, és pedig nem, — mint eddig a bécsi árjegyzés kétharmadáig, hanem háromnegyedéig, rövid úton folyóvá teghessen. És ezen gyűlés az Eszterházy-sorsjegyeket az állami papirokkal egyenlő rangba helyezte. Ugyanakkor elhatározta, hogy cs. k. aranyra, a mely nem folyópénz és betétül nem fogadtatott el, darabonként 4 frt 25 kr. p. p., ugyanazon

föltételek mellett adható kölcsön, mint az osztrák állampapírokra. Az ekkor megállapított 15.000 frt maximumot az 1843 szeptember 24-diki közgyűlés, a betétek folytonos szaporodása következtében, 25.000 frtra emelte s pedig egy nemsokára bekövetkezett határozat alapján, nem 3, hanem 6 hónapig terjedő időre.

Magyar állampapír nem létezett ugyan a lombardüzlet számára, de a föntebb már említett vállalatok részvényein kívül, a negyvenes évek elején létesült pesti magyar kereskedelmi bank és a még előbb keletkezett pesti henger-gőzmalom részvényeit nemsokára kézi zálogul kínálták a Pesti hazai első takarékpénztár-egyesületnél. A várakozás, hogy a felállítandó nemzeti jegybank az értékpapírokra kért kölcsönöket ápolni fogja s hogy annál nagyobb lesz a takarékpénztár tehetsége a jelzálogi hitelszükséglet kielégítésére, nem valósult meg. A betétek folytonos öregbedésével győzte ugyan az intézet az ingatlanokra kért kölcsönöket, de a pesti magyar kereskedelmi bank kezdetben nem hogy könnyített volna a takarékpénztár lombard-tárczáján: ellenkezőleg annak részvényesei folyton sürgették, hogy e címletekre is adjon az egyesület, miként az osztrák állampapírokra, kölcsönt. A kereskedelmi bank 1842 közepén rendelte el a befizetést a részvényekre; de valamint az aláírás nem volt kielégítő, úgy a befizetés is nagyon hézagos volt. Jó része azoknak, kik befizettek, már az év folyamán kérték a takarékpénztárnál előleget ezen részvényekre. Az 1843 január 15-diki közgyűlésen szóba került ezen kérés. Kifogást tettek a címlet ellen, hogy nincs rajta összeg megnevezve, a nélkül pedig törvényeink szerint pénzbeli kötelezvény számba nem vehető. A részvényt ugyanis az alapszabályok szerint 500 frtra tervezték, a mennyiben a két milliónyi társasági tőke 4000 részvény útján volt beszerzendő; de a címleten az 500 forint nem volt megemlítve. Az 1840: XVIII. törvénycikknek, a részvénytársaságokról szóló III. fejezete nem követeli a részvény névértékének kitüntetését a címleten. A takarékpénztár közgyűlése azonban kijelentette, hogy csak az esetben hajlandó kölcsönt adni a kereskedelmi bank részvényeire, ha ennek igazgatósága hitelesen bizonyítja, hogy egy részvény 500 frtot képvisel. Ez esetben is az árfolyamnak nem mint más papíroknál — háromnegyede, hanem csak — kétharmada engedélyezhető, még pedig nem 6, hanem 3 óra. Az első év, vagyis 1843 végén a kereskedelmi bank részvényeire csak 3104 — más értékpapírokra 62.536, 1844 végén 5216 frt volt az előleg; de midőn az utóbbi év szeptember havában, a bankrészvények újabb sorozatára, a melynek aláírása nem igen sikerült, a részleges befizetés megkezdődött és a következő évben be kellett fejezni a befizetést: akkor sokkal nagyobb mértékben vették igénybe a takarékpénztár lombard-hitelét. Mert 1845 végén a magyar kereskedelmi bank részvényeire 13.917, 1846 végén 18.020 p. frtra

ment az előleg. A bank részvénytőkéjének egybegyűlését kétségen kívül előmozdította a Pesti hazai első takarékpénztár.

KOSSUTH LAJOS az 1846 januári közgyűlésen azt ajánlotta, hogy más hazai vállalatok részvényeire is terjeszsze ki az egyesület a lombard-hitelt. A februári közgyűlés készséggel hozzájárult az indítványhoz, mert a számos új vállalatot támogatni kívánta; de kijelentette, hogy az illető részvényeknek teljesen be kell fizetve lenniök és a közgyűlés elhatározásának tartatik fenn, hogy mely jó hitelű vállalatok részvényeire adható előleg. A nemsokára módosított alapszabályokban nem is fordul elő kézi zálogul elfogadható más új papír, mint a „bécsi hitelintézet“ (osztrák nemzeti bank) részvénye, melyre az árfolyam kétharmadáig adható előleg; míg a lombardban addig elfogadott egyéb értékekre az árfolyamnak kétharmada helyett négyötödéig adatik hat hónapra kölcsön. Az előlegek ezen év folyamán és 1847-ben tetemesen gyarapodtak is.

1848 február havában a közgyűlés leszállította az osztrák állampapírokra adandó előleg kamatját 6%-ról 5½-re, minthogy ezen hitelnyújtást a legbiztosabbnak és ezen előlegeket legkönnyebben realisálhatóknak tartotta. És a márcziusi napokban, mikor a pénzkészlet megapadt, a kereskedelmi banktól és a kormánytól vett kölcsönökön kívül, a hiány pótlására leginkább a lejárt és meg nem újított váltó- s lombard-hitel szolgált, két ízben felszólította a választmány az ily előlegekkel bírókat, hogy 10%-kal pótolják az értékpapírok árhanatlását. Ennek többnyire értékpapírral, ritkábban pénzzel feleltek meg. Az 1847-ben 109.984 frttal záró előleg a következő évben 29.961, és 1849-ben 22.815, sőt 1850-ben 13.632 frtra csökkent; pedig ez utóbbi év ápril havában, midőn némi heverő pénz volt, rövid lejáratú váltókra, Eszterházy-sorsjegyekre s aranyokra kezdtek hitelezni. Május 24-ikén a teljhatalmú országos biztos megtiltotta az intézetnek az előlegezést aranyokra; valószínűleg azért, mert úgy hitte a kormány, hogy az arany- és ezüstpénznek a forgalomból való teljes eltűnését így némileg megakadályozhatja.

1851-től fogva a betétek öregbedésével növekedett az előlegüzlet is mindaddig, míg 1853 május 1-én az osztrák általános polgári törvénykönyv életbeléptével a kézi zálogra adott kölcsönökért csak úgy, mint jelzálogosokért, 5% lett a megengedett legnagyobb kamat. Míg ugyanis 1852-ben 76.522 s 1853 január—ápril hónapjaiban 29.628 frt előleg adatott 6%-kal, májustól kezdve az év végéig 14.798, 1854-ben mindössze 9305 és 1855-ben 1300 frt volt az új előleg.

Az eme csekély új hitelekhez képest, tekintélyesnek mondható évi végállományok legnagyobbbrészt a korábbi 6%-os előlegek meghosszabbításából erednek. 1854—1855-ben egyébként az előlegüzlet

csökkenésére közrehatott az is, hogy a keleti háború miatti bonyodalmak apasztották a betéteket és hogy másfelől az értékpapírok nagy árfolyamvesztésnek voltak kitéve.

1856 derekától fogva a zálogkölsön-üzlet ismét új lendületet vesz. A betétek ugyanis szaporodnak; de ingatlanokra, minthogy a telekkönyvek még nem voltak rendben, kölcsönököt nem igen lehetett adni; az élénkült váltóüzlet pedig egymaga nem bírta a fölös pénzeket forgatni. A választmány ennél fogva július 18-dikán utasítja az igazgatót, hogy kezdje meg ismét az előlegezést a rendelkezésre levő pénzkészlet arányában. A választmány fölveszi a zálogul elfogadható papírok közé az 1854-diki önkénytes nemzeti kölcsönt és a földtehermentesítési kötvényeket. Ezen két czímletre a névszerinti érték 50%-át, a pesti kereskedelmi bank részvényeire 300 frtot, Eszterházy-sorsjegyre 40 frtot, aranyokra 4 p. frtot lehet előlegezni; az 1834—1839-iki statuspapírokra, nem, miként az 1845-iki alapszabályok engedik, az árfolyam négyötöd, hanem csak háromnegyed részeig, és általában nem 3 vagy 6 hónapra, hanem csak 3-ra adható előleg. Bár ezen üzlet csak az év második felében indult meg, az új előlegek 102.818 frtra mentek — az előző 1855-ben csak 1300 frtra — és 1857-ben 122.135 frtra.

Az 1857 végén megállapított alapszabályok újabb értékpapírokat vettek föl és általános szabályul kimondták, hogy az előleg a bécsi tőzsdén jegyzett árfolyam $\frac{3}{4}$ részét teheti. Minthogy azonban a pesti kereskedelmi bank részvényeit akkor a bécsi tőzsdén még nem jegyezték, az azokra adható előleg nagyságát időről-időre a választmány szabja meg. Ennek megfelelő volt a végrehajtási eljárás is. Ha az előleget nyert fél kötelezettségének eleget nem tesz, akkor a takarékpénztár az értékpapírokat a bécsi tőzsdén, a mennyiben azok ott jegyeztetnek, adhatja el; ha pedig a zálog pesti kereskedelmi bank részvény vagy arany, akkor az intézet ezeket a Pest városa által kiküldött bármely bíróság, mint választott bíróság által tartandó közárverés útján adhatja el.

Az 1863 április havában tartott közgyűlés megint új értékpapírt jelölt ki előleg tárgyául: a magyar földhitelintézet zálogleveleit és jövedékjegyeit, az első magyar általános biztosító és a Pannónia viszontbiztosító társaság részvényeit s általában — magának a takarékpénztárnak részvényeit kivéve — a bécsi vagy pesti tőzsdén jegyzett papírokra. A földhitelintézet, a két biztosító társaság és a kereskedelmi bank czímleteiről kimondatik, hogy ha ezek majd a pesti tőzsdén rendes árfolyamot nyernek, szintén annak $\frac{3}{4}$ erejéig vehetők előleg alapjául; egyelőre azonban a választmány határozza meg időről-időre azon papírok értékét. És kényszerű eladás esetén a föntebb említett eljárás van helyén mindezen kategóriáknál.

A hazai törvények helyreállítása után nem alkalmazta a választmány mindjárt a 6%-os kamatot az előlegekre, hanem csak 1863 elején, mikor már a jelzálogos kölcsönöknél elrendelte volt ezen magasabb kamat számítását. A lombard-hitelnél a változás úgyis csak alaki volt, minthogy az 5%-on felül még 1%-ot szedtek írási s kezelési díj czímén. Most a kettő egyesített, és ez utóbbi czímen még 12 krajczárt kellett ép úgy, mint a váltóknál minden 100 frtért fizetni, mely azután 1865-ben, más intézetek példájára, 20 krajczárra emeltetett. A kamatláb különben nem volt magas; az osztrák nemzeti bank is $5\frac{1}{2}$ -et szedett akkor. A pénz 1863-tól fogva általában megdrágult. A hitel az előző év számos bukásai miatt megnehezült; sűrűn vették igénybe az előleget mind újabb fajta értékpapirokra. Az év végén a lombard-tárcza állománya nagy volt; de megapadt a következő két évben, mikor a kereskedői bukások egyre szaporodtak, a betétek leszállottak és a hanyatlás, egy megszakítással 1866-ig tartott.

1864-ben az egész értékpapir-üzletre kiható kedvező újítás állott be, a mennyiben január 18-dikán megnyílt a pesti értéktőzsde s február 9-dikén megjelent az első hivatalos tőzsdelap. Minthogy a többször említett magyar intézetek részvényeiről, melyek a bécsi tőzsdén nem voltak bevezetve, most már hivatalos árjegyzés létezett: a Pesti takarékpénztár-egyesület az előleg mértékét többé nem a befizetett tőkéhez, hanem az ezt gyakran jóval meghaladó árkelethez szabta.

A magyar kir. helytartó-tanáctól 1865 november havában helybenhagyott alapszabályok szerint előleg a tőzsdei ár háromnegyedéig volt adható; csak aranyokra lehetett az érték négyötödét előlegezni.

Mikor 1866 második felében nagyon felszaporodott a pénzkészlet és számára kellő elhelyezést találni bajos volt, a választmány szükségesnek tartotta könnyíteni az előlegezés föltételein. 1867 elején elment tényleg az alapszabály-engedte határig: az árfolyam $\frac{3}{4}$ -éig, 6%-ról 5-re tette a kamatot és leszállította az írásdíj felére. Az alapszabályok azután nemsokára ezen határt $\frac{4}{5}$ részig tágították. Ama mérséklések azonban július végén, mikor a pénzkészlet kisebb lett és a betéti kamatokat emelni kellett, ismét megszűntek, minélfogva a lombard-tárcza, kivált a pénz drágultával, egyre apadt és csak az értékpapirokkal üzött túlságos speculatio idején duzzadt fel 1869 után ismét. 1869 február közepén ugyanis, mikor sok volt a fölös pénz, a választmány az előlegezési kamatot $5\frac{1}{2}$ -re szállította le írásdíj nélkül és ezen üzlet ekkor fokozódott is; de mikor június elején kitört a hitelválság és fölemelték a betéti kamatot: akkor az előlegek kamatja 6%-ra, augusztus végén pedig, mikor újból javították a betétek kamatját, a lombard-hitel ára

7%-ra fokoztatott. De mindez csak halvány árnyéka azon üzleti túlhajtásnak, melyet zsenge értékpapírok mesterséges eltartásával két éven át budapesti s bécsi intézetek, élükön az osztrák nemzeti bank, folytattak. Constatált tény, hogy az 1869-iki hitelválságot azzal siettette s élesítette az osztrák nemzeti bank, hogy míg hosszabb időn át bőven s olcsó kamat mellett előlegezett értékpapírokra: ép akkor drágította s szorította össze ezen hitelt, mikor a rossz fordulat beállván, a fokozatos kibontakozás végett támogatásra volt szükség. Megmondotta a Hazai takarékpénztár-egyesület az országgyűlési bank-enquête kérdőpontjaira adott válaszában: „A közelebbi pénzválság oka a túlságos vállalkozásban keresendő. A vállalkozási szellemet fölébresztette az országban fennállott néhány vállalatnak a virágzása s a mutatkozott pénzböség; elősegítette azon könnyűség, melylyel a vállalatokat létrehozni s azokra pénzt előlegezni lehetett. Ezen pénzválságra befolyással volt az osztrák nemzeti bank azon eljárása, hogy az új vállalatokra is kiterjesztett hitelt a válság kitörésekor a bécsi piacon megszorította s a kamatlábat felemelte, a mi a bécsi és pesti piacz összeköttetésénél fogva itt is érezhető visszahatást gyakorolt.“

A Hazai első takarékpénztárnál az előleg 1868 végén még csak 165.082 frt volt, 1873 végén azonban 1,267.411 frtra emelkedett, a legmagasabb fok, melyre ezen üzlet az egyesület félszázados életében hágott. Az előlegüzlet ezen hirtelen felszökését a pénzpiacz válságos fordulata s részben az állami pénzügyek romlása is okozta. 1873—1874-ben bocsátották ki a 153 milliónyi 6%-os kincstári utalványokat; az aláírók joggal számítottak tetemes nyereségre; de ezen új papir mindenestre szintén terhelte a pénzpiaczt és dagasztotta a lombard-tárczát. Azután leszállott az előleg 1876-ban nem egészen fél millióra, 1877-ben ismét 1,153.000 forintra emelkedett; azontúl mai napig 3—600.000 frt közt mozog.

1851-ben szerzett be a Takarékpénztár-egyesület először tulajdonul értékpapírt. Aláírt, nem szabad elhatározásból, hanem felsőbb hatósági egyenes figyelmeztetés folytán, 10.000 p. forintot a 80 milliós kölcsönre. Nagy politikai jelentőséget fűztek a tervezés-kor e művelet sikeréhez. A pénzügyminister azt írta BACH miniszternek, hogy az eredmény ki fogja mutatni: vajon „a rend és a monarchicus elv ellenségei, egyesülten Ausztria politikai ellenségeivel, kik a kölcsön megbuktatására bizonyosan — mindent elkövetnek, és ezzel Ausztria hatalmán és tekintélyén érzékeny sebet akarnak ejteni, győzedelmeskednek-e majd?” Ily súlyt tulajdonítván a kölcsön sikerének, nem is voltak válogatók itthon a hatósági pressio eszközeiben, sem fukarok külföldön a művelet előmozdítása érdekében. És az eredmény — bukás. A 80 millióból csak 58,669.000 frt volt elhelyezhető. A Pesti hazai takarékpénztár aláírt 10.000, befizetett 9614 frtot és túladott 1852-ben a papiron 10.138 frtért. És ekkor 1854-ig nem volt megint tulajdonában semmiféle értékpapír.

A folytonos pénzzavarok és a valutarendezési meddő kísérletek 1854-ben két új kölcsönt producáltak. Az első volt az 50 milliónyi, 4-es kamatú, 50 év alatt kisorsolandó nyereménykölcsön. Az aláírás, melyet „önkéntes“-nek hirdettek, 90-es árfolyammal márczius 7-dikén nyílt meg. A Takarékpénztár-egyesület aláírt 50.000, befizetett 45.000 frtot és eladta még az évben legnagyobb részét, úgy, hogy az év végén csak 2250 frt maradt belőle tárczájában. A másik az 5%-os 500 milliónyi nagy, nemzeti, szintén önkéntes, kölcsön; kibocsátó cursusa 95% és 5 évi részletekben befizethető volt. Alig jelent meg a kölcsön felvételét elrendelő pátens, mire a helytartótanács alelnöke s Pest városának főpolgármestere fölhívást intéztek a Hazai első takarékpénztárhoz, hogy vegyen részt az aláírásban. A választmány azt feleli mindkét helyre, hogy az idén aláírt már egyszer 50.000 frtot államkölcsönre; hogy az intézetnek távolról sem hivatása ily hitelműveletekben részt venni s hogy a takarékpénztár nagy és senki által helyre nem pótoltt veszteséget szenvedett 1849-ben. Egyébiránt jelenti a választmány, hogy megbízta már az igazgatót, írjon alá erre a kölcsönre is 50.000 frtot. Az aláírás július 28-dikán a nemzeti bank fiókjánál megtörtént; az első részletet 3750 frttal az intézet be is fizeti. Ez a tétel a nyeremény-kölcsönből megtartott, fönt említett, 2250 frttal együtt, teszi azon 6000 frtot, mely 1854 végén újból először értékpapír címén szerepel az intézet

vagyonában. A következő két évben lerovattak a kölcsönből a hátra-levő részletek. Az 1856- és 1857-diki vagyonmérlegben a két érték a tényleges önköltség szerint 50.802 p. frttal szerepel, míg 1858-ban, a nemzeti kölcsön árhanyatlása következtében, 43.802 p. frton, és 1859 végén, mikor a nagy bomlásból már némileg kiépültek, 42.918 osztrák értékű frton áll. A következő évben eladta az intézet a két kölcsönbeli papírjait; bevett a lejárt kamatokkal együtt osztrák értékű 44.852 frtot. Az önkényes nemzeti kölcsön, aránylag véve, meglehetősen veszteséget okozott tehát a takarékpénztárnak.

Látni való, hogy önszántából a Hazai első takarékpénztár-egyesület nem fektetett be pénzt tulajdonul szerzett értékpapirokba. Az alapszabályok nem is ajánlottak ily elhelyezést. Először az 1858-diki javaslat említi az intézeti pénzek elhelyezésének módjairól szóló 44. §. *d*) pontja alatt, hogy „vesz kamatozó államkötelezvényeket és ezekhez hasonló természetű hitelpapírokat“. Ez az újítás megfelel az 1844-dik évi osztrák takarékpénztári regulativum 19. §. *g*) pontjának, a mely szabályzatot a budai cs. k. helytartó-tanácsi osztály követendő zsinórmértékül leküldött volt. A magyar kir. helytartó-tanáctól 1865-ben helybenhagyott alapszabályokból elmaradt amaz elhelyezési mód.

1859-en túl egészen 1863-ig nem található az intézet zármérlegében értékpapír. 1860-ban ismét, akarva — nem akarva, befizetett ugyan az állam-sorsjegykölcsönre 25.073 frtot, de nemsokára el is adta 22.467 frton. És ezen túl az egyesület más állampapírt mint magyart nem vásárolt.

A magyar földhitelintézet üzletét 1863 második felével kezdte meg. Február 14-dikén az elnök DESSEWFFY EMIL gr. felhívja a Takarékpénztár-egyesületet, hogy támogassa az intézetet a földhitel kifejtésére s megszilárdítására irányzott törekvésében. A választmány teljes készségét és erejét följajánlja; vásárolt is még az évben 20.251 frtért jövedékjegyet. Az üzlet megnyitása az országos aszály napjaival találkozik. A takarékpénztár maga is nagyobb jelzálogos kölcsönöket és rendkívüli hitelt nyújt az inséges vidékeknek; értékpapírok vásárlására nem volt ekkor mód. Hanem mikor 1866-ban a magyar földhitelintézet zálogleveleinek rendkívüli árhanyatlását helyrehozni kellett, akkor a Hazai első takarékpénztár-egyesület helyt állott. A pénzpiacz zavarodásában ugyanis elbukott egy belga bank, melynek élén LANGRAND-DUMONCEAU állott és melynek itt Magyarországon sokféle üzlete forgott. Ennek a földhitelintézet mindjárt kezdetben több millióra menő záloglevelet adott át. Mikor az a bank tönkre ment, egész záloglevél-készletét a bécsi piacra vetette s ez a papír egyszerre nagyot esett. A magyar földhitelintézetnek, saját jó híre s a nála hitelt keresők érdekében, meg kellett vennie az egész tömeget s azt lassankint biztos kezekbe

juttatnia. A Hazai első takarékpénztár-egyesület választmánya ekkor 718.944 frtért magyar földhitelintézeti záloglevelet és jövedékjegyet vásárolt, még pedig oly áron, mely azon értékek cursusjavulásához hozzájárult. Mert a zálogleveleket 80½ frton vette; holott azok oly mélyen leszállottak vala a bécsi piacra történt tömeges kivetésök után, hogy a későbbi javulást számba véve, az évi átlagos ár még mindig 76 frt 70 kr. volt. Azóta a Hazai első takarékpénztár a magyar földhitelintézet zálogleveleiből rendszeren és némely évben több millióra menő készletet tartott.

Az 1866-dik év tapasztalataiból ered általában a Hazai első takarékpénztárnak az a gyakorlata, hogy a betéti s tulajdon tőke bizonyos részét rendszeresen értékpapirba vagy hitelintézeteknél pénztári jegyekre elhelyezi. Ezen háborús és inséges év első harmadában nagy összeget kellett a tömeges kivételek fedezésére készen tartani; viszont májustól kezdve 300 milliónyi államjegy forgalomba jutása után nagyon felszaporodtak a betétek. Hogy ezek meddön ne heverjenek, ellenben szükség esetén könnyen folyóvá tehetőek legyenek, a választmány az előbb érintett hitelintézeti zálogleveleket vásárolta s az október 24-dikére e végre egybehívott rendkívüli közgyűléstől általános felhatalmazást kért arra, hogy a pénzfölösleget részint hitelintézeteknél, részint vásárlandó értékpapirokba helyezhesse el. Innen ered az egyesületnek első nagy értékpapir vásárlása; innen az 1866-diki 854.163 frtnyi értékpapir-állomány, szemben az előző évnek 16.320 frtnyi készletével; és a közgyűlés határozatával helybenhagyást nyert a földhitelintézeti zálogleveleknek főntebb említett megvétele. Ez az első czéltudó lépés azon széles, üdvös pályán, melyen az egyesület nagy tőkét, magának a takarékpénztárnak, de egyúttal a közhitelnek javára forgatott. Ugyanezen alkalomból jelentkeznek először, és pedig mindjárt 619.176 frttal, az ideiglenes pénzelhelyezések, kisebb-nagyobb kamat mellett, más intézeteknél, a mi szintén hozzájárul az egyesület mindenkori kész-fizető képességének biztosítására.

1867-től fogva a Hazai takarékpénztár-egyesület az állam és a főváros hitelműveleteihez, függő adósságainak felkarolásához, a maga tehetsége szerint, mindig hozzájárult. Így mindjárt az első nagy állami emissiónál, a vasúti kölcsönre 3 millió frankot írt alá s azután folyvást vásárolt ezen vasúti kötvényekből. Mikor az 1870. évi költségvetési törvény felhatalmazása alapján a pénzügyminister kamatozó pénztári jegyeket kezdett kibocsátani, a Hazai takarékpénztár-egyesület azonnal fölös pénzeinek egy részét, 100.000 frtot, ezen állami függő kölcsönbe helyezte s később mikor még 10—12 millió volt az összes forgalom, ebből maga néha 3—4 milliót tartott pénztárában. Midőn Pest városa 1869-ben közmunkákra 3 millió kölcsönt bocsátott ki, az egyesület abból egy milliót vett át, és

tárczájában a pesti s budapesti kölcsönökből más intézethez képest mindig a legnagyobb összeget bírta. Mikor 1873—1874-ben a boldogtalan emlékü kincstári utalványok aláírásra kerültek, az egyesület nem késett az első ízben 50, második ízben 60 ezer sterling fontot aláírni s azután mindig tartott tárczájában néhány millió forintot ezen címletekből. Mikor 1877 október elején, az első sorban ezen adósság bevonására szolgáló 6%-os aranyjáradék kibocsátatik, akkor az egyesület másfél milliót ír alá. S hogy a későbbi kibocsátásoknál és időközi vételek útján milyen tömegben szerzett ilyen aranyjáradékot az egyesület, azt illusztrálja azon nevezetes tény, hogy a mikor megint ezen 6%-os aranyrente 4%-ossá convertáltattott: az igazgatóság méltán mondhatta, hogy „köztudomású, miszerint Európában a Hazai első takarékpénztár-egyesület a magyar aranyjáradéknak legnagyobb birtokosa s hogy ennél fogva kötelességének tartja a conversióban való közreműködésével a magyar állam hitelének szolgálni.“ Átadott az egyesület, mint tulajdont, 7,818.200 frt 6%-os, és kapott helyébe 10,424.200 frt 4%-os aranyjáradékot. Hasonló erős tényező volt az egyesület az 1889-ben keresztülvitt számos conversionalis műveletnél. Azonkívül alig volt a vasúti címleteknek valamely emissiója, a melynek kisebb-nagyobb részét, néha egész tömegét, át ne vette volna.

A magyar állami pénzügyek megalapítása után nagy vasúti építkezések, merész ipari vállalkozások és mindezek nyomán a speculatio túlhajtásai következtek be. 1869 derekán hitelválság támadt és a hazai takarékpénztár-egyesületnek nagy értékpapir-állományát mozgósítania kellett. Szükségessé vált ez először azért, mert, míg egy-két évig, mialatt a betétek folyton szaporodtak és azokat, az általános pénzbőség mellett, szokott módon gyümölcsöztetni nem lehetett, folytonosan értékpapirokat kellett vásárolnia: addig most, hogy a betéteket kiszedték, ismét értékpapirok eladásával pénzt kellett szerezni. Későbbben, midőn a válság a tetőponton túl volt és a betétek megint szaporodtak, nem maradt egyelőre más választás, mint azokat ismét értékpapirokba helyezni. Bajos ugyan épen akkor értékpapirokat eladni, mikor a pénz szűke árukat lenyomja, s viszont akkor vásárolni, mikor a pénz bősége emeli az árkeletet. Ámde az erős értékpapirkészlet módot nyújt eladás nélkül is, lombard-kölcsön útján, pénzt szerezni. Az egyesület intéző emberei azonban most, úgy mint máskor, jól megválasztották az eladásnál azon értékeket, a melyek, mint ezúttal az osztrák nemzeti bank záloglevelei, alig vesztek valamit a cursusban, a vételnél pedig megfordítva, kiszemelték azon papirokat, melyeknek biztos a kamatozása s tőkéje, mint például magyar vasúti elsőbbségek, de hanyatlott árkeletökben időközileg kevésbé javultak. Az értékpapirtárca tehát a betétekre nézve, mikor ezek megáradtak, igen

jó gyűjtő, mikor pedig apadtak, igen jó tápláló medenczének vált be.

Ez lévén rendeltetése az értékpapirnak a takarékpénztárnál, természetes, hogy, a mint szaporodtak a betétek, bizonyos részben szaporodni kellett a tulajdonul szerzett értékpapirnak is. 1866-ban $13\frac{1}{2}$ millió betét mellett 850.000 frt volt az értékpapir állománya, most 1889 végén 91 millió betéttel szemben az értékpapir 28 millióra rúg. Közben-közben jóval kisebb betét mellett, sokkal nagyobb volt — 38—39 millió — az értékpapir állománya. Az ama passivumot és ezen activumot feltüntető számsorok nem mutatnak mindig pontos párhuzamot; mert az értékpapir vásárlására más alkalmi okok is hatnak közre; nem egyedül a rendes hitelezésen túl fennmaradó betétek nagysága indít értékpapirok vásárlására. Másfelől meg más körülmények is, mint a megapadt betétek pótlása, ösztönzik az igazgatást némely, bizonyos magasabb árra emelkedett papirok eladására. Ez a művelet, mely folytonos éberséget igényel, az értékpapirok tartásának elválhatlan következménye. És mivel az ily műveletek, kivált politikai és gazdasági válságok idején, kockázattal járnak: a választmány, az 1873—1874-diki crisisen okulva, külön tartalék-alapot teremtett ily veszteségek pótlására.

Szólunk az egyesület alapjait tárgyaló fejezetben ezen külön-tartalékról. Látható a mellékletből annak — egy megszakítás kivételével — folytonos gyarapodása; az értékpapiroknál elért nyereségek messze túlhaladták a veszteségeket. Különös azonban, hogy mindjárt az alap megalkotásának évében jelentékeny veszteséggel zárult az értékpapir-számla. 1875 végén nagy nyereség mutatkozott. Annak egy részét az egyesületi házak értékének leszállítására, másik részét: 468.832 frtot, a külön-tartalék megalapítására fordította az 1876-diki közgyűlés. Az új kereskedelmi törvény ezen első évében, mikor a zárlatnál a december 31-diki hivatalos árjegyzéseket pontosan számba kellett venni, a cursusok tetemes hanyatlása következtében, különösen a múlt év végéről átvett magas kezdő árakkal szemben, tetemes veszteség mutatkozott. Az árkelet javulása s az évközi eladások mindössze 85.049 frt nyereséget eredményeztek, ellenben a cursusveszteségek folytán 336.280 frt kár támadt. A 251.231 frtnyi veszteség a külön-tartalék 1875-diki állományát 217,601 frtra szállította le. 1877 őszén még nagyobb kár fenyegette az értékpapirok állását. Az egyesület évközben sok értékpapirt vásárolt; az orosz-török háború kitörése után nagy árhanyatlás következett be. A pénzügyintézetek aggodalommal néztek a mérlegkészítés elé; féltek attól, hogy az év, ha a kereskedelmi törvény rendeletét követik, nyereség nélkül, sőt veszteséggel zárulhat. A pénzügyministerhez fordultak valamely kisegítőért, hogy a december 31-dikén netalán jelentkező igen mély, de mindenesetre

csak múló árhanyatlás miatt ne legyenek kénytelenek a pénzügyintézetek veszteséget kimutatni s osztalék fizetését elhagyni. Szó volt arról, hogy a kereskedelmi törvény illető rendelkezése, törvény útján, felfüggesztessék. Az intézkedés azonban nem vált szükségessé; mert az év végeig az értékpiaç jobbra fordult. A külön-tartalékok tehát csak egyszer érte csorba, még pedig mindjárt megalkotásának évében; azóta egyre növekedik és elérte már 1888-ban az alapszabályokban kitűzött határt.

Az értékpapírok beszerzésénél követendő politika volt természetesen irányadó azon szerződés kötésénél is, melylyel az egyesület 1880 ápril havában a kisbirtokosok országos földhitelintézetének három éven át kibocsátandó zálogleveleit átvenni vállalkozott. Az egyesület azonban egyúttal szolgálatot kívánt tenni a kis- és közép-birtok hitelügyének, midőn azon intézet záloglevelei számára mindjárt kezdetben méltányos áron keletet biztosít. 5%-kal kisebb átvételi ár, mint a milyen a magyar földhitelintézetnek hasonló kamatú, elsőrendű zálogleveleit a „pénz“ rovatban jegyzik: ez oly föltétel, melyet készséggel kellett elfogadni a kisbirtokosok országos földhitelintézetének. Mert bármilyen kedvezményekben részesítette s bármily biztosítékokkal erősítette legyen is az 1879: XXXIX. törvényczikk ezen új intézetet: egy ideig — ha más okból nem, összetévesztésből — tartózkodva fogadták zálogleveleit. A Hazai első takarékpénztár-egyesület, midőn az intézet összes pénzügyi műveleteit — mert a visszleszámítolást is fenntartotta magának — átvállalta: az említett törvényben és az alapszabályokban nyugvó garantiákon fölül, szerződéssel külön biztosítékokat kötött ki magának. Ez a szerződés, melyet a mellékleten közlünk, minden tekintetben figyelemre méltó okmány. A szerződéses három év alatt az egyesület 2,951.600 frt névértékű 5·5%-os záloglevelet vett át az intézettől. Ebből a nagyobb rész sorsolás útján beváltatott, úgy, hogy most csak 485.200 frt van az egyesület értékpapirjai közt.

E helyütt még a föntebb már érintett kamatozó állampénztári jegyekről kívánunk szólni. Szorosan véve az azokban történő ideiglenes elhelyezés nem esik az értékpapírok vásárlásánál követendő tekintetek alá.

Az ama pénztári jegyekre befizetett tőke nincs hullámozásnak alávetve; egyszerűen megtérül az összeg, úgy, mintha valamely banknál pénztári jegyre vagy folyószámlára helyeztetik el. Azért az állampénztári jegyek vásárlása inkább ez utóbbi kategóriába sorozható. Ámde gyakorlatilag mégis állami értékpapírban fekszik a betéteknek illető része; s mindenesetre figyelemre méltó, hogy, a mikor például 1876 végén az egyesület részéről ideiglenesen elhelyezett pénz összesen 5,268.306 frtra ment: ebből állampénztári kamatozó jegyekben, a kamatokkal együtt, 4,564.912 frt volt el-

helyezve ; vagy, hogy 1879-ben, az állami pénztárak erős apálya idején, mikor az egyesület a legnagyobb összeget, 9,375.078 frtot, helyezte el ideiglenesen : csupán állampénztári kamatozó jegyekben 8,333.391 frt feküdt. Ez egyszerűen a kincstárnak nyújtott kölcsön volt, a melynek megújítását a lejártakor, ismételve kérték a pénzügy-minisztérium részéről.

Az egyesületet értékpapirjainak erős állománya miatt, a magyar hitelműveleteknél mindig számításba kellett venni. A budapesti tőzsdei mozgalmakban az ő magatartása gyakran kisegítő hatást gyakorolt. Így nem egyszer történt, hogy mikor az arany- vagy papirrente a budapesti piacon elégtelen volt, akkor az egyesület a fővárosi elsőrendű hitelintézetnek, minden kockázat kizárásával, 5—6 milliót rendelkezésére bocsátott.

Az egyesület tulajdonát képező erős értékpapirállomány tehát, mint láttuk, nemcsak magára az egyesületre, de a közhitelre is, sok irányban hasznos tényező volt.

„A pénzre vetett adó növeli a kamatot és azonnal felrugtatja a pénz árát. Nem a tőkepénzest sújtjuk tehát, a ki a lúdán ül, hanem az adóst, a ki kénytelen tőle kölcsön venni.“

SZÉCHENYI ISTVÁN gr. az 1841 november 16-diki pestmegyei közgyűlésen.

Adót a takarékpénztár csak az abszolút uralom alatt kezdett fizetni. Az 1850. évi ápril 25-diki cs. nyiltparancs 5. §-ának a) pontja s a cs. k. helytartóság 1851. évi márczius 10-diki rendeletének 4. §-a értelmében a Pesti hazai első takarékpénztár, mint részvénytársaság, tiszta jövedelme után I. osztályú 5%-os jövedelmi adót tartozott fizetni, de a betéti kamatok fel voltak mentve az adótól. Fizetett pedig első ízben az előző két pénzügyi év: 1851/2 és 1852/3 tiszta jövedelme alapján 1853-ban 3689 frt 28 krt, azután

1854. évben	3557	frt	44	krt
1855. „	3020	„	26	„
1856. „	2645	„	49	„
1857. „	3782	„	3	„
1858. „	4681	„	51	„

Az 1859. évi adókivetéskor veszedelmes ujítás fenyegette a takarékpénztárakat. A cs. k. pénzügyministerium ugyanis 1859 február 28-dikán kelt rendeletével akkép szabályozta a részvénytársulati hitelintézetek adójának kiszabását, hogy a mindennemű kölcsönökért befolyó kamatok adó alá vonassanak, és pedig nem, mint addig, az I., hanem a III. osztályú fokozat alá. Midőn ezen év május elején a pestbudai adóbizottmány ily értelmű kivetés céljából az intézettől az előző évi kamatbevétel kimutatását kívánta, a választmány az ügygel hosszasabban foglalkozott és október havában erősen megokolt fölterjesztést intézett az országos pénzügyi igazgatósághoz és a pénzügyministeriumhoz. Kifejti, hogy a kölcsönökért befolyó kamatok legnagyobb részt a betevők jövedelme; ez pedig az említett pátenis szerint adómentes, tehát az intézet sem köteles azokért adót fizetni; a mennyiben pedig a kezelési költségek levonása után a kamatbevételből az intézetnek haszna marad, ettől úgyis fizeti a jövedelmi adót. Ha a takarékpénztár a betevők kamatjövedelméből vonná le az adót, ezek visszavennék betéteiket, a miből nemcsak erkölcsi s gazdasági kár támadna, de a kincstár is vesztene

a takarékpénztárak kisebb tiszta jövedelmeért járó adóban, és még inkább azon kölcsönök elmaradása folytán, melyek tetemes bélyeg- s illetékadót juttatnak az állami pénztárba. Ha ellenben a takarékpénztárak maguk viselik amaz adót, akkor a befizetett részvénytőkéért, és a különben díjtalanul végzett igazgatásért és egyéb igyekezetért oly csekély jutalom járna a részvényeseknek, hogy kivált az oly veszteségre, minő 1849-ben bekövetkezett, gondolva, könnyen liquidációra szánhatják magukat. Ez pedig beláthatatlan zavart okozna, kivált, ha tekintetbe vétetik, hogy a takarékpénztárak üzleti tőkéjének legnagyobb része ingatlanokra van elhelyezve. A fölterjesztésnek, melyhez a budai takarékpénztár is csatlakozott, megvolt a hatása, hogy az adót egyelőre a régi rendeletek alapján vetették ki, s 1860-ban a cs. k. pénzügyminister 1859 február havi rendeletét felfüggesztette.

Ennek következtében a 46.000 frttal tervezett adó leszállott 1859-ben 4800 frtra. Ezután a tiszta jövedelemmel lépést tartva, folyton emelkedik az adó. Volt pedig a következő 8 évben :

1859. évben	4800 frt	—	kr.
1860. „	6442	„	— „
1861. „	7846	„	35 „
1862. „	7830	„	35 „
1863. „	10.870	„	88 „
1864. „	12.228	„	4 „
1865. „	11.087	„	69 „
1866. „	11.299	„	54 „

1867 ápril havában a m. kir. adóbizottság egyszerre megint föltámasztja a cs. kir. pénzügyministerium 1859-diki rendeletét és tudatja a takarékpénztárral, hogy a jövedelmi adó az előző év végén mutatkozott tőke- s kamatállomány alapján a III. osztály szerint fog számíttatni. A betevőknek fizetett kamat nem vétetik tekintetbe és csakis a kezelési költség vonható le a bevételből; kéri tehát az 1866 végén jelentkezett tőke s kamat kimutatását.

A többi takarékpénztárhoz intézett hasonló felhívás méltán keltett felháborodást. A kőszegi takarékpénztár igazgatója augusztus havában országos értekezlet összehívását pendítette meg a Pesti hazai első takarékpénztárnál. De ez akkor már azt válaszolhatta, hogy a baj el van hárítva. HAJÓS JÓZSEF igazgató ugyanis május 24-dikén kérvényt intézett LÓNYAY MENYHÉRT pénzügyministerhez, mellékelve az osztrák pénzügyministerhez 1860-ban fölterjesztett kérvényt és ennek elintézését. Kéri a rendelet visszavonását annyival inkább, mert országos határozat folytán az osztrák adótörvények nálunk egyelőre érvényben tartatnak és az osztrák

pénzügyminister már hét év előtt visszavonta azon rendeletet, mely a téves kivetésnek alapul szolgált. És LÓNYAY pénzügyminister május 27-dikén kelt rendeletével úgy intézkedett, hogy az adó a betéti kamatok mellőzésével az 1866-diki tiszta jövedelem alapján vettessék ki. Ezen rendelet a takarékpénztárak megadóztatására nézve azt a különbséget állítja fel: vajon olyan intézet-e az illető takarékpénztár, mely a betétek kikölcsönzésénél a kezelési költségek fedezésén túl nagyobb hasznot nem keres, vagy pedig olyan részvénytársaság-e, mely nyereséget keres? Az előbbinél a III., az utóbbinál az I. osztályú adó vetendő ki; amott a tisztajövedelem $\frac{1}{2}$, itt 5%-a a fokozat. A m. k. adóbizottmány mindamellett, zavaros megokolással, úgy szabta ki a jövedelmi adót, hogy az 1866-diki tiszta jövedelemre 5, a tartaléktőke, a nyugdíj-alap és FÁY-alapítvány kamatjára fél %-ot vetett, a mi az eddigi gyakorlathoz képest, mely egyaránt 5%-os adókulcsot alkalmazott, az intézetre nézve még előnnyel járt.

A betéti kamatok megadóztatása azonban ezzel még mindig függő kérdés maradt. Az 1868: XXVI. cikk, mely az osztrák jövedelmi adót lényegében törvénykönyvünkbe iktatja, a III. osztályú adó alá vet „minden kamatjövedelmet és életjáradékot“. Az adótétel, mely a korábbi összes pótlékokat magába foglalja, 10%. A törvény 5. §-a 18 kivételt állapít meg a jövedelmi adó alól, de a takarékpénztári betétek kamatja azok közt nem neveztetik meg; a 12. §-nak azon kedvezménye pedig, hogy „a III. osztálybeli kamatoknál és életjáradéknál 315 frtot túl nem haladó járandóságoktól jövedelmi adó nem vétetik, a mennyiben az illető fél összes jövedelme, adósságainak levonása nélkül, a nevezett összegnél nem több“ — ez a kedvezmény épen megerősítése az általános szabálynak, minélfogva a takarékpénztári betétekből eredő kamat is jövedelemadó alá esik. És az ezen adónem kezeléséről 1868-ban kibocsátott ministeri szabályok 29. §-a azt rendeli, hogy a „takarékpénztáraktól, betett tőkék után huzott jövedelmet, kiki bevallani köteles“. Nem az intézetek tartoznak tehát az adót leróni, hanem a kamatélvezők. Az 1879-diki adó-enquêteben pedig úgyszólva hivatalosan jelentették, hogy „az összes vallomásokban alig kerül elő egy-kettő, ki takarékpénztári kamatját bevallaná“. A magyar törvény nem tartotta tehát fenn a takarékpénztári betétek javára az adómentességet; de azért az adókötelezettség, mondhatni, illusórius volt.

Az adóreform ügyében 1869. évi ápril 15-dikén egybehívott szaktanácskozmány egyik osztálya ezen mozzanatot is felvette kérdőpontjaiba s nyilatkozott maga is róla. A Pesti hazai első takarékpénztár választmánya azt feleli, „hogy a takarékpénztári betételek kamatjövedelme adóztatás tárgya nem lehet, mert a

takarékpénztárakban rendszeren forgó tőkék kezeltetnek, melyek már magadóztatás tárgyai, a mennyiben megtakarított jövedelemből erednek. Ha a takarékpénztárak tartoznának a kamattól az adót levonni, akkor a betétek vagy visszavonulnának ezen intézetektől, vagy annyi, más-más nemű könyvecskére osztanák fel betéteiket a felek, hogy egyre legfőlebb 315 frt kamat juthasson, vagy gyakran kivennék és újból betennék pénzeiket. Szóval lehetlenné válnék megvenni a betevőkön az adót akkor is, ha a takarékpénztáraknak kellene azt beszolgáltatni.“ Így nyilatkoztak más takarékpénztárak is és néhány kereskedelmi kamara is; az adóközegek egy része azonban kívánta a magadóztatást, némelyek a betevők bevallása, mások az intézetek elszámolása alapján. Maga az enquête szakbizottsága tüzetes megokolással azt ajánlotta, hogy a takarékbetétek kamatját világosan adómentesnek nyilvánítsa a törvény is, hogy a takarékpénztárak ezentúl is csak üzleti jövedelmök után fizessenek adót.

Az egyenes adók reformja az évek során át függőben maradt és a takarékpénztári betétek kamatja érintetlen hagyatott. A Pesti hazai első takarékpénztár adója párhuzamosan emelkedett a tiszta jövedelemmel. Volt pedig az adó a következő nyolcz évben :

1867-ben	11.913	frt	86	kr.
1868-ban	12.000	„	—	„
1869-ben	25.146	„	93	„
1870-ben	34.640	„	78	„
1871-ben	46.176	„	—	„
1872-ben	43.490	„	7	„
1873-ban	46.539	„	54	„
1874-ben	33.021	„	—	„

Az 1869—1870-diki enquête nem hozott reformot, nem nyitott új forrást az egyenes adók mezején; a törvényhozás azonban csakhamar átterelte a kincstár követelését a bélyeg és illeték körébe. Kimondotta egy törvény már 1868-ban, hogy a pénzügyi intézetek különböző bélyeg- és illetékmentességeit az említett év vége előtt szabályozni kell; de ez a munka elmaradt a következő év végéig. Ekkor ama kedvezmények legnagyobb részét eltörölte az 1869: XVI. törvényczikk. Nevezetesen a takarékpénztárakra nézve kimondja, hogy azok, a melyek a befizetett részvénytőke 8%-ánál nagyobb osztalékot fizetnek, tartoznak ezentúl üzleti könyveiket szabályszerű bélyeggel ellátni. A betéti könyvecské, chequek, pénztári jegyek és utalványok továbbra is adómentesek. És míg másnemű hitelintézetek a gyümölcsözés végett elfogadott pénzek kamatjáért 1870-től fogva bélyegilleték fejében 2%-ot tartoznak

fizetni: a takarékpénztárak a betéti kamatokért ezúttal még nem rovatnak meg ilyenmő illetékkal. Az 1875-diki törvényhozás azonban, melynek szomorú kötelessége volt a megrendült állami pénzügyek szilárdítása végett a kereset és forgalom minden zugában adóforrásokat kutatni, a takarékbetétekre is kiterjesztette s egyúttal 3%-ra fokozta az előbb említett bélyegilletéket. Ezen adó június 18-án lépett érvénybe. A Pesti hazai takarékpénztár-egyesület választmánya nem habozott ezen terhet tisztán az üzletre átvállalni a nélkül, hogy a betevők rovására valami kiegyenlítést keresne. Az általános 5-ös kamatot érintetlenül hagyta, s csak az ennél magasabb: 5½—6%-ot élvező, többnyire pénztári jegyekre fizetett betéteknél, kötött ki, a nagy pénzkészletek miatt, hosszabb felmondási időt.

Az adó s illeték évi terhe ez időtől fogva gyorsabban fokozódik a tiszta jövedelemhez képest, mint annak előtte. Az erősebb növekedés az új tehernek tulajdonítandó. Mert az egyenes adóknak ugyancsak 1875-ben keresztülvitt átalakítása a jövedelmi adó egyik része helyébe a nyilvános számadásra kötelezett vállalatok és egyletek adóját ültette. Lényeges különbséget az adó mértékére ez az átalakítás nem okozott. Fokozta azonban igenis a terhet az 1876-ban életbe lépett általános jövedelmi pótagó. Végre az 1875-diki adóügyi törvényhozásról följegyzendő, hogy a jövedelmi adó egy másik részének helyébe lépett „tőkekamat- és járadék-adó“ alól világosan kiveszi „az alapszabályaik értelmében takarékkönyvek kibocsátására jogosított pénzüintézeteknél takarékkönyvecskékre elhelyezett betétek kamatait“. Ez határozott fordulat az előbbi törvényhozás határozatlanságával szemben. Csakhogy ezen mentességnek az 1875. XXII. törvényczikkben történt nyílt megadását sokszorosan helyreütötte az ezzel ugyanegy napon szentesített XXV. törvényczikk, mely a 3%-os bélyegilletéket kiterjeszti a betéti kamatokra. Ez a 3% az intézetektől sokkal többet hajt a kincstárnak, mint a betevők részéről nagy ritkán bevallott kamatjövedelem 10%-a.

Ezen újítások nem voltak még 1875-ben egész hatásukban érezhetők. Az általános jövedelmi pótagó csak 1876-ban érvényesült; a 3%-os illeték csak 1875 június 18-dikától számíttatott. Mindamellet az adó az 1874. évi 33.021 frtról 45.040 frtra növekedett; és volt a következő 8 évben:

1875. évben	45.040	frt	—	kr.
1876. „	86.662	„	15	„
1877. „	65.407	„	—	„
1878. „	87.431	„	7	„
1879. „	60.243	„	11	„

1880. évben	64.091	frt	96	kr.
1881. „	96.574	„	19	„
1882. „	103.533	„	6	„

Az 1882-dik év mezőgazdasági tekintetben szerencsés volt; de az állami pénzügyek semmiképp sem javultak. A háztartás nagyobb deficittel záródott, mintsem a költségvetés engedte; az 1883-diki előirányzat ismét nagy hiánynak kölcsön útján való fedezését tervezte. A közhitel sokat szenvedett a párisi válság következtében; a 6%-os aranyjáraadék conversiója fennakadt. A törvényhozás 1883 folyamán nagyobb bevételek után nézett és e végre az adónovellák egész sorát alkotta meg. Az irányzat akkor az volt: kimélni az ingatlan vagyont, jobban meghúzni a mozgó tőkét és forgalmat. A törvények említett sorozatában az első „a pénzügyintézeteknél elhelyezett tőkékből folyó jövedelemnek megadóztatásáról“ szóló VII. ; az utolsó, melylyel az 1883-diki törvénykönyv záródik is: „a földadó, házáadó, tőkekamat- és járadaadók, valamint az általános jövedelmi pótaadó iránti törvények módosításáról“ szóló XLVI. törvénycikk. Az előbbi megszünteti a betéti kamatokért járó 3%-os bélyegilletéket; de életbelépteti a 10%-os tőkekamataadót, melyet az intézetek tartoznak beszolgáltatni; megvehetik azonban, ha jónak látják, a betevőkön. Az általános jövedelmi pótaadó revisiójával együttjárt a föld- és házáadónak némi leszállítása; minélfogva ezeknél a pótaadó is kisebb, ellenben a nyilvános számaadásra kötelezett vállalatok érzékeny törzsadaója semmiben sem enyhült és a pótaadó csaknem megkettőztetett.

Lássuk: mit tett a Pesti hazai első takarékpénztár ezen nagy adóterheléssel szemben és mily összegekben nyilvánul ezen új teher? A mint a betéti kamatok megadóztatásáról szóló törvényjavaslat nyilvánosságra jutott, a vidéki takarékpénztárak országos mozgalmat indítottak és a fővárosban congressusra készültek, hogy közös kérvényben a javaslat mellőzését kérik az országgyűléstől. A Pesti hazai első takarékpénztár igazgatósága nem csatlakozott ezen mozgalomhoz, hanem kimondotta, s a feleknek, kik az adóügy miképp rendezése miatt aggódtak s tömegesen kivették betéteiket, tudomására hozta, hogy, ha a 10%-os adó csakugyan életbelép, akkor az intézet maga viseli ezt az általános érvényű 4%-os betétekért, ellenben a magasabb kamatuaknál levonja a betevők terhére az adót. Az osztrák-magyar bank október 20-dikán a nagy hitelszükség következtében a váltóleszámitolási kamatot 4%-ról 5-re, az előlegezési kamatot 5-ről 6-ra emelte. A takarékpénztáraknál a betétek csökkentek, a kivételek szaporodtak; a Hazai első takarékpénztár-egyesület, a betéteknek erősebb magához vonzása végett, már november végén elhatározta, hogy 1883 január 1-étől

fogva 50.000 frtig minden betétért, még pedig a régiekért is, 4·5%-ot fizet. Ezzel nem az adót akarta kikerülni; mert megkimélt ugyan 40 krajczár adót, de fizetett 50 krral többet kamatban. És mikor a betétek 1883 január havában megint szaporodtak, február 3-dikán, tehát két nappal az új adó érvénybe lépte után, ismét leszállította a betéti kamatot 4%-ra s magára vette ezzel az adót. Ez maradt kevés időközi hullámmal az általános betéti kamat a mai napig.

Az új adó pénzügyi hatása a Pesti hazai takarékpénztárnál a következő számokban nyilvánul. 1882-ben, mint láttuk, volt az adó s bélyeg 103.533 frt. A következő évben az új adó csak 11 hónapig állott fenn; januárban még a 3%-os bélyegilleték volt érvényben, februárban ennek megszüntetésével, életbelépett a 10%-os tőkekamatadó. A súlyosabb általános jövedelmi pótagó pedig 1884-ben lépett érvénybe. Ezek szerint volt:

ÉVBEN	BETÉTI KAMATADÓ		RÉSZVÉNY- TÁRSULATI ADÓ		ÖSSZESEN	
1883	225.265	69	27.121	96	252.387	65
1884	242.309	47	29.887	96	272.197	43
1885	282.219	48	29.835	62	312.055	10
1886	315.942	60	31.109	84	347.052	44
1887	316.237	22	31.919	43	348.156	65
1888	328.591	83	33.083	84	361.675	67
1889	350.194	15	31.565	55	381.759	70

Az adó és bélyeg költsége e szerint nyolcz év lefolytával közel a négyszeresre emelkedett. És ezen számok még nem fejezik ki az intézettől fizetett összes adót; mert ezen kívül áll a saját és a nyugdíjalap házáért fizetett házbéradó. Még sokkal nagyobb lenne azonban a Pesti hazai első takarékpénztár üzleti adója, ha tiszta jövedelmének nagyobb része nem eredne értékpapírok adómentes kamataiból. Szóval 100.000 frton fölül emelkednék az az adó, a mely az utóbbi években, a bélyeg-költség levonásával, 25—30.000 frtot tesz, ha a jövedelem említett része szintén adó alá esnék. A takarékpénztár üzleti eredményén ez a nagyobb adó azonban nem változtatna; mert ha az illető állami s egyéb értékpapírok adómentességben nem részesülnének: a nyers kamatjövedelem a papírokba fektetett ugyanakkora effectiv tőke után megfelelő mértékben nagyobb lenne. A takarékpénztár nem vesztené, a kincstár nem nyerne vele. Az állam aránylag kisebb árfolyamot ért volna el az adóköteles papírokkal és azért nagyobb méretű tőkebeli adóssággal kellett volna magát terhelnie.

Az értékpapirokról szóló fejezetben kimutattuk: minő indító okok vezették a Pesti hazai első takarékpénztár-egyesület intéző férfait az értékpapírok mind nagyobb méretű beszerzésénél. Kénytelenek voltak a folyton szaporodó betéteknek váltóra s előlegre el nem helyezhető nagy részét könnyen pénzzé tehető értékekbe ruházni. Ha a hazafias kötelességet számon kívül hagyjuk is, az intézetnek saját üzleti érdekében áll, a magyar közhitel erősítéséhez, állami s hatósági értékpapírok vásárlásával, hozzájárulni. S ha idegen értékpapírokat nem szerez be, ugyan mi másban tartsa azt az effectív 35—39 milliót, melyre 1881—1883-ban papírállománya emelkedett — mi másban, mint legnagyobb részt adómentes értékekben. Hisz összes értékpapírjaink zöme s java adómentes.

I X. A L A P - É S T A R T A L É K - T Ő K E. K Ü L Ö N T A R T A L É K. N Y U G D Í J - A L A P.

A takarékpénztár szervezetéről szóló II. fejezetben előadtuk, hogy az úgynevezett „részvényes-“ vagy „alaptőke“ nem volt eredetileg egyéb, mint a veszteségek fedezésére alkotott „tartalék-tőke“, melyhez az egyesület tagjainak nem volt semmi tulajdoni igényök. Mikor az 1845 szeptember 7-diki közgyűlés az osztalék-fizetést kimondotta, s az alapítók számára részvények kiállítását elhatározta, részvénytőke befizetését nem rendelte el. Csak a tartalékalapnak járó évi hat frtot kellett tovább 1849-ig (bezárólag) fizetni. Nem létezett részvénytőke, s a részvény — mit az 1840: XVIII. törvényezikk nem is követel — nem szólt bizonyos összegre, hanem — miként már említők — az egyesületi összes vagyon $\frac{1}{620}$ részére. És mivel részvénytőke nem létezett, az 1864-diki új alapszabályok továbbra is csak tartaléktőkét említenek. Ez az egyesületi tagok évi járulékaiból és az üzleti feleslegekből 1845 végén 44.260 frtra nőtt, és az addigi módon 100.000 frtra volt kiegészítendő. 1847-ben ez a tartalékalap már meghaladta a 100.000 frtot, úgy, hogy ez évre lehető volt, az alapszabályok értelmében, a jótékony célokra fordított 2000 p. frton túl, részvényenkint 12 frt osztalékot fizetni. Ugyanekkor osztalék jutott 1848-ban is, a „hon segedelmére“ szánt 2000 frt számbavételén túl. A magyar pénzjegyek elégetéséből 1849-ben származott kára miatt a takarékpénztár felfüggesztette az osztalék-fizetést, míg a kárpótlás kérdése eldőlt. Az üzleti fölösleg ki nem osztása következtében 1849 végén a tartalékalap 150.133 frt 22 krra emelkedett; ebből 1850-ben leírtak a tartalékpénztárból magyar pénzjegyekben beszolgáltatott 57.982 frt 15 krt, úgy, hogy ezen alap 1850 végén 127.309 frt 38 krra szállott le. A törlés azért történt már 1850-ben, minthogy ezen évvel megszűnt a külön tartalékpénztár; míg a közpénztárból 1849-ben beszolgáltatott 119.184 frt 45 kr. magyar pénzjegy az intézet activái közül csak 1852-ben töröltetik, a mikor Bécsben végleg megtagadták azokért a kárpótlást. Ekkor az intézet vagyona, mely, a tartalékalapot beleértve, 1851 végén 186.985 frt 7 krt tett, leszállott 67.800 frt 22 krra.

Ekként négy évi üzleti fölösleg visszatartásával el lévén enyésztetve az 1849-diki kár, a tetemesen megcsönkült egyesületi vagyon 1853-ban ismét annyira helyreállott, hogy a tartalékalap ezen év végén közel 100.000 frtra emelkedett, és hogy jótékony célra

2000 frt és osztalékul 60 frt jutott. 1853 elején a cs. k. helytartó-tanács rendeletére az alapszabályokat, melyeket különben már 1845-ben megerősítettek, föl kellett terjeszteni. Többszörös iratváltás folyt ; mert az említett hatóság azt kívánta, hogy az egyesület alkalmazkodjék az 1844-diki osztrák regulativumhoz. Az ekként létesült újabb alapszabályi szerkezetben előfordul az alaptőkének a tartaléktőkéből való megkülönböztetése s az összegnek is az illető évek szerinti megjelölése. Így a többször említett 1857-diki szerkezet 56. §-a szól az alaptőkééről és 57. §-a a tartaléktőkééről. Alaptőke alatt, a mai kereskedelmi törvény terminológiájának is megfelelően, részvénytőkét értettek. Az előbbi szakasz így írja körül az alaptőkét: „A pesti takarékpénztár alaptőkéje 100.000 forint. Ezen tőke részint a részvényesek után tett befizetésekből, részint a részvényesek rendelkezése alatt álló osztaléknak e célra lett fordítása mellett egészítették ki. Ezen alaptőke alkotásánál a részvényesek úgy intézkedtek, hogy az, és annak évenként a tőkéhez csatolandó 4%-os kamatai s kamat-kamatai az előfordulható bármilyen veszteségek fedezésére s a betételek biztosítására szolgáljanak. Minél fogva az alaptőke a tartaléktőke természetét vette föl s azzal egybeolvadt“. Nincs tehát részvény- vagy alaptőke, s a tartaléktőkééről szóló 57. §. ezt még világosabbá teszi: „I. A fentebbi 56. §. értelmében az alaptőkével egybeolvadt tartaléktőke térsen a folyó 1857. év végén 134.777 frt 22 krt. Ezen tőkét képezi 110.690 frt erejéig az intézet egyetemutczai 2. sz. a. fekvő házában törvényes becslés útján megállapított értéke, készpénzben pedig szinte a folyó 1857. év végén a tartaléktőke illető lapszámláján mutatkozó 24.087 frt 22 krt. II. Ezen 134.777 frt 22 krt tévő tartaléktőkéhez 4% kamat és tőkésített kamatok évről-évre hozzácsatoltnak“. A magyar kir. helytartótanáctól 1865-ben helybenhagyott alapszabályok, a változott számokat kivéve, mindenben fentartják az idézett megállapodásokat ; csak hogy a tartalékalapot fokozatosan 500.000 frtra emelni rendelik és e végre nemcsak magának az alapnak 4-es kamata, hanem az üzleti tiszta jövedelemnek 10 százaléka is hozzácsatolandó leszen. Ezen tőkének fokozatos szaporítását épen az intézet üzletének fokozatos emelkedése tette ajánlatossá, s épen ez az ok adja meg jellegét a tartalékalapnak ; holott a részvénytőke inkább és első sorban az üzleti eszközök szaporítására szolgál.

A tartalékalap az erősebb dotatio folytán nőttön-nő, de még nagyobb arányban a betéti forgalom. 1867 végén amaz alap 260.000 frtra emelkedett, csak hogy válságos volt az 1863—64. és az 1866-dik év. Nem lehetett a tartaléktőkének az eddigi módon 500.000 frtra való emelkedését bevárni. Sokat vitatták az üzleti körökben és az irodalomban a részvénytársaságok saját tőkéinek csekélységét a

felhasznált idegen pénzek nagyságához képest. A Takarékpénztár-egyesület választmánya az 1868 ápril 4-dikén tartott közgyűlésén kijelenti, hogy „a betéteknek folytonos emelkedése mellett cél- és időszerűnek látja az alap- és tartaléktőkének egy millió frtra való fölemelését. Ez által a betétek és az ezek biztosítására szolgáló alapok közötti viszony az eddiginél sokkal kedvezőbb és minden igényeknek megfelelő arányba hozatnék“. Tervben volt akkor már a pénztári utalványokra való betétek elfogadása s egy fiókpénztár felállítása. Indítványozza tehát a választmány, hogy 629 darab új részvény bocsáttassék ki 1200 frton, a befolyandó pénzből egészítessék ki mindenekelőtt a tartalékalap a megszabott 500.000 frtra, azontúl pedig egy szintén 500.000 frtból álló alaptőke képeztessek.

A közgyűlés elfogadta ezen javaslatokat, kimondva egyúttal, hogy a tartalékalapnak további gyarapítását megszünteti, s csakis az esetben lesz megújítandó az eddig szokásos gyarapítás, ha az 500.000 frt veszteségek által megcsonkulna. Ápril 18-dikán az igazgató, HAJÓS JÓZSEF, a takarékpénztár részvényeseihez körlevelet intézett, melyben értesíti őket, hogy július 31-dikéig minden régi részvény után egy újat írhatnak alá, melyért 1200 frt fizetendő be. Megjegyezzük, hogy 1867-re az osztalék 130 frt és egy régi részvény tőzsdei árfolyama 1867 december 31-dikén 1360 frt volt. A 629 részvény alapján 573 új darabra történt aláírás, úgy, hogy a mindkét kibocsátású részvény száma összesen 1202 lett volna; de a választmány megvett két darab igazolványt, minélfogva a részvények száma 1200 lett. Ezen részvények sem szólnak bizonyos összegről, hanem minden egyes részvény az intézet összes vagyonának $\frac{1}{1200}$ részére ad tulajdonjogot.

Az új részvényekre befizettetett 685.200 frt, az alaptőke pedig 1868 végével az alapszabályszerű dotatiók folytán 272.720 frt 29 krra emelkedett. Az 1868 ápril 4-diki közgyűlés inént előadott határozata szerint, már most 500.000 frtra kellett volna tenni a tartaléktőkét és 457.920 frt 29 krra az új alaptőkét. A választmány azonban más, kétségen kívül helyesebb irányt adott ezen alakulásnak. Az, a mi az előző években a mérlegben mindig mint tartaléktőke szerepelt, és valóban az is volt, az 1869-diki mérlegben többé nem fordul elő, hanem a megfelelő összeg, az új részvényekre történt befizetésekkel együtt „alaptőke“ collectiv cím alatt 957.920 frt 29 krral foglaltatik a vagyon-mérlegben. Az 1869 ápril 3-dikán tartott közgyűlés helyeselte ezen fordulatot és a választmány indítványához képest, amaz alaptőkének egy millióig való kiegészítésére a tiszta jövedelemből 42.079 frt 71 krt utalványozott.

Ezen és más fontos újítás miatt az alapszabályok átdolgozása vált szükségessé. Ezekben kimondatik, hogy az alaptőke egy millió frt és mivel a tartaléktőke egészen eltűnt, az alaptőkét kellett

a netaláni veszteségek fedezésére kijelölni. Intézkedés történik azonban egyúttal új tartaléktőke képzéséről. A 71. §. azt rendeli, hogy a lehető veszteségek fedezésére 200.000 frt erejéig tartalék-alap gyűjtendő, s pedig az alaptőke 2%-ának e célra fordítása és ezen tartalék-alap 4-es kamatainak hozzácsatolása útján. Az 1869-diki mérlegben nincs tartaléktőke; 1870-ben, az alapszabályi mértéken fölüli részesítés folytán, 63.439, és 1871-ben 86.890 frtra emelkedik; de 1872-ben megint egészen elenyészik.

A választmány előterjesztése nyomán ugyanis az 1872 márczius 23-diki közgyűlés szükségesnek találta az alaptőkét ismét fölemelni, egyrészt azért, hogy az intézet saját vagyona jobb arányban álljon a betétekkel, másrészt, hogy az intézetet az alaptőke nagyságában versenytársai túl ne szárnyalják. A betétek ugyanis 1871 végén már 30,800.000 frton állottak és a pénztári utalványok meghonosítása tetemes fokozódást ígért. A fővárosban másfelől jelentékeny tőkével új takarékpénztárakat terveztek. A Pest-lipótvárosi 1,500.000, a Magyar országos központi 2,000.000 alaptőkével indult meg. A közgyűlés ezeknél fogva elhatározza, hogy az alaptőke egy millióról 2,400.000 frtra emeltessék és pedig akként, hogy az akkori alaptőkéhez csatoltassék az év végén a tartaléktőke és a tiszta jövedelemből annyi, a mennyi annak 200.000 frtra való kiegészítéséhez szükséges. Így az eddigi 1200 db. részvény helyébe ugyanannyi 1000 frtról szóló új részvény fog kiállítatni és további 1200 db. 1000 frtos részvény 1000 frtjával kibocsáttatni. Ez utóbbiakra az eddigi részvényeseknek van, minden régi darab után egy újra, megtartási igényük. Összesen 2400 darab 1000 frtról szóló részvény, 1872-től 1901-ig terjedő 30 szelvénynyel, lesz tehát kiállítandó. Az alapszabályok ezekhez képest módosultak és a mint azok a bemutatási záradékkal a kereskedelmi ministeriumtól visszaérkeztek, nyilvános felhívás intéztetett a részvényesekhez aláírás és a régi címletek kicserélése végett. Az alaptőkének 2,400.000 frtra való kiegészítése így alakult:

a) a régi alaptőke	1,000.000	
b) a tartalék-tőke 1872 végén	90.495·72	
c) az értékpapiroknál elért nyereség	100.340·28	
d) az 1872-diki tiszta jövedelemből a még hiányzó	9.164	1,200.000
e) befizetés az új 1200 részvényre		1,200.000
Összesen.....		<u>2,400.000</u>

Ekként az alap- vagy részvénytőke 1872 végével 2,400.000 frt volt; de a tartaléktőke — mint említők — ismét elenyészett. Ilyennek hiányában az új alapszabályok megint az alaptőkét jelölik

ki a veszteségek fedezésére ; de intézkednek egyúttal 600.000 frtnyi tartaléktőke alkotásáról és pedig az évenkénti tiszta jövedelem 5%-ának s ezen tőke 4-es kamatjának ama célra fordítása útján. Az alaptőke azóta változatlan maradt ; de a tartaléktőke emelkedett, még pedig az alapszabályszerű fokozatnál gyorsabban ; minthogy a közgyűlések azt évenként a köteles dotation túl kisebb-nagyobb járulékokkal gyarapították. Mikor az 1875-diki kereskedelmi törvény életbelépése az alapszabályok átalakítását szükségessé tévé s az egyesület magát először részvénytársaságnak nevezi és tautológiával „alaptőke-részvények“ említettnek : már nem ez a tőke jelöltetik ki netaláni veszteségek fedezésére, hanem az ezúttal is 600.000 frt maximumra tervezett tartaléktőke. 1879 végén ez csak 396.943 frton állott — a betétek 55 millióra emelkedtek — és az 1880 januári közgyűlés, az alapszabályok módosításával, azt határozta, hogy az addigi s ma is érvényben levő gyarapítási módon, az alaptőke magasságáig növeltessék. És ez most csakugyan be is következett : a tartalék 1889 végén 2,524.535 frt.

A társaság azonban nem érte be az alap- és tartaléktőke ezen öregbítésével ; a kockázatok újabb erős fedezetéről gondoskodott : „külön tartalékalap“-ot teremtett. Ennek rendeltetése a társaság tulajdonát képező értékpapiroknál fölmerülhető veszteség pótlása. Az államhitelnek tartozó figyelem, a nagyipari vállalatok iránti érdeklődés és a szaporodó betéteknek változatos elhelyezése arra indították az igazgatóságot, hogy az alkotmány helyreállta után a pénzpiaczon megjelent új értékpapirokba tetemes összegeket fektessen. Szóltunk már a VII. fejezetben a tulajdonul beszerzett értékpapirokról. Az egyesület választmányát az 1869-diki, az 1873—74-diki veszedelmes árhullámszások óvatosságra intették és nagyon ajánlották az ilyen külön-tartalékalap alkotását. Az 1875-diki mérleg szerint az értékpapirok szerzési s az év végén mutatkozó ára közt, valamint az évközi eladásokból, 602.539 frt 96 kr. nyereség támadt. Az 1876-diki közgyűlés ebből az intézeti házak értékének leszállítására 133.707 frt 41 krt, a többi 468.832 frt 55 krt a külön-tartalék alkotására fordította.

Csak az 1880-diki alapszabályok rendelkeznek először tüzetesen, a mai napig tartó érvénnyel, ezen külön tartalékalapról. Első sorban az a társaság tulajdonát képező értékpapirok árfolyam-veszteségének fedezésére szolgál, azonban egyéb leírásokra is fordítható.

Az akkor (1879 végén) már 2,523.704 frtra ment külön-tartalék gyarapítására szolgáló : az értékpapirok kisorsolásánál és eladásánál elért nyereség, továbbá az értékpapirok vételára és az év végén mutatkozó cursus közti többletkülönbség. Ha ezen külön-tartalékalap a társaság birtokában levő értékpapirok névszerinti

értékének 25%-át meghaladta, akkor új közgyűlési és alapszabályi intézkedésre lesz szükség. A mellékleten felsorolt adatok feltüntetik ezen különtartalékalapnak némely visszaesés melletti sebes gyarapodását és azt a tényt, hogy 1888-diki 6,764.913 frtnyi valóságos értékével már is tetemesen meghaladta az értékpapírok 26,678.600 forint névszerinti értékének negyed részét. Az 1889-diki közgyűlés azonban, az igazgatóság ajánlatára, az 50-dik évi közgyűlésre halasztotta az intézkedést, a mikor mélyebbre ható szerves alkotások lesznek napirenden.

Ama külön-tartalékalapból hasított ki 1882-ben a záloglevelek biztosítására szolgáló 500.000 frtnyi külön alap, melyet az 1876 : XXXVI. törvényzikk külön kezelni és kimutatni rendel. Midőn az egyesület a záloglevelek kibocsátását 1884-ben megszüntette, a forgalomban volt zálogleveleket sorsolás útján mind bevonta s így ezen üzletet lebonyolította : a tárgytalanná vált 500.000 frtos biztosítási alapot visszacsatolta, még pedig a betétek fedezetére első sorban szolgáló rendes tartaléktőkéhez. Csatolja pedig ehhez és nem az értékpapírok külön tartalékjához, a honnan vétetett, azért, mert a betétek biztosítását a közönség a rendes tartalékalap nagyságában szokta keresni s a külön tartalékalapot úgy tekinti, mintha ez csupán az értékpapírok cursusveszteségének pótlására lenne fordítható. A történt intézkedés és a tiszta jövedelemből 5 helyett 10%-nak reáfordítása következtében, a rendes tartalék 1883-diki 873.521 frtnyi állománya 1884 végén 1,467.755 frtra emelkedett.

És van az egyesületnek még egy alapja, mely szintén az idegen tőkék biztosítására szolgálhat : ez a nyugdíjalap. Ez tisztán a társaság vagyona. Említettük már annak helyén, hogy a nyugdíjra vagy végkielégítésre jogosult egyesületi hivatalnokok semmivel sem járulnak a nyugdíjalaphoz : nincs tehát semmi részben sem tulajdoni joguk azon alaphoz. A takarékpénztár-egyesület teremtette azt 1854-ben és dotálja évenként csak azon okból, hogy az üzleti tiszta jövedelmet a nyugdíjak terhe ne csorbítsa ; de ép úgy utalhatta volna s utalhatná most is, azon alap netaláni felosztása után, a nyugdíjak fedezését a rendes üzleti költségek számlájára. Ennyiben határozottan mondható tehát, hogy a nyugdíjalap is az idegen tőkék egyik biztosítója.

Első ízben az 1855-diki közgyűlés szavazott meg 500 p. frtot a nyugdíjalapra, a mely egyeseknek már korábbi adakozásával együtt ezen év végén 702 frt 56 kron állott. Ez a közgyűlés nyugdíj-szabályzat kidolgozását határozta el és midőn a választmány az 1856 márczius 19-diki közgyűlésnek a javaslatot előterjesztette, kimondatott, hogy a tiszta jövedelem 4%-a fordíttassék ezen alapra mindaddig, míg ez 50.000 frtot elér és hogy a rendes fizetéssel ellátott

hivatal- és szolgaszemélyzet fizetésének szintén 4%-ával járuljon hozzá. Az 1857 márczius 23-diki közgyűléstől elfogadott és a helytartótanáctól megerősített alapszabályok azonban az utóbbi kikötést nem tartalmazzák és a nyugdíjalap tisztán az intézet dotatióiból létesült. Kezdetben 500, majd 1000 frtos adománynyal járult az alaphoz, azután csakis a tiszta jövedelem 4%-ával, a mi ezen adományoknál többre ment. Az 1868 ápril 4-diki közgyűlés az alapot, mely az előző év végén 49.724 frtig emelkedett, jövőben 200.000 frtra rendelte kiegészíttetni az eddigi hozzájárulási módon; de kikötötte, hogy 1868-tól fogva az alap jövedelme a nyugdíjak fizetésére igénybe veendő s az üzleti számlát a nyugdíjaknak csak azon része terhelje, mely az alap jövedelméből ki nem kerül. A közgyűlések egy ideig a tiszta jövedelem 4%-át, később 10.000 frt átalányt szavaztak meg a nyugdíjalap gyarapítására.

Mikor az 1875-ben 162.060 frtot ért el és az előző évek szaporodása szerint előrelátható volt a 200.000 frtnak megközelítése, a legközelebbi évben, az 1876 ápril 1-én tartott közgyűlés azt rendelte, hogy az alap 500.000 frtig egészíttessék ki, de már nem a tiszta jövedelemnek valamely meghatározott százalékaival, hanem esetenként megajánlandó átalánnyal. E mellett már az 1877-diki közgyűlés a nyugdíjalapot oly vagyonnal látta el, mely annak jövedelmét állandóan és tetemesen fokozta. Az igazgatóság nem tartotta ugyanis helyesnek, hogy magának az intézetnek több háza legyen, mint a mennyi üzletének folytatására szükséges. Azért a DOBLER-féle, király-utczai s a FÁY FERENCZ-féle újvásártéri, két házat, a melyet követeléseinek biztosítása végett meg kellett vennie, átengedte együttvéve 400.000 frton a nyugdíjalapnak; átengedte az akkori viszonyokhoz képest igen olcsó áron. Az alap 200.000 frtot meghaladó vagyonából 100.000 frtnyi értékpapírt adott át az intézetnek; ez pedig a többi 300.000 frtot az alapnak 20 év alatt törlesztendő 5%-os kölcsönül engedélyezte. Ehhez képest a nyugdíjalap egész birtokállapota s levonva ebből az adóssági terhet, tiszta vagyona a következő 3 évben így állott:

ÉVBEN	BIRTOKÁLLAPOT		TISZTA VAGYON	
1877	517.907	92	217.907	92
1878	532.607	03	240.107	03
1879	529.678	43	259.679	43

1880 végén az igazgatóság a nyugdíjalap adósi viszonyát megakarta szüntetni s azt határozta, hogy az alap értékpapírai adassanak el és a bevétellel törlesztessék az alap tartozása. Az ezen érték-

papirokból eredt nyereségből az igazgatóság mindenekelőtt a két ház árát leszállította 130.000 frttal; a szokásos évi értéktörlesztéssel a két ház 1880 végén 266.000 frtot képviselt. Ennyit térített meg az alap az intézetnek és még megmaradván 30.295 frt, a nyugdíjalap tiszta vagyona az említett év végén, igen alacsony becslés mellett, 296.295 frttal szerepel.

Ez volt alkotása óta az alapnak legdúsabb rendkívüli dotatiója. Rendszerint 10.000 frt volt ezen túl az évi adomány; de miután nemsokára kitűnt, hogy ezen úton az alap még mindig nem erősödik annyira, hogy jövedelme a nyugdíj-szükségletet mindenestre földözhesse: az 1884-diki tiszta jövedelemből a rendes adományon fölül még 53.409 és az 1887-dikiből 23.000 frt rendkívüli dotatióban részesítették az alapot. Egyebekben fentartotta a szabályzat az 1868-diki pénzügyi rendelkezéseket; de lényegesen javította a hivatalnokok részére a nyugdíjazás föltételeit. Az alap pedig elérte most a 14 év előtt 500.000 frttal kitűzött magasságot és bőven fedezi kamatjából a nyugdíj-szükségletet.

X. TISZTA JÖVEDELEM ÉS JÓTÉKONYSÁG. OSZTALÉK ÉS A RÉSZVÉNYEK ÁRFOLYAMA.

A nyereség- és veszteség-számlák összevont kimutatása feltűnteti, hogy az egyesület jövedelme az üzlet melyik főbb ágaiból származott és hogy ezek egyenként mily arányban járultak az egész eredményhez. A XXVIII. mellékleten ezen kimutatás, csak 1852-vel, vagyis a kettős könyvvitel behozatalának évével kezdődik; a tiszta jövedelem azonban kezdettől fogva évről-évre ki van mutatva a XXIX. mellékleten. Megfelel természetesen itt is az első s az 50-dik év közötti progressió: vagyis 508 frtról 1,536.036 frtra, annak a gyarapodásnak, mely a főbb üzleteknél, de mindenek fölött — mert ott van a főforrása a jövedelemnek — a betéteknél: 64.489 frtról 91 millió frtra való emelkedésben nyilvánul. A legnagyobb kiadást természetesen a betétek kamatozása teszi; a legnagyobb bevételt a jelzálogos kölcsönök hozták mindig, azután a váltóüzlet mindaddig, míg az értékpapirokba állandóan nem voltak nagy tőkék elhelyezve. 1867 végén már csaknem ugyanannyi volt értékpapirba, mint váltóba fektetve, azontúl pedig az évek során át, háromszor-négyszer akkora volt az értékpapirállomány mérsékelt árfolyammal számítva, mint a váltótárczának szorosán vett értéke. Az arány az értékpapirok és a váltók állománya közt néhány év óta az utóbbiak javára változott.

A nyers jövedelemből legtöbbet emészt az adó; az előző VIII. fejezetben részletesen kimutattuk ezen kiadás öregbedését, különösen az utóbbi hét év óta s a nyereség- és veszteség-számla is mutatja évről-évre annak nagyságát. Csekély ehhez képest minden esetre a a kezelési költség, mely természetesen arányosan növekedett az üzlet terjedésével. Egy ingyenes szobácskával és három hivatalnokkal kezdte az egyesület; ma az anyaintézeti épület nagyobb részét, a fiókpénztáraknál pedig számos helyiséget foglalnak el a hivatalok és a 16 napi biztoson kívül, kiknek illetményei szintén a kezelési költségekre tartoznak, ma 84 hivatalnok végzi az egyesület teendőit. 2773 frt volt az első, 209.984 frt az 50-dik év kezelési költsége. Az egyesület alapjairól szóló IX. fejezetben előadtuk, hogy a tiszta jövedelem hány százalékával dotálták különböző időkben a rendes tartalék-alapot; az alapszabályok most 5%-ot rendelnek, de tényleg 10% az évi dotatio.

A szervezetről és igazgatásról szóló II. fejezetben meg előadtuk, hogy az igazgató s az igazgató személyzet a különböző

korszakokban minő fizetésben, illetőleg jutalékban, a hivatalnokok pedig a fizetésen fölül minő jutalmakban részesülnek. A jutalékok és jutalmak együtt véve most a tiszta jövedelemnek 11.5%-át teszik.

Az ezen levonás után fennmaradó tiszta jövedelemből fedezi az egyesület a jótékony adományokat és csak ezeknek ellátása után állapíttatik meg: mekkora legyen az osztalék. A jótékony adományokat 1847-ben kezdette meg az egyesület, akkor, midőn a tartalékalap elérte, illetőleg valamivel túl is haladta az alapszabályszerű 100.000 frtnyi magasságot. 2000 forintot szánt ekkor a közgyűlés fővárosi inségesek segélyezésére. 1849-től 1853-ig sem osztalékot nem fizetett, sem számbavehető jótékony adakozást nem gyakorolhatott: mert mindenekelőtt helyre kellett hozni az 1849-diki kárt. 1852-ben adott egy komáromi templom építéséhez 100 frtot; 1850-ben kiróttak az egyesületre a HAYNAU-féle „jótékony“ alapítványhoz való járulás czímén 500 p. frtot. 1853-ban, mikor a tartalékalap kevés híján kiegészült, az egyesület megkezdte megint úgy az osztalékfizetést, mint a jótékonyág gyakorlását. És ez időtől fogva nem volt év, melyben az egyesület tetemes összegekkel ne adózott volna a szegénység enyhítésére, minden szépnek, jónak, nemesnek ápolására s élesztésére. Vannak emberbaráti, egyházi, nevelési, művészeti intézetek, melyek évről-évre állandóan élveznek az egyesülettől segélyt; hasonló intézetek az alakuláskor egy és mindenkorra nagyobb adományban részesülnek. És a ki végig néz az egyesület évi jelentéseiben foglalt ily kimutatásokon, vagy emlékszik az ezekről nyilvánosságra jutott adatokra: el fogja ismerni, hogy nem volt soha támogatásra méltó ügy, a melyhez a Pesti hazai első takarékpénztár-egyesület nem jelent volna meg az elsőik között segélyző kezével. Az utóbbi években rendszeren 26.000 frtra mentek ezen adományok, de volt néhány év, midőn 30—32.000 frtra emelkedtek és az 1889. évi jövedelemből is 30.000 frt jut jótékony czélokra.

Említők, hogy a jótékonycélú adományok fedezése után fennmaradó tiszta jövedelem osztatik ki a részvényesek közt kisebb-nagyobb fölöslegnek a következő évre való átvitele mellett. Az a pár szám, hogy, mikor az egyesület 1847-ben először fizetett osztalékot, 629 volt a részvény és mindegyikre 12 frt jutott, 1889-ben pedig, mikor 2400 a részvény és mindegyikre 450 frt jut; ez a pár szám minden commentárnál többet mond. A részvény ára lehetett 1847-ben 100—120 frt, ma több mint 10.000 frt. És ez az érték nem annyira az osztalék nagyságában gyökerezik, mint inkább a dús alapokban és tartalékokban, melyek a részvényeseknek tulajdonát képezik és a melyeket ezek az osztalék kisebbitésével a betevők megnyugtató végett éveken át gyűjtöttek.

Kimutatjuk évről-évre az osztalékot, a részvények árfolyamát az év utolsó napjáról. Ez utóbbit azonban csak 1864-től kezdve közölhetjük, minthogy hivatalos árjegyzés csak ezen évvel kezdődik. A pesti értéktőzsde ugyanis — mint már említők — 1864 január 18-dikán nyílt meg és az első tőzsdelap február 9-dikén adatott ki. Ez a „pesti takarékpénztár“ részvényeit így jegyezte : befizettetett 63 frt (60 p. frt) 1150 frt pénz, 1180 frt árú. Az osztalék ekkor már három éven át 100 frt volt ; az osztalékkal természetesen emelkedik az árfolyam és ez amannak több éven át tízszerese volt. Mikor 1868-ban a 629 darab részvényből 1200 és a 260.000 frt tartalék-alapból egy millió forint lett, ugyanekkor három millióval szaporodott a betét és 160.000 frttal a tiszta jövedelem. Így a majdnem két annyi részvényre 50 frttal nagyobb osztalék juthatott, mint a megelőzőtt évben és az árfolyam emelkedett is. Leesett azonban 5.050 frtról 2.360 frtra akkor, mikor a részvények száma 1.200-ról 2.400-ra szaporítottatott és a részvénytőke 1,000.000-ról 2,400.000 frtra emelkedett, de a tiszta jövedelem csak 80.000 frttal javult és így az osztalék 300 frtről 180-ra szállott le. Történt pedig ez a mindenkép sanyarú 1873-dik évben. Ez időtől fogva egyre emelkedik az osztalék és árfolyam ; még pedig ez utóbbi amannál nagyobb arányban. Mert míg a cursus éveken át az osztaléknak átlag tízszerese volt, 1879-től fogva, tizenötszöröse s az utóbbi években majdnem huszszorosa lett az osztaléknak, úgy hogy ezen részvény tulajdonosai az érték ötös kamatjával érik be ; a mi állami kamatbiztosítást nem élvező papiroknál kivételnek tekinthető. Csak ott érik be nálunk ilyen kisebb kamattal, a hol azt biztosítottnak veszik, és egyéb előnyök kinálkoznak ; a hol rossz esélyekkel, az osztalék hanyatlásával számolni kell, ott az árfolyam 7—8%-nyi kamatozás alapján alakul.

*

Akár a részvények árfolyamát, akár az osztalékot, vagy a tiszta jövedelmet vegyük, mindegyik, más-más alakban, de egyaránt tömör kifejezése az üzleti eredménynek. Eme számszerű kifejezésben összpontosúl valamennyi üzleti ág gyümölcse. És ha ezen ágaktól elménkben lehatolunk a gyökérre, azon üzleti politikára, mely valamennyi ágat táplálja : dús éltető erőnek forrását találjuk ott. Ha végig tekintünk a Hazai első takarékpénztár-egyesület félszázados történetén, nagyon viszontagságos idők képét látjuk. Primitív hűbéri birtokviszonyok közt kezdte tevékenységét ; sokat szenvedett a szabadságharcz viharában ; küzdött az absolutismus nyomása alatt ; nagy éleselműséget kellett kifejtenie, a mióta a magyar közhitel fejlődésnek indult.

És minél magasabb fokra emelkedett az egyesület iránt a bizalom, annál nehezebb volt a feladat a reá bízott milliókat jól

és bizton gyümölcsöztetni. A hazai gazdaság, a fővárosi ipar és kereskedés, a kiállott gyakori válságok után, örvendetes fejlődést mutat ; a társadalmi igények itt a nyugati műveltség színvonalához közelednek. Ily alakulás közben a pénz hasznosítására az idők folyamán mind több tér nyílt és a Hazai első takarékpénztár-egyesület közre is működött minden téren, a hol a hitelnyújtástól egészséges gyümölcsöt várni lehetett. Akár a föld- és házbirtokra, akár az iparnak és kereskedésnek nyújtott hitelt nézzük : tapasztalhatjuk, hogy az egyesület folyton a gyakorlati szükséghez idomítja minden téren a kölcsönzés módjait és föltételeit és hogy különösen az állami községi hitelügy körül erős tevékenységet fejt ki.

Az egyesület mindezeknél fogva talán némi önérzettel mutathat az elért eredményekre ; büszkén utalhat azonban mindenestre a nagy közönségnél élvezett osztatlan bizalomra. És ezt a félszázados igyekezettel kiérdemelt bizalmat meg fogja őrizni s erősíteni a jövőben.

M E L L É K L E T E K .

A mellékleteken előforduló pénzösszegek 1859-ig pengő, conventiós, 1859-től kezdve pedig osztrák értékű forintra szólnak.

A M E L L É K L E T E K J E G Y Z É K E.

	Oldal
I. Pestmegye első oktató felhívása 1839 június 10. (<i>Simile-nyomat</i>)	
II. Aláírási felhívás 1839 október 16	137
III. Aláírási ív	139
IV. Az első igazgatók és választmányi tagok	140
V. Az első alapítók 1839—40 (<i>Lenyomat az 1840. Évkönyvből.</i>)	141
VI. Takarékpénztári szabályrendelet 1847	151
VII. Ideiglenes részvényeczimlet (<i>Simile-nyomat.</i>)	163
VIII. Nyugdíjszabályzat	167
IX. Fáy-alapítvány	171
X. Igazgató s főhivatali személyzet 1840—89	179
XI. A mostani összes személyzet	185
XII. Az ügyosztályok és személyzetek létszáma	187
XIII. Mindennemű betétel	189
XIV. A könyvecskékre való betétel	193
XV. Betétek kamatláb szerint	197
XVI. Betétek nagyság szerint	197
XVII. Egy fél átlagos évi betétele	197
XVIII. A betéteket és elhelyezésöket feltüntető rajz	201
XIX. Kölcsönök földbirtokra s házakra	203
XX. Hosszú törlesztésű készpénz-kölcsönök	207
XXI. Idegen és saját tőkék. Arányok	211
XXII. Visszleszámítolási egyezmény és szerződések	215
XXIII. Visszleszámítolás a vidéki pénzüzetekkel	219
XXIV. A váltóüzlet forgalma	221
XXV. Elhelyezés rövid lejáratra	225
XXVI. Szerződés a kisbirtokosok országos földhitelintézetével	229
XXVII. Alap- és tartaléktőke. Külön tartalék. Nyugdíj-alap	233
XXVIII. (a, b, c) Jövedelem. Kiadások	237
XXIX. Tiszta jövedelem és jótékonyosság. Osztalék és a részvények árfolyama	249
XXX. A vagyon állása	253

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

PHYSICS DEPARTMENT
5712 S. UNIVERSITY AVE.
CHICAGO, ILL. 60637

RECEIVED
MAY 15 1964

T. N. Pest Vármegyének 1839 Junius 10-kén Pesten tartott Köz Gyűlése' határozatából kiadott rövid köznépi értesítés, t. táblabíró Fáy András úrnak, az egybegyűlt Rendek által helyben-hagyott 's magokévé tett terve szerint felállítandó

megyei Takarékpénztárról.

Magyar ország, egyik legtermékenyebb legáldottabb tartományai között Európának. Alig van olly áldása a' természetnek, mivel hazánk ne bővülkődnék, és még is köznepe, eselédsege, egyszóval azon néposztálya, melly mezei munkából, napszámból és bérből él, igen kevés kivétellel, általában szegény, pénzetlen, és szűk termés', balesetek', vagy csak öregség' és hosszabb betegség' eseteire is, nem biztosított állapotú. Falukat lehet bejárni nálunk, míg egy paraszt gazdára akadunk, kinek csak száz pengő forintnyi félre tett tőkepénzecskeje is volna. És ez az oka, hogy szűk-termés' vagy balcsapás' esetében az éhenhalástól csak úgy bír menekedni nem csak földetlen zsellér, de legtöbbször házbelyes gazda is, hogy vonó marháját, juhát, szőlejét vesztegeti el, vagy lelketlen uszorásoktól szed fel nagy kamatokra pénzt kölcsön, mit esztendőknél kereszttől is, alig bír kinosan visszafizetni, vagy búzát vesz kölcsön új fejében, és napszamos munkákat költ le drága kamatúl. Így csak egy szerencsétlenség is képes tönkre juttatni a' szegény falusi paraszt gazdát. Ellenben a' jobb termésű esztendők, a' bővebb forrású kereset - módok is, eddig keveset vagy semmit sem javítottak a' falusi köznép' sorsán; vagy legalább annak jövődjét egy általában nem biztosították. Mert ha többje termelt a' falusi gazdának, megszokásból többet emésztett el, gondatlanúl gazdálkodott begyűjtött termésével; díszbótorok, lakodalmak, keresztelők, lakomák, mellyek ha nem kikerülhetők, legalább nagyobb gazdálkodással eszközölhetők valának, emésztették fel télen által az esztendőnek keresményét; és így ámbár mit sem tett ebből a' paraszt ember pénzzé, még is már tavasz szántás' beálltával alig maradt egy salát kenyere szalonnája kivinni való, alig valamije, miből felesége otthon erőt-adó meleg ételt bírna készíteni a' munkába állott férjnek! Így a' mezei paraszt újra nem bődögöl a' jobb esztendőkben is, és folytonosan vesződik a' szegénységgel, küszd a' szükségkel, mi őt kedvelenné teszi, 's mi neki a' szép világot, az öröm-teljes életet bússá kietlenné alkotja.

Vajjon mi lehet ezen szomorú szegénységnek fő oka? A' köznép gyanakodásában mindenütt keresi okát bajának, csak ott nem, honnan az lakad. Egyik falujának szűk sovány határát, másik Előjáróságát, adózásait 's egyéb terheit veti okúl, hogy nem bődögölhet; harmadik időjárás, gondviselés ellen zúgolódik, meg (nem gondolván azt, hogy Európában számos tartományokhoz képest, mellyekben szintén Előjáróság paragnak)

ssol, szintén robotol adózik a' paraszt, sőt még több köz terheket visel mint hazánkban, a' magyar föld valóságos Kanaán, hogy a' magyar parasztnak földbirtoka sokszorosan meghaladja más európai legtöbb tartományok' parasztjainak birtokát, hogy vannak sovány sziklás országok, hol puttonokban hordja fel a' paraszt a' termő földet, a' mellyet ismét annyiszor mennyiszor lehord a' zápor, vannak országok, mellyekben néhány kecske minden vagyona a' parasztnak, és még is vödör kedvvel és elégedetten lakja mostoha hazáját, könnyedén bírja és zúgolódás nélkül viseli adózásait, terheit. Sőt hogy messze ne menjünk példaért, ám tekintsük meg hazánkban is a' sváb parasztnak háza' táját, marháját, élet-módját, vagyonosságát, 's vessük azt össze a' többi parasztsággal. A' svábnak kényelmes lakháza, izmos lova, vakart marhája, karós jó mivvelésű szőleje; a' többi parasztnak pedig, némely kivétellel, béka-teknő-kunyhója, görcs lova, ganéj-kérges szarvas marhája, gaz- és sás-felvert 's Isten' nevében megsarlózt szőleje. Honnan ered e' nagy különbség? hiszen a' sváb általában majd legsoványabb tájait lakja hazánknak, és szint' azou terheket viseli, miket a' többi parasztság. Fő oka ezen nagy különbségnek az, hogy a' sváb *szorgalmasabb* és *takarékosabb* nemzet, mint hazánknak többi nemzetei. A' sváb nem dolgozik ugyan nyárban hordáskor nyomtatáskor olly erős olly egészség-rontó munkát mint a' magyar, de józanon felosztja munkáját teherben és időben, és dolgozik késő ősön télen is, nem pedig csak rágó kérődző marhája' faránál vesztegel; nem emészti fel gondatlanul az esztendő' keresményének feleslegét, hanem gazdálkodva bánik mindenével, megsugorgatja azt a' mit lehet, 's pénzzé teszi, mellyel magának kényelmeket szerez, gazdaságát sorsát javítja, jövődjét, öregsége' napjait biztosítja. Ha határa szűk és sovány, más határokbán bérel ki a' sváb földeket, 's igyekszik mindenfélől hasznót keresetet csinálni magának; 's ezt nem viszi korcsmába, nem költi el gondatlanul 's botor elbizakodásban henyélve mind addig, míg a' szükség ismét új dologra készíti őt; kapva kap minden alkalmon, melly őt új keresetre 's haszonhajtó munkára hívja. A' többi nemzet' parasztsága ellenben, nagy részben munkátlanul hever és emészt, mihelyt beszerezhetette naggyából azt, mi az évnék múlhatlan szükségeire megkívántató. Hogy azonban mind svábok közt vannak helyel-helyel korhelyek, dologtalanok, prédák, mind a' több nemzet' parasztjai között szorgalmas és takarékos gazdák, azt kétségbe hozni nem lehet; itt csak a' nevezetes többségről van szó.

Fő oka tehát, ne talán más mellékesek között, magyar hazánk' köznépé' szegénységének az, hogy azon nép-osztályaink, mellyek munka és bér után élnek, nem olly szorgalmasok, nem olly józanul takarékosak, mint lehetnének, mint lenniök kellene. Ennek ismét fő oka vala eddig az, hogy a' szorgalomnak és takarékoságnak köznépünknel nem volt elegendő ingere és ébresztése, nem nyújtott neki eléggé biztos alkalom ezen jótékony tulajdonságoknak kifejtetésére. Ha szorgalomra takarékoságra íteték a' paraszt vagy cseléd, rendszerint azzal menté magát: „minek öljem munkával magamat, minek zsu- „ gorgassak? úgy sem tudnám hová tenni pár forintomat! Egyszerre sokat nem kereshe- „ tek, kevesen marhát, szőlőt vagy más vagyont nem vehetek, egy két forintot, valamire „ való ember tölem kölcsön kamatra el nem fogad, és ha ki adom azt, rendszerint oda „ vesz mind töke mind kamat, és ezek helyett búsulás, méreg doszúság, járás-keles Szol- „ gadróra Vármegyére, lesz a' kifizettetésem. Ha pedig ládába zárom kis pénzemet, vagy „ ellopják, vagy nyughatatlankodva kell megörzenem. Biz' én inkább megeszem iszom, így

nem lesz többé gondom aggodalmam pénzemre, 's jó az Isten, csak megtart napról napra!" Ekként menté a' paraszt és cseléd a' maga henyességét, a' maga fecsérletét, 's némi részben, tagadni nem lehet, igazsága is volt. Mert egy két hét vagy hónap alatt a' szegény paraszt ember, cseléd sokat nem szerezhetvén, mit tegyen pár forintjával? Ő törvényhez nem értvén, nem tudja a' pénz-kikölcsönzésnek módját, feltételeit, sőt némellyike írni olvasni sem tud; így a' legelső csábító, hitetlen csaló, ki pénzt érez nála, kicsalja keserves keresményét, vagy nem ad róla irást, vagy ha ad is hibást ad, mi miatt vagy pénzét vesztí, vagy lótt fut míg pénzéhez juthat, 's addig mennyi hü, epekedés, harag, gyűlölség, átkozódás nem ért vigyázatlan jószágáért! 'S ha meg kapja is végre pénzét és kamatját, nem költi-e el annak nagy részét a' végette tett járásra kelésre, perlekedésre, kivált ha még idővesztését is beszámítja, mit be is kell a' munkás embernek számítania? Hányszor nem vesz nálunk pénz és kamat oda a' miatt, hogy olyan csalta ki a' pénzt, kinek semmi értéke nincs, vagy időközben elpusztult! Mert a' csaló, a' préda igen érzékenyen tudja panaszolni megszorulását, tud és engent 's mintegy keresztényi kötelességünké tenni a' kölcsönadást, szívesen szokott nagy kamatot, adományt, eget-földet ígérni a' jószívű parasztnak, és ez vagy megindulva szívében, vagy megkábittatva a' szép ígéretek fogadások által, ki dobja pénzét a' lelketlen ámitónak. Így mindennapi a' példa, hogy a' szegény cseléd, öregsege' napjaira kívánván zsugorgatni, nem szedi ki havi vagy évi béreit, hanem azokat kamaton hagyja gazdájánál, uránál, és ez a' lelketlen, Isten' és ember' törvénye' ellenére vagy eltagadja idővel a' kiszolgált bért, vagy önkényes és reáfo-gott kihuzásokkal megcsonkítja azt. E'féle példák, millyenek majd minden helységben történnek, kártékonyan hatnak a' köznépre, 's elfojtják nála a' szorgalmat és takarékos-ságot; mert minek fáradjon 's vonjon el magától valamit azért, hogy végre is búját lássa, és más gaz szedje gyümölcsét fáradozásának, teste törelmének?

És íme innen fakad egy nagy rosznak forrása jó hazánkra nézve, tudnillik a' köznép' erkölcsének sok részbeni elaljasodása. Sok paraszt-gazda, cseléd, zsellér, nap-számos, mester-ember, 's a' t. korcsmába viszi eleinte csak feleslegét keresményének, u-tóbb korhelység' megszokásából, a' mindennapi szükségre valót is; így nem csak egy-gyesekek, hanem egész háznépek jutnak szárandó inségre. A' korhelység romlott társal-kodást, Isten-káromlást, vérengzést, gyilkosságot szül, a' kereset nem győzi meg a' tob-zódás' fecsérletét, de különben is a' mind inkább szokássá vált korhelység, előlvén még csiráját is a' szorgalomnak és takarékos-ságnak, kénytelen lesz a' boldogtalan sülyedő csalni, lopni, fosztani, 's végre is gonoszúl érni végét életének, ha azt elébb összevon-gált egészsége nem viszi a' sírba. Ím egyik fő oka, miért némelly megyéinkben oly né-pesek a' tömlöczők! Tekintsük meg a' felsőbb törvenyszékeink által hozott büntető íté-leteket, a' hün-tettek' környülményeit, 's úgy fogjuk találni, hogy ezeknek legnagyobb része a' részegeskedésnek, a' korhelységnek gyászos szüleménye. Ne vélje senki, hogy ezt egyedül hazánk' bor-dősege, vagy számos korcsmaink, bor- és ser-tanyáink okozzák. Hol terem több jó bor mint Franciaországban, vagy a' Rajna' vidékén? 's milly józan, mértékletes köznép lakja még is ezeket? Miért? mert köznépei szorgalmasok, takaréko-sak, 's szorgalom és takarékos-ság óvó-sőt ellenszerei a' tobzódásnak és korhelységnek. Nálunk, igaz, elborzadásig sok a' bor-tanya! de nem ritkulnának-e meg ezek, ha szor-galom és takarékos-ság megritkítnák vendégeiket? Mennyivel nem fogna boldogabb len-

ni országunk és lakossai, ha szorgalom' és takarékoság' lábra-kapásaival, általánosan józanabb erkölcs, testi lelki vidámság, szegénység helyébe vagyonság, bűs elégtelenség' helyébe nyugodt elégedés terjedne el köznépünk között! De nem csak az által boldogítana a' felébresztett szorgalom és takarékoság, hogy ritkítná a' bűn' alkalmait és korhelység' kicsapongásait, 's ekként javítaná a' köznép' erkölcsét; hanem az által is, hogy vagyonsabbakká tévén az alsóbb nép-osztályokat, ezeknek módokat, eszközöket nyujtana gyermekeik' jobb nevelésére és iskolába jártatására. Most a' szegényebb sorsú parasztember, gyakran csak azért nem járattja gyermekét az iskolába; mert az iskolai tanítónak fizetendő pénzt, búzát szükségétől elvonni nem képes, a' megkívántató iskolai könyveket megvenni nem bírja, vagy szegénységében cselédet nem tarthatván, még kis fia' leánya' dologbeli segítségére nélkül sem bír ellenni. —

Az előadattakból nyilván kitetszik, hogy a' ki hazánkban adózó 's általánosan munka-tevő köznépét igazán boldogítani kívánja, annak mindenképp előtt arra kell törekednie, hogy a' köznépnek ingert, alkalmat, buzdítást, ébresztést nyujtson a' szorgalomra és takarékoságra. Mert addig míg ezen két jótékony tulajdonság közte erőre nem kap, nem fog rajta gyökeresen semmi más ideigleni segély. — Ezen tekintet vala az, mi tek. Pest vármegye' Rendeit, azon atyáskodó indulatból, mellyel az adózó köznép iránt mindenkor kitünőleg viseltettek, arra bírta, hogy a' Pest-megyei köznép' számára, a' megye' házában egy *Takarék-pénztár* állítsanak fel, mint ez már Európának legtöbb tartományában, igen idős sikerrel boldogítva divatozik. Idővel ezen központi megyei takarékpénztár, a' mutatkozandó szükséghez képest, a' távolabb fekvő helységek' könnyebbségére, bizományokkal, és fiók-takarék-pénztárakkal fog neveltetni.

A' takarékpénztár egy olly intézet, mellybe minden nemes és nemtelen adózó gazdák, zsellérek, napszámosok, mívészek, vagy is mester-emüerek, végkép' vagy ideiglen elbocsátott katonák, organisták, iskola tanítók, notáriusok, olly tisztos karuak, (honorátiórok) és hivatal-viselők, kik sem fekvő vagyonnal, sem nyug-pénzzel nem bírván, 's kétszáz pengő forint haladó év-fizetést nem húzván, ezen csekély fizetésből kénytelenek zsugorgatni öregség' és balesetek' napjaira; továbbá nemzeti színházaink' személyzetei és cselédségei, mind azon tekintetből, hogy nyug-pénzzel még ez ideig ellátva nincsenek, mind pedig azért, mivel utazásra, színészi ruhákra, gyakran rögtön esik szükségök; minden megyebeli nemes és nemtelen gazdák' cselédjei, egy szóval mind azok, kiket most vagy később a' megye ezen intézet' közönsége közé felvéteni kíván, a' magok bár mi csekély pénz-keresményét, 20 pengő xrtól kezdve, 200 pengő forintig kamatra beadhatják. A' beadott pénzről hiteles könyvecske adatik ki a' tulajdonosnak, 's ez száztól ötös' kamatját húzza félévenként a' maga pénzének; ha pedig nem kívánja kivenni ezen kamatot, fél esztendő' teltevel az is a' tőke-pénzhez csapattatik, és annak is kamatja jár. Így kamat (interes) és kamatnak kamatja által kétszeresen nevededik a' betevőnek pénze. Azon pénzen felül, mellyet valaki először betett a' takarékpénztárba, és mellyről könyvecskét kapott, újlag rakhat be, akkor és annyiszor, mikor és mennyiszor neki tetszik, vagy miként pénze gyűl, kisebb nagyobb pénz-mennyiségeket, míg nem azok öszvesen 200 pengő fortra ütnek. Ezen ismételt berakások *felfizetéseknek* neveztetnek, a' már adott könyvecskébe mindenkor bejegyeztetnek, és szintűgy kamatoznak, mint az első *betételek*. Különös jótétemény az, hogy a' tulajdonos, a' maga pénzét és annak kamatait 's kamatok' kamatait; egygyütt (vagy a' kamatokat külön is fél

ővenként) pontosan kiveheti, a' melly órában neki tetszik, a' szerint a' mint házi környülményei és szüksége kívánják, vagy egészen vagy pedig csak egy részét annak; és azon megszorítások, mellyeket e' tekintetben az intézet tesz, 's mik alább a' tudnivalók közt élöadatnak, olly csekélyek, hogy azokat mindenki már előre kiszámolhatja magának. Különbben a' tulajdonosnak a' maga pénze körül semmi egyéb fáradsága nincs, mint minden öt évben újjal cserélni fel betételi könyvecskejét, és egyéb költésege nincs, miot a' betételi könyvecskeért fizetendő 4 pengő xr. de ezen 4 xrt is csak úgy fizeti a' tulajdonos, ha betett tőkéje tőbhet tesz 20 pengő forintnál, és csak akkor fogja ki azt pénzéből az intézet' hivatala, midön tőke-pénzét végképen kivesszi a' pénztárból. Különbben sem intézeti vagy tisztviselői taksa, sem szolgáltnak adandó ajándék' vagy horra-való' fejében nem fizet egy krajczárt is, 's minden gondja csak abból áll, hogy könyvecskéje el ne vesszen. Sőt még 'könyv-vesztés' vagy ellopás' eseteire is rendelések vannak tere a' hivatalnál, 's ha jókor jelentést tesz a' tulajdonos, vagy betételkor kiköti magának: hogy csak az ő saját kezébe fizetessék tőke pénz és kamat, veszélyben pénze nem fog. Illy kikötést betételkor mindenki tehet; csak hogy az illyen, pénz-kivételkor mindég helybeli páptól vagy biráktól bizonyítványt hozni tartozik arról, hogy ő azon személy, kinek nevére szól a' betételi könyvecske. Illy bizonyítvány-elömutatás más rendes esetekben, ha a' fentebbi kikötés nem tétel, nem szükséges, 's a' betételi könyvecske előmutatása elégséges arra, hogy a' tulajdonos pénzét vagy kamatait kivehesse. A' betett pénzekért és azoknak kamataikért, Tek. Pest Vármegye' Rendei közzül tőbben, kik e' végre nevezetes pénz-mennyiséget téven öszve, magokból nagy lelküleg takarékpénztári részvényes társaságot alkottak, állnak jót; úgy hogy e' részben, betett pénze 's ennek járandóságai felől, kiki teljesen nyugodt lehet. Ezen emberbaráti nagy lelküségök a' részvényes uraknak annál méltóbb a' hálára, minthogy azon felül, hogy az intézethöl semmi hasznot, jövedelmet nem húznak, azt még áldozatokkal is ápolják, sőt még annak jó rendű menetele, biztossága és virágoztatása körül is, ingyen, csupán felebaráti nemes ösztönből folyvást fáradoznak. Ha mi felesleges jövedelme fogna idővel fennmaradni az intézetnek, az a' Megye' határozatából ismét a' megyei köznép' javára fog fordíttatni

A' ki tehát a' munkás köznép közzül, történhető balesetekre, millyenek: szük termés, marha-dög, tűz- viz kár', megraboltatás', hosszas betegség', gyámoltalan öregség', vagy bár mi más szükség' esetei, magát biztosíttatni óhajlja, vagy szeretetét gyermekeinek boldogítását munkálni, magának jövedőre könnyebbséget, tőbb tőbb világi kényelmet szerezni vágyik, czélszerűbbet nem tehet, mint ha a' takarékpénztárba rakja be azon kissébb tőke-pénzeit, mellyek nélkül házi szüksége 's gazdasága ellehet. Mi lehet annál könnyebb és biztosabb mód a' gyarapodásra, a' vagyon-szerzésre, mint az, ha a' paraszt ember heti vagy országos vásárookra, vagy máskor is bár mikor, felrakván szerkerére eladó termését, apró marháját, borját, bárányát, szénáját, szalmáját 's a' t. beviszi Pestre, ottan azonnal biztos helyre beadja-ezeknek árát toke-pénzül, melly neki kamatoz, sőt idővel unoka kamatot is hoz. Másik vagy harmadik héten ismét beviszen egy pár mérő búzát, zabot, vagy néhány csirkét, tojást, vaját 's a' t. 's ezeknek árát ismét ugyan azon könyvecske mellett beadja az elébbenihez, 's így tovább neveli tőke-pénzét a' szerint, a' mint környülményei engedik. Nem szükség neki a' maga egy pár

forintjával, heteken, hónapokon, sőt éveken keresztül — melly idő alatt gyakran kísértethe jöhetne elkölteni, elvesztegetni pénzét — várakozni, míg az többre gyűl, 's míg azt becsületes helyre kiadhatja; nem kell neki aggódnia, hogy tán rossz helyre adta ki pénzét, hogy az tán el is veszhet, vagy miatta lótnia futnia, perlekednie kell. És épen ez az oka: miért egész Európában olly nagy keletők van a' takarékpénztáraknak; ez az oka: miért mind a' mellett is, hogy gyakran találkoznának magános emberek, kik hatos kamatra is — nem csak ötösre, mint millyet takarékpénztárunk fizet — felvennék kölcsön a' szegény embernek pénzét, még is minden józan okos ember azt fogja neki tanácsolni, hogy inkább a' takarékpénztárba adja azt be. Mert azon felül, hogy a' kamatnak kamatja, mit más kölcsönvevő nem fizet, kipótolja a' hatodik forintot, melly a' takarékpénztáraknál tisztviselők' fizetésére, kezelés' költségeire fordítatik; azon biztonság, nyugalom, mentség minden veszüdségtől, miket a' takarékpénztárak a' tulajdonosnak nyújtanak, azon kedvezés, hogy pénzét időnként apró summákkal nevelheti, azt vagy egészen vagy részenként, mikor tetszik, vagy házi szüksége hozza magával, kivetheti, menekvések idő-vesztéstől, fáradságtól, hosszúságtól, gyűlölködéstől 's a' t. olly jó tékonyságok a' tulajdonosra nézve, mikkel a' hatodik forint' kamatja, még azon esetre ha az és tőkéje teljes bátorságuk volnának is, egyáltalában fel nem ér.

Különösen ajánlhatók a' takarékpénztári betételek olly nagy-atyáknak kik unokáik', olly atyáknak kik fiaik', olly kereszt-atyáknak kik kereszt-fiaik' számára, azoknak születésükkor, valami tőkepénzecskeket biztosítani kívánnak. Tudnillik betesznek a' gyermek' nevére néhány forintot, 's az a' gyermek felnevelkedéseig, bennhagyandó kamatok és kamatok' kamatai által, két 's három annyira nevelkedik. Ajánlhatók a' szolgáknak, cselédeknek, csekély fizetésű hivatal-viselőknek, kik csak apródonként juthatván csekély mennyiségű és házi szükségüktől megóvható pénzekhez, ezeket gyámoltalan öregségük' biztosítására, szint olly apródonként rakhatják be a' takarékpénztárba. Ajánlható minden falusi gazdának, napszamosnak, mester-embernek és legényének 's a' t. mert jövődjét mindegyik csak úgy biztosíthatja, ha félre tett tőkepénzecskeivel bír, mellyhez szükség' esetében, gazdaságának megromlása, vagy uzsorások' körmei közé rohanás nélkül nyúlhat, még pedig minden órában nyúlhat. És lehet-e a' világi életben egy egy nyájasabb érzet, boldogtöbb szívnnyugalom, mint az, ha valaki jó rendben tudja állapotját, a' jövődjétől nem remeg, a' maga vagyonát sorsát naponként növekedésben látja, 's ezeknek tudatában vidám, jókedvű, munkára serény, Isten, Haza, Felsőség iránt háládatos, törvények iránt engedelmes, szelid józan erkölcsű, 's mindezeknél fogva egészséges, nyugodt, elégedett? Az ilyeneknek nem neheznek polgári terhei, mert könnyebben megbírja azokat, nem csüggesztők nem aggasztók sorsának kedvetlenségei, mert magán tapasztalja, hogy a' szorgalmas és takarékos ember ezek mellett is szépen boldogulhat, és idővel nevezetesen javíthatja állapotját, gyermekeit alkalmasabban nevelheti, háznépének több több kényelmet szerezhet, szőlőt, házat, házhelyet vehet, adózásait megválthatja, vagy még nemesedésre is érdemeket gyűjthet, vagy gyermekei gyűjthetnek. Hiszen a' jobb jövődjének biztos reménye, és lelki nyugalom főképen azok, mik az életet holdogítják!

És ha ekként hazánkban lábra kap a' szorgalom és takarékoság, a' keresett pénz nem vándorol korcsmába, nem fécséreltetik el könnyelműleg eszem-iszomra, a' cseléd nem üz rajta ruhabeli fényt, sorsa feletti héjazást, milly nyereség fog az lenni az

egész hazára nézve! Milly boldogság leend józan ártatlan erkölcsűek között lakni, kik közt nyugtan éldeiheti kiki a' maga szorgalmának gyümölcseit! Milly nyugalom leend a' gazdára gazdasszonyra nézve a' szorgalmasabb, rendszeretőbb, jobb kedvű, serényebb józanabb cseléd! Valóban kiszámíthatlanok a' takarékpénztáraknak, miután azokkal-megbarátkozott a' köznép, idves jótéteményei mind egyes lakosokra, mind az egész hazára nézve!

Felszólíttatnak tehát ezennel minden rendű és állapotú azon lakossai a' megyének, kik a' fentebbiek szerint ez időben a' takarékpénztár' közönségéhez tartoznak, hogy a' szorgalomnak, takarékoságnak, 's ezek által a' köznép' vagyonsodásának, jólétének, boldogságának ezen hatalmas serkentőjét, eszközét, telhetően javokra fordítani iparkodjanak.

Felszólíttatnak minden rendű és állapotú cselédes gazdák, hogy cselédeiket minden mutatkozó alkalommal pénz-betételekre serkentsék. Felszólíttatnak végre minden birtokos, Tisztelendő és Tiszteletes Urak, Uraságok' Tisztjei, Tanítók, Notariusok 's a' t. egy szóval mind azok, kiknek az emberiség' ügye szíveken fekszik, hogy azon köznépet, mellynek körében laknak, mind egyenkint mind általánosan figyelmeztetni, értesíteni, az intézet' jótékonyosságai iránt felvilágosítani, 's pénzbetételekre buzdítani szíveskedjenek. Hiszen némi részben mindnyájan osztoznak a' takarékpénztár' idves hasznai-ban; mert mellyik földes úr ne örülne jobbágya' vagyonsodásának? mellyik gazda ne örvendne a' szorgalmas, takarékos, józan cselédnek? mellyik ember-barátnak ne repesne szíve akkor, midőn maga körül szorgalmas, takarékos, vagyonos, vidám, elégedett ember-társakat szemlélhet?

Rövid tudnivalók a' pest-megyei takarékpénztárról.

1. A' pest-megyei takarékpénztár a' jövő 1840-dik esztendőnek 2-dik napján fog megnyíttatni; és azontul annak hivatala, a' Vármegye' udvarában hetenként nyitva áll: minden Kedden, Pénteken, és Szombaton délelőtti 9 órától 12-ig, és Keddre, Péntekre nézve délutáni 3 órától hatig, Szombati délutánra nézve pedig később, úgymint télen 4 órától hétig, és nyárban 5 órától 8-ig. Ezen napokon és órákon kiki beteheti pénzét és kiveheti azt. A' megye' katonáinál az udvarban, rendelés van téve, hogy a' hivatal után tudakozódókat egész emberséggel utasítsák.

2. Be lehet tenni 20 pengő xrtól kezdve száz 's több pengő forintig, 's benn hagyhatni a' betett összeget mind addig, míg az kamatok, és kamatok' kamatai által kétszáz pengő forintra nem szaporodik. Azon felül üti összeget többé kamatja nem jár.

3. A' betett pénzhez akármikor, és annyiszor mennyiszor tetszik, lehet kisebb nagyobb mennyiséget felszétetni.

4. Mind a' betett mind a' felszétett pénzeiktől az illető kamatokat, minden fél év' elmúltával, Január' első napjától kezdve 8-ig, és Julius' első napjától kezdve 8-ikig ki lehet venni. Ha bennhagyatják a' kamat, már fél éven túl annak is kamatja fog járni, 's így két felől nevededik tőkepenze a' tulajdonosnak.

5. Az 1840-dik évben, vagy is az intézet' első évében, senki a' maga tőkepénzét vissza nem veheti. De a' többi években kiveheti azt akár egészen, akár részle-

tesen, ötven pengő forinton alúl azonnal, azonfelül pedig száz forintig 8 napi, és ezenfelül kétszáz pfúg egy hónapi előleges felmondással. Ha a' szegény adózót valami rendkívüli szerencsétlenség érte, mi miatt rögtön van pénzére szüksége, az neki előre bocsátott felmondás nélkül is kiadatik. A' felmondások az intézet' hivatalában történnek, 's a' betételi könyvecskebe feljegyeztetnek.

6. Akar felüzetni, akár pénzét vagy annak kamatait kivenni kíváná a' tulajdonos, mindezeket csak a' betételi könyvecske' előmutatása mellett eszközölheti. Ha az elveszne vagy ellopátnék, azonnal jelentse balesetét a' hivatalnak.

7. A' betételi könyvecskét senkire átruházni vagy elzálogosítani nem szabad; hanem a' tulajdonos, szüksége' esetében vegye kí pénzét, 's azzal pátolja azt.

8. A' bennhagyott kamatok, mihelyt adandó első alkalommal a' tulajdonos a' betételi könyvecskével a' hivatalban megjelen, ha bár évek mulva történjék is ez, általíratnak a' hivatal' jegyző-könyvéből a' betételi könyvecskebe, mint tőkepénzek, 's ezért külön a' tulajdonosnak befáradni nem kell. Ha ez tudni kívánja: miként áll pénze 's mennyire szaporodott az? minden évben egyszer kiveti kívánságára a' hivatal' tisztviselősege.

9. A' tulajdonosnak a' maga betett pénze körül semmi további veszűdsége és költsége nincs, mint azon 4 xr. pengő pénz, mely a' betételi könyvecskeért akkor fogódik kí, midőn pénzét végképen kiveszi az intézetből. Öt évig, azon könyvecske' kisereléseig, akár felé se menjen a' hivatalnak, pénze naponként nevedetni fog, 's öt év mulva is, új könyvecske mellett bennhagyhatja azt szaporodni, míg szüksége nincs annak kivételére, vagy az őszveg a' kétszáz pengő fót meg nem üti. Ezen takarékpénztári pénz adó alá nem vétetik fel, 's adóssági kielégítésre is csak azon esetben foglaltatik el bíróképen, ha semmi egyéb kielégítési vagyon nem volna vagy az adós önkényt ajánlá a' kielégítésre.

10. Szorgalmatos, józan, igyekező, adóssággal nem terhelt egész vagy félhebyes paraszt gazdáknak, szükség' esetében, ha ezt, és fentebb érintett jó tulajdoságait, földes úrtól és helység' bírától hozandó bizonyítványokkal kimutatandják, 60 pengő kí kölcsönöz pénzt az intézet, olly feltétel alatt, hogy a' felvett pénz, hat év alatt, a' rendes kamatokon kívíl évenként teendő apró visszafizetések által egészen terovattassék.

Költ mint felebb.

Olvasta 's kiadta
a' fenn tisztelt megye' főjegyzője

Nyáry Pál m.

FELSZÓLÍTÁS RÉSZVÉNYEK ALÁÍRÁSÁRA
PESTMEGYE FÖLDBIRTOKOSAIHOZ.

Pest Vármegyének Rendei erősen meggyőződnek a' felől, miként a' hazának dolgozó és szolgáló alsóbb nép-osztályainál, a' közte gyakorta szomorúan tapasztalt szegénységnek, nyomornak, erkölcs-sülyedésnek, 's mindezekből folyó békétlen indulatnak, legtöbbnyire az legyen alap oka, hogy a' szorgalom és takarékoság, két fő erényei a' köznépeknek, nála még nagyobbára szunnyadnak, csak kikerülhetetlen szükség készleti többnyire őt kelletlen munkára, 's nap és év felemésztik nála rendszerint a' napnak és évnek keresményét. Átlátták egyszersmind a' tisztelt Rendek azt is, hogy a' köznépi szorgalom és takarékoság' ébresztésének, serkentésének leghatalmasabb eszközei legyenek a' *Takarékpénztárak*; mik mind ennél mind más számtalan idveiknél, különösen pedig azon tekintetnél fogva, hogy azok egyszersmind alapjai más jótékony intézeteknek, mint dolgozó házaknak, fogház-javító Intézeteknek 's a' t. annyira divatba jövének immár a' külföldön, hogy Europa eddigelé közel 1200 takarékpénztárt számlál tartományai-ban. Ezeknél fogva fájdalmas gondolat vala az Pest Megye' Rendeinek, hogy jó hazánk, mellynek a' jótékony intézetek' ezen nemére előlegesen és kitünőleg volna szüksége, mind eddig nem bír egy ön állású Takarékpénztárral is! 's innen miután egyik Tábla-bírójok Fáy András úr, egy Pest megyében a' dolgozó és szolgáló köznép' számára felállítandó Takarékpénztárnak általa kidolgozott tervét nyújtá be Közgyűlésünkben a' Rendeknek, nem lehet az küldöttségi megvi'sgálás után, örvendezéssel el nem fogadniok, 's létesítése iránt a' szükséges rendeleteket el nem határozniok. Szétküldettek Tisztviselőink, 's ajánlkozott forró emberbarátok között az ajánlások' aláírási ívei; 's az emberiségnek ezen szent ügye, minden elő-ítéletek, akadályok, 's tán adakozási unatkozások' daczára is, meleg részvétellel fogadtatott nem csak megyénk' birtokosai, hanem kül megyeiek, polgárok, kereskedők között is; meggyőződven mindnyájan a' felől, hogy hitelbeli törvényeink' jelen állásában, e' nemben csak illy kiseded kezdemény lehet kivihető, mit később gyakorlat, haladás, kedvezőbb törvények, 's pártoló körülmények, mind inkább kifognak terjeszthetni. Mint emlékkönyvünk, 's annak idején kinyomtatandó adakozási név-sorunk

bizonyítandja, a' hazának több kitünő férfait, nagyait van immár szerencsénk takarékpénztárunk' részvényesei közt tisztelhetnünk, 's a' siker naponként biztatóbb a' felől, hogy a' 400 részvényre számolt intézet, határidejére 1840-iki Január hónapra megfogytathatni.

úgy tiszteli a' haza, mint minden hon' javára diszére szolgáló, és emberiséget boldogító ügynek forró barátját. Minélfogva mi is, Tekintetes Pest Megye' e' tárgyban megbízott Küldöttségének tagjai, legkisebbé sem kételkedvén abban, hogy

munkában vett Takarékpénztárunkat is pártolandja, bátrak vagyunk

tisztelettel

felszólítani, megkérni

mint

Megyénk' egyik birtokos urát az iránt, hogy takarékpénztárunk' részvényei közzül, úri tetszése 's nagylelkűsége szerint egyet, vagy többet kegyesen elfogadni, 's ebbeli pártfogásával, Pest megyének az egész haza előtt vállalt szent szándékát, mint annak egyik lelkes fia elősegíteni méltóztassék. Ezt annyival is inkább szabad reménylenünk Megyénk' lelkesebbjeitől, minthogy egy actia 100 pengő forintból állván (melly soha le nem fizettetik, hanem csak mint jótállási tőke kamatozik az intézetnek tíz évig, 's ezen időn túl mind jótállás mind kamatozás megszűnik, 's ekként egy egy actiának minden terhe, a' tíz évig évenként fizetendő hat pengő forint kamatban határozódik, mellyért szék és szavazat adatik a' részvényesnek) a' takarékpénztárunkra szánandó hazafiúi áldozatok egyáltalában nem terhelők. Minek csalhatatlan jelensége az is, hogy megyénk' apróbb, de buzgóbb birtokosai közzül is, többen vállaltak immár takarékpénztári részvényeket. —

Kik

minél előbb, — minthogy az

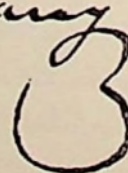
Intézet megnyitásának határideje közelget, teendő

határozatát, 's alulírt Elnökünkhöz

intézendő nagy becsű válaszát

kikérvén, tapasztalt kegycibe ajánlottak, megkülönböztetett tisztelettel maradtunk. — Pesten October' 16-án 1839.

Tekintetes Nemes Pest Megyének, a' takarékpénztár' ügyében kinevezett küldöttsége 's annak elnöke

Sinótsits János
másod Alispán

A PESTMEGYEI TAKARÉKPENZTÁR ALAPÍ-
TÓINAK MEGHITELESÍTETT ALÁÍRÁSI ÍVE.

Mellynél fogva a' kidolgozott 's megye közgyűlése által elfogadott terv 7-ik §-nak értelmében és feltételei mellett mi alolirottak arra kötelezzük magunkat s' örököseinket, hogy ezen ivre saját kezünkkel nevünk után jegyzett részvényeinket (egy-egy részvényt a' Megye határozata következtében száz pengő forinttal három ezüst huszasával számítva) mint a' felállítandó Takarékpénztár bátorságaul szolgálándókat és általunk számára minden vagyunkkal biztosítandókat kezeink között megtartván, azoknak száztoli hatos kamatjait tiz évig, évenként mindenkor előre az 1832/6 : 20-ik törv. czikk erejével is pontosan fizetni fogjuk, a' kötelezett tiz év elmúltával mind részvényeink jótállása, mind azok kamatjainak évenkénti fizetése megszűnven.

Az első év kamatfizetése a' folyó 1839-ik év november hónapjában kezdődik, a' midőn az alapító urak, kik az intézet kezelésében, tisztsége választásában, kormányzásában mindnyájan székkal és szavazattal birnak, tartandó közülésökből az intézet tisztviselői 's ezek közt pénztárnokát megválasztandják, 's a' megnyitás előleges intézkedései felett tanácskozni fognak.

Kiadatott Pesten T. N. Pest vármegye 1839-ik évi junius 10-én tartatott közgyűléséből 's a' t.

AZ ELSŐ IGAZGATÓK ÉS VÁLASZTMÁNYI TAGOK

1840.

Igazgató :

Simontsits János.

Segédigazgató :

Fáy András.

Választottsági tagok :

Boscovicz József	May József
Burgmann Károly	Múhr Antal
Cahen Miksa	Nagy István
Dumcsa Döme	Nagy József
Enzsel Sándor	Nyáry Pál
Eötvös József	Oesterreicher David
Grabovszky Athanáz	Patay József
Hajnik Pál	Ráday Gedeon gr.
Halbauer János	Rákóczy Endre
Heinrich Sámuel	Robicsek József
Hengelmüller Mihály	Rosthy Albert
Ilkey Sándor	Sartory János
Kapczy Tamás	Shedius Lajos
Kappel Fridrik	Teleki Sámuel gr.
Karczag Benjamin	Tolnay János
Kaszalik János	Valero Antal
Ladomérszky Imre	Vodjaner Sámuel
Máhr Antal	Zsivora György.

A Z E L S Ő A L A P Í T Ó K 1839—40.

(Lenyomat az 1840-diki Évkönyvből.)

- Adler Dávid, kereskedő.
 Aebly Ferencz, ker.
 Álgyay Antal, táblabíró.
 Almásy József, ifj., 2 részv.
 Almásy Pál, Heves várm. aljegyző, 2 részv.
 Alter Antal, ker.
 Andrásy György, gr. ♀, Gömör várm. főispáni helyet. a' m. t. t. igazg. 's tiszt. tag.
 Andrásy János, tiszt. kanonok 's esperes.
 Andrásy József, helyt. tan., 's Esztergom várm. ország gyűlési követ. 3 részv.
 Andrásy István, t. b.
 Antal Mihály, h. ü. n. cas. könyvtárnok, 's m. t. t. lev. tag.
 Auer Lázár, ker.
 Augusz Antal, Tolna várm. főjegyző.
 Auszterliczer Gyula és Sámuel, ker.
 Balogh Antal, t. b.
 Balog József, a. némedi jegyző.
 Bánffy László, b. ♀, Krasz. várm. o. gy. k.
 Bánffy Pál, b.
 Barabás Antal, ker.
 Barabás Miklós, academ. képiró, 's m. t. t. lev. tag.
 Bárány Ferdinánd, ker.
 Barkassy Imre, m. k. cano. ügyviselő.
 Bartakovics — Palásthy Mária.
 Batta Sámuel, Pest várm. főszolgabíró.
 Bajza József t. b., h. ü. 's m. t. t. rend. tag.
 Bekela Döme.
 Beleznay János, gr.
 Belgrády János, Pest várm. aladószedő.
 Beniczky Ádám, t. b.
 Beniczky Antal, t. b.
 Bensch Cal. József, lelkész.
 Benyovszky Péter, t. b. 's táblai ü.
 Benyovszky Zsigmond, gr.
 Beóthy Ödön, Bihar várm. o. gy. k.
 Bereczky Antal, Pest várm. alügyész.

Bernáth György, t. b.
 Bernáth Lajos, cs. kir. főhadnagy.
 Bertha Sándor, t. b. 's t. ü.
 Bezerédy Miklós, Fejér várm. helyet. alisp.
 Bicskey Ignác, t. b.
 Bicskey Lajos, Pest várm. alszolgabíró.
 Bicskey Venczel, köz birtokos.
 Biedermann H. és fiai, nker. 3 részv.
 Biedermann M. L. és társa, nker. 10 részv.
 Bielek János, Pest várm. házi főadószedő.
 Birisics Ferencz, haszonbérlő.
 Biró Imre, Csanád várm. o. gy. k.
 Bohus János, Arad várm. o. gy. k.
 Bónis Sámuel, Szabolcs várm. o. gy. k.
 Bors József, helyt. ügyviselő.
 Borsody András, t. b. 's pesti vál. polgár.
 Boscovitz Emanuel, nker.
 Boscovitz Ilona, Schulteisz Zsigm. hitvese.
 Boscovitz József, L. nker. 5 részv.
 Botka Imre, Szathmár várm. o. gy. k.
 Braun Jakab, ker.
 Breisach Hermann, nker.
 Breuer Izsák és fia, nker.
 Breutner Zsigmond, ker.
 Buday Ferencz, óbudai kor. urad. ügyvéd.
 Burghardt Ferencz, orvos tanár.
 Burgmann Károly, pesti vál. polg. 's nker. 2 részv.
 Buza János, deszka ker.
 Bujanovics Sándor, t. b.
 Cahen M. A., nker.
 Clementisz János, Pest várm. számvető.
 Cohn Hermann, nker.
 Csáky Petronella grófnő.
 Csanády Ferencz, h. ü.
 Csapó Dániel, t. b.
 Csapó — Gindly Katalin.
 Csemniczky Lajos, t. b.
 Csernus Mária.
 Czebrían Antal, gr.
 Czenner Erneszt, h. ü.
 Dapsy Rafáel, t. b.
 Deák Ferenc, Zala várm. o. gy. k.
 Deák József, t. b.
 Dercsényi Pál, b. 2 részv.

Domaniczky Antal, t. b.
 Domby Márton, t. b. h. ü.
 Döring József, nker.
 Dubraviczky Simon, Pest várm. alispán 's o. gy. k. 2 részv.
 Dumcsa Demeter ifj., nker.
 Dürr Károly Antal, ker.
 Eckstein Rudolf, Pest várm. alszolgabíró.
 Egressy Sámuel, Pest várm. főügyvéd.
 Englaender H., nker.
 Englaender Salamon, nker.
 Ensel Rézső Sándor, t. b. 's t. ü.
 Ensel Rézső József, t. ü.
 Eötvös József, kir. ü. 's t. b.
 Erbler és Radóczy, ker.
 Fábián — Lieszkovszky Krisztina.
 Fabricius József, ker.
 Fáy András, t. b. 's m. t. t. tiszt. tag. 4 részv.
 Fáy György, Pest várm. főszolgabíró.
 Fáy Ignác, joghallgató.
 Fáy — Máriássy Ilona.
 Fáy József, t. b.
 Feichtinger Domokos, Prépost 's pesti belv. lelkész.
 Feley — Aigner Katalin.
 Fleisch Sámson és D., nker.
 Flesch Alajos, ker.
 Fest Károly Lajos, nker.
 Flór Ferencz orvostanár, 's Pest városi tiszt. phys.
 Fogthúy Zsigmond, Komárom v. szolgabíró.
 Földváry Gábor, t. b.
 Földváry — Kubinyi Amália.
 Fricz Károly Antal, kamarai tiszt.
 Friebeisz István, Pest várm. hadi főadószedő.
 Frólich Fridrik, nker.
 Fuchs Keresztély és társa, ker.
 Fuchs Sámuel, ker.
 Gál János, t. b., 's Pest várm. pertárnok.
 Gallovich Vincze, t. b., 's t. ü.
 Géczy István, kir. udv. canc. refer. és zólyomi főispán. 2 részv.
 Ghyczy János, cs. kir. kapitány.
 Goldner Mojzes, ker.
 Gombay Menyhért, t. b.
 Gombay Karolina.
 Gombos Bertalan, kir. ügyvéd.
 Gosztonyi Lajos, t. b.

Göcz és Bähr, ker.
 Grabovszky Athanáz, t. b.
 Grabovszky Constantin, nker.
 Granichstätten Sámuel, fogorvos.
 Grúnhut Jakab Károly, orvos tanár.
 Grúnzweig H., nker.
 Halász Boldizsár, t. b.
 Halász Imre, ifj., esküdt.
 Halász Kálmán, t. b.
 Halász Miklós, t. b.
 Halbauer János György, nker.
 Hangyás Gedeon, t. b.
 Harrach gróf' raktára.
 Hartleben Konrád Adolf, könyvker.
 Hajnik Pál, t. b., 's t. ü.
 Heckenast Gusztáv, könyvker.
 Hegedús Antal, esküdt.
 Hegyessy Péter, t. b. 's ráczekevi urad. ügyv.
 Heinrich Sámuel, ker.
 Helmeczy Mihály, t. b. 's m. t. t. pénztárnok.
 Hengelmüller Mihály, t. ü.
 Herzfelder Dávid, nker.
 Herczka Jakab, ker.
 Hirsch Xav. Ferencz, ker.
 Hocheker István, h. ü.
 Hoffmann Károly, orvos tanár.
 Hollósy József, kir. ügyvéd.
 Högyész Lajos, cs. kir. főhadnagy.
 Hubay József, kir. ügyvéd.
 Hutiray Sándor, t. ü.
 Hyros Ignác, t. b.
 Ilkey Sándor, t. b.
 Kacskovics Lajos, t. b. t. ü., 's m. t. t. lev. tag.
 Kadisch Joachim, nker. 2 részv.
 Kammermayer Antal, h. ü.
 Kanitz M. L., nker.
 Kapczy Tamás, t. b. 's t. ü.
 Kappel Fridrik, pesti vál. polgár 's nker.
 Karczag Benjámín, ker.
 Karczag testvérek, ker.
 Károlyi György, gr. Ő, Csongrád várm. főispáni helyettes, 's m. t. t
 igazg. 's tiszt. tag. 4 részv.
 Kasselik János, t. ü.
 Katona Lajos, h. ü.

Kazinezy — Fáy Emilia.
 Keglevich Miklós, gr.
 Kendeffy — Bethlen Borbála grófnő, 2 részv.
 Kern Enoch Salamon, nker.
 Kern Jakab, nker.
 Keszthely F. S., ker.
 Kilian György, könyvker.
 Király László, esküdt.
 Kiss Demeter, ker.
 Kis Károly, nyugalmazott kapitány 's m. t. t. lev. tag.
 Kiss László (balásfalvi), t. b.
 Kollarics Fridrik, ker.
 Koleda András, Buda város tan.
 Kollinsky Zsigmond, nker.
 Kollinsky József, nker.
 Komáromy György, Szaboles várm. szbiró.
 Konkoly László, t. b.
 Koppély Fülöp.
 Kosiczky István, h. ü.
 Kossuth Lajos, t. b. 's h. ü.
 Kovács György (dicskei), t. b. 2 részv.
 Kovács István, t. b.
 Kováts Mihály, tiszttartó.
 Kovács Zsigmond (kovásznai), t. b.
 Kovács József, t. b.
 Kövesdy Ferencz, kir. ügyvéd.
 Krammer Lőrincz, taksonyi jegyző.
 Kubinyi Ferencz, t. b.
 Kun Sándor, tiszttartó.
 Kunewalder testvérek, nker.
 Kunwald Jakab, ker.
 Lackenbacher Bernát, ker.
 Ladányi Gergely, t. b.
 Ladányi Sándor, t. b.
 Ladomérszky Imre, t. b. 's t. ü.
 Laffert Antal, b.
 Lang Mihály, lelkész.
 Lasky Izsák, ker.
 László György, t. ü.
 László László, joghallgató.
 László — Szűcs Josepha.
 Lechner János.
 Leitner Jakab és fia, nker.
 Lendvay — Hivatal Anikó, m. színésznő.

Lerner Ignác, ker.
 Lichtl Károly, gyártulajdonos.
 Lichtenstern Siegfried, nker.
 Lieszkovszky József, lelkész.
 Lipovniczky Vilmos, Bars várm. o. gy. k.
 Lissovényi László, t. b. 's t. ü.
 Lóczy Antal, lelkész.
 Lónyay Gábor, Zemplén várm. o. gy. k.
 Lóvi Herrmann, ker.
 Lőwinger Ferencz, nker.
 Lukács Móricz, t. b.
 Madarassy István, t. b.
 Madarassy László, Pest várm. főszolgabíró.
 Máhr Antal, t. ü.
 Mandl Joachim, nker.
 Mares István, közbirtokos.
 Mariantsik és Zákó, ker.
 Máriassy — Szepessy Mária, 4 részv.
 Markos Mihály, t. b. 's t. ü.
 Martinovich Lukács, ker.
 Mátray Gábor, t. ü. 's m. t. t. lev. tag.
 Máj József, t. ü.
 Majláth György, Baranya várm. o. gy. k.
 Majthényi — Gosztonyi Katalin.
 Megyaszay István, nker.
 Memlauer György, nker.
 Miskey Imre, Pest várm. főszolgabíró.
 Mocsáry Borbála, k. a.
 Mocsáry — Vattay Rosália.
 Munkácsy János, t. b. 's óbudai kor. urad. praef.
 Múhr Antal, t. ü.
 Nádasdy — Ráday Anna grófnő özv.
 Nagy Elek, h. ü.
 Nagy Ferencz, soroksári jegyző.
 Nagy István, Pest várm. főjegyző.
 Nagy Lajos, esküdt.
 Nagy József, orvos tanár.
 Nagy József, ker.
 Nedeczky Ferencz idős., kir. tan.
 Németh — Eötvös Mária.
 Neustein Bernát, ker.
 Nyáry Miklós, Pest várm. alszolgabíró.
 Nyáry Pál, Pest várm. főjegyző.
 Ó-budai izraelita község.

Okolicsányi János, t. b.
 Ordódy Vincze, t. b. váczai urad. praef.
 Orczy László, b. 9 és cs. kir. százados, 2 részv.
 Oestereicher Dávid, nker.
 Párniczky Eduard, Pest várm. alszolg.
 Patay József, t. b. 2 részv.
 Patisz Károly, Pest városi e. kapit.
 Pázmándy Dénes, Komárom várm. o. gy. k.
 Pajor Antal, katonai biztos.
 Pajor Kamill, esküdt.
 Péchy Ferencz, Apát 's óbudai lelkész.
 Perger és Murmann, ker.
 Pesti és budai mézszáros czéh, 2 részv.
 Pejacsevich Nep. János, gr., Verőcze várm. o. gy. k.
 Pilis mváros.
 Pink Dávid, nker.
 Pink Fülöp, ker.
 Pinkás Adolf, ker.
 Piperkovics Péter, h. ü.
 Platthy — Döry Krisztina.
 Podmaniczky Endre, b. 2 részv.
 Podmaniczky Lajos, b. 2 részv.
 Polgár József, t. b.
 Pollák Bernát, nker.
 Pollák Leon, nker.
 Pollák Márk, nker.
 Pollák Simon és Leopold, nker.
 Pólya — Banó Krisztina.
 Pontzen Ábrahám, nker.
 Porkoláb Dániel, helyt. ügyviselő.
 Preitner Gáspár.
 Pribék Antal, Ungh várm. o. gy. k.
 Procopius György, helyt. ügyviselő.
 Prónay Albert, b. 9, Pest várm. főispáni helyettes, 4 részv.
 Prónay István, b.
 Puky Márton, t. b.
 Pulszky Ferencz, Sáros várm. o. gy. k.
 Ráday Gedcon, gr. és hitvese, 5 részv.
 Ráday grófnő, b. Prónay Ágnes özv. 2 részv.
 Ragályi István, t. b.
 Raics József, ker.
 Rákóczy Endre, Pest várm. főügyvéd.
 Rákóczy János, Pest várm. aljegyző.
 Rehák József, t. ü.

Reseta János, kir. tanító.
 Révay György, b. ♀.
 Ribáry Béla.
 Rigler Ferencz, számtartó.
 Robicsek József, nker. 2 részv.
 Rósa Antal, t. ü.
 Rosenfeld M. L., nker.
 Rosty Albert, t. b. 2 részv.
 Róth Ignác, t. ü.
 Rudnyánszky Zsigmond, b. ♀.
 Ruttkay János, t. b.
 Ruttkay József, t. b.
 Sailer Jakab, pesti polgár.
 Sántha István, t. b.
 Sárközy Abrahám, t. b.
 Sárközy — Recsky Emilia.
 Sartory János György, pesti vál. polg. 's nker. 3 részv.
 Schajer József, cs. kir. főhadnagy.
 Schedel Ferencz, orvos tr. 's m. t. t. titokn.
 Schedius Lajos, kir. tan. 's tanító, m. t. t. tiszt. tag, (s. a. t.)
 Schenk Sándor, orvos tanár.
 Schifner János, nker.
 Schodel János és családja. 2 részv.
 Schreiber András, lelkész.
 Schulhof Ádám, nker.
 Schulteisz Zsigmond, nker.
 Schwartz Therésia, k. a.
 Sebastiani Fridrik, ker.
 Sebastiani Károly, ker.
 Selig Mandl, ker.
 Serényi László, gr., helyt. fogalmazó.
 Simkó István, lelkész.
 Simon Florent, t. ü.
 Simontsits János, Pest várm. alispán.
 Simontsits — Palaczky Anna.
 Spitzer Gerson, nker.
 Steinbach Ferencz, kir. tan. 's az országos polgári 's kegy. alapítványi
 ügyek igazg.
 Steinbach József, ker.
 Stern D. örökösei, nker.
 Stettner Ignác, t. b.
 Strasser Salamon, nker.
 Sturmán Márton, kir. tan..
 Sütő István, t. b.

Szabó József, t. b. (szentmártoni).
 Szabó — Markos Johanna.
 Szalay József, id.
 Szánthó József, h. ü.
 Széchenyi István, gr. ̂, az orosz cs. Vladimir rend' negyed osztály-
 beli vitéze, a' porosz kir. katonai érdemrend', a' sardiniai
 Móricz és Lázár, a' siciliai sz. Ferdinánd és érdem-rendek vitéze
 's a' m. t. t. másod elnöke 's tiszt. tagja.
 Szegedy Sándor, Somogy várm. o. gy. k.
 Szekrényesy Endre, Pest városi tan.
 Szekrényesy József, h. ü. 's n. cas. levéltárnok.
 Szemelveisz József, ker.
 Szemere — Csoma Borbála.
 Szemere Pál, t. b.
 Szentendre mváros' községe.
 Szentiványi Károly, Gömör várm. o. gy. k.
 Szentkirályi Móricz, Pest várm. o. gy. k.
 Szentmiklóssy Viktor, Gömör várm. o. gy. k.
 Szilassy Ferencz, t. b.
 Szilassy György, Pest várm. főszolgabiró.
 Szilassy --- Inczedy Katalin, bárónő.
 Szilassy László és neje. 2 részv.
 Szily Barnabás, Pest várm. szolgabiró.
 Szily István, Nógrád várm. főuti igazgató.
 Szily János, t. b.
 Svoboda János, órás.
 Tahy Károly, t. b.
 Teleki Sámuel, gr. 3 részv.
 Teleki József, gr. ̂, val. tit. 's magy. kir. helyt. tart. koronaőr, Szabolcs
 várm. főispán, a' m. t. t. elnöke 's tiszt. tagja, 's a' tiszamelléki ref.
 superintendens 's a' sárospataki collegium' főkurátora. 2 részv.
 Teleki Józsefné, szül. Teleki Zsófia grófnő özv. 5 részv.
 Ternyey István, t. ü.
 Teszáry Mihály, postamester.
 Thurn Eliza.
 Tinnyei közbirtokosság.
 Tisza Lajos, Bihar várm. alispán. 2 részv.
 Tisza — Teleki Julia, grófnő.
 Tolnay János, t. b. 's t. ü. 2 részv.
 Tóth Lőrincz, h. ü. 's m. t. t. lev. tag.
 Török Fridrik, ker.
 Török Gábor, Arad várm. alispán.
 Török Pál, lelkész
 Trszttyánszky István, ker.

Tschógl János, ker.
 Tschurl Eduárd, nker.
 Ullmann Gábor, nker.
 Ullmann Móricz (szitányi) t. b. 's nker. 10 részv.
 Ullmann Sámuel, nker.
 Unger Antal, ker.
 Zarka Sámuel.
 Zichy József, gr. ♀.
 Zitterbart Mátyás, építőmester.
 Zlinszky János, Pest várm. főszolgabíró.
 Zofftsák József, p. asztalos mester.
 Zombory Bazil, Pest városi főügyvéd.
 Zsivora György, t. b. 's t. ü.
 Jakovich József, t. b. 's t. ü.
 Jalics Ferencz, pesti vál. polgár 's ker.
 Jankovics László, Verőcze várm. o. gy. k.
 Jankovics Mihály, lelkész.
 Jankovich Miklós, id., t. b. 's m. t. t. tiszt. tag.
 Jankovich Sándor, Pest várm. alszolgabíró.
 Jerney János, t. b. t. ü. 's m. t. t. rend. tag.
 Jósika Miklós, b. ♀.
 Jurenák Pál, ker.
 Jurenák József, gyógyszerész.
 Vachott Cornelia, k. a.
 Vachot Imre, h. ü.
 Vachot Sándor, h. ü.
 Valero Antal, pesti vál. polgár 's nker.
 Valthier Alajos, ker.
 Vass László, apát, nagyváradi d. sz. örkanonok, kir. tanító 's m.
 t. t. tiszt. tag.
 Vattay József, t. b.
 Vay Lajos, b. Borsod várm. o. gy. k.
 Veber József.
 Veitsinger, ker.
 Venkheim Béla, b. Békés várm. alisp. 's o. gy. k.
 Vesselényi Miklós, b. m. t. t. igaz. 's tiszt. tag.
 Viczián Antal.
 Vodjaner Rudolf, nker. 5 részv.
 Vodjaner Sámuel, nker. 5 részv.
 Vogel Lajos, nker.
 Vosaricz J. H., nker.
 Vörös István (monostori) kir. ügyvéd 's t. b.
 Vrányi Konstantin, t. b. pesti vál. polgár 's nker.
 Vürth Antal, harashti jegyző.

TAKARÉKPÉNZTÁRI SZABÁLYRENDELET.

1847.

A MAGYAR KIRÁLYI UDVARI KANCELLÁRIA LEIRATA A HELYTARTÓTANÁCSHOZ.

Ő császári és királyi Felsége, tekintvén a takarékpénztári intézeteknek Magyarországbani létrehozása iránt mutatkozó élénk törekvést és azt, hogy ily intézetek által, ha ezekben a kamatra beteendő és kiadandó pénzek kezelése kellőleg nem biztosíttatik, sok, főképen szegényebb sorsú egyéneknek ily intézetekre bízott vagyona könnyen veszedelemnek tétethetnék ki, az ide rekesztett szabályrendeletben azon főelveket méltóztatott kegyelmesen felállítani, melyek szerint a philantropikus alapon létesülendő, tulajdonképeni takarékpénztárak, mint a pesti és aradinak alapszabályai, alkotandók. Egyébiránt Ő cs. kir. Felsége egyúttal legkegyelmesebben megengedni méltóztatott, hogy Magyarországbán részvénytársulatok útján is keletkezhessenek takarékpénztárak, melyeknek alapszabályai, kivált a pénzkezelést és felügyelést illetőleg, ugyanazon szabályrendelethez lesznek alkalmazandók, s a milyeneket alkotandó társulatok a betételek kamathajtó forgatásából közvetlen hasznot húzhassanak ugyan, de csak azon világos feltétel alatt, hogy az ily haszon teljességgel nem az intézet biztosságának rovására eszközöltessék.

E legfelsőbb királyi elhatározás következtében tehát e magy. kir. helytartótanácsnak meghagyatik :

a) hogy jövőben semminemű takarékpénztári intézetnek életbelépését meg ne engedje, míg ennek alapszabályai át nem vizsgáltattak és legfelső helyen jóvá nem hagyattak ;

b) hogy ily alapszabályok megvizsgálásánál magát lehetőleg az ide rekesztett s a kihirdetés mellőztével, kirekesztőleg e magy. kir. helytartótanács hivatalos használatára szolgáló szabályrendelet utasításához tartsa, egyúttal pedig különösen arra figyeljen, hogy a takarékpénztárak alaptőkéje legalább is 30.000 ezüst frtnyi összlettel felérjen, és ezen összlet tartalékpénzalap gyanánt mindjárt az intézet alakításánál, még pedig nem részenként, hanem egyszerre és teljesen lefizettessék, s a mennyire a már tetteleg fennálló ilynemű intézetek által ezen összlet az eddigi tartalék-pénzalap által teljesen nem fedeztetnék, azonnal pótoltsassék ki ;

c) hogy az ezen szabályrendelet következtében e magy. kir. helytartótanács által kinevezendő takarékpénztári királyi felügyelő biztosok számára kiadandó utasítást a többször említett szabályrendelet fonalán minél előbb dolgozza ki és helybenhagyás végett küldje fel ;

d) hogy az anyagi haszonnal nem járó, kirekesztőleg tiszteletbeli királyi felügyelő biztosi hivatalt oly egyénekre bizza, melyek ennek tökéletesen megfelelhetnek, az illető takarékpénztári intézektől teljesen függetlenek és a rájuk bízandó ügyben egyáltalában el nem fogultak és ezen kellékek mellett a megkivántató tekintélyvel bírnak.

Vége e magy. kir. helytartótanácsnak meghagyatik, hogy a Magyarországon tetteleg már létező takarékpénztáraknak eddig felterjesztett s nemsokára egyenként leküldendő alapszabályait mellékletbeni szabályrendelet alapján új vizsgálat alá vegye és illető észrevételeivel kijavítás és tekintve kiegészítés okáért, az illető intézeteknek a maga útján küldje át és az ekként végkép módosított és kiigazított alapszabályokat annak idején szoros megtartás végett az illető intézetekhez ismét tegye át, egyszersmind pedig ezen intézetekkel a közalapítványi pénztárakból kölcsön adandó összegekre nézve fennálló szabályokat az 1793 jul. 4-én és 1844 aug. 16-án 7080. és 12.140. szám alatt kelt udvari rendelvények értelmében kiegészítendő külön utasítás alakjában használat és alkalmaztatás végett közölje.

Bécs, 1847 jul. 22-én.

Maravovszky s. k.

rev. *Szögyény s. k.*

A Magyarországon és hozzákapcsolt részekben létesítendő takarékpénztárak alkotása, szerkesztése és felügyelése iránti szabályrendelet.

Hogy a takarékpénztáraknak, mint általánosan elismert közhasznú intézeteknek felállítása a szegényebb néposztály állapotának javítására arányzott céljával kellő összhangzásba hozattassék, s hogy az ezen intézetek mellett fennforgó köz- és magánérdekek lehetőleg előmozdítottassanak, Ő Felsége a király elhatározni méltóztatott: miszerint a Magyarhonban felállítandó takarékpénztárak létesítése, szerkesztése és felügyelése iránt következő vezérelvek szolgáljanak zsinórmértékül:

1. §.

A takarékpénztárak célja az: hogy a kevesebb vagyonnal bíró néposztálynak arra, miszerint megtakarított kisebb összegeit megőrizhesse, biztosan kamatra adhassa és öregbíthesse, alkalom nyujtassék s ez által benne a munkásság és takarékoság ébresztessék.

2 §.

A takarékpénztárak felállítására főleg oly felebaráti társulatok vannak hivatva, melyek keletkezésök első korszakában, addig is, míg elegendő saját tartaléktőkét alakítanak, a kezelési költségek s az intézet lehető veszteségei fedezésére a szükséges biztosítási pénzalapot összetehetik s a pontos kezelés iránt megnyugtatóreményt nyujtanak.

3. §.

A takarékpénztárak felállítása iránt engedelem s az alapszabályok megerősítése a magyar kir. Helytartótanács útján kikérendő, ezen engedelem megadását pedig Ő Felsége magának méltóztatott fentartani.

4. §.

Azon folyamodványhoz, mely által valamely takarékpénztár felállíthatása kéretik, az alapszabály terve s a szükséges biztosítási pénzalap kimutatása hozzámelléklendő s egyszersmind az is be-

bizonyítandó, hogy az előleges kezelési költségek fedezésére megkivántató összeg szabad ajánlatok útján vagy egyébként biztosítva vagy előállítva van.

5. §.

A takarékpénztári alapszabályok tervei az ezen szabályrendeletben kitűzött általános elvekhez alkalmazandók, az illető folyamodóknak azonban szabadságukban áll a helybeli körülmények által igényelt vagy egyéb czélszerű intézkedéseket is javaslatba hozni, ha azok ezen elvekkel nem ellenkeznek.

6. §.

A takarékpénztárakban betételkép elfogadható legkisebb összeg a lehetőségig alacsony mennyiségre szállítandó, miszerint így a legszegényebb néposztálynak is alkalom nyujtassék: megtakarított csekély, habár eleinte nem kamatozható pénzt is biztosan megőriznie.

7. §.

Nehogy a takarékpénztárak nagyobb pénzösszegeknek készen tartása által kamatvesztést szenvedjenek, vagy szinte nagyobb összegeknek rögtöni visszakövetelése által fizetési zavarba jőjenek, az alapszabályokban arról is rendelkezni kell: mily összegek lesznek közvetlen az illető követelőnek jelentkezésére és milyenek csak eleve történendő és pedig mily fokozatú felmondás mellett visszafizetendőek.

8. §.

A kamatozás a betételek oly csekély mennyiségeig kiterjesztendő, a milyen az illető takarékpénztárak megállapított kamatlába szerint a számolási rendszer tetemes bonyolodása nélkül lehetséges.

9. §.

A fel nem vett kamatok a tőkéhez csatolandók és az e szerint növekedett tőkétől járó kamatok a visszafizetéskor a betevő javára számítandók.

10. §.

Az egyes takarékpénztárak alapszabályaiba mindazon illető rendeletek felveendőek, melyek a betételek kamatozásának kezdetéről s megszüntéről, valamint a kamatok tőkésítéséről szólnak.

11. §.

E szabályban a betételek kamatlába is megállapítandó, ennek azonban a törvényes kamatlábnál mindenkor kisebbnek, de egyszersmind a betételek gyümölcsözéséhez alkalmazottnak kell lennie, hogy a takarékpénztárak a betételek gyümölcsözésének fölöslegéből tartalék pénzalapot alakíthassanak.

Egyébiránt szabad e szabályokban a kamatlábnak a betett tőke nagyságához képest fokenkénti leszállítása iránt rendelkezni.

12. §.

Azon felesleg, mely a betételekért járó kamatoknak és a kamatok kamatjainak, valamint a kezelési költségeknek lerovása után fennmarad, mint az intézet tartalék-pénzalapja külön kezelendő.

E tartalék-pénztár a takarékpénztárak netaláni veszteségeinek pótlására rendelendő, s ha azonban ezen tartalék-pénzalap nagyobb összegre gyűlne, mint az intézet állapotjához képest az említett célra megkívántatnék, s ha az ily esetről már magok az illető intézet alapszabályai nem rendelkeznének, szabad lesz e feleslegnek egy részét Ő Felségének a magyar kir. Helytartótanács útján kikérendő engedelmével, jótévő és közhasznú helybeli célokra is fordítani. — Egyébiránt az illető helyhatóságok kihallgatása után kitűzendő ezen célok legközelebb mindég a vagyontalanabb résztvevők érdekéhez lesznek alkalmazandók.

13. §.

Megkívántatik, hogy azon könyvecskék, melyeket a takarékpénztárak a betett összegekre nézve a betevőknek kiadnak, valamint az intézetek azon könyvei is, melyekben a résztvevőknek követeléseit világlatban tartatnak, a betevők által bejelentendő bizonyos névre szóljanak, s hogy folyószám szerint adassanak ki. — Továbbá a végett, hogy a gondosan elteendő pénztári jegyzőkönyvek az intézet kezelése helyessége ellenőrségéül szolgálhassanak, és hogy az intézet könyveiben és a betételi könyvecskékben minden lehető hamisítások meggátoltathassanak, ezekben minden egyes betétel, vagy kivétel keltének napja és különösen a pénztári jegyzőkönyvnek czikke is feljegyzendő, mely alatt minden egyes betétel, vagy kivétel történik.

14. §.

Habár a takarékpénztári könyvecskék mindenkor bizonyos nevekre kiadandók is, az alapszabályokban mégis meghatározandó, hogy az ily könyvecskének minden birtokosa, vagy bemutatója személye ugyanazonságának bebizonyítása nélkül az általa bemuta-

tott könyvecske örvényszerű birtokosának tartandó s az általa kivánt visszafizetés teljesítendő; kivéven ha ezt az illető takarékpénztári könyvecskének 17. §-a szerint eszközölt elenyésztése vagy valamely birói tilalom gátolja, s ha a könyvecskékbe iktatott tulajdonos aláírása mellett azon feltételt kötötte, hogy a betétel néki csak személyesen, vagy engedményesének, vagy meghatalmazottjának fizettségébe vissza, mely minden betevőnek szabadságában álló feltételnek bejegyzésére minden takarékpénztári könyvecskében egy külön rovat nyitandó.

15. §.

Ha a takarékpénztári azon könyvecskék, melyekben a betevő a betételnek a 14. §-ban érintett személyes visszakövetelést kikötötte, másnak engedtetnek át, vagy pedig eladatnak, az ily átengedett könyvecskéknek bemutatója köteles akkor, midőn valamely visszafizetést követel, személye azonságát bebizonyítani, s az ily összegek felvehetése iránti meghatalmazás az illető takarékpénztári könyvecskékbe az eredeti betevő, valamint az átvevő s két tanú nevének sajátkezű aláírásával megerősítendő.

16. §.

Minden takarékpénztári könyvecskéhez az intézet alapszabályai és egy nyomtatott rovatos tábla melléklendők, — mely utóbbiból kivilágolják, mily jövedelmet hoz minden kamatot hajtó betétel, a legkisebb összegektől kezdve egész 100 frtig a következő 20 év mindenikében a kamatok, és kamatok kamatjainak beszámítása mellett.

17. §.

Ha a takarékpénztári könyvecskék elvesznek, azon eljárás követendő, mely egyéb magán oklevelek törvényes megsemmisítése iránt gyakorlatban van, az elenyésztési határidő azonban hat hónapra határozandó.

18. §.

A takarékpénztárakba beteendő pénzeknek gyümölcsözésre kiadása a helybeli körülményekhez képest a lehető legbiztosabb módon eszközözendő; ezen kiadás pedig különösen e következő módokra szorítandó:

a) A takarékpénztárakból a pénzek jelzálogokra kamatra kiadatnak. Ezen kölcsönadandó pénzek azonban a jelzálogra a mennyire lehet, első helyen betáblázandók. Az ingatlan jelzálogra csak annyi

pénzösszeget szabad kölcsön adni, mennyi a jelzálog valódi értéke felét, melybe az azt előlegesen terhelő követelések is beszámítandók, túl nem haladja. Továbbá a jelzálog gyanánt ajánlandó nemesi javakra nézve különösen rendeltetik: hogy azokra a takarékpénztárakból csak akkor adathatnak pénzek kölcsön, ha az ajánlott jelzálogok legalább mindazon kellékekkel bírnak, melyek a közalapítványi pénztárakból kölcsön adandó összegekre nézve szabályszerűen megkivántatnak. A takarékpénztári intézet igazgatóinak szabadságában fog állani a jelzálog becsü értéke valóságáról, magoknak, akár valamely különösen kiküldendő egyén által, akár más-képen meggyőző tudomást szerezni. Ha a kölcsön épületekre adatik ki, különösen kikötendő: hogy ezek valamely biztos tűzkármentő intézetnél biztosíttassanak. Végre az ily kölcsönadásoknál az egész kölcsönösszeg visszafizetésére, mind a két részről fél évi felmondási határidő kiszabandó, ezen felől pedig egyszersmind kikötendő, hogy e kölcsön lerovására részleti fizetések is történjenek, miszerint a jelzálogokra kölcsönadott egész összegből a bevételek folyó visszafizetésére a takarékpénztárakba valamely meghatározott rész rendszeren befolyjon.

b) Ausztriai status papirosokra és a cs. kir. kiváltságos ausztriai bank részvényeire, legfellebb fél évre, és csak ezen papiroknak a letevés napján lévő alkuházi (börsenmässige) értéküknek legfellebb háromnegyede erejéig szabad előlegezéseket adni.

c) Álladalmi, központi pénztári utalványoknak, valamint a leszámítolás melletti megszerzésre alkalmas belföldi álladalmi papiroknak, úgy a takarékpénztár helyen fizetendő nem csupán telepes (domicilirten) oly váltóknak is leszámítolása, melyek legalább három elismert biztosságú és ezek közül különösen egy az illető váltótörvényszéknél bejegyzett kereskedési czímmel ellátottak, megengedtetik. Ezen üzlet azonban csak nagyobb kereskedési városokban és azon feltétel alatt megengedhető, ha az illető alapszabályok erről különösen rendelkeznek.

d) Egyéb oly közhasznú intézeteknek, melyek a viszonzóság elvén alapulnak, melyeknek azon takarékpénztárak, hol az alapszabályok az ily üzletet világosan megengedik, a pénzforgalommal arányban levő mennyiség erejéig hitelt nyithatnak, pénzt előlegezni szabad.

e) Ausztriai kincstári vagy a tartományi rendek által kibocsájtott kamatozó kötelezvényeket és zálogleveleket is szabad megszerezni.

Egyébiránt a d) és e) alatti üzletek csak azon esetben engedtetnek meg, ha az illető takarékpénztárak arra a magyar kir. Helytartótanács által különösen felhatalmaztatnak.

19. §.

Kisebb terjedelmű takarékpénztáraknak ilyenmű más nagyobb intézetekkel egyesülése után megengedtetik: hogy betételi pénzeiknek egy részét ezeknek forgó (mobilis) gyümölcsözésre kiadás végett átengedjék, a mennyire t. i. az ily üzletet az alapszabályok megengedik, és az ekkép egyesülő intézetek alapszabályai a kiszabott úton megerősítettek.

20. §.

A felállítandó takarékpénztárak alaprajzaiba s alapszabályi terveibe mindazon rendeletek beiktatandók, melyeket az intézet megalapítására és fentartására szükséges költségek fedezése, valamint a szabályszerű kezelés és e feletti éber felügyelés és ellenőrködés megkívánanak.

Ha a takarékpénztár valamely ujonnan alakuló magán egyesület által létesítetik, az ezen egyesület eredetét, megújítását és megszüntét illető alapszabályok, a takarékpénztári intézet felállítását és kezelését illető szabályoktól világosan elkülönözendők. Az ily magán egyesületek alakításánál a szabályok követendők, melyek általjában a közhasznú egyesületek létesülésére nézve fennállanak. Ezeken felül azonban általok még különösen oly alkalmas rendelkezések is hozandók javallatba, melyek a 2. §-ban érintett előleges kiadások és lehető veszteségek fedezése iránt kezességet nyujtsanak, s melyek a takarékpénztár alakítását illetik, s melyek az újabb tagoknak az alapító egyesületbe felvétele és miképeni belépte.

Végre az egyesületi kötelezettségeknek az egyesület elosztatása esetére miképen történendő teljesítése is, az erre szolgáló előkészületek iránt rendelkeznek.

Az alapító egyesület hatásköre a takarékpénztári felügyelésre és a kezelési ellenőrködésre nézve szorosán meghatározandó, s különösen megjegyzendő: mely befolyással bír az egyesület a kezelési tagok választására, az ügyvitelre s a pénztárkezelésre, s hogy még azon esetben is, ha a kezelés egy részét az egyesületi tagok vállalják magokra, ez jutalom nélkül és az egyesület részéről gyakorlandó független felügyelés és ellenőrködés mellett történjék. Ez iránt általános szabályul szolgáljon az, hogy a takarékpénztár pénzeinek haszonra fordításabeli részvéttől, minden egyesületi és kezelési tag, valamint a közkormány részéről a 25. § szerint kinevezendő felügyelő biztosok is kirekesztendők és kölcsönök által ez intézet adósaivá soha sem lehetnek.

21. §.

Valamennyi takarékpénztárak alapszabályaiban megjegyzendő: hogy ezek a körülmények változtával vagy más lényeges okokból

a 3., 4. §§-ban a szabályok megerősítésére nézve kitűzött úton megváltoztathatnak; hogy ezen esetben oly változtatások, melyek a felek jogait érintik, azon hozzáadással fognak kihirdettetni, miszerint azoknak szabadságában áll, betételeiket bizonyos alkalmas meghatározandó időszak alatt visszavenni.

22. §.

Minden egyes alapszabály akkép szerkesztendő: hogy belőle a jelen rendeletek, a mennyire az illető takarékpénztárra alkalmazvák, egész összefüggésükben megtudathassanak, egyébiránt az ily alapszabályzat a 3. §-ban érintett eleve kieszközlendő megerősítéssel ellátva a takarékpénztári könyvecskékhez kötendő.

23. §.

A mennyire valamely egyes takarékpénztárnál a jelen rendelkezések egyikével vagy másikkal összeütköző egy vagy más szabály különös viszonyoknál fogva szükségessé válnék, annak felvételére a magyar kir. helytartótanács útján kieszközlendő legfelsőbb engedelem kívánatik és az általános rendeletektől eltérő ilyen kivétel a takarékpénztári alapszabályban és könyvecskékben a legfelsőbb engedelemre hivatkozálag különösen megjegyzendők.

24. §.

Az egyes betevőknek valamely alapszabály elleni kezelés iránti panaszai a kormány által kinevezett illető felügyelő biztos eleibe terjesztendők, kinek kötelességében fog állani azt a magyar kir. Helytartótanácschozi folyamodhatás fenntartása mellett elintézni és a szükségeseket elrendelni.

Egyébiránt a takarékpénztári intézetek, akár legyenek ezek fel-, akár alperesek, a törvényes vagy ez alapszabályilag meghatározott bíróság alatt állanak.

25. §.

Minden takarékpénztárak az Ő Felsége és illetőleg a kormány főfelügyelősége alá rendelvek, melynek befolyása főleg a vagyon kezelése iránti folytonos és gondos örökösre s az ezen szabályrendeletekben foglalt intézkedések teljesítésére terjeszkedendnek.

Ő Felsége ezen felügyelést a törvények értelmében közvetve a magyar kir. Helytartótanács, közvetlenül pedig az ez által kinevezendő különös felügyelő biztosok által fogja gyakorolni.

A minden takarékpénztár mellé kinevezett felügyelő biztos kötelessége: magának az ügyvitel menetéről, a pénztárak állapotáról

s az intézet egész munkálatáról folytonos tudomást szerezni, az alapszabályok szigorú teljesítése felett őrködni, hiányok és rendetlenségek észrevételekor a rend és az intézet biztosságára szükséges intézkedéseket az illető úton kieszközölni s a magyar kir. Helytartótanácsnak a tőle vett utasítások szerint az intézet állapotáról és hivatalos eljárásáról jelentést tenni. Ezen felül kötelessége arra is ügyelni: nehogy a takarékpénztári intézetek aránytalan szerfeletti kezelési költségekkel terheltesse, fő figyelmét a betételek, kivételeknél előforduló fizetési eljárások tekintetében alkalmas ellenőrködési rendeleteknek fentartására és teljesítésére, valamint a pénztárakban levő pénzeknek biztos őrizetére is fordítani. Egyébiránt a takarékpénztárak kötelesek az évenkénti kezelési s költségvetési terveket és a számadási befejezményeket (Rechnungsabschluss) a m. kir. Helytartótanácsnak az illető felügyelő biztosok által felterjeszteni.

26. §.

Szabad ugyan viszonyos felsegélés végett takarékpénztárakat s zálogintézeteket egymás mellett felállítani, kezelésük azonban szigorúan elkülönözendő.

27. §.

A takarékpénztárak évenkénti kezelésük átnézetét nyilvánossá és erről a magyar kir. Helytartótanácsnak is a felügyelő biztosok útján jelentést tenni kötelesek. Ezen átnézetekben a betevők száma, a betett tőkék összege, ezeknek hová fordítása, az érdeklettek tőkes kamatbeli követelése, az intézet számára tartalék-pénzalapul szolgáló felesleg s a kezelési költségek, egyszersmind pedig mindezen adatoknak a közelebb múlt év eredményéveli szoros egybevetése világosan előadandó.

28. §.

A magyar királyi Helytartótanács őrködni fog a felett, hogy a már fennlevő takarékpénztárak ezen szabályrendeleteknek egy év leforgása alatt eleget tegyenek. Ha pedig kivételek volnának szükségesek, azok iránt legfelsőbb helyre jelentést tegyen.

29. §.

A már fennlevő takarékpénztárak betételi könyvecskéi, valamint a betevők minden jogai is, alapszabályaiknak a 19. §-ban rendelt megújítása után is teljes erejükben maradnak; a mennyire azonban a már létező betételek, mennyiségek, vagy minőségekre nézve ezen szabályok rendeleteinek meg nem felelnének, a takarékpénztári

igazgatóságok alapszabályaik megújítása után, az ily betételeket lassankint felmondani és visszafizetni kötelesek.

30. §.

Az alapszabályok szerkesztése alkalmával kijelentendő, vajon állandó, vagy csak ideiglenes takarékpénztári egyesület kívánatik-e alakíttatni? vajon az egyesület feloszlása után a takarékpénztárnak, mint intézetnek meg kell-e szünnie, vagy tovább is fennállania? Egyébiránt a takarékpénztáraknak és ilynemű egyesületeknek megszűnése esetében a magánjog és törvény ez iránti általános szabályai alkalmazandók. Szükséges továbbá, hogy az ily megszűnési határozat, valamint a megszűnés foganatba vétele iránti tervezet, eleve a magyar kir. Helytartótanács útján legfelsőbb jóváhagyás alá terjesztessék, mely alkalommal az egyesületnek az érdeklettek iránti minden kötelezettségei tökéletes teljesítésének módjai szorosán kijelelendők. — A megszűnendő takarékpénztár tartalék-pénzalapja azonban ily esetekben a 12. §. rendelete szerint mindig jótékony és közhasznú helybeli célokra fordítandó.

ALAPÍTÓI

Mellettek fogva a' kidolgozott a' meg-
tervezés megalkotás a' örökösökkel, hogy ezen
következéskor száz pengő forinttal három ez-
század részben minden vagyonunkkal biztosítsuk
1834. évi törv. egyik cikkével is pontosan
előírtak szerinti feladatok megvalósítására. Az első öt
intézet kezelésében, tisztviselői részében, a'
és ezek közt részvételeket megvalósítsuk.
Hirdetett Pesten T. N. Pest városgy. I.

Részvényszám

119

Jegyzőkönyvi lap

119

Pestmegye pártfogása

alatt álló hazai első

TAKARÉK-PÉNZTÁRI IDEIGLENES RÉSZVÉNY

Gallovich Vince úrnak

az egyesület szabályos egész

mellynélfogva ezen pénztárt alapító egyesület részéről ezennel bizonyítatik, hogy vagyombeli $\frac{1}{25}$ -ik részéhez és járulékaikhoz tulajdonosi igénye van, oly megjegyzéssel, hogy az illető RÉSZVÉNY az 1849-ik év végével, midőn az ide % alatt zárt alapkötelezés megszűnik, — a' jelen ideiglenes részvény-lapnak visszaváltása mellett — fog minden részvényesnek kiosztatni.

Költ az egyesületnek 1847-ik évi június 27-én Pesten tartott közgyűléséből.

Simonits János
Igazgató.

Falvai József
Jegyző.

Füredi János
Segédigazgató.

A' hátra levő részvény-kamat	Befizetett	Felvette
1847-ik évi <i>100 Ft</i>		
1848-ik évi <i>100 Ft</i>		
1849-ik évi <i>100 Ft</i>	<i>Simonits János részére 1849. évi június 27-én Pesten tartott közgyűlésen</i>	

A' PESTMEGYEI TAKARÉKPÉNZTÁR ALAPÍTÓINAK MEGHITELESÍTETT ALÁÍRÁSI IVE.

Mellynél fogva a' kidolgozott 's megye közgyűlése által elfogadott terv 7-ik §-nak értelmében és feltételei mellett mi alolítottak arra kötelezzük magunkat 's örököseinket, hogy ezen ivre saját kezünkkel nevünk után jegyzett részvényeinket (egyegy részvényt a' Megye határozata következtében száz pengő forinttal három ezüst huszasával számítva) mint a' felállítandó Takarékpénztár bátorságaul szolgálókat és általunk számára minden vagyonunkkal biztosítandókat kezeink között megtartván, azoknak száztoli hatos kamatjait tiz évig, évenként mindenkor előre az $183\frac{2}{6}$:20-ik törv. cikk erejével is pontosan fizetni fogjuk, a' kötelezett tiz év elmultával mind részvényeink jótállása, mind azok kamatjainak évenkénti fizetése megszűnvn. Az első év kamatfizetése a' folyó 1839-ik év november hónapjában kezdődik, a' midőn az alapító urak, kik az intézet kezeléseiben, tisztsége választásában, kormányzásában mindnyájan székkal és szavazattal birnak, tartandó közülésökből az intézet tisztviselői 's ezek közt pénztárnokát megválasztandják, 's a' megnyitás előleges intézkedései felett tanácskozni fognak.

Kiadatott Pesten T. N. Pest vármegye 1839-ik évi junius 10-én tartatott közgyűléséből 's a' t.

NYUGDÍJSZABÁLYZAT 1857- és 1876-ból.

A hazai első Pesti Takarékpénztár Hivatalnokai és Szolgái javára alkotott Nyugdíj-Intézet (1857-ben alkottatott)

ALAPSZABÁLYAI.

I. FEJEZET.

1. §. A hazai első Pesti takarékpénztár Hivatalnokai és szolgái javára felállítandó Nyugdíj-intézeti Alaptőkéje egyelőre 50 ezer frtban állapíttatik meg.

2. §. Ezen alaptőke a következő forrásokból fog kiegészítettetni :

a) az évenkénti tiszta jövedelemnek négy száztóljából,

b) az e célra eddig begyűlt, s ezután is netalán befolyandó adakozásokból,

c) e két tételnek évről-évre a tőkéhez csatolandó ötös kamataiból.

3. §. Nyugdíjképes az Intézetnek szabályos fizetéssel ellátott mindenik olyan elaggott vagy elnyomorult s e miatt szolgálatra többé nem képes Hivatalnoka és szolgája, ki kötelességének pontos teljesítése és erkölcsi jó magaviselete mellett az intézet hivatalában vagy szolgálatában több évet folytonosan eltöltött. Ellenben

4.§. nem tarthat nyugdíjra igényt sem hivatalnok, sem szolga, ha az intézet szabályaiban kitett okok miatt hivatalából vagy szolgálatából elbocsájtatott — valamint az sem, a ki hivatalát vagy szolgálatát önkényt elhagyta.

5. §. A nyugdíj évei a hivatalba vagy szolgálatba lépés napjától számíttatnak.

6. §. A nyugdíjazás fokozatos aránya következő lesz :

aa) Azon hivatalnok vagy szolga, ki az intézet folytonos szolgálatában tíz évet eltöltött, fizetésének 40 száztóljával nyugdíjaztatik.

bb) Ha 20 évet eltöltött, fizetésének 50 száztóljával,

cc) ha 25 évet eltöltött, fizetésének 60 száztóljával,

dd) ha 30 évet töltött el, fizetésének kétharmad részével nyugdíjaztatik.

ee) Hivatalnokok és szolgák özvegyei, kik elhunyt férjeikkel törvényes házasságban legalább három évet eltöltöttek, férjeik nyugdíj-illetékének egyharmadában részesíttetnek, s ennek élvezésére jogot addig tarthatnak, a meddig elhunyt férjeik nevét viselik.

ff) Ha valamely hivatalnok vagy szolga már nyugdíjas állapotban nősült, annak holtá után özvegye nyugdíjra számot nem tarthat, valamint az olyan özvegy sem, ki férjétől törvényesen el volt választva, vagy attól külön élt.

7. §. Nyugdíjazási kérelmek a választmány véleménye kíséretében a közgyűlés eleibe terjesztetnek s ott intéztetnek el.

II. FEJEZET.

8. §. A fentebbi pontokra előterjesztett nyugdíjazási rendszer ezen alapszabályoknak felsőbbi megerősítése után — és így a pénz-alap kiegészítése előtt — már életbe lép s az intézet a nyugdíjazás terhét — ha szabályos eset fordulna elő — a tőke kiegészítéséig is magára vállalja s addig azt saját vagyonából a rendes kiadások közt fedezi, úgy azonban, hogy

9. §. a szabályos nyugdíj-illetékek fedezésére évenként az egyelőre megállapított alaptőke ötös kamatjánál azaz 2500 frtnál több nem fordíthatatik, következésképp, ha olyan eset adná magát elő, hogy a nyugdíjazandók összes illetéke ezen összegnél nagyobbra rugna: ily esetben a nyugdíj élvezésre jogosítottak között arányos felosztásnak leendő helye — mert

10. §. mindaddig, míg az alaptőke magát a fentebbi 2. §. alatt elszámolt forrásokból 50.000 frtra ki nem egészíti, sem a tőkét, sem annak kamatját illetni s nyugdíjra fordítani nem lehetend.

11. §. Ha az 50.000 frt alaptőke majdani kiegészítésekor az intézet terjedelméhez és a személyzet lehető növekedéséhez képest akkoron elegendőnek nem találtatnék, az e részbeni újabb czélszerű intézkedéseknek megtételét akkorra tartja fel az intézet.

12. §. Ha ezen nyugdíjazási rendszer bármilyen oknál fogva életbe nem lépne — a nyugdíj alapra már eddig befolyt s ezután befolyandó minden pénz a részvénytársulat tulajdona marad, s arról mint különben is sajátjáról szabadon rendelkezik — a társulatnak valaha-bármikor bekövetkező feloszlása esetére azonban úgy, hogy ha a feloszlás az 50.000 frt alaptőkének akár kiegészítése előtt, akár annak kiegészítése után történnék, a társulat az akkori kamat összegéből a nyugdíjra megkívántató mennyiség erejéig mindaddig kötelezettségben álland, meddig a nyugdíjazott vagy nyugdíjra szabályos igényt tartó egyének közül valaki életben marad, annak kimultával azonban a korlátlan rendelkezési jog rája visszaesik.

1. §. A Pesti hazai első takarékpénztár-egyesület hivatalnokai számára 1857. évben alkotott s jelenleg 162.060 frt 45 krt tevő nyugdíj-alap tőkéje 500.000 frtban állapíttatik meg, mely következő forrásokból lesz kiegészítendő :

a) Az üzlet eredményéből a közgyűlés által évenként e czélra megszavazandó adomány által, —

b) a nyugdíj-alapnak az évi szükséglet után fenmaradó jövedelméből, —

c) ajándékok, kegyadományok, s egyebek által.

2. §. Nyugdíjképes az intézetnél rendes fizetés mellett állandóan alkalmazott minden hivatalnok, ki tíz évi folytonos szolgálat után önhibája nélkül válik szolgálatképtelenné.

3. §. A nyugdíj mértéke azon rendes évi fizetés után, melyet az illető nyugalmaztatásakor élvezett, akként szabatik ki, hogy tíz évi szolgálat után fizetése 40%-tólíját, — azontúl pedig minden további teljesen betöltött szolgálati évre fizetése 2%-tólíjával nyer többet nyugdíjul, mindaddig, míg a nyugdíj a kiszabás alapjául szolgáló fizetés magasságát eléri, mely semmi esetben túl nem léphető.

A nyugdíjazás alapjául szolgáló rendes fizetésbe sem a jutalék, sem más czímű illetmények be nem tudhatók.

4. §. Nyugdíjra nem tarthat igényt :

a) ki szolgálatából önhibája miatt bocsáttatott el,

b) ki hivataláról önkényt lemond,

c) ki nyugdíjas állapotában, az igazgatóság beleegyezése nélkül fizetés vagy egyéb javadalmozással összekötött bárminemű alkalmazást vállal.

d) ki bűntény miatt jogérvényesen elítéltetett.

5. §. Ha a nyugdíjra képesített hivatalnok elhal, akkor az őt illetendő szabályszerű nyugdíj fele része, — tekintet nélkül gyermekeire, — özvegyét, a menyiben pedig özvegye nincs, avagy ez is elhal, akkor nyugdíj illetőségének egyharmada hátramaradt kiskorú gyermekét, avagy gyermekeit fejenként egyenlő arányban illeti 18 éves koruk elértéig, ha ezen fejenkénti illeték a gyermekek száma miatt 50 frtot el nem érne, akkor azt, ezen összegig, az intézet kipótolja.

6. §. Ha valamelyik hivatalnok nyugdíjas állapotában nősül, ennek özvegye s árvái nyugdíjra igénynyel nem bírnak.

7. §. Ha a nyugdíjazott özvegy ismét férjhez megy, nyugdíját elveszti; annak elhatározása, hogy ily esetben az elhalt hivatalnok után maradt kiskorú gyermekek a szabályszerű nyugdíj illetőségben részesíttessenek-e? — az igazgatóság elhatározásának tartatik fenn.

8. §. A nyugdíjazási kérvényeknek jelen szabályzat értelmében elintézése, valamint a tíz évig még nem szolgált s munkaképtelenné vált hivatalnokok, vagy ezek özvegyei és árvái részére évi kegypenz, esetleg temetkezési költség kiutalványozása az igazgatóság hatásköréhez tartozik.

Az évi kegydíj a szabályszerű nyugdíj mértékét, a temetkezési költség pedig a 300 frtot túl nem haladhatja.

9. §. Ezen nyugdíj-szabályzat a takarékpénztár hivatalszolgái, úgy ezek özvegyei és árváira is kiterjed.

10. §. A nyugdíj-alap a részvénytársaság tulajdona, s addig míg ez alap 500.000 frtra kiegészítettik, a nyugdíj-igényeknek kielégítését, mennyiben e célra a létező alap kamata elegendő nem volna, a társaság magára vállalja; ha azonban a társaság bármi okból feloszlanék, a nyugdíjra képesített hivatalnokok, illetőleg ezek özvegyei és árvái, csak a feloszláskor létező nyugdíj-alap kamataira tarthatnak igényt, s ha e kamatok a nyugdíj-igényeket teljesen nem fedeznék, azok aránylagos levonás alá esnek, és az egyes nyugdíjazott egyének elháltával, a nyugdíj-illetményeknek megfelelő tőke, a társaság rendelkezésére visszaesik.

11. §. Jelen nyugdíj-szabályzat, a feloszlás esetét kivéve, visszaható erővel nem bír, s azon naptól lép hatályba, melyen azt a közgyűlés elfogadta.

Kelt Budapesten, a Pesti hazai első takarékpénztár-egyesület részvényeseinek 1876. évi április 1-én tartott évi rendes közgyűléséből.

Magyar László,
titkár.

Hajós József,
elnök.

F Á Y - A L A P Í T V Á N Y I L E V É L.

Kivonat a Pesti hazai első takarékpénztár-egyesület részvényeseinek 1863 évi ápril hó 11-én tartott közgyűlése jegyzőkönyvéből.

A Pesti hazai első takarékpénztár által létesített FÁY ANDRÁS nevét viselő alapítvány szabályai:

1. A magyarországi takarékpénztárak, különösen pedig a Pesti hazai első takarékpénztár alkotója FÁY ANDRÁS nevének emléke s e téren érdemei kegyeletes elismerésül FÁY ANDRÁS nevét viselendő 20.000 frtos örökös alapítvány létesíttetik s ezen tőkeösszeg az 1862-dik évi január elsejétől kezdve, az évenkénti takarékpénztári tiszta haszonnak két száztólija s ennek 5% kamatai által fog kiegészíttetni, mely 20.000 frtnyi alapítványi tőke s ennek 5% kamatai, valamint e kamatok időközi kamatai, a Pesti hazai első takarékpénztár által és minden más vagyonától elkülönítve kezelendő.

2. Ezen alaptőke kamatai — szépirodalmi és szépművészeti munkák egyedüli kivételével —

a) magyar nyelven írt oly szaktudományos munkák megjutalmazására fordítandók, melyek az illető szaktudomány európai színvonalát emelik, vagy legalább annak színvonalát felérvén, a hazai tudományosságának hasznos szolgálatot tesznek.

b) oly hazai felfedezések s találmányok megjutalmazására fordítandók, melyek a szaktudományok valamely ágában tétetnek s a külföld figyelmét is magukra vonni képesek.

3. E jutalmat absolut becsű munkák, tanulmányok és felfedezések nyerhetik meg; népszerű nyelv a munka előnyeül szolgál; a jutalmazásra már kijelölt munka a szerző által legalább 1000 példányban kinyomatandó s a munka megvétele a közönség részére lehetővé teendő: ellen esetben a jutalom ki nem adatik. Technikai felfedezések s találmányok csak azon esetben nyerhetnek jutalmat, ha a felfedező vagy feltaláló kizáró szabadalom által jutalmazva nincs. A jutalmazandó felfedezés vagy találmány tehát közhasználat végett minden részleteiben közzhírré teendő. Fordított munkák e jutalom tárgyai nem lehetnek. A jutalmazott munka a szerző tulajdona marad, ki a munkának három nyomtatott példányát a takarékpénztári könyvtár számára díjtalanul átadni köteles. A jutalom összege csupán ezen átadás után lesz felvehető.

4. A jutalmazás vagy meghatározott tárgyú pályázat kitűzése folytán vagy három egymásutáni év folyama alatt nyomtatásban megjelenendő s a jelen szabályzat minden feltételeinek megfelelő művekre vagy felmerülő felfedezésekre és találmányokra nézve foganatosítandó.

5. A jutalom 3000 frtnál sem több sem kevesebb nem lehet s nem felosztható. Az alapítványi tőke kamatainak időközi kamatai az alaptőkének 20.000 forintig leendő kiegészítéséig ennek javára, azután pedig a pályázat s bírálat költségei fedezésére fordítandók.

6. Ha a kiírt jutalom bármely okból ki nem adatik, ez esetben a jutalom összege kamatozandó mindaddig, míg a jutalmazás esete e szabályok értelmében előálland. Ha ugyanazon pályázatnak első s ennek kétszer meghosszabbítandó határidejére jutalomra képes pályamű nem találtatnék, ez esetben ugyanazon jutalom valamely más, a 4. pontban foglalt kérdések egyikére tűzendő ki.

7. Azon kérdés elhatározását : vajjon a jutalom a 4. pontban foglalt tárgyak melyikére s a pályakérdés a szaktudományok melyik ágában tűzessék ki, a takarékpénztár esetről-esetre kizárólag önmagának tartja fenn, a választmány által gyakoroltatja.

8. A 7. pontbeli korlátozás mellett a pályakérdések kitűzése, a pályázatok kiírása, a pályaművek átvétele, a megbírálás és jutalom odaitélésének joga a magyar tudományos Akadémiára ruháztatik, mely a jutalom odaitélését maga, vagy belátása szerint szakértők meghívása mellett alakítandó bizottmány által titkos szavazattal indokolt határozatban eszközöndi, pályázókat a pályabíró-ságból kizárván.

9. Pályázat esetében a munkák jeligével ellátva, idegen kézzel írva, lapjai számozva, bekötve, a szerző nevét tartalmazó lepecsételt s jeligével ellátott levél kíséretében nyujtandók be.

10. Míg az első pontbeli takarékpénztári tiszta haszonnak két százalékából s ennek kamataiból a 20.000 frtnyi alaptőke kiegészítve nem leendő : ezen alaptőkéből s kamataiból ki nem adathatik jutalom. Hogy azonban az alaptőke kiegészítéseig is a takarékpénztár itt kifejezett szándékának sikerét lássa, minden harmadik évben egy 1500 frtos jutalom kiirandó és ezen 1500 frtnyi jutalmat a takarékpénztár időszakonként azon összletből fogja utalványozni, melyet évenként jótékony és közhasznú célokra szán. Az első 1500 frtos jutalom 1866-ik évre kiirandó. És e jutalom is a jelen szabályzat szerint kezelendő. Ezen 1500 frtos jutalom az alaptőkének 20.000 frtra leendő kiegészítésekor megszűnik.

11. Ha a magyar tud. Akadémia ezen alapítványt kezelni bármi okból gátolva lenne : ez esetben a 8. pontbeli jogok a Hazai első takarékpénztár megszűnése vagy feloszlása esetében a 7., esetleg

a 8., továbbá a 12. pontbeli jogokról a takarékpénztár utolsó közgyűlése határozand.

12. E szabályok módosításának jogát a takarékpénztár önmagának tartja fenn és választmánya által gyakoroltatja.

*

A Pesti hazai első takarékpénztár-egyesület „Fáy alapítvány”-ának jelenleg érvényben levő szabályzata:

1. A Pesti hazai első takarékpénztár-egyesület, alkotója FÁY ANDRÁS érdemei kegyeletes elismeréséül, nevére alapítványt tett, melynek állaga egyszer-mindenkorra változhatatlanul húszezer forintban, osztrák értékben, évi kamata pedig minden levonás, de viszont a kamatok kamatozása nélkül ezer forintban oszt. ért. állapítottatott meg. Az alább következő határozmányok szerint ki nem adott díjak szintén kamatoztatás, de egyszersmind levonás nélkül is, jelen szabályzat értelmében leendő felhasználásukig az alapító takarékpénztárnál maradnak és kezeltetnek. Ezen alapítvány kezelését a Pesti hazai első takarékpénztár-egyesület magának tartotta fenn; a jutalmak kihirdetését és odaítélését a M. Tud. Akadémia gyakorolja.

2. A Pesti hazai első takarékpénztár-egyesület ezen alapítvány kamataiból 1886. évtől kezdve, minden három évben, pályázat útján 3000 frt jutalmat tűz ki, magyar nyelven írt oly szaktudományos munkák jutalmazására, melyek az illető szaktudomány európai színvonalát emelik vagy legalább fölérlik, s a hazai tudományoságnak hasznos szolgálatot tesznek.

3. Azon szaktudományt, melyben a pályakérdés kitűzendő, a Pesti hazai első takarékpénztár-egyesület jelöli ki, azonban az ekkép kijelölt szaktudomány köréből a pályakérdést az Akadémia állapítja meg, formulázza és hirdeti ki.

4. A pályamunkák bírálatát az Akadémia szabályai értelmében eszközli, s a jutalmat a 2. pontban körülírt kellékeknek megfelelő munkának az Akadémia nagygyűlése ítéli oda.

5. Szépirodalmi, szépművészeti föladatok e jutalom tárgyai nem lehetnek. Fordított munkák nem pályázhatnak.

6. Ha a pályázat útján kiírt jutalom, megfelelő pályamunka hiányában, kiadható nem volna, úgy az akkép lesz felhasználandó, hogy abból két, és pedig egy 2000 frt, és egy 1000 frtos díj alkotatik, és újabb nyilvános pályázat mellőzésével egyes szakférfiak megbízandók lesznek, hogy ezen díjakért külön-külön, egy-egy munkát készítsenek azon szaktudományi körből vagy kérdésről, mely nekik kitűzetik.

7. Azon szaktudományi körök, melyekből a megbízás útján megoldandó kérdések veendőek, a Pesti hazai első takarékpénztár-egyesület által jelöltetnek ki, a kérdéseket az Akadémia állapítja meg, formulázza, s ezek megoldására a megbízásokat egyes hazai szakférfiaknak szintén ő adja. Az ily megbízás útján készült munkák bírálata és jutalmazása az Akadémia által szintén a jelen szabályok 2. és 4. pontja értelmében történik.

8. Ha az ily megbízás útján készült munkák a 2. pontban körülírt kellékek hiányában jutalomra nem érdemesíttetnének, azon esetben, a 6. pontban körülírt eljárás ismételtetik, azaz a kitűzött jutalomdíjak más, szintén a Pesti hazai első takarékpénztár-egyesület által kijelölendő szaktudomány körében újabb megbízások útján megírandó szakmunkák díjazására lesznek fordítandók, s ezen eljárás a 6. és 7. pont értelmében mindaddig ismételtetik, míg a jutalom, a jelen szabályok értelmében, kiadható lesz.

9. A 3000 frt pályadíj 3 évenként mindenkor kitűzetik, tekintet nélkül arra, hogy az azt megelőző díj vagy díjak már kiadottak-e vagy sem.

10. A 3000 frt pályadíjjal jutalmazott munka a szerző tulajdona marad, köteles azonban azt egy év alatt legalább 300 példányban kinyomatni, s három nyomtatott példányát a Pesti hazai első takarékpénztár-egyesületnek díjtalanul átadni. A jutalom csak ezen feltételek teljesítése után fizettetik ki.

11. Ha a M. T. Akadémia az ezen szabályzat szerint reá ruházott jogok gyakorlásában, bármely oknál fogva, akadályozva lenne, úgy azok a Pesti hazai első takarékpénztár-egyesületre visszaszállanak.

12. Ezen szabályok csak a Pesti hazai első takarékpénztár-egyesület beleegyezésével módosíthatók. A netalán szükséges módosítás a Pesti hazai első takarékpénztár-egyesület vagy a M. T. Akadémia kezdeményezésére, a Pesti hazai első takarékpénztár-egyesület és a M. T. Akadémia küldötteinek együttes tanácskozmányában vétetik tárgyalás alá; ezen tanácskozmány eredménye fölött azonban a határozás egyrésztől a M. T. Akadémiának, másrésztől a Pesti hazai első takarékpénztár-egyesületnek tartatik fenn.

1865—1889.

A Magyar Tudományos Akadémia a Pesti Hazai Első Takarékpénztár-Egyesület által tett FÁY-alapítványból 1865. május 8-án tartott ülésén tűzött ki első ízben 1500 forintot a következő pályakérdésre :

I. „Kivántatik oly munka, mely a mult század végétől a jelen ideig hazánkban uralkodott nemzetgazdasági nézeteket, ezek fejlődése történelmét és közviszonyainkra gyakorlott befolyását kimerítőleg adja elő.“ Határnap 1866. decz. 31.

A beérkezett egy pályaműnek a jutalom az 1868. márczius 17-én tartott nagygyűlésen odaitéltetett. Szerzője KAUTZ GYULA, egyetemi tanár.

Ugyanezen nagygyűlésen 1500 forint jutalom hirdettetett a következő pályakérdésre :

II. „Fejtssek ki fővonásokban az anyagi érdekek előmozdítására czélzó egyesületek és intézetek állása, szervezete és hatása a közzgazdasági életre Európa művelt államaiban. Adassanak elő birálattal kísérve a művelt államok e tárgyra vonatkozó törvényei s intézkedései s fejtssek ki ezeknek hatása az említett egyesületek útján eszközlött nemzetgazdasági fejlődésre.

Végre adassék elő, mi lenne teendő ez irányban hazánkban a törvényhozás részéről.“ Határnap 1869. december 31.

A beérkezett egy pályaműnek a jutalom az 1870. május 24-én tartott nagygyűlésen odaitéltetett. Szerzője KAUTZ GYULA.

Az 1872. május 23-án tartott nagygyűlésen 3000 forint jutalom tűzetett ki a következő feladatra :

III. „Magyarország sajátzerű viszonyainak tekintetbe vételével irassék egy Mezőgazdasági Vízműtan, melyben a vízepítészetnek a mezőgazdaság sikerét előmozdító munkálatai, nevezetesen az öntözés, a vízmentesítés és a mennyiben ide tartozik, a folyó-és álló-vizek szabályozása mezőgazdasági szempontból tárgyalassanak. Mind azon körülmények, melyek egyrészt az építészettel, jelesen a vízerővel hajtott gépekkel, másrészt a mezőgazdasággal kapcsolatban állván, a munkálatok sikerére befolyanak, alapos taglalás alá veendőök; az ismeretések pedig rajzokkal érthetőbbekké teendőök.“ Határnap 1873. december 31.

A kitűzött határidőig egyetlen pályamű sem érkezvén be, e pályakérdés 1874. május 24-én — 1875. decz. 31-iki határnappal — másodsor hirdettetett. Ez újabb határnappig három pályamű érkezett be, de egyike sem találtatván jutalomra méltónak, a pályakérdés az 1876. június 8-án tartott nagygyűlésen harmadszor is kihirdettetni határozatott. Az 1878. deczember 31. határnappig két pályamunka érkezett be, melyek közül a jutalom a II. számúnak ítéltetett oda. Szerzője KVASSAY JENŐ kulturmérnök.

Az 1873. május 21-én tartott nagygyűlésen 3000 forint jutalom hirdettetett a következő pályakérdésre :

IV. „Adassék elő a bankrendszer, különösen a jegybank és annak hatása a pénzforgalmi és hitelviszonyokra általában és ezen általános tapasztalatok alapján fejtsenek ki azon elvek és módozatok, melyek szerint a bankügy, tekintettel Magyarország politikai és közgazdasági érdekeire, legcélszerűbben oldható meg.“ Határnap 1874. június 30.

A kitűzött határnappig pályamű nem érkezvén, a pályakérdés újra kihirdettetett 1875. június 30-iki határnappal; azonban a pályázat ismét meddő maradt. A jutalomösszeg felét Dr. BEÖTHY LEÓ dicséretre méltatott pályamunkájának, másik felét pedig az 1875-iki nagygyűlés KONEK SÁNDOR: „A magyar birodalom statisztikája“ című művének utólagos jutalmazására fordította.

Az 1877. május 24-én tartott nagygyűlésen 3000 forint jutalom hirdettetett a következő pályafeladatra :

V. „Adassanak elő, kellő szabatossággal kifejtve, a nemzetgazdaság és pénzügytan jelen állása szempontjából megbírálván, a művelt államokban fennálló állami adórendszerek, tekintettel azon tanulságokra, melyek azokból hazai adórendszerünk javítására nézve vonhatók.“ Határnap 1879. decz. 31.

A beérkezett egy pályamunkának az 1880. május 19-én tartott nagygyűlés nem adta ki a jutalmat s a pályakérdést szűkebb körű formulázásban újra kitűzni határozta. Ez új szövegezésben hirdettetett ki az 1881. május 19-iki nagygyűlésen a következő pályakérdés:

„Adassék elő az adóügy fejlődése a XVIII. század kezdetétől a jelenkorig és annak alakulása Európa jelentékenyebb államaiban, utalással nemzetgazdasági és pénzügytani hatására; vonassék le azon tanulság, mely adórendszer életbeléptetése lenne Magyarország érdekében kívánatos, különös tekintettel hazánk ipar- és mezőgazdasági viszonyaira.“ Jutalma 3000 forint. Határnap 1882. deczember 31.

A beérkezett egy pályaműnek az 1883. május 17-én tartott nagygyűlés a jutalmat nem ítéltette oda; azonban tekintetbe véve becses részeit, 1200 forint tiszteletdíj utalványozását ajánlotta a pesti hazai első takarékpénztár-egyesületnek. A felbontott jeligés

levél Dr. WACHTEL AURÉL pénzügyminiszteri titkárt vallotta szerzőül. — A fennmaradt 1800 frtot az 1884. június 4-én tartott nagygyűlés ajánlatára Dr. BALOGH KÁLMÁN „A magyar gyógyszerkönyv kommentárja“ nyerte utólagos jutalmúl.

Az 1883. május 17-én tartott nagygyűlésen 3000 forint jutalom tűzetett ki a következő pályakérdésre :

VI. „Mily intézkedések volnának fölveendők az alkotandó polgári törvénykönyvbe és ezzel kapcsolatos törvényekbe, az államiságunk szempontjából fenntartandó földbirtokos osztály és anyagi jólétének érdekében ?

Adassék ezek közt különösen elő :

1. Helyes volna-e a földbirtok túlságos földarabolását gátolni, s ha igen, mily korlátok között ?

2. Helyes volna-e a földbirtok és tartozékainak egy bizonyos mértékét a végrehajtás alól kivenni, s ha igen, mily módon ?

3. Az örökjog szabályozásánál a fenn megjelölt szempontból a földbirtokot illetőleg mily irány volna követendő ?“

Határnap 1884. december 31.

A beérkezett kilencz pályamű közül egynek sem volt a jutalom odaitélhető s az 1885. május 27-én tartott nagygyűlés a jeligés leveleket fölbontatlanúl elhamvasztotta.

E ki nem adott 3000 forintból az 1886. május 5-ikén tartott nagygyűlés két nyílt pályázatot hirdetett és pedig

2000 forint jutalmat a következő feladatra :

VII. „A mezőgazdaság köréből szabadon választandó tudományos feladat megoldására.“

1000 forint jutalmat pedig :

VIII. „A nagyipar fejlesztését tárgyaló, szabadon választandó tudományos feladat megoldására.“

A tervrajzok beküldésének határidejeül mindkét nyílt pályázatra nézve 1886. december 31-ike tűzetett ki.

Az előbbi feladatra beérkezett tervrajzok közül a PÓLYA JAKAB-ét fogadta el az Akadémia s őt bizta meg „A mezőgazdasági válságot“ tárgyaló munka megírásával.

A nagyipar fejlesztését tárgyaló tudományos feladat megoldását három tervrajz vette célba ; azonban egyike sem bizonyult be olyannak, hogy az Akadémia megbízásában részesülhetett volna.

Az 1886. május 5-én tartott nagygyűlés e két nyílt pályázaton kívül, zárt pályázatot is hirdetett a FÁY-alapítványból 3000 forint jutalommal a következő feladatra :

IX. „Kivántatik a közigazdaság keretébe illesztett és ennek tanaival megvilágított gyakorlati mezőgazdasági kézikönyv, mely felölelje a földmívelést s ennek minden ágát, ide értve az erdészetet és állattenyésztést is.

E célból a szerkesztendő műnek a hazában létező különféle gazdasági rendszerek kritikai ismertetéséből kell kiindulnia és összehasonlítva azokat egyrészt a külföldön divó rendszerekkel, másrészt az ország különböző vidékeinek éghajlati, talaj- és népességi viszonyaival, nemkülönben kimutatnia, mely viszonyok között van helye kis-, közép és nagybirtokokon az intenzívebb gazdálkodásnak, a földjavításoknak, a gazdagabb fölszerelésnek stb. s mennyire vehető igénybe e célból s mily mérvig a hitel?

Ezek után kimutatandó, hogy a hazai földmivelés mily helyet foglal el saját és a világ közgazdaságában; mennyire hatnak reá vissza az utóbbinak termelési viszonyai és kereskedelmi versenye s mikép kell fejlődni összes földmivelésünknek, hogy egyeseknek s az országnak a lehető legnagyobb hasznot biztosítsa s egyidejűleg fejlődőképessége s állandó értéktermelése a jövőre is biztosítva legyen?''

Határnap 1888. szeptember 30.

Az 1889. május 2-án tartott nagygyűlés a beérkezett egyetlen pályamunkát nem találta jutalomra érdemesnek.

Ugyanezen nagygyűlésen új pályakérdés tűzetett ki 3000 forint jutalommal s a következő szövegezéssel:

X. „Kivántatik a magyar államjog mai érvényében. A magyar államjog, az 1848-iki törvényekben érvényre emelt állameszme s ennek tovább fejlődése alapján, megfelelő rendszerben, dogmaticus adandó elő.

Az alkotmánytörténet, mint ilyen, ezen pályamű köréhez nem tartozik. Csak az érvényben levő államjogi intézmények megértéséhez okvetetlenül szükséges fejlődési főbb vonalok illesztendőek be. A közigazgatási jogból csak az államjogi természetű kérdések veendőek be.

A pályamű a nyugat-európai publicistika tudományos színvonalának megfelelő könyv legyen, a források irodalmi feldolgozásával, a polemiák mellőzésével, tanulságos olvasmányul, az eredmények kiemelésével, úgy készítve, hogy esetleg a főbb cultur-nyelvek valamelyikére lefordítható s ekkép a külföldi irodalomba is átültethető legyen.“

Határnap 1891. szeptember 30.

E pályázat tehát ez idő szerint még függőben van.

IGAZGATÓ ÉS FŐHIVATALI SZEMÉLYZET.

Vezérigazgatók.

1840—1889.

FAY ANDRÁS, örökös segédigazgató, 1840 január 9—1864 július 26.
 SIMONTSITS JÁNOS, igazgató, 1839 deczember 30—1856 július 25.
 HAJÓS JÓZSEF, igazgató, 1856 ápril 27—1876 ápril 1-ig, egyszer-
 smind igazgatósági elnök 1876 ápril 1—1883 ápril 14-ig.
 STEIGER GYULA, vezérigazgató, 1883 ápril 24—, egyszersmind
 igazgatósági elnök 1886 január 2-től.

Választmányi tagok :

1840—1876.

Agárdi Mihály	1851—60.
Aigner József	1847—56.
Andrássy János	1871—76.
Appiano József	1841—50.
Barabás Antal Pál	1850—76.
Bánffy Pál, báró	1845—47.
Bellaagh József.....	1859—64.
Bereznay István.....	1851—76.
Bertha Sándor	1841—76.
Borsody András	1841—45. 1850—61.
Boscovicz József.....	1839—58.
Bossányi László	1872—76.
Brüll Miksa	1868—76.
Burgmann Károly	1839—67.
Cahen Miksa	1839—42. 1844—50.
Csanády Ferenc	1843—45.
Cséry Lajos	1858—76.
Deák József.....	1846—47. 1863—70.
Dulovits János	1844—52. 1853—70.
Dumcsa Döme	1839—42.
Dumcsa Döme, ifj.	1843—50.

Eckstein Adolf	1845—59.
Ébner János	1860—70.
Emei János	1851—65.
Ensel Részó József	1868—76.
Ensel Részó Sándor	1839—61.
Eötvös József	1839—41.
Fabricius József	1850—60. 1864—68.
Fényes Elek	1850—51.
Flór Ferencz	1866—72.
Fluck Ede	1870—76.
Fröhlich Frigyes	1841—50.
Gaál János	1841—76.
Gallovich Vincze	1844—50.
Gerenday Ambrus	1861—66.
Giczey Samu	1860—76.
Gozsdu Manó	1841—70.
Grabovszky György	1869—76.
Grabovszky Athanáz	1839—41.
Gschwindt M. G.	1870—76.
Gyöngyéli János	1870—76.
Haader György	1861—76.
Hajós József	1852—56.
Hajnik Lipót	1851—52.
Hajnik Pál	1839—50. 1860—65.
Halbauer János György	1839—64.
Havas Ignác	1868—76.
Hegedüs János	1851—53.
Heinrich Sámuel	1839—50.
Hengelmüller Mihály	1839—52.
Hirsch Sámuel	1860—67.
Huszár Károly	1865—76.
Ilkey Sándor	1839—52.
Jálics Ferencz	1846—50.
Jelenffy Ágoston	1841—45.
Jurenák Pál	1842—50.
Kapdebo István	1870—76.
Kaján Sándor	1847—76.
Kanitz Manó	1845—50.
Kapczy Tamás	1839—63.
Kappel Fridrik	1839—42.
Karczag Benjamin	1839—50.
Karczag Ferencz	1856—64.
Kaszelik János	1839—60.
Károlyi György, gróf	1863—76.

Kendelényi Károly	1844—50.
Kern Enoch Salamon	1841—46.
Kern Jakab	1851—65.
Kiss Károly	1843—50. 1852—66.
Kiss Miklós	1872—76.
Kléh István	1858—76.
Kollarits Ferencz	1870—71.
Kováts János	1843—50.
Kováts József	1841—44.
Kunewalder L. M.	1867—76.
Ladomérszky János	1839—41.
Laffert Antal, báró	1842—43.
László György	1851—57.
Ledniczky Mihály	1865—71.
Lévay Henrik	1865—69.
Lukács Móricz	1843—46.
Madas Károly	1858—71.
Manno István	1842—48.
May József	1839—41.
Máhr Antal	1839—58.
Medecz József	1864—70.
Memlaur György	1846—47.
Meszlényi Rudolf	1842—43.
Mihályffy Antal	1851—76.
Munk Móricz	1859—70.
Mühr Antal	1839—44.
Nagy István	1839—55.
Nagy József	1839—46.
Nagy Károly	1869—72.
Nyáry Pál	1839—41.
Nyíri Józsa	1868—72.
Oesterreicher Dávid	1839—45.
Pálffy Albert	1872—76.
Pajor Titus	1842—50.
Patay József	1839—41.
Perczel Béla	1871—75.
Pilisy Béla	1870—76.
Polgár Mihály	1870—75.
Polgár József	1843—44.
Pollák Bernát	1842—43.
Pordán Imre	1870—76.
Preuszner József	1869—76.
Primayer János	1851—64.
Prückler Ignác	1843—76.

Ráday Gedeon, gróf	1839—41.	
Rákóczy Endre	1839—41.	
Ráth Károly	1868—70.	
Robicsek József	1839—47.	
Rosthy Albert	1839—41.	
Röck Szilárd	1852—76.	
Rudnyánszky Ferencz.....	1863—76.	
Sartory János	1839—42.	
Sárói Szabó Albert	1860—69.	
Sárkány József	1867—70.	
Seeger Frigyes	1851—65.	
Sigray Pál	1875—76.	
Simon Florent.....	1851—55.	
Simontsits Alajos	1857—63.	
Simontsits János	1871—76.	
Somssich Pál	1867—69.	1875—76.
Spitzer Gerzson	1857—60.	
Srányi János	1855—75.	
Steiger Gyula	1869—76.	
Schalacz Antal	1853—65.	
Schedius Lajos	1839—41.	
Schneider József	1870—76.	
Szandtner Vilmos	1850—57.	
Szabó János, gelléri	1868—76.	
Szekrényesy József	1841—44.	1850—60.
Széher Mihály	1851—76.	
Semmelweis József	1851—60.	
Szitányi Adolf	1868—76.	
Tasner Antal	1851—60.	
Teleki Sámuel, gróf	1839—50.	
Tolnay János	1839—43.	
Tóth Gáspár	1850—52.	1856—63.
Tóth Lajos	1865—69.	
Tóth Lőrincz	1847—70.	
Ullmann Adolf	1864—68.	
Unger Antal	1851—64.	
Wagner Sándor	1841—43.	
Valero Antal	1839—42.	
Wahrmann Mór	1864—70.	
Walthier August	1841—58.	1859—76.
Várady Károly	1864—76.	
Vecsey Sándor	1855—76.	
Weiss Bernát	1847—50.	
Wodianer Béla	1865—76.	

Wodianer Sámuel	1839—42.
Vogel Lajos	1841—58.
Zlinszky János	1847—52.
Zsivora György	1839—51.

Igazgatósági tagok:

1876—1889.

Bereznay István	1876—85.
Bossányi László	1889.
Brüll Miksa	1876.
Dániel Ernő	1884.
Haader György	1876—77.
Havas Ignác	1879—82.
Hajós József	1876—83.
Károlyi Tibor, gróf	1886.
Kléh István	1876.
Kunewalder L. M.	1876.
Pordán Imre	1885.
Rudnyánszky Ferencz	1876—89.
Szabó János, gelléri	1879.
Steiger Gyula	1876.
Várady Károly	1876—86.
igazgatósági elnök	1883—86.

Felügyelő bizottsági tagok:

1876—1889.

Bossányi László	1885—89.
Capdebo István	1876—85.
Dániel Ernő	1880—84.
Falk Miksa	1889.
Győry Elek	1884.
Jálics Géza	1886.
Mihályffy Antal	1877—80.
Nádossy György	1877—86.
Pordán Imre	1876—85.
Prückler Ignác	1876—77.
Rakovszky István	1886.
Röck Szilárd	1876—86.
Sigray Pál	1885.
Szabó János, gelléri	1876—79.
Vecsey Sándor	1876—77.
Wodianer Béla	1880.

FŐBB HIVATALNOKOK :

1840—1889.

Titkárok, illetve főtitkárok:

Szalay József, titkár és ügyvéd . . .	1840—63.
Rákóczy János	1863—67.
Magyar László	1867—83.
Biró Zsigmond	1869.

Ügyvédek:

Szánthó Ferencz	1851—70.
Szedenics János	1863—82, 1882 óta jogügyi osztályfőnök.
Végh Arthur	1876.

Pénztárnokok, illetve főpenztárnokok:

Mátray József	1840—61.
Nagy Ferencz	1861—64.
Reitter Nándor	1861—72.
Piufsich Lajos	1872.

Főkönyvvezetők:

Suhayda Ferencz	1840—76.
Király János	1861.
Schneller Alajos	1876.

Főszámvizsgálók:

Hebentanz Nándor	1868.
Jámbor Géza	1873.

Számfejtőségi főnökök:

Keresztes Ferencz	1863—69.
Zaáry Zsigmond	1858—79.
Dlauchy Ágoston	1868.

Levéltárnokok:

Aczél József	1869—70.
Kiss László	1870.

A MOSTANI ÖSSZES SZEMÉLYZET NÉVSZERINT.

Igazgatóság: Elnök és egyesületi vezérigazgató: Steiger Gyula.

Tagok: Bossányi László, Brüll Miksa, Dániel Ernő, Kléh István, gróf Károlyi Tibor, Kunewalder L. M., Pordán Imre, Szabó János (gelléri).

Felügyelő bizottság: dr. Falk Miksa, Gyóry Elek, Jálics Géza, Sigray Pál, Rakovszky István, Wodiáner Béla.

Napi biztosok: Bernáth Gyula, Brückler Mihály, Darbay György, Dobos József, Emich Gusztáv, Feszt Aladár, Földváry Miklós, Giczey Sámuel, dr. Heinrich Kálmán, Hindy Kálmán, Medrey Zsigmond, dr. Mészáros Károly, Morlin Imre, Pálffy Albert, Polónyi Géza, Radisits Jenő, Rác Pál, Tahy István, Tomcsányi László, Tóth Lajos, Végh János.

Főtítkár: Biró Zsigmond.

Títkár: dr. Siegmund Vilmos.

Levelező: Szinnyi Otmár.

Jogtanácsos: dr. Szedenics János.

Jogügyi előadó: dr. Kléh László.

Főügyész: dr. Végh Artur.

Ügyész: Gärtner Sándor, dr. Szócs Ferencz.

Jogügyi segédek: dr. Dömötör Béla, Klekner Mihály.

Főkönyvvezető: Király János, Schneller Alajos.

Könyvvezető: Bäcker Béla.

Főpénztárnok: Piufsich Lajos.

Pénztárnokok: Sánta Antal, Tasnádi Gyula, Vörös István, Viczián József, Hoffer Henrik, Sartory Béla, Hajós Menyhért, Kertész Károly.

Főszámfejtő: Dlačhy Ágoston.

Számfejtők: Móczár Béla, Hegyessi Károly, Wind Lajos, Pachmann József, Kurdin József, Andor Ottó, Suda Kálmán, Luzsa György, Mihálkovic Dezső, Krämer Géza, Gyurkovic József, ifj. Vida Károly.

Segédszámítók: Chualla Imre, Gönczy Pál, Németh László, Urbanek Sándor, Halasy József, Gyarmathy Imre, Leitl Lajos, Rauchsauer Antal.

Főszámvizsgálók: Hebentanz Nándor, Jámbor Géza.

Számvizsgálók: Virágh Károly, Ujhelyi Mihály.

Iktató és levéltárnokok: Kiss László.

Levéltárnok segéd: Érdy János.

Számtisztek: Buchetmann Gedő, Herein Mátyás, Császár Ferencz, Magyary Ferencz, Hincs Gábor, Kleiner Gyula, Szűcs István, Staub Imre, Vidacs Dezső, Mátyássy Kálmán, Karikás Gyula, Kandó László, Schelegián Gyula, Erkel Ödön, Haader György, Payr István, Czere Árpád, Krausz Károly, Lukovits István, Földváry Ferencz, Csécsi Nagy Miklós, ifj. Somogyi Ferencz, Dietzl Gusztáv.

Gyakornokok: Kovács István, ifj. Szűcs András, Bubala Sándor, Király Kálmán, Végh Aladár, Sárváry István, Fejér Aladár, ifj. Jankó Gyula, Wahlkampf Henrik, Vasskó Endre, Moré Jenő, Pászthy Jenő, Barsy Árpád.

XII. MELLÉKLET.

AZ ÜGYOSZTÁLYOK ÉS AZOK SZEMÉLY-
ZETÉNEK MOSTANI LÉTSZÁMA.

Titkárság	4	hivatalnok
Levéltár	4	„
Jogügyi osztály	4	„
Ügyészi „	4	„
Főkönyvvezetőség	4	„
Főpénztár	3	„
Kölcsön osztály	6	„
Váltó „	9	„
Betételi osztály :		
<i>a)</i> központban	16	„
<i>b)</i> terézv. fiókpénztárban	8	„
<i>c)</i> józsef-ferenczv. fiókpénztár	6	„
<i>d)</i> lipótvárosi „	4	„
<i>e)</i> budai „	3	„
Számvizsgáló osztály	9	„
Összesen	84	hivatalnok.

AZ EGYESÜLET KÉSZPÉNZ-TARTOZÁSAI.
MINDENNEMŰ BETÉT.

AZ EGYESÜLET KÉSZPÉNZ-TARTOZÁSAI. MINDENNEMŰ BETÉT.

ÉV	BETÉTELEK KÖNYVECSKÉKRE		KÖLCSÖN VETT ÖSSZEG		PÉNZTÁRJEGYEK		FOLYÓ SZÁMLA BETÉTEK			ÖSSZESEN	
1840	64.489	10	—	—	—	—	—	—	—	64.489	10
1841	157.125	30	—	—	—	—	—	—	—	157.125	30
1842	307.414	31	—	—	—	—	—	—	—	307.414	31
1843	747.012	04	—	—	—	—	—	—	—	747.012	04
1844	1,311.279	29	—	—	—	—	—	—	—	1,311.279	29
1845	2,038.287	26	—	—	—	—	—	—	—	2,038.287	26
1846	2,530.456	24	—	—	—	—	—	—	—	2,530.456	24
1847	2,761.145	29	—	—	—	—	—	—	—	2,761.145	29
1848	2,332.620	24	—	—	—	—	—	—	—	2,332.620	24
1849	2,242.005	23	150.000	—	—	—	—	—	—	2,392.005	23
1850	2,163.617	40	150.000	—	—	—	—	—	—	2,313.617	40
1851	2,933.395	35	109.208	20	—	—	—	—	—	3,042.603	55
1852	4,204.155	02	59.921	40	—	—	—	—	—	4,264.076	42
1853	4,271.928	48	62.921	40	—	—	—	—	—	4,334.850	28
1854	3,835.593	21	65.921	40	—	—	—	—	—	3,901.515	01
1855	4,132.453	26	17.625	—	—	—	—	—	—	4,150.078	26
1856	5,298.866	12	—	—	—	—	—	—	—	5,298.866	12
1857	6,487.540	28	—	—	—	—	—	—	—	6,487.540	28
1858	7,628.734	48	—	—	—	—	—	—	—	7,628.734	48
1859	8,371.195	76	—	—	—	—	—	—	—	8,371.195	76
1860	9,780.304	98	—	—	—	—	—	—	—	9,780.304	98
1861	10,851.084	07	—	—	—	—	—	—	—	10,851.084	07
1862	11,245.375	59	—	—	—	—	—	—	—	11,245.375	59
1863	11,753.441	43	—	—	—	—	—	—	—	11,753.441	43
1864	11,117.002	70	—	—	—	—	—	—	—	11,117.002	70
1865	11,472.307	92	—	—	—	—	—	—	—	11,472.307	92
1866	13,523.379	55	—	—	—	—	—	—	—	13,523.379	55
1867	17,834.128	62	—	—	—	—	—	—	—	17,834.128	62
1868	22,798.263	—	—	—	—	—	—	—	—	22,798.263	—
1869	26,559.698	15	1,423.871	53	—	—	—	—	—	27,983.569	68
1870	26,970.340	43	500.000	—	—	—	—	—	—	27,470.340	43
1871	30,819.910	61	—	—	—	—	—	—	—	30,819.910	61
1872	30,141.254	97	—	—	—	—	—	—	—	30,141.254	97
1873	27,529.296	74	500.000	—	5,242.000	—	29.787	61	—	33,301.084	35
1874	30,392.770	01	—	—	6,642.000	—	833.645	54	—	37,868.415	55
1875	37,288.237	54	—	—	2,866.000	—	165.992	25	—	40,320.229	79
1876	42,569.908	20	—	—	2,095.500	—	182.705	38	—	44,848.113	58
1877	47,556.588	80	—	—	1,533.500	—	347.201	05	—	49,437.289	85
1878	47,093.777	95	—	—	1,185.000	—	576.993	03	—	48,855.770	98
1879	55,073.045	73	—	—	1,099.000	—	1,304.602	22	—	57,476.647	95
1880	56,828.977	37	—	—	1,051.500	—	1,144.959	97	—	59,025.437	34
1881	61,964.866	69	—	—	391.000	—	1,392.023	18	—	63,747.889	87
1882	60,710.837	25	—	—	317.000	—	4,101.338	61	—	65,129.175	86
1883	65,591.682	74	—	—	291.500	—	2,553.373	16	—	68,436.555	90
1884	69,670.498	06	—	—	348.000	—	3,269.209	03	—	73,287.707	09
1885	75,332.972	29	—	—	352.500	—	2,885.888	54	—	78,571.360	83
1886	76,239.635	76	—	—	149.000	—	4,241.940	57	—	80,630.576	33
1887	75,995.837	88	—	—	143.000	—	5,131.269	71	—	81,270.107	59
1888	80,207.515	95	—	—	39.500	—	5,245.794	72	—	85,492.810	67
1889	85,813.782	41	—	—	18.000	—	5,165.290	15	—	90,997.072	56

A KÖNYVECSKÉKRE TÖRTÉNT BETÉTEK
FORGALMA.

A KÖNYVECSKÉKRE ELHELYEZETT BETÉTEK FORGALMA.

ÉV	BETÉTEK			KIFIZETETT BETÉTEK			TÖKÉSÍTETT KAMATOK		ÁLLADÉK AZ ÉV VÉGÉVEL		AZ ÉV VÉGÉVEL FORGALOMBAN LEVŐ BETÉTI KÖNYVEK
	FELEK SZÁMA	ÖSSZE G		FELEK SZÁMA	ÖSSZE G						
1840	2.595	62.962	42	—	—	—	1.526	28	64.489	10	1.288
1841	2.637	134.144	10	742	46.599	52	5.092	02	157.125	30	2.260
1842	3.925	236.182	36	1.319	94.265	06	8.371	31	307.414	31	3.779
1843	6.103	649.785	23	3.553	232.955	26	22.767	36	747.012	04	4.293
1844	9.408	1,100.041	30	4.363	576.821	44	41.047	39	1,311.279	29	5.206
1845	11.515	1,650.579	46	6.694	988.942	33	65.370	44	2,038.287	26	7.073
1846	11.334	1,860.634	48	9.596	1,438.989	48	70.523	58	2,530.456	24	10.665
1847	11.274	1,828.745	35	11.034	1,683.531	12	85.474	42	2,761.145	29	12.045
1848	5.111	1,405.514	42	17.164	1,914.210	51	80.171	04	2,332.620	24	8.018
1849	2.874	711.892	16	8.300	890.399	57	87.892	40	2,242.005	23	7.292
1850	4.643	957.893	26	6.814	1,113.866	20	77.585	11	2,163.617	40	7.754
1851	7.052	1,923.022	06	4.931	1,234.841	44	81.597	33	2,933.395	35	7.775
1852	11.299	3,138.791	26	7.256	1,995.250	30	127.218	31	4,204.155	02	9.635
1853	11.072	2,335.204	19	9.331	2,415.167	21	147.736	48	4,271.928	48	9.739
1854	9.334	1,921.676	18	11.798	2,489.008	22	130.996	37	3,835.593	21	9.450
1855	10.368	2,263.465	—	10.574	2,107.083	17	140.478	22	4,132.453	26	10.118
1856	13.334	3,566.272	38	10.873	2,568.895	53	169.036	01	5,298.866	12	11.378
1857	14.819	4,237.061	36	13.654	3,257.547	35	209.160	15	6,487.540	28	12.597
1858	17.963	5,119.056	21	15.936	4,221.393	26	243.531	25	7,628.734	48	14.249
1859	15.865	5,584.612	23	17.634	5,487.669	65	264.081	64	8,371.195	76	13.952
1860	18.594	7,982.080	90	17.658	6,891.482	01	318.510	33	9,780.304	98	14.846
1861	18.739	7,983.998	23	18.270	7,270.676	92	357.457	78	10,851.084	07	15.639
1862	21.560	8,366.639	56	20.473	8,337.652	37	365.304	33	11,245.375	59	15.943
1863	23.759	9,496.576	94	23.447	9,382.319	62	393.808	52	11,753.441	43	17.344
1864	23.175	9,119.784	24	23.040	10,156.421	72	400.198	75	11,117.002	70	17.144
1865	24.138	8,048.645	69	23.593	8,200.585	61	507.245	14	11,472.307	92	17.834
1866	27.012	11,211.602	63	27.213	9,679.100	75	518.569	75	13,523.379	55	18.597
1867	38.497	17,120.650	37	32.031	13,475.272	76	665.371	46	17,834.128	62	24.474
1868	52.313	24,528.090	64	40.230	20,406.551	—	842.594	74	22,798.263	—	31.069
1869	62.384	31,354.873	18	52.147	28,614.143	17	1,020.705	14	26,559.698	15	34.378
1870	51.860	29,266.977	32	53.909	29,980.860	44	1,124.525	40	26,970.340	43	33.709
1871	55.145	33,407.305	59	52.876	30,833.616	92	1,275.881	51	30,819.910	61	34.674
1872	55.942	34,964.374	10	57.104	36,956.215	35	1,313.185	61	30,141.254	97	33.599
1873	52.676	33,822.310	19	62.485	37,551.956	24	1,117.687	82	27,529.296	74	29.520
1874	52.602	36,945.765	76	60.955	35,345.254	11	1,262.961	62	30,392.770	01	30.163
1875	62.628	48,103.528	14	62.462	42,689.049	39	1,480.988	78	37,288.237	54	34.155
1876	64.704	50,135.427	84	68.373	46,593.523	68	1,739.766	50	42,569.908	20	37.577
1877	70.294	53,093.204	34	73.471	50,080.850	71	1,974.326	97	47,556.588	80	40.081
1878	75.623	39,770.002	15	74.248	42,273.072	90	2,040.259	90	47,093.777	95	43.210
1879	80.397	47,280.465	61	75.126	41,522.423	72	2,221.225	89	55,073.045	73	56.103
1880	69.817	53,032.596	07	82.707	53,519.534	62	2,242.870	19	56,828.977	37	56.010
1881	76.439	61,556.783	81	80.393	58,587.620	65	2,166.726	16	61,964.866	69	54.829
1882	81.104	61,076.646	55	82.988	64,518.703	69	2,188.027	70	60,710.837	25	53.732
1883	88.315	67,867.557	34	88.239	65,318.678	40	2,331.966	55	65,591.682	74	57.407
1884	98.256	69,634.874	36	93.863	68,009.797	89	2,453.738	85	69,670.498	06	59.134
1885	105.239	69,756.284	22	97.853	66,730.739	09	2,636.929	10	75,332.972	29	62.610
1886	108.216	68,206.330	96	110.573	70,030.968	25	2,731.300	76	76,239.635	76	62.565
1887	105.372	67,444.168	57	108.559	70,372.985	48	2,685.019	03	75,995.837	88	61.946
1888	108.461	69,391.428	55	108.154	67,992.273	90	2,812.523	42	80,207.515	95	63.701
1889	114.418	65,654.677	27	110.689	63,041.956	40	2,993.545	59	85,813.782	41	66.135

XV. MELLÉKLET.

BETÉTEK KAMATLÁB SZERINT.

XVI. MELLÉKLET.

A BETÉTEK NAGYSÁG SZERINTI MEGOSZLÁSA.

XVII. MELLÉKLET.

EGY FÉL ÁTLAGOS ÉVI BETÉTELE.

A KÖNYVECSKÉKRE ELHELYEZETT BETÉTEK KAMATLÁB SZERINTI KIMUTATÁSA.

ÉV VÉGÉN	6%		5%		4½%		4%		3½%		3%		VEGYES TÖKESÍTÉS		ÖSSZESEN	
1882	*86.228	56	8,943.030	98	46,223.772	54	—	—	80.000	—	120.000	—	5,257.805	17	60,710.837	25
1883	86.228	56	7,412.486	75	**969.464	79	51,495.648	44	17.000	—	120.000	—	5,490.854	20	65,591.682	74
1884	86.228	56	6,894.859	99	1,201.058	38	55,657.045	49	—	—	—	—	5,831.305	64	69,670.498	06
1885	149.914	54	6,397.162	68	1,366.162	95	67,379.272	12	—	—	—	—	40.460	—	75,332.972	29
1886	158.581	07	*16.844	95	1,403.223	45	68,384.634	94	6,161.414	98	114.936	37	—	—	76,239.635	76
1887	167.260	03	16.844	95	1,519.085	21	70,420.462	02	3,872.185	67	—	—	—	—	75,995.837	88
1888	176.413	95	16.844	95	1,305.325	50	75,779.417	16	2,870.502	15	59.012	24	—	—	80,207.515	95
1889	186.068	89	16.844	95	1,362.201	44	80,068.576	89	4,159.241	53	20.848	71	—	—	85,813.782	41

* Alapítványok; külön s erzdésszerinti kamatoztatással.

** Pestmegyei árvapénzek.

A KÖNYVECSKÉKRE TÖRTÉNT BETÉTEK ÖSSZEG SZERINTI FELOSZTÁSA.

EGY FÉL ÁTLAGOS ÉVI BETÉTELE.

ÉV	1-től 100-ig	100-től 1000-ig	1000-től 10.000-ig	10.000-től 100.000-ig	100.000 ÉS FELÜL	ÖSSZESEN
1883	41.650	33.767	11.796	1.081	21	88.315
1884	47.620	37.278	12.181	1.153	24	98.256
1885	50.990	39.923	13.185	1.123	18	105.239
1886	51.350	39.996	15.942	906	22	108.216
1887	51.607	38.857	14.051	821	36	105.372
1888	53.166	40.055	14.306	903	31	108.461
1889	56.868	42.382	14.255	903	10	114.418

ÉV-BEN	EGY FÉL ÁTLAG BETETT		ÉV-BEN	EGY FÉL ÁTLAG BETETT		ÉV-BEN	EGY FÉL ÁTLAG BETETT		ÉV-BEN	EGY FÉL ÁTLAG BETETT		ÉV-BEN	EGY FÉL ÁTLAG BETETT		ÉV-BEN	EGY FÉL ÁTLAG BETETT	
1840	24	16	1849	230	18	1858	284	59	1867	444	73	1876	774	84	1885	662	84
1841	50	52	1850	206	19	1859	352	01	1868	468	87	1877	755	30	1886	630	28
1842	60	10	1851	272	41	1860	429	28	1869	502	61	1878	525	90	1887	640	06
1843	106	28	1852	277	47	1861	426	06	1870	564	35	1879	588	09	1888	639	78
1844	116	56	1853	210	55	1862	388	06	1871	605	81	1880	759	59	1889	573	81
1845	143	20	1854	205	52	1863	399	70	1872	625	01	1881	805	31			
1846	164	10	1855	218	19	1864	393	52	1873	642	08	1882	753	07			
1847	162	12	1856	267	28	1865	333	44	1874	702	36	1883	768	47			
1848	231	57	1857	285	55	1866	415	06	1875	768	08	1884	708	71			

XIX. MELLÉKLET.

KÖLCSÖNÖK FÖLDBIRTOKRA S HÁZAKRA.

FÖLDBIRTOKRA S HÁZAKRA ADOTT KÖLCSÖNÖK 1848—89.

ÉVBEN	KÖLCSÖNÖSSZEG				ÉVBEN	KÖLCSÖNÖSSZEG			
	FÖLDBIRTOKRA		BUDAPESTI HÁZAKRA			FÖLDBIRTOKRA		BUDAPESTI HÁZAKRA	
1848	83.500	—	41.900	—	1869	1,018.916	70	1,547.138	47
1849	—	—	22.600	—	1870	770.039	—	2,603.810	—
1850	27.400	—	42.000	—	1871	214.429	80	3,954.539	—
1851	146.390	—	314.400	—	1872	121.660	—	2,802.703	—
1852	252.300	—	817.390	—	1873	525.126	—	2,757.885	—
1853	90.060	—	342.640	—	1874	998.147	—	2,771.702	—
1854	3.500	—	31.500	—	1875	991.034	—	1,108.889	—
1855	1.000	—	1.100	—	1876	1,508.560	—	2,061.421	—
1856	2.700	—	2.400	—	1877	192.470	—	949.888	47
1857	148.350	—	821.320	—	1878	231.890	—	711.060	—
1858	106.350	—	461.677	26	1879	713.900	—	364.400	—
1859	398.100	02	348.733	79	1880	507.206	25	749.210	—
1860	987.102	50	439.400	—	1881	706.236	—	1,434.600	—
1861	437.712	50	489.540	—	1882	1,409.596	79	873.005	62
1862	300.110	—	233.890	—	1883	2,207.679	33	1,131.500	—
1863	503.333	—	263.390	—	1884	1,637.916	32	2,231.114	85
1864	227.250	—	70.860	—	1885	1,545.018	63	515.200	—
1865	128.660	50	164.640	—	1886	1,995.770	—	1,968.821	08
1866	613.949	64	470.290	—	1887	1,559.350	—	1,861.300	—
1867	1,141.303	50	730.285	92	1888	608.400	—	1,430.450	—
1868	2,522.524	90	2,539.485	—	1889	1,327.450	—	1,446.330	97

HOSSZÚ TÖRLESZTÉSŰ KÉSZPÉNZ-KÖLCSÖNÖK.

JELZÁLOGOS ÉS KÖZKÖLCSÖNÖK ÁLLÁSA.

ÉV VÉGÉN	BUDAPESTI HÁZAKRA		FÖLDBIRTOKOKRA		KÖZÉRDEKŰ MŰVEKRE		M. K. KINCSTÁRNAK		NYILT HITELEK		ÖSSZESEN	
1840	2.600	—	28.100	—	—	—	—	—	—	—	30.700	—
1841	50.200	—	49.100	—	—	—	—	—	—	—	99.300	—
1842	104.900	—	89.000	—	—	—	—	—	—	—	193.900	—
1843	203.800	—	255.805	—	—	—	—	—	—	—	459.605	—
1844	318.940	—	751.965	—	—	—	—	—	—	—	1,070.905	—
1845	386.540	—	1,104.849	53	—	—	—	—	—	—	1,491.389	53
1846	560.348	—	1,520.266	—	—	—	—	—	—	—	2,080.614	—
1847	747.006	29	1,849.075	30	—	—	—	—	—	—	2,596.081	59
1848	632.294	29	1,814.272	58	—	—	—	—	—	—	2,446.567	27
1849	437.302	—	1,779.858	34	—	—	—	—	—	—	2,217.160	34
1850	392.584	03	1,658.360	08	—	—	—	—	—	—	2,050.944	11
1851	677.910	03	1,728.583	30	—	—	—	—	—	—	2,406.493	33
1852	1,429.530	—	1,887.155	32	—	—	—	—	—	—	3,316.685	32
1853	1,687.457	04	1,869.137	32	—	—	—	—	—	—	3,556.594	36
1854	1,615.434	50	1,714.359	17	—	—	—	—	—	—	3,329.794	07
1855	1,468.131	02	1,607.843	05	—	—	—	—	—	—	3,075.974	07
1856	1,404.086	02	1,561.109	41	—	—	—	—	—	—	2,965.195	43
1857	2,179.855	02	1,665.598	01	—	—	—	—	—	—	3,845.453	03
1858	2,568.262	58	1,652.034	07	—	—	—	—	—	—	4,220.297	05
1859	2,830.216	59	2,012.876	33	—	—	—	—	—	—	4,843.092	92
1860	3,069.528	21	2,815.040	08	—	—	—	—	—	—	5,884.568	29
1861	3,299.747	24	3,145.602	22	—	—	—	—	—	—	6,445.349	46
1862	3,315.208	11	3,293.808	42	—	—	—	—	—	—	6,609.016	53
1863	3,441.527	96	3,722.709	40	—	—	—	—	—	—	7,164.237	36
1864	3,378.285	21	3,765.011	85	—	—	—	—	—	—	7,143.297	06
1865	3,425.549	41	3,568.475	50	—	—	—	—	—	—	6,994.024	91
1866	3,630.517	21	3,988.353	23	—	—	—	—	—	—	7,618.870	44
1867	3,943.039	21	4,751.056	36	—	—	—	—	—	—	8,694.095	57
1868	5,407.158	73	6,262.722	69	—	—	—	—	—	—	11,669.881	42
1869	6,138.943	95	6,497.701	20	—	—	—	—	—	—	12,636.645	15
1870	7,815.694	—	6,276.523	26	—	—	—	—	—	—	14,092.217	26
1871	10,599.258	50	5,681.912	46	—	—	—	—	—	—	16,281.170	96
1872	12,265.803	50	5,232.102	81	—	—	—	—	—	—	17,497.906	31
1873	13,836.557	—	5,176.013	01	—	—	—	—	—	—	19,012.570	01
1874	14,090.242	50	5,614.577	11	—	—	—	—	—	—	19,704.819	61
1875	14,004.068	—	5,827.825	73	—	—	—	—	—	—	19,831.893	73
1876	14,972.983	81	6,751.041	25	—	—	—	—	—	—	21,724.025	06
1877	14,279.633	25	6,382.450	85	—	—	—	—	—	—	20,662.084	10
1878	13,387.205	89	5,824.761	85	—	—	—	—	—	—	19,211.967	74
1879	12,327.220	73	5,963.809	69	—	—	—	—	—	—	18,291.030	42
1880	10,060.290	57	7,796.818	64	—	—	—	—	—	—	17,857.109	21
1881	9,534.158	01	6,584.719	15	—	—	—	—	—	—	16,118.877	16
1882	8,918.956	87	10,464.296	19	—	—	—	—	477.500	—	19,860.753	06
1883	8,450.308	50	4,275.628	52	6,532.852	06	3,881.887	03	518.100	—	23,658.776	11
1884	9,315.120	10	5,482.258	78	11,418.507	45	9,797.666	29	1,040.600	—	37,054.152	62
1885	8,734.511	84	6,624.057	17	16,278.252	58	9,731.206	35	1,800.845	—	43,168.872	94
1886	9,575.685	63	7,593.492	53	14,377.188	94	8,454.004	62	1,712.360	—	41,712.731	72
1887	10,724.457	47	8,401.641	03	14,436.930	59	10,025.624	69	2,740.748	—	46,329.401	78
1888	11,394.559	89	7,935.912	07	13,125.912	29	11,996.987	01	3,600.976	—	48,054.347	26
1889	11,985.493	96	8,667.055	17	14,864.305	09	14,564.752	35	4,776.173	—	54,857.779	57

IDEGEN ÉS SAJÁT TŐKÉK. ELHELYEZÉSÖK.
A KÖLCSÖNÖK ÉS A SAJÁT TŐKE ARÁNYA AZ
IDEGEN TŐKÉHEZ.

IDEGEN ÉS SAJÁT TÖKÉK. ELHELYEZÉSEK.
A KÖLCSÖNÖK ÉS A SAJÁT TÖKE ARÁNYA AZ IDEGEN TÖKÉHEZ.

ÉV	IDEGEN TÖKE		SAJÁT TÖKE		AZ IDEGEN TÖKÉNEK HÁNY %-a	K Ö L C S Ö N Ö K						ÖSSZES KÖLCSÖNÖK	
						RÖVID TARTAMU		AZ IDEGEN TÖKÉNEK HÁNY %-a	HOSSZABB TÖRLESZTÉSŰ		AZ IDEGEN TÖKÉNEK HÁNY %-a		
1840	64.489	10	2.740	34	4.25	33.060	—	51.26	30.700	—	47.61	63.760	—
1841	157.125	30	4.988	41	3.18	59.350	—	37.77	99.300	—	63.20	158.650	—
1842	307.414	31	8.016	23	2.60	121.627	30	39.56	193.900	—	63.08	315.527	30
1843	747.012	04	13.112	09	1.75	268.671	26	35.97	459.605	—	61.53	728.276	26
1844	1,311.279	29	23.331	39	1.77	272.825	42	20.80	1,070.905	—	81.67	1,343.730	42
1845	2,038.287	26	44.260	18	2.17	446.205	59	21.89	1,491.389	53	73.17	1,937.595	52
1846	2,530.456	24	72.169	27	2.85	440.461	01	17.41	2,080.614	—	82.22	2,521.075	01
1847	2,761.145	29	110.326	03	4. —	246.393	10	8.92	2,596.081	59	94.03	2,842.475	09
1848	2,332.620	24	145.296	17	6.23	46.751	20	2. —	2,446.567	27	104.88	2,493.318	47
1849	2,392.005	23	150.133	22	6.28	34.315	—	1.43	2,217.160	34	92.69	2,251.475	34
1850	2,313.617	40	127.309	38	5.50	83.032	—	3.58	2,050.944	11	88.65	2,133.976	11
1851	3,042.603	55	164.521	38	5.41	517.247	45	17. —	2,406.493	33	79.09	2,923.741	18
1852	4,264.076	42	67.800	22	1.59	878.463	34	20.60	3,316.685	32	77.78	4,195.149	06
1853	4,334.850	28	96.214	46	2.22	790.036	30	18.23	3,556.594	36	82.05	4,346.631	06
1854	3,901.515	01	104.702	56	2.68	572.618	06	14.68	3,329.794	07	85.35	3,902.412	13
1855	4,150.078	26	109.444	33	2.64	1,072.223	08	25.84	3,075.974	07	74.12	4,148.197	15
1856	5,298.866	12	114.948	04	2.17	2,314.499	07	43.68	2,965.195	43	55.96	5,279.694	50
1857	6,487.540	28	139.013	10	2.14	2,592.230	23	39.96	3,845.453	03	59.28	6,437.683	26
1858	7,628.734	48	147.372	11	1.93	3,399.456	28	44.56	4,220.297	05	55.32	7,619.753	33
1859	8,371.195	76	163.182	98	1.95	3,437.127	02	41.06	4,843.092	92	57.85	8,280.219	94
1860	9,780.304	98	172.396	23	1.76	3,924.507	01	40.13	5,884.568	29	60.17	9,809.075	30
1861	10,851.084	07	183.123	56	1.69	4,397.648	83	40.53	6,445.349	46	59.40	10,842.998	29
1862	11,245.375	59	194.526	13	1.73	4,682.313	07	41.64	6,609.016	53	58.77	11,291.329	60
1863	11,753.441	43	215.387	55	1.83	4,674.156	30	39.77	7,164.237	36	60.96	11,838.393	66
1864	11,117.002	70	237.108	27	2.13	4,129.772	45	37.15	7,143.297	06	64.26	11,273.069	51
1865	11,472.307	92	260.136	05	2.27	4,553.054	65	39.69	6,994.024	91	60.97	11,547.079	56
1866	13,523.379	55	284.336	31	2.10	5,867.964	76	43.39	7,618.870	44	56.34	13,486.835	20
1867	17,834.128	62	309.741	85	1.74	9,103.334	42	51.05	8,694.095	57	48.75	17,797.429	99
1868	22,798.263	—	1,012.810	55	4.44	11,426.113	69	50.12	11,669.881	42	51.19	23,095.995	11
1869	27,983.569	68	1,066.615	15	3.81	15,871.186	09	56.72	12,636.645	15	45.16	28,507.831	24
1870	27,470.340	43	1,143.244	54	4.16	13,821.449	68	50.39	14,092.217	26	51.30	27,913.666	94
1871	30,819.910	61	1,182.860	16	3.84	15,151.060	14	49.16	16,281.170	96	52.83	31,432.231	10
1872	30,141.254	97	2,502.880	87	8.30	14,102.811	55	46.79	17,497.906	31	58.06	31,600.717	86
1873	33,301.084	35	2,549.288	79	7.66	15,398.512	20	46.24	19,012.570	01	57.09	34,411.082	21
1874	37,868.415	55	2,595.187	97	6.85	19,033.354	82	50.26	19,704.819	61	52.04	38,738.174	43
1875	40,320.229	79	3,166.088	70	7.85	21,956.573	98	54.58	19,831.893	73	49.19	41,788.467	71
1876	44,848.113	58	2,994.645	58	6.68	24,413.623	38	54.44	21,724.025	06	48.44	46,137.648	44
1877	49,437.289	85	3,628.410	60	7.34	30,751.808	54	62.24	20,662.084	10	41.79	51,413.892	64
1878	48,855.770	98	3,856.013	85	7.89	31,537.510	44	64.55	19,211.967	74	39.34	50,749.478	18
1879	57,476.647	95	5,580.326	72	9.70	43,155.598	22	75.08	18,291.030	42	31.82	61,446.628	64
1880	59,025.437	34	7,680.673	16	13.01	47,609.487	39	80.66	17,857.109	21	30.25	65,466.596	60
1881	63,747.889	87	9,600.755	48	15.06	55,284.167	66	86.72	16,118.877	16	25.29	71,403.044	82
1882	65,129.175	86	9,330.196	41	14.33	53,532.516	99	82.19	19,860.753	06	30.49	73,393.270	05
1883	68,436.555	90	9,532.802	06	13.93	51,048.291	15	74.59	23,658.776	11	34.57	74,707.067	26
1884	73,287.707	09	10,654.263	47	14.54	46,091.839	41	62.89	37,054.152	62	50.56	83,145.992	03
1885	78,571.360	83	11,435.440	32	14.55	45,594.349	37	58.03	43,168.872	94	54.94	88,763.222	31
1886	80,630.576	33	11,740.996	22	14.56	48,584.362	33	60.26	41,712.731	72	51.73	90,297.094	05
1887	81,270.107	59	11,048.993	42	13.60	42,746.693	14	52.59	46,329.401	78	57.01	89,076.094	92
1888	85,492.810	67	11,958.423	95	13.99	44,989.168	41	52.62	48,054.347	26	56.21	93,043.515	67
1889	90,997.072	56	12,524.917	20	13.76	47,551.008	66	52.26	54,857.769	57	60.29	102,408.788	23

VISSZLESZÁMÍTOLÁSI EGYEZMÉNY.

A szabadalmazott osztrák nemzeti bank átírat a Pesti hazai első takarékpénztár-egyesülethez:

„F. hó 10-ikén kelt becses átíratukra, az osztrák nemzeti bank igazgatóságának ma tartott ülésében hozott határozat alapján, a következőket van szerencsém válaszolni:

Az osztr. nemzeti bank késznek nyilatkozott a magyar hitel-segélyegylet feloszlása után, illetőleg a feloszlás mérvéhez képest, a Pesti első hazai takarékpénztár közvetítése és jótállása mellett, a magyarországi vidéki pénzüintézetek tárczaváltóit a következő feltételek alatt leszámítolni:

1. Az osztr. nemzeti bank e célra a Pesti hazai első takarékpénztár számára a bank budapesti fiókjánál négy milliónyi leszámítolási hitelt nyit, melyet a takarékpénztár oly vidéki hitelintézetek tárczaváltóinak leszámítolására fordít, melyek e célra a Pesti első hazai takarékpénztárral külön megállapodásra léptek és az üzlet kezdete előtt, illetőleg annak folyamában jogérvényesen kinyilatkoztatták, hogy az ezen átíratban foglalt feltételeknek is alávetik magukat.

2. Ezen visszleszámítolási hitel alapján a Pesti első hazai takarékpénztár a bank budapesti fiókjának oly váltókat fog átadni, melyek a bank valamely magyarországi vagy ausztriai leszámítolási pénztáránál fizetendőek, vagy Budapesten fizetésre utalványoztatnak (telepítvény), három hónapnál nem több időre szólnak s a Pesti első hazai takarékpénztár és az illető vidéki pénzüintézet cégén kívül még legalább egy harmadik, váltójogilag kötelezett aláírással vannak ellátva. Az Első hazai takarékpénztár az általa visszleszámítolásra elfogadott váltókat a bank budapesti fiókjának rendszerint azonnal vagy legfőlebb a hét folyamában átadja.

3. Valamint a Pesti első hazai takarékpénztár, úgy a bank budapesti fiókja, mely ily benyújtott váltókat ép úgy bírál meg, mint akármely más váltót, jogosítva vannak ezen visszleszámítolási hitel alapján leszámítolásra felajánlott váltókat is minden indokolás nélkül visszautasítani.

4. A bank budapesti fiókja ily váltók leszámítolásánál a leszámítolási üzlet számára megállapított mindenkorin kamatlábot fogja

számítani. (Ez időszerint $4\frac{1}{2}\%$ -ot direct Budapestre, vagy Bécsre intézvényszerített és 5% -ot direct Budapestben telepítvényszerített és más bankfiókok székhelyére intézvényszerített helyi váltóknál.) Az Első hazai takarékpénztár ezen kamatlábon felül a magyarországi vidéki pénzüintézeteknek még $1\frac{1}{2}\%$ -ot számíthat, melyben minden költségei bennfoglaltatnak.

5. Az Első hazai takarékpénztár ezen üzlet kezdete előtt, illetőleg annak folyama alatt fel fogja terjeszteni a bécsi bankigazgatóságához azon magyarországi vidéki pénzüintézeteket, melyekkel ezen visszleszámítolási hitel közvetítése czéljából szövetkezett s meg fogja jelölni azon hitel-maximumot, melyet ezen intézetek mindegyike részére engedélyez.

6. A Pesti első hazai takarékpénztár továbbá ezen üzlet kezdete előtt s annak folyama alatt a bécsi bankigazgatósággal minden egyes magyarországi vidéki pénzüintézeteknek, melyekkel szövetkezett, alapszabályait, azon kívül ezek legutóbb közhírré tett mérlegeit, valamint az azok által jövőben közhírré teendő zárszámadásokat közölni fogja. Oly vidéki pénzüintézetek, melyek vagy nem tettek még közhírré zárszámadást, vagy általában nem tennének közzé, ezen visszleszámítolási hitel használatából kizáratnak.

7. Minden magyarországi vidéki pénzüintézet, mely ezen visszleszámítolási hitelt igénybe veszi, kötelezi magát, hogy a bécsi bankigazgatóság írásbeli felszólítására azzal minden, akár üzletjelentéseire, akár időleges viszonyaira nézve kívánatosnak látszó felvilágosítást bizalmasan közöl.

8. E visszleszámítolási hitel külön biztosítékaként a Pesti első hazai takarékpénztár egy millió frtnyi árfolyam-értékű magyar földhitelintézeti zálogleveleket ad át a budapesti bankfióknak, melyek minden terheltetéstől mentek, a bemutatóra szólanak s szükség esetén szabadon elárusíthatók. Az árfolyam a megelőző napi börze-jegyzések szerint számíttatik.

E külön biztosíték a nemzeti bankra nézve kézizálogot képez, melyre, valamint általában ezen egész üzletre vonatkozólag az osztrák nemzeti bank alapszabályai, különösen azok 73-ik szakasza, alkalmazandók.

9. A magyarországi vidéki hitelintézetek, melyek ezen visszleszámítolási hitelben részt vesznek, az Első hazai takarékpénztárnak az általuk visszleszámítolás végett benyújtott váltókon vállalt kötelezettségen kívül, a nekik engedélyezett hitel mennyiségének megfelelő külön biztosítékot tesznek le és pedig vagy *a*) az egész választmány egyetemleges jótállása, vagy azon tagjainak jótállása által, kik a Pesti első hazai takarékpénztár és az illető vidéki hitelintézet által közösen ezen egyetemleges jótállás czéljából kijelöltetnek; vagy *b*) értékpapírok letétele, vagy *c*) jelzálogi fedezet

által. A Pesti első hazai takarékpénztár ezen, minden egyes pénzintézet által nyújtott külön biztosítékot a bécsi bankigazgatóságnak esetről-esetre tudtára fogja adni.

10. Az osztrák nemzeti bank a Pesti első hazai takarékpénztár részére ezen, a fentebbi feltételek alatt nyitott külön hitelt egyelőre, további intézkedésig fenntartja. E hitel felmondása esetében az osztrák nemzeti bank az Első hazai takarékpénztárnak, illetőleg a résztvevő pénzintézeteknek az üzlet lebonyolítását lehetőleg könnyíteni fogja.

Ezen visszleszámítolási hitel azonnal felhasználható, mihelyt :
a) a Pesti első hazai takarékpénztár a bécsi bankigazgatóságot a fentebbi pontok ismétlése mellett tudósítja, hogy azokat elfogadja ;
b) mihelyt a bankigazgatóságnak tudtára adja, hogy az ezen pontozatokban foglalt feltételek az illető magyarországi vidéki pénzintézetek által jogérvényesen elfogadtattak, illetőleg teljesítettek ; végre c) mihelyt a bankigazgatóság az 5. és 6-ik pontokban és a 9-ik pont végén megjelölt előterjesztések birtokába jutott s a 8-ik pontban megállapított biztosíték letételéről értesítettetett.

Ezen visszleszámítolási hitel igénybevétele első sorban a magyar hitelsegély-egyletnél ez idő szerint rendelkezésre álló 1,200.000 frttal kezdődik. Azon mértékben, melyben a magyar hitelsegély-egyletnél ez idő szerint még felhasznált összegek lebonyolítottak, az osztrák nemzeti bank igazgatósága a Pesti első hazai takarékpénztárnak a visszleszámítolási hitel további kiegészítése céljából, a további összegeket 4 millió forint összegig rendelkezésére fogja bocsátani.

Bécs, 1874. október 22.

Pipitz, m. p.

A jelen átiratban foglalt feltételek a Pesti hazai első takarékpénztár-egyesület részéről elfogadtatnak.

Kelt Budapesten, a választmánynak 1874. okt. hó 23-án tartott üléséből.

Magyar László, m. k.
titkár.

Hajós József, m. k.
igazgató.

KÖTELEZŐ NYILATKOZAT.

A Pesti hazai első takarékpénztár-egyesület a.....
.....részérefrt váltó leszámítolási hitelt engedélyezvén, alulírottak úgy is mint a nevezett
..... igazgatóságának (felügyelőbizottságának, választmányának) tagjai és mint

magán egyének is, mindazon váltóknak pontos beváltásáért, melyek a forgatmányával ellátva a Pesti hazai első takarékpénztár-egyesületnél leszámíthatatni fognak, vagy ez idő szerint már leszámítolva vannak, ezennel önszemélyünkben és saját vagyonunk lekötése mellett egyetemlegesen egyik a másikért jót állva, készfizetői kötelezettséget vállalunk oly módon, hogy ha ezen váltók bármelyike óvás alá kerülne s az óvás felvételétől számítandó 8 nap alatt az a váltókötelezettek által ki nem egyenlítették, vagy ugyanezen 8 nap alatt mi a Pesti hazai első takarékpénztár-egyesületnek általa elfogadhatónak talált fedezetet nem nyújtánánk, úgy ezen váltók összegét mi vagyunk kötelesek a lejáratától folyó 6%-os kamatok és minden felmerülhető költségek és kiadásokkal együtt a Pesti hazai első takarékpénztár-egyesületnek Budapesten megfizetni.

Ha pedig a csőd alá kerülne, úgy készfizetői kötelezettségünk a..... forgatmányával ellátott valamennyi váltóra nézve, tekintet nélkül, hogy azok már lejártak-e vagy sem, azonnal hatályba lép s ezeket összes járulékaikkal együtt mi vagyunk kötelesek azonnal a Pesti hazai takarékpénztár-egyesületnél kiegyenlíteni, feljogosítván utóbb nevezett egyesületet, hogy e részbeni követeléseit ingatlanainkon minden megkérdetetésünk nélkül jelzálogilag biztosíthassa.

Jelen készfizetői kötelezettségünk — és pedig az esetre is, ha a jelenlegi minőségünk időközben bármely oknál fogva megszűnik — mindaddig érvényben marad, míg a szabályszerű cég-aláírással eszközöndő bejelentése folytán a Pesti hazai első takarékpénztár-egyesület bennünket ez alól fel nem old, vagy mind azon váltók, melyek a forgatmányával ellátva, ezen bejelentésnek beérkezte után 30 nappal még a Pesti hazai első takarékpénztár-egyesület birtokában lesznek, be nem váltatnak.

Kijelentjük továbbá, hogy a Pesti hazai első takarékpénztár-egyesületnek a váltóleszámítolásáról vezetett és vezetendő számlájának kivonatát magunk ellen teljes bizonyító erővel bírónak elismerjük, és a jelen nyilatkozatban vállalt készfizetői kötelezettségünkől kifolyólag támadható bármely peres kérdés tekintetében magunkat a Pesti hazai első takarékpénztár-egyesület által szabadon választandó kir. járásbírótság előtti sommás eljárásnak alávetjük.

Kelt.....

VISSZLESZÁMÍTOLÁS A VIDÉKI PÉNZ-
INTÉZETEKKEL.

AZ OSZTRÁK-MAGYAR BANKKAL KÖTÖTT EGYZMÉNY
ALAPJÁN VIDÉKI PÉNZINTÉZETEK TŐL 1874—1889-ig

LESZÁMÍTOLT VÁLTÓK KIMUTATÁSA.

1874. évben*	692.818·92
1875. „	16,106.354·02
1876. „	17,851.348·29
1877. „	17,801.050·25
1878. „	17,867.893·18
1879. „	14,939.598·14
1880. „	13,261.471·79
1881. „	11,582.940·93
1882. „	10,346.085·86
1883. „	9,202.674·69
1884. „	13,147.291·18
1885. „	13,127.670·83
1886. „	8,866.127·67
1887. „	10,021.898·35
1888. „	9,445.124·97
1889. „	8,220.426·37

* november 23-dikától december 31-dikéig.

A VÁLTÓÜZLET FORGALMA.

A VÁLTÓUZLET FORGALMA.

ÉV	BEVÉTEL					KIADÁS						
	VÁLTÓ SZ.		VID. PÉNZINT. VÁLTÓ SZ.		ÖSSZESEN	VÁLTÓ SZ.		VID. PÉNZINT. VÁLTÓ SZ.		ÖSSZESEN		
1840	30.500	—	—	—	30.500	—	58.000	—	—	58.000	—	
1841	180.100	—	—	—	180.100	—	194.600	—	—	194.600	—	
1842	239.850	—	—	—	239.850	—	285.941	30	—	285.941	30	
1843	631.250	28	—	—	631.250	28	746.190	24	—	746.190	24	
1844	871.021	26	—	—	871.021	26	873.162	42	—	873.162	42	
1845	961.912	43	—	—	961.912	43	1,113.027	45	—	1,113.027	45	
1846	1,084.058	20	—	—	1,084.058	20	1,063.143	27	—	1,063.143	27	
1847	827.698	57	—	—	827.698	57	628.735	06	—	628.735	06	
1848	295.519	—	—	—	295.519	—	186.990	—	—	186.990	—	
1849	46.070	—	—	—	46.070	—	40.780	—	—	40.780	—	
1850	59.790	—	—	—	59.790	—	117.690	—	—	117.690	—	
1851	646.528	59	—	—	646.528	59	1,045.868	—	—	1,045.868	—	
1852	1,938.943	56	—	—	1,938.943	56	2,274.362	59	—	2,274.362	59	
1853	3,046.637	34	—	—	3,046.637	34	2,961.904	—	—	2,961.904	—	
1854	2,257.536	11	—	—	2,257.536	11	2,054.356	47	—	2,054.356	47	
1855	2,542.699	22	—	—	2,542.699	22	3,036.460	09	—	3,036.460	09	
1856	4,592.282	21	—	—	4,592.282	21	5,716.783	35	—	5,716.783	35	
1857	8,145.110	28	—	—	8,145.110	28	8,376.636	44	—	8,376.636	44	
1858	7,928.305	54	—	—	7,928.305	54	8,509.007	59	—	8,509.007	59	
1859	9,152.325	34	—	—	9,152.325	34	9,133.022	97	—	9,133.022	97	
1860	10,787.366	89	—	—	10,787.366	89	11,238.637	03	—	11,238.637	03	
1861	12,065.381	13	—	—	12,065.381	13	12,573.984	45	—	12,573.984	45	
1862	13,212.350	27	—	—	13,212.350	27	13,478.592	41	—	13,478.592	41	
1863	13,558.554	96	—	—	13,558.554	96	13,591.870	89	—	13,591.870	89	
1864	12,826.471	67	—	—	12,826.471	67	12,355.686	42	—	12,355.686	42	
1865	12,423.034	50	—	—	12,423.034	50	12,858.233	45	—	12,858.233	45	
1866	12,921.645	60	—	—	12,921.645	60	12,754.952	25	—	12,754.952	25	
1867	12,528.979	14	—	—	12,528.979	14	12,182.474	79	—	12,182.474	79	
1868	9,891.231	21	—	—	9,891.231	21	8,870.696	32	—	8,870.696	32	
1869	8,130.248	38	—	—	8,130.248	38	8,591.362	92	—	8,591.362	92	
1870	8,916.439	66	—	—	8,916.439	66	8,064.427	62	—	8,064.427	62	
1871	7,274.245	88	—	—	7,274.245	88	7,474.853	56	—	7,474.853	56	
1872	8,486.884	53	—	—	8,486.884	53	8,606.842	87	—	8,606.842	87	
1873	11,561.612	91	—	—	11,561.612	91	12,588.857	02	—	12,588.857	02	
1874	14,749.749	81	440.328	82	15,190.078	63	14,699.695	42	692.818	92	15,392.514	34
1875	14,802.202	18	26,812.959	26	41,615.161	44	15,172.269	64	26,882.458	16	42,054.727	80
1876	13,806.417	30	33,582.285	91	47,388.703	21	15,203.091	37	33,928.063	74	49,131.155	11
1877	20,602.157	40	34,064.995	78	54,667.153	18	21,349.039	82	33,859.817	89	55,208.857	71
1878	22,976.976	51	33,719.789	10	56,696.765	61	22,871.519	03	33,806.462	66	56,677.981	69
1879	20,398.210	07	29,452.472	79	49,850.682	86	23,571.121	55	29,454.627	59	53,025.749	14
1880	27,319.550	88	26,831.945	62	54,151.496	50	25,907.317	44	26,774.878	12	52,682.195	56
1881	30,201.103	74	23,001.943	05	53,203.046	79	32,403.070	92	22,912.074	25	55,315.145	17
1882	31,889.045	93	20,849.250	02	52,738.295	95	30,696.092	25	20,840.087	25	51,536.179	50
1883	33,918.436	57	18,059.507	74	51,977.944	31	33,782.062	08	18,053.084	46	51,835.146	54
1884	29,435.439	72	24,758.897	63	54,194.337	35	30,790.585	49	24,843.558	57	55,634.144	06
1885	36,453.390	80	26,052.591	50	62,505.982	30	36,972.005	46	26,841.152	14	63,813.157	60
1886	36,346.007	58	17,121.284	02	53,467.291	60	38,706.152	59	16,262.247	43	54,968.400	02
1887	36,956.917	85	19,987.624	20	56,944.542	05	35,867.369	92	19,851.487	23	55,718.857	15
1888	37,677.969	41	18,331.732	93	56,009.702	34	41,442.175	10	18,306.970	93	59,749.146	03
1889	46,524.676	35	16,193.429	61	62,718.105	96	45,486.165	93	16,142.067	61	61,628.233	54

ELHELYEZÉSEK RÖVID LEJÁRATRA.

ELHELYEZÉSEK RÖVID LEJÁRATRA.

ÉV	ALAPTŐKE		ELŐLEG		FOLYÓ SZÁMLA KÖVETELÉSEK		ÉRTÉKPAPÍR		UTALVÁNY, IDEGEN BETÉTI KÖNYV ÉS PÉNZTÁRJEGY		ÖSSZESEN	
1840	27.500	—	5.560	—	—	—	—	—	—	—	33.060	—
1841	42.000	—	17.350	—	—	—	—	—	—	—	59.350	—
1842	88.091	30	33.536	—	—	—	—	—	—	—	121.627	30
1843	203.031	26	65.640	—	—	—	—	—	—	—	268.671	26
1844	205.172	42	67.653	—	—	—	—	—	—	—	272.825	42
1845	356.287	44	89.918	15	—	—	—	—	—	—	446.205	59
1846	335.372	51	105.088	10	—	—	—	—	—	—	440.461	01
1847	136.409	—	109.984	10	—	—	—	—	—	—	246.393	10
1848	16.790	—	29.961	20	—	—	—	—	—	—	46.751	20
1849	11.500	—	22.815	—	—	—	—	—	—	—	34.315	—
1850	69.400	—	13.632	—	—	—	—	—	—	—	83.032	—
1851	468.739	01	38.894	—	—	—	9.614	44	—	—	517.247	45
1852	804.158	04	74.305	30	—	—	—	—	—	—	878.463	34
1853	719.424	30	70.612	—	—	—	—	—	—	—	790.036	30
1854	516.245	06	50.373	—	—	—	6.000	—	—	—	572.618	06
1855	1,010.005	53	43.297	—	—	—	18.920	15	—	—	1,072.223	08
1856	2,134.507	07	129.190	—	—	—	50.802	—	—	—	2,314.499	07
1857	2,366.033	23	175.395	—	—	—	50.802	—	—	—	2,592.230	23
1858	2,946.735	28	409.419	—	—	—	43.302	—	—	—	3,399.456	28
1859	3,074.769	87	319.438	90	—	—	42.918	25	—	—	3,437.127	02
1860	3,526.040	01	398.467	—	—	—	—	—	—	—	3,924.507	01
1861	4,034.643	33	363.005	50	—	—	—	—	—	—	4,397.648	83
1862	4,300.885	47	381.427	60	—	—	—	—	—	—	4,682.313	07
1863	4,289.053	—	364.703	30	—	—	20.400	—	—	—	4,674.156	30
1864	3,806.925	90	304.486	55	—	—	18.360	—	—	—	4,129.772	45
1865	4,230.312	85	306.421	80	—	—	16.320	—	—	—	4,553.054	65
1866	4,050.716	50	343.908	—	619.176	45	854.163	81	—	—	5,867.964	76
1867	3,685.456	65	208.058	—	1,325.897	45	3,357.499	49	526.422	83	9,103.334	42
1868	2,654.007	86	165.082	—	764.736	30	7,480.318	47	361.969	06	11,426.113	69
1869	3,091.534	40	285.760	50	—	—	11,586.093	09	907.798	10	15,871.186	09
1870	2,227.934	96	313.843	—	—	—	10,069.557	56	1,210.114	16	13,821.449	68
1871	2,426.712	64	399.223	—	—	—	11,158.544	55	1,166.579	95	15,151.060	14
1872	2,546.670	98	825.118	—	—	—	9,406.170	66	1,324.851	91	14,102.811	55
1873	3,541.901	09	1,267.411	—	88.198	—	8,290.629	71	2,210.372	40	15,398.512	20
1874	3,724.130	68	1,024.010	72	590.323	23	10,758.148	69	2,936.741	50	19,033.354	82
1875	4,114.130	55	922.483	72	339.729	18	12,552.361	33	4,027.869	20	21,956.573	98
1876	5,795.460	—	480.449	50	32.200	—	12,837.206	94	5,268.306	94	24,413.623	38
1877	6,289.961	23	1,153.402	50	236.044	45	17,296.599	66	5,775.800	70	30,751.808	54
1878	6,250.925	94	475.294	50	1,459.424	77	18,111.087	51	5,240.777	72	31,537.510	44
1879	9,392.580	67	455.538	—	306.480	21	23,625.921	26	9,375.078	08	43,155.598	22
1880	7,894.178	52	526.526	72	118.537	13	31,446.061	82	7,624.183	20	47,609.487	39
1881	10,000.839	54	566.740	—	290.000	—	38,617.252	94	5,809.335	18	55,284.167	66
1882	8,775.132	52	591.051	61	1,596.068	31	39,213.903	44	3,356.361	11	53,532.516	99
1883	8,621.623	24	559.831	36	1,635.875	43	34,940.550	68	5,290.410	44	51,048.291	15
1884	10,053.468	95	513.641	28	382.001	86	31,083.570	37	4,059.156	95	46,091.839	41
1885	11,353.181	25	490.336	34	135.076	99	29,085.754	16	4,530.000	63	45,594.349	37
1886	12,843.073	70	458.540	80	911.949	85	32,730.632	92	1,640.165	06	48,584.362	33
1887	11,591.936	—	458.352	91	2,613.716	06	26,523.350	67	1,559.337	50	42,746.693	14
1888	15,318.555	99	405.000	07	2,402.048	90	25,548.292	06	1,315.271	39	44,989.168	41
1889	14,223.788	51	287.011	17	3,983.955	32	28,256.537	55	799.716	11	47,551.008	66

SZERZŐDÉS A KISBIRTOKOSOK
ORSZÁGOS FÖLDHITELINTÉZETÉVEL.

SZERZŐDÉS.

Melyet egyrészt a „Pesti hazai első takarékpénztár-egyesület“, — másrészt pedig a „Kisbirtokosok országos földhitelintézete“ — következőkben állapított meg:

1-ször. *a)* A „Pesti hazai első takarékpénztár-egyesület“ kötelezi magát, hogy a „Kisbirtokosok országos földhitelintézete“-nek osztrák értékű, és $33\frac{1}{2}$ év alatt kisorsolandó ($5\frac{1}{2}\%$), azaz öt és fél százalékkal kamatozó zálogleveleit, melyeket a most címzett intézet kormányilag megerősített alapszabályai értelmében jelzálogfedezettel mától számítandó három egymásután következő év alatt kibocsát, átveszi és megvásárolja.

b) Az átveendő és megvásárlandó ezen záloglevelek vételára az egész három évi időtartamra egyetértőleg akként állapított meg, hogy a takarékpénztár minden Egyszáz-forint névértékű záloglevélért (5%), azaz öt százalékkal kevesebbet fizet mint mennyi összeggel a „magyar földhitelintézet“ által kibocsátott ($5\frac{1}{2}\%$), azaz öt és fél százalékkal kamatozó záloglevelek a budapesti értéktőzsde hivatalos árjegyzésének „pénz“ című rovatában az átvétel napján jegyezve leendnek.

2-szor. *a)* A „Kisbirtokosok országos földhitelintézete“ kötelezi magát, hogy az első pontban kitűzött három év tartama alatt csakis ($5\frac{1}{2}\%$), azaz öt és fél százalékkal kamatozó zálogleveleket fog kibocsátani, és ezen jelzálog-fedezet mellett kibocsátandó összes zálogleveleit a kibocsátástól számított nyolcz nap alatt egyedül és kizárólag csak a „Pesti hazai első takarékpénztár-egyesület“-nek — és pedig az első pontban foglalt megállapodások szerint fogja által- és eladni.

b) Azonban fenntartja jogát, hogy ezen kibocsátandó záloglevelekből az 1876. XXXVI. t. cz. értelmében alkotott 200.000 frtnyi külön alapja részére ugyanily összegű zálogleveleket megtarthasson, sőt ez alapnak a törvény által meghatározott mennyiség erejéig szaporítása esetén minden későbbi kibocsátásokból is 5% -nyi mennyiséget visszatarthasson, — az ekként megtartott záloglevelek azonban jelen szerződés érvényességének tartama alatt sem for-

galomba nem hozhatók, sem a takarékpénztár azok átvételére nem kötelezhető.

c) Önként értetődik, hogy ha az üzletviszonyok időközbeni alakulása $5\frac{1}{2}\%$ -kal kamatozó záloglevelek helyett, vagy mellett, más kamatozású és sorsolású záloglevelek kibocsátását észszerűbbnek mutatná, ily változtatás az első pontban körülírt három év lefolyása alatt csakis a takarékpénztárral egyetértőleg foganatosítható.

3-szor. a) A „Pesti hazai első takarékpénztár“ kötelezi magát, hogy az első pontban kitűzött három év tartama alatt a „Kisbirtokosok országos földhitelintézete“ által ennek alapszabályai keretében eszközendő ügyletekre, ha ez intézet pénzt igényelne, a kívánt összeget az intézeti alapszabályok 108. §. értelmében képezett mindenkori tartalékalap kétszeres összege erejéig váltóvisszleszámítolás útján a „Kisbirtokosok országos földhitelintézeté“-nek rendelkezésére bocsátandja.

b) A fizetendő kamatmennyiséget az „osztrák-magyar-bank“ által megállapított leszámítolási kamatláb szabályozza olyformán, hogy a kölcsönző intézet a kölcsönzött összeg után mindenkor előre, és pedig a visszleszámítolás alkalmával az illető okmány lejártáig egy százalékkal több évi kamatot fizetend mint az „osztrák-magyar-bank“ a kölcsönzés, vagy ennek meghosszabbítása idején a váltóleszámítolásért venni fog.

c) Viszont a „Kisbirtokosok országos földhitelintézete“ kötelezi magát, hogy mindaddig, míg a takarékpénztár által ezen pontban a váltó-visszleszámítolásra engedélyezett hitel, vagyis az alapítványi tőke kétszeres összege váltó-leszámítolás útján ki nem merítetik, váltóit, melyeket leszámítoltatni fog, csakis és egyedül a „Pesti hazai első takarékpénztár“-nál fogja visszleszámítoltatni; — kivéteik ezen szabály alól (300.000), azaz háromszázezer frtnyi hitel, melyet a földhitelintézet jogosítva lesz az „osztrák-magyar-bank“ helybeli központi intézeténél visszleszámítolás útján első sorban igénybe venni; — azon megjegyzéssel azonban, hogy ezen 300.000 frtnyi összeg a takarékpénztár által nyújtandó hitelmennyiség mérveül megállapított összegbe, vagyis az intézet tartalékalapjának kétszeres mennyiségébe betudatik.

4-szer. a) Mivel pedig az eddig megállapítottak szerint a szerződő két intézet között szorosabb üzleti összeköttetés czéloztatik, sőt a „Pesti hazai első takarékpénztár“ a hitelintézet ügyleteiben nagymérvű tőkebefektetésekkel lesz érdekelve, ennél fogva, hogy a takarékpénztár igazgatósága részvényeseivel szemben felelősséggel összekötött kötelelességeinek megfelelhessen, a „Kisbirtokosok országos földhitelintézete“ megengedi, hogy szerződő társa mindazon jogokat, melyek a kereskedelmi törvény 135. §-ában foglalvák, bármikor igénybe vehesse; továbbá:

b) A hitelintézet minden tanácskozásainak és üléseinek idejét a „Pesti hazai első takarékpénztár“ igazgatóságának idejekorán tudomására juttatni köteles, hogy a most címzett igazgatóság egy tagja által ezen tanácskozmányok és ülésekben magát képviseltesse.

c) A takarékpénztár ezen igazgatósági képviselőjének, a mennyiben közte és a földhitelintézeti igazgatóság között bármely kérdésben véleménykülönbség merülne fel, — joga leend az érdemleges határozathozatal függőben tartását kivánni, oly czélból, hogy az ügyet és tényállást, megbízó igazgatóságával közölvén, a két igazgatóság között a felmerült kérdésben megállapodás létesülhessen.

d) Ily egyetértés hiányában a vitás tárgy az intézet igazgatósága által újból tárgyalható ugyan; de a takarékpénztár igazgatóságának véleményével ellenkező határozat csakis az intézeti összes igazgatósági tagok, és a kormánybiztos egyhangú határozatával hozható; végre:

e) A hitelintézet minden üléséről felvett jegyzőkönyvet másolatban a takarékpénztár levéltára számára megküldi.

5-ször. A jogügyi osztály főnöki állomás a földhitelintézetnél ez időszert is a takarékpénztár megkérdezésével töltetvén be, a mennyiben az első pontban kikötött három év alatt ezen állomás bármi ok miatt megüresednék, ennek újabbi betöltése ismét csak a „Pesti hazai első takarékpénztár“-ral egyetértőleg fog történhetni.

6-szor. Jelen ügylet után fizetendő bármely című kincstári illeték egyedül a „Kisbirtokosok országos földhitelintézete“ terhére esik.

7-szer. Ha az üzlet- és pénzvilágban azon rendkívüli eset állana be, hogy az „osztrák-magyar-bank“ a váltóleszámítolási kamatlábat (6%), azaz hat százalékra emelné, ily esetben és ezen időszak tartama alatt a „Pesti hazai első takarékpénztár“ havonként záloglevelekben csak (100.000), azaz egyszázezer frt névértékű mennyiséget, visszleszámítolás útján pedig csak (50.000), azaz ötvenzezer frtnyi váltót köteles átvenni.

8-szor. Ha szerződő felek bármelyike ezen szerződésben elvállalt kötelezettségeit, és általában a feltételeket pontosan nem teljesítené, joga leend a másik félnek vagy a szerződés teljesítését követelni, vagy a szerződést azonnal megszüntnek tekinteni.

Kelt Budapesten, 1880. évi ápril hó 8-án. — Ezen szerződés a „Kisbirtokosok országos földhitelintézete“ igazgatóságának 1880. évi ápril hó 8-án tartott ülésében felolvastatván, helybenhagyatott és aláíratott. „Kisbirtokosok országos földhitelintézete“: Szokoly, Apáthy, Bittó István, alelnök. — Budapest, 1880. ápril 9. napján. „Pesti hazai első takarékpénztár-egyesület“: Kléh István s. k., Steiger Gyula s. k.

XXVII. MELLÉKLET.

ALAP- ÉS TARTALÉK-TŐKE.

ALAP- ÉS TARTALÉK-TŐKE.

ÉV	ALAPTŐKE		TARTALÉKALAP		KÜLÖN TARTALÉKALAP		ZÁLOGLEVÉL- TARTALÉKALAP		NYUGDÍJALAP		ÖSSZESEN	
1840	—	—	2.740	34	—	—	—	—	—	—	2.740	34
1841	—	—	4.988	41	—	—	—	—	—	—	4.988	41
1842	—	—	8.016	23	—	—	—	—	—	—	8.016	23
1843	—	—	13.112	09	—	—	—	—	—	—	13.112	09
1844	—	—	23.331	39	—	—	—	—	—	—	23.331	39
1845	—	—	44.260	18	—	—	—	—	—	—	44.260	18
1846	—	—	72.169	27	—	—	—	—	—	—	72.169	27
1847	—	—	110.326	03	—	—	—	—	—	—	110.326	03
1848	—	—	145.296	17	—	—	—	—	—	—	145.296	17
1849	—	—	150.133	22	—	—	—	—	—	—	150.133	22
1850	—	—	127.309	38	—	—	—	—	—	—	127.309	38
1851	—	—	164.521	38	—	—	—	—	—	—	164.521	38
1852	—	—	67.800	22	—	—	—	—	—	—	67.800	22
1853	—	—	96.214	46	—	—	—	—	—	—	96.214	46
1854	—	—	104.000	—	—	—	—	—	702	56	104.702	56
1855	—	—	108.160	—	—	—	—	—	1.284	33	109.444	33
1856	—	—	112.486	24	—	—	—	—	2.461	40	114.948	04
1857	—	—	134.777	22	—	—	—	—	4.235	48	139.013	10
1858	—	—	140.168	28	—	—	—	—	7.203	43	147.372	11
1859	—	—	153.063	96	—	—	—	—	10.119	02	163.182	98
1860	—	—	159.186	52	—	—	—	—	13.209	71	172.396	23
1861	—	—	165.553	98	—	—	—	—	17.569	58	183.123	56
1862	—	—	172.176	14	—	—	—	—	22.349	99	194.526	13
1863	—	—	188.140	96	—	—	—	—	27.246	59	215.387	55
1864	—	—	204.751	31	—	—	—	—	32.356	96	237.108	27
1865	—	—	222.222	03	—	—	—	—	37.914	02	260.136	05
1866	—	—	240.724	91	—	—	—	—	43.611	40	284.336	31
1867	—	—	260.017	65	—	—	—	—	49.724	20	309.741	85
1868	957.920	29	—	—	—	—	—	—	54.890	26	1,012.810	55
1869	1,000.000	—	—	—	—	—	—	—	66.615	15	1,066.615	15
1870	1,000.000	—	63.439	84	—	—	—	—	79.804	70	1,143.244	54
1871	1,000.000	—	86.890	99	—	—	—	—	95.969	17	1,182.860	16
1872	2,400.000	—	—	—	—	—	—	—	102.880	87	2,502.880	87
1873	2,400.000	—	27.985	42	—	—	—	—	121.303	37	2,549.288	79
1874	2,400.000	—	58.685	20	—	—	—	—	136.502	77	2,595.187	97
1875	2,400.000	—	135.195	70	468.832	55	—	—	162.060	45	3,166.088	70
1876	2,400.000	—	182.381	73	217.601	16	—	—	194.662	69	2,994.645	58
1877	2,400.000	—	224.002	52	786.500	16	—	—	217.907	92	3,628.410	60
1878	2,400.000	—	308.589	29	907.317	53	—	—	240.107	03	3,856.013	85
1879	2,400.000	—	396.943	44	2,523.704	85	—	—	259.678	43	5,580.326	72
1880	2,400.000	—	541.748	40	4,442.629	12	—	—	296.295	64	7,680.673	16
1881	2,400.000	—	655.155	45	6,240.319	81	—	—	305.280	22	9,600.755	48
1882	2,400.000	—	787.462	69	5,320.790	21	500.000	—	321.943	51	9,330.196	41
1883	2,400.000	—	873.521	04	5,423.666	17	500.000	—	335.614	85	9,532.802	06
1884	2,400.000	—	1,467.755	37	6,444.992	16	—	—	341.515	94	10,654.263	47
1885	2,400.000	—	1,632.924	32	7,002.029	85	—	—	400.486	15	11,435.440	32
1886	2,400.000	—	1,906.963	32	7,008.119	20	—	—	425.913	70	11,740.996	22
1887	2,400.000	—	2,103.223	35	6,094.687	27	—	—	451.082	80	11,048.993	42
1888	2,400.000	—	2,308.466	90	6,764.913	77	—	—	485.043	28	11,958.423	95
1889	2,400.000	—	2,524.535	29	7,060.801	83	—	—	539.580	08	12,524.917	20

JÖVEDELEM. 1852—80.

JÖVEDELEM 1852—1880.

ÉVBEN	KÖLCSÖNÖK, VÁLTÓK ÉS ELŐLEGEK UTÁNI KAMAT		ÉRTÉKPAPIROK ÉS PÉNZTÁRJEGYEK UTÁNI KAMAT		DÍJAK, JUTALÉKOK ÉS KÉTES KÖVETELÉSEKBŐL BEFOLYT		HÁZAK JÖVEDELME		KÜLÖNFÉLE BEVÉTELEK	
1851	148.795	28	—	—	—	—	—	—	—	—
1852	274.199	59	964	09	—	—	3.395	—	—	51
1853	271.513	34	693	20	—	—	2.294	27	—	—
1854	252.441	43	908	39	—	—	1.878	59	24	51
1855	246.324	13	479	06	—	—	2.142	36	—	—
1856	285.553	10	2.346	16	—	—	2.585	25	—	—
1857	350.923	45	2.600	—	—	—	2.666	19	—	—
1858	418.369	03	2.600	—	—	—	2.975	29	—	—
1859	468.186	39	2.894	51	—	—	2.593	18	189	—
1860	575.660	96	—	—	—	—	6.191	67	176	77
1861	623.934	43	—	—	—	—	4.106	81	176	40
1862	671.490	11	—	—	—	—	5.450	54	161	51
1863	710.229	54	148	33	—	—	4.232	08	—	—
1864	709.094	65	1.160	—	—	—	3.729	74	—	—
1865	706.631	71	1.040	—	1.096	55	4.206	04	11	90
1866	730.032	62	14.842	38	6.590	90	3.117	64	49	05
1867	814.991	03	161.740	39	1.439	11	482	70	—	—
1868	852.174	91	451.606	93	6.015	86	1.028	93	27.325	78
1869	983.764	14	696.751	02	4.031	74	9.198	97	50.830	09
1870	1,132.728	07	757.362	01	8.108	11	23.612	82	4.206	12
1871	1,247.799	62	788.756	90	13.514	03	22.305	14	11	20
1872	1,411.907	22	725.455	32	—	—	33.960	78	—	—
1873	1,595.553	92	625.845	42	12.838	10	33.765	75	10.713	32
1874	1,881.608	95	770.607	76	5.959	29	57.287	77	5.391	89
1875	1,906.433	29	926.776	86	3.218	46	58.604	13	24.851	03
1876	1,913.830	03	1,110.735	90	12.381	16	72.449	67	3.576	71
1877	2,055.019	18	1,277.546	86	6.323	83	51.764	86	6.466	67
1878	1,931.633	65	1,415.693	64	6.765	16	55.813	49	28.749	74
1879	1,766.628	08	1,785.165	25	2.225	29	51.434	33	13.687	50
1880	1,663.783	76	2,127.867	75	—	—	43.484	63	—	—

JÖVEDELEM. 1881—89.

A JÖVEDELEM 1881—1889.

ÉVEK	KÖLCSÖNÖK UTÁNI KAMAT		NYILT-HITELI KAMAT		VÁLTÓK UTÁNI KAMAT		ÉRTÉKPAPIROK ÉS PÉNZTÁRJEGYEK UTÁNI KAMAT		DÍJAK, JUTALÉ- KOK ÉS KÉTES KÖVETELÉSEKBŐL BEFOLYLT		HÁZAK JÖVEDELME		KÜLÖNFÉLE BEVÉTELEK	
1881	1,118.968	86	—	—	421.874	83	2,340.965	85	4.949	20	54.827	68	2.559	37
1882	1,107.089	47	—	—	443.012	05	2,415.104	04	13.280	80	49.952	60	10.796	56
1883	1,367.608	29	—	—	509.325	84	2,281.663	13	11.557	54	45.101	53	4.494	35
1884	1,837.374	55	44.215	32	502.329	02	1,998.980	92	44.830	54	35.355	50	5.522	08
1885	2,305.493	30	83.851	—	615.673	34	1,832.401	09	43.375	02	42.518	43	—	—
1886	2,455.310	25	102.621	15	591.303	78	1,903.806	61	36.875	26	39.944	14	—	—
1887	3,170.188	39	122.915	93	562.825	63	1,761.593	67	19.013	33	35.138	09	—	—
1888	3,429.902	77	174.754	84	636.526	79	1,612.738	99	21.127	53	37.774	27	40.000	—
1889	3,706.023	61	238.011	16	700.789	57	1,585.367	09	30.828	41	37.947	11	120.766	29

KIADÁSOK.

KIADÁSOK 1851—1889.

ÉV	BETÉTI KÖNYVECSKÉK UTÁNI KAMAT		PÉNZTÁRJEGYEK ÉS FOLYÓSZÁMLÁK UTÁNI KAMAT		SAJÁT KAMATOZÓ KÖTVÉNY KAMATA		LEIRÁSOK, VÁLTÓK ÉS HÁZAK UTÁN		HIVATALNOKOK ÉS SZOLGÁK FIZETÉSE		KEZELÉSI KÖLTSÉG		ADÓ- ÉS BÉLYEG- ILLETÉKEK		VEGYES KIADÁSOK	
1851	116.159	22	—	—	—	—	—	—	7.431	26	2.741	11	—	—	—	—
1852	168.237	42	—	—	—	—	—	—	8.773	10	5.392	57	—	—	67.741	46
1853	207.829	50	—	—	—	—	—	—	8.738	20	3.588	48	3.689	28	5.000	—
1854	193.064	57	—	—	—	—	—	—	13.206	40	3.421	56	3.557	17	7.030	—
1855	190.775	26	—	—	—	—	—	—	13.251	40	3.267	22	3.020	26	9.195	52
1856	224.200	17	—	—	—	—	—	—	12.960	50	4.320	23	2.645	49	8.353	31
1857	282.926	52	—	—	—	—	—	—	12.966	40	4.786	10	3.782	03	5.001	02
1858	339.575	53	—	—	—	—	—	—	13.910	—	5.464	17	4.681	51	16.391	04
1859	372.782	68	—	—	—	—	—	—	15.781	50	8.496	95	4.800	—	15.238	39
1860	453.107	53	—	—	—	—	—	—	16.033	95	7.452	20	6.442	17	20.422	91
1861	497.733	44	—	—	—	—	—	—	16.482	22	8.768	95	7.846	35	8.950	30
1862	542.494	98	—	—	—	—	—	—	17.153	52	9.940	05	9.830	35	10.397	02
1863	557.655	10	—	—	—	—	12.329	16	21.952	80	14.749	63	10.870	88	16.008	46
1864	564.297	04	—	—	—	—	—	—	23.060	19	13.126	91	12.228	04	16.935	75
1865	563.803	03	—	—	—	—	—	—	22.629	01	11.002	96	11.087	69	15.243	92
1866	585.121	45	—	—	—	—	14.842	19	25.607	—	8.491	61	11.299	54	19.125	55
1867	753.791	66	—	—	—	—	19.721	43	26.872	40	11.050	46	11.913	86	29.452	—
1868	975.155	49	—	—	—	—	11.246	90	31.647	—	11.453	48	12.000	—	7.708	06
1869	1,222.762	19	—	—	—	—	23.857	34	40.951	92	17.061	25	25.146	93	32.285	71
1870	1,338.654	01	—	—	—	—	14.349	87	44.818	—	14.860	74	34.640	78	97.984	05
1871	1,507.424	41	—	—	—	—	1.935	82	47.771	31	18.932	28	46.176	07	27.172	14
1872	1,572.558	09	—	—	—	—	—	—	50.492	98	17.246	45	43.490	07	35.641	40
1873	1,376.074	26	213.944	40	—	—	33.359	25	52.433	33	16.583	11	46.539	54	5.180	92
1874	1,483.886	95	441.280	17	—	—	21.107	51	55.233	32	23.702	16	33.021	41	27.484	17
1875	1,737.390	54	357.618	80	—	—	67.326	52	57.184	95	21.530	44	45.040	82	11.001	80
1876	2,023.836	52	114.771	89	—	—	103.178	47	57.351	15	50.507	05	86.662	15	21.719	24
1877	2,291.203	64	86.940	39	—	—	99.482	47	59.836	08	60.533	97	65.407	73	10.915	20
1878	2,324.649	58	87.940	86	—	—	78.737	63	61.135	—	50.267	50	87.431	07	19.432	61
1879	2,464.992	64	84.460	41	—	—	65.129	51	68.193	48	77.228	76	60.243	11	12.282	—
1880	2,566.575	23	90.483	85	—	—	85.434	52	76.968	30	82.343	10	64.091	96	18.415	—
1881	2,490.200	75	85.496	45	—	—	91.231	76	81.901	64	73.865	89	96.574	19	15.695	50
1882	2,542.996	49	88.593	18	—	—	50.607	57	94.811	64	63.884	66	103.533	06	14.044	—
1883	2,693.628	04	44.104	66	—	—	23.038	51	95.894	63	85.327	06	252.387	65	1.850	38
1884	2,784.169	90	16.487	70	—	—	20.288	—	98.656	64	76.796	01	272.197	43	2.329	70
1885	2,963.129	30	128.690	01	—	—	19.790	—	103.313	37	75.160	34	312.055	10	—	—
1886	3,062.108	57	156.597	17	—	—	28.598	69	106.052	28	79.193	70	347.052	44	—	—
1887	3,030.405	72	109.783	09	588.603	13	35.847	80	109.731	59	88.598	32	348.156	65	—	—
1888	3,150.371	41	165.767	65	629.221	75	19.258	70	114.394	66	88.993	58	361.675	67	—	—
1889	3,309.770	79	151.685	43	817.141	50	13.355	06	116.839	04	93.145	23	381.759	70	—	—

TISZTA JÖVEDELEM, JÓTÉKONYSÁG, OSZTALEK,
A RÉSZVÉNYEK ÁRFOLYAMA.

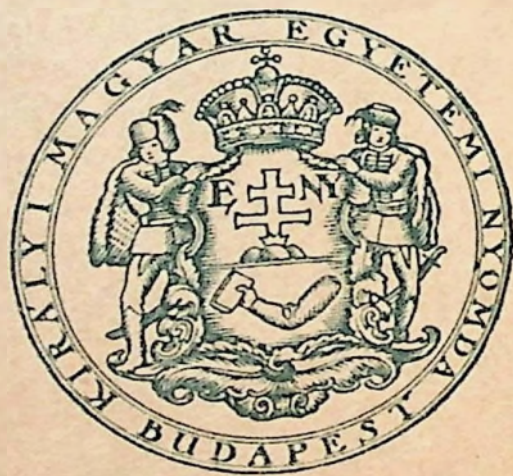
TISZTA JÖVEDELEM, JÓTÉKONYSÁG, OSZTALÉK ÉS A RÉSZVÉNYEK ÁRFOLYAMA.

ÉV	TISZTA JÖVEDELEM		JÓTÉKONY ADAKOZÁSOK		OSZTALÉK		RÉSZVÉNYEK ÁRFOLYAMA		ÉV	TISZTA JÖVEDELEM		JÓTÉKONY ADAKOZÁSOK		OSZTALÉK		RÉSZVÉNYEK ÁRFOLYAMA	
1840	508	23	—	—	—	—	—	—	1865	89.219	59	12.233	23	100	—	1.040	—
1841	1.118	12	—	—	—	—	—	—	1866	90.145	25	17.669	23	100	—	1.130	—
1842	2.400	41	—	—	—	—	—	—	1867	125.851	42	14.900	23	130	—	1.360	—
1843	7.852	57	—	—	—	—	—	—	1868	288.941	48	21.071	59	180	—	1.510	—
1844	17.064	43	—	—	—	—	—	—	1869	382.510	62	29.452	91	240	—	2.500	—
1845	24.001	24	—	—	—	—	—	—	1870	380.709	68	25.393	50	270	—	3.100	—
1846	35.985	58	—	—	—	—	—	—	1871	422.974	86	30.460	06	300	—	3.500	—
1847	37.979	43	2.000	—	12	—	—	—	1872	451.894	33	26.680	—	300	—	5.050	—
1848	34.371	11	2.000	—	12	—	—	—	1873	534.601	70	22.550	—	180	—	2.360	—
1849	54.878	27	—	—	—	—	—	—	1874	635.139	97	24.753	—	200	—	2.280	—
1850	31.835	38	500	—	—	—	—	—	1875	622.789	90	24.863	50	200	—	2.435	—
1851	22.463	29	—	—	—	—	—	—	1876	654.947	—	26.777	—	200	—	2.110	—
1852	28.414	24	100	—	—	—	—	—	1877	722.801	92	25.246	59	200	—	2.280	—
1853	45.654	55	2.000	—	60	—	—	—	1878	729.061	43	25.406	82	200	—	2.505	—
1854	34.973	22	4.000	—	48	—	—	—	1879	786.610	54	25.330	—	225	—	3.000	—
1855	29.435	09	3.500	—	40	—	—	—	1880	850.824	18	32.632	—	250	—	3.840	—
1856	38.004	01	3.400	—	53	—	—	—	1881	1,009.179	61	22.265	—	300	—	4.750	—
1857	46.727	17	4.420	10	55	—	—	—	1882	1,080.764	92	29.895	50	300	—	4.525	—
1858	43.921	27	10.069	05	60	—	—	—	1883	1,023.519	75	27.594	—	320	—	4.575	—
1859	56.763	56	5.661	70	65	—	—	—	1884	1,197.682	55	25.600	38	350	—	5.550	—
1860	78.570	64	12.670	54	80	—	—	—	1885	1,321.174	06	25.600	—	380	—	6.050	—
1861	88.436	38	8.942	82	100	—	—	—	1886	1,350.258	34	26.000	—	400	—	7.900	—
1862	87.286	24	15.310	90	100	—	—	—	1887	1,360.548	74	26.000	—	400	—	7.000	—
1863	81.043	92	19.477	44	100	—	—	—	1888	1,423.141	77	26.000	—	400	—	7.875	—
1864	84.336	46	14.108	16	100	—	1.030	—	1889	1,536.036	49	30.000	—	450	—	10.100	—

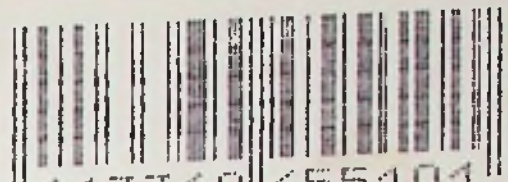
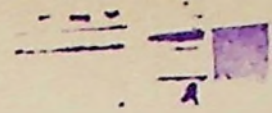
A VAGYON ÁLLÁSA.

A VAGYON KIMUTATÁSA.

ÉVBEN	V A G Y O N - Á L L Á S										T E H E R - Á L L Á S													
	JELZÁLOGOS ÉS KÖZKÖLCSÖNÖK		VÁLTÓK		ELŐLEGEK ÉRTÉKPAPIROKRA		ÉRTÉKPAPIROK ÉS IDEGEN PÉNZTÁR- JEGYEK		SAJÁT HÁZAK		KÜLÖNFÉLE ADÓSOK		KÉSZPÉNZ		BETÉTEK KÖNYVECSKÉKRE, FOLYÓ SZÁMLÁRA S PÉNZTÁRJEGYEKRE		ALAP- TARTALEKTÖKE ÉS NYUGDÍJALAP		FORGALOMBAN LEVŐ ZÁLOG- LEVELEK ÉS KÖTVÉNYEK		KÜLÖNFÉLE HITELEZŐK		TISZTA JÖVEDELEM	
1840	30.700	—	27.500	—	5.560	—	—	—	—	142	56	4.100	35	64.489	10	2.740	34	—	—	265	24	508	23	
1841	99.300	—	42.000	—	17.350	—	—	—	—	642	16	4.479	26	157.125	30	4.988	41	—	—	539	19	1.118	12	
1842	193.900	—	88.091	30	33.536	—	—	—	—	—	—	3.230	10	307.414	31	8.016	23	—	—	926	05	2.400	41	
1843	459.605	—	203.031	26	65.640	—	—	—	—	—	—	44.082	33	747.012	04	13.112	09	—	—	4.381	49	7.852	57	
1844	1,070.905	—	205.172	42	67.653	—	—	—	—	—	—	20.909	33	1,311.279	29	23.331	39	—	—	12.964	24	17.064	43	
1845	1,491.389	53	356.287	44	89.918	15	—	—	—	—	—	187.184	32	2,038.287	26	44.260	18	—	—	18.231	16	24.001	24	
1846	2,080.614	—	335.372	51	105.088	10	—	—	—	—	—	138.933	43	2,530.456	24	72.169	27	—	—	21.396	55	35.985	58	
1847	2,596.081	59	136.409	—	109.984	10	—	—	—	—	—	91.403	48	2,761.145	29	110.326	03	—	—	24.427	42	37.979	43	
1848	2,446.567	27	16.790	—	29.961	20	—	—	—	25.166	02	16.891	36	2,332.620	24	145.296	17	—	—	23.088	33	34.371	11	
1849	2,217.160	34	11.500	—	22.815	—	—	—	92.898	29	244.930	43	25.744	55	2,242.005	23	150.133	22	—	—	168.032	29	54.878	27
1850	2,050.944	11	69.400	—	13.632	—	—	—	92.898	29	161.810	03	104.219	48	2,163.617	40	127.309	38	—	—	170.141	35	31.835	38
1851	2,406.493	33	468.739	01	38.894	—	9.614	44	92.898	29	153.869	26	80.625	25	2,933.395	35	164.521	38	—	—	130.753	56	22.463	29
1852	3,316.685	32	804.158	04	74.305	30	—	—	92.898	29	23.001	29	78.336	04	4,204.155	02	67.800	22	—	—	89.015	20	28.414	24
1853	3,556.594	36	719.424	30	70.612	—	—	—	92.898	29	18.527	38	50.894	36	4,271.928	48	96.214	46	—	—	95.153	20	45.654	55
1854	3,329.794	07	516.245	06	50.373	—	6.000	—	92.898	29	19.439	06	57.850	04	3,835.593	21	104.702	56	—	—	97.330	13	34.973	22
1855	3,075.974	07	1,010.005	53	43.297	—	18.920	15	92.898	29	19.091	01	66.981	47	4,132.453	26	109.444	33	—	—	55.835	24	29.435	09
1856	2,965.195	43	2,134.507	07	129.190	—	50.802	—	95.973	02	26.586	24	97.109	18	5,298.866	12	114.948	04	—	—	47.545	17	38.004	01
1857	3,845.453	03	2,366.033	23	175.395	—	50.802	—	113.866	03	33.906	09	150.459	48	6,487.540	28	139.013	10	—	—	62.634	31	46.727	17
1858	4,220.297	05	2,946.735	28	409.419	—	43.302	—	113.690	—	26.435	43	135.754	09	7,628.734	48	147.372	11	—	—	75.604	59	43.921	27
1859	4,843.092	92	3,074.769	87	319.438	90	42.918	25	119.269	50	42.386	96	233.229	85	8,371.195	76	163.182	98	—	—	83.963	95	56.763	56
1860	5,884.568	29	3,526.040	01	398.467	—	—	—	119.164	50	47.294	21	157.941	04	9,780.304	98	172.396	23	—	—	102.203	20	78.570	64
1861	6,445.349	46	4,034.643	33	363.005	50	—	—	119.064	50	72.609	79	217.979	89	10,851.084	07	183.123	56	—	—	130.008	46	88.436	38
1862	6,609.016	53	4,300.885	47	381.427	60	—	—	116.224	50	65.252	39	206.130	42	11,245.375	59	194.526	13	—	—	151.748	95	87.286	24
1863	7,164.237	36	4,289.053	—	364.703	30	20.400	—	116.224	50	67.309	89	154.501	50	11,753.441	43	215.387	55	—	—	126.556	65	81.043	92
1864	7,143.297	06	3,806.925	90	304.486	55	18.360	—	116.224	50	73.846	92	95.687	20	11,117.002	70	237.108	27	—	—	120.380	70	84.336	46
1865	6,983.822	71	4,230.312	85	306.421	80	16.320	—	116.224	50	94.544	66	201.713	83	11,472.307	92	260.136	05	—	—	127.696	79	89.219	59
1866	7,608.620	44	4,050.716	50	343.908	—	1,473.340	26	192.116	63	98.141	56	286.652	50	13,523.379	55	284.336	31	—	—	155.634	78	90.145	25
1867	8,684.870	57	3,685.456	65	208.058	—	5,209.819	77	287.295	83	110.395	25	233.772	96	17,834.128	62	309.741	85	—	—	149.947	14	125.851	42
1868	11,659.631	42	2,654.007	86	165.082	—	8,607.023	83	438.174	—	239.746	19	536.726	61	22,798.263	—	1,012.810	55	—	—	200.376	88	288.941	48
1869	12,628.445	15	3,091.534	40	285.760	50	12,493.891	19	625.293	05	165.401	48	386.757	83	26,559.698	15	1,066.615	15	—	—	1,668.259	68	382.510	62
1870	14,084.017	26	2,227.934	96	313.843	—	11,279.671	72	697.920	46	154.737	81	499.959	76	26,970.340	43	1,143.244	54	—	—	763.790	32	380.709	68
1871	16,272.970	96	2,426.712	64	399.223	—	12,325.124	50	697.920	46	146.134	50	455.630	75	30,819.910	61	1,182.860	16	—	—	297.971	18	422.974	86
1872	17,490.731	31	2,546.670	98	825.118	—	10,731.022	57	1,233.253	04	181.861	80	406.406	72	30,141.254	97	2,502.880	87	—	—	319.034	25	451.894	33
1873	19,006.420	01	3,541.901	09	1,267.411	—	10,501.002	11	1,440.731	70	157.552	45	901.597	81	32,801.084	35	2,549.288	79	—	—	931.641	33	534.601	70
1874	19,700.719	61	3,724.130	68	1,024.010	72	14,207.390	19	1,871.627	87	293.159	07	723.075	73	37,868.415	55	2,595.187	97	—	—	445.370	38	635.139	97
1875	19,829.843	73	4,114.130	55	922.483	72	16,887.759	71	1,737.920	46	333.135	05	679.486	62	40,320.229	79	3,166.088	70	—	—	395.651	45	622.789	90
1876	21,724.025	06	5,795.460	—	480.449	50	18,105.513	88	1,700.000	—	468.380	20	617.056	05	44,848.113	58	2,994.645	58	—	—	393.178	53	654.947	—
1877	20,662.084	10	6,289.961	23	1,153.402	50	23,308.444	81	1,197.900	—	1,028.906	08	851.990	89	49,437.289	85	3,628.410	60	—	—	704.187	24	722.801	92
1878	19,211.967	74	6,250.925	94	475.294	50	24,811.290	—	1,219.481	—	989.934	14	1,208.710	14	48,855.770	98	3,856.013	85	—	—	726.757	20	729.061	43
1879	18,291.030	42	9,392.580	67	455.538	—	33,000.999	34	1,130.511	64	1,312.105	02	889.009	16	57,476.647	95	5,580.326	72	—	—	628.189	04	786.610	54
1880	17,857.109	21	7,894.178	52	526.526	72	39,070.245	02	1,103.389	01	493.675	48	964.493	09	59,025.437	34	7,680.673	16	—	—	352.682	37	850.824	18
1881	16,118.877	16	10,000.839	54	566.740	—	44,426.588	12	1,067.976	38	644.960	04	1,921.038	25	63,747.889	87	9,600.755	48	—	—	389.194	53	1,009.179	61
1882	20,675.153	06	8,775.132	52	591.051	61	42,570.264	55	974.314	65	2,333.568	31	1,257.423	67	65,129.175	86	9,330.196	41	1,291.900	—	344.871	18	1,080.764	92
1883	27,355.876	11	8,621.623	24	559.831	36	40,230.961	12	932.908	67	2,409.975	43	3,729.958	81	68,436.555	90	9,532.802	06	4,215.200	—	633.057	03	1,023.519	75
1884	42,752.752	62	10,053.468	95	513.641	28	35,142.727	32	910.581	67	1,674.601	86	1,361.957	65	73,287.707	09	10,654.263	47	6,739.200	—	530.878	24	1,197.682	55
1885	50,704.127	94	11,353.181	25	490.336	34	33,615.754	79	993.236	34	2,335.121	99	1,713.664	73	78,571.360	83	11,435.440	32	9,336.100	—	541.348	17	1,321.174	06
1886	52,779.165	37	12,843.073	70	458.540	80	34,370.797	98	884.501	—	3,064.309	85	1,840.887	49	80,630.576	33	11,740.996	22	11,899.400	—	620.045	30	1,350.258	34
1887	58,158.937	28	11,591.936	—	458.352	91	28,082.688	17	874.106	—	5,841.939	06	1,753.158	80	81,270.107	59	11,048.993	42	12,328.900	—	752.568	47	1,360.548	74
1888	61,406.580	98	15,318.555	99	405.000	07	26,863.563	45	874.069	—	6,547.224	90	1,861.188	54	85,492.810	67	11,958.423	95	13,548.300	—	853.506	54	1,423.141	77
1889	68,951.581	98	14,223.788	51	287.011	17	29,056.253	66	901.547	37	9,179.128	32	2,023.209	79	90,997.072	56	12,524.917	20	13,309.000	—	6,255.494	55	1,536.036	49

1982

2 143360 455101

2-1-1-336-045510-1
MEGYEI KÖNYVTAR, SZENTENDRE

